

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
FİLM TASARIMI ANASANAT DALI
Yüksek Lisans Tezi

**İSLAMİYETTEKİ KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA 2000 SONRASI
TÜRK KORKU SİNEMASININ ÖRNEK FİMLER ÜZERİNDEN
İNCELENMESİ**

Hazırlayan
Seher DUT

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sabire SOYTOK

İZMİR / 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İslamiyetteki Kötülük Anlayışı Bağlamında 2000 Sonrası Türk Korku Sinemsının Örnek Filmler Üzerinden İncelenmesi”adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

21.06.2019

Seher DUT

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 21 / 06 / 2019 tarih ve 15 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği' nin 9 maddesine göre Film Tasarımı anasanat dalı yüksek lisans öğrencisi Seher DUT'un "İslamiyetteki Kötülük Aanlayışı Bağlamında 2000 Sonrası Türk Korku Sinemsının Örnek Filmler Üzerinden İncelenmesi" başlıklı tezi incelenmiş ve aday 04 / 07 / 2019 tarihinde, saat 13³⁰'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 120 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin BAŞARI olduğuna oy BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

Dr. Öğr. Üyesi Sabire Saygılı

Prof. Dr. A. S. Fik Geyici
ÜYE

Doç. Dr. Dilek Tunalı

ÜYE

ÖZET

Tüm insanlarda ortak, doğal ve evrensel bir duygu durumu olan korkunun, dinamikleri kültürlere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Korku özünde varlığı tehdit edici bir duruma karşı geliştirilen duygu durumu olduğu için kötülük ile ayrı düşünülememektedir. Farklı kültürlerin kötülüğe karşı geliştirdikleri bakış açıları korku imgelerinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. İmgeler üzerine kurulu bir sanat olan sinemada da korku filmleri içinden çıktığı toplumun korku ve kötülük anlayışına göre şekillenmiştir. Çalışmanın temeli Hristiyan ve İslamiyetteki kötülük anlayışlarının saptaması olacak ve Hristiyan ve İslamiyetteki kötülüğün örnek korku filmlerinde nasıl ele alındığı incelenecektir.

2000’li yıllarla birlikte Türkiye’de korku sinemasında niceliksel bir artış yaşanmaya başlamış ve günümüze kadar pek çok korku filmi çekilmiştir. İstisnalar dışında filmlerin çoğu İslamiyet’e ait dini imgeleri kullanarak korku unsurunu yaratmaya çalışmıştır. Çalışmanın çıkış noktasını İslami imgeleri kullanan filmlerin içerik açısından İslamiyet’i yansıtıp yansıtmadığı oluşturmuştur. Bu bağlamda İslamiyet ve Hristiyanlık dinleri kötülük anlayışı doğrultusunda ele alınmış ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Başlangıcında yabancı filmleri taklit olarak başlayan Türk korku sinemasının 2000’li yıllar ile birlikte taklit anlayışını İslami imgeleri kullanarak nasıl devam ettirdiği incelenecektir. 2000 sonrası Türk korku filmleri üzerinden İslamiyetteki kötülük anlayışı bağlamında yapılan örnek filmlerin çözümlemeleriyle kötülüğe ve kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytan-cine, yaklaşımın nasıl olduğu araştırılacaktır. Bu çalışma, İslam dininin korku sineması için uygun bir zemin olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Korku Sineması, İslamiyet, Hristiyanlık, Kötülük Anlayışı, Şeytan-Cin,

ABSTRACT

The dynamics of fear which is a natural, universal and common mood among people differ according to the cultures. Because fear intrinsically is a mood which is developed against a threatening situation for the living creature, it cannot be thought apart from evil. The points of views which have been developed against evil by different cultures have become effective in the shaping of horror images. In the cinema which is an art based on images, horror films have shaped according to the understanding of fear and evil of the society in which they have risen. This study is based on the understanding of evil in Christianity and Islam, and is analyzing how evil in Christianity and Islam has been handled in horror film examples.

With the 2000s, a quantitative increase in horror films started and many horror films have been shot until today. Aside from the exceptions, most of the films aimed to create horror element by using religious images of Islam. The fountain head of this study is whether the films using Islamic images reflect the Islam in terms of content. In this context, Islam and Christianity have been handled with the understanding of evil and it is aimed to reveal the differences. It is analyzed how Turkish horror cinema the foreign films of which were imitations maintained the understanding of imitation by using Islamic images with the 2000s. The analysis of film examples which were made in the context of the understanding of evil in Islam through Turkish horror films after 2000, how the approach towards evil and towards the devil and jinns which are materialized forms of evil is have been searched. This study aims to find out whether Islam is an appropriate basis for horror cinema.

Keywords: Horror cinema, Islam, Christianity, Understanding of Evil, Devil and Jinns

ÖNSÖZ

İzleyici olarak başladığım sinema serüvenim 2004 yılında dâhil olduğum Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema – TV bölümündeki lisans eğitimim ile farklı bir boyut kazandı. Bu süreç içerisinde korku sinemasına olan ilgim yüksek lisans tez konumda belirleyici bir rol oynadı. Türkiye’de korku sineması üzerine yapılan çalışmaları takip ettiğimde karşıma çıkan, bizim kültürümüzde batılı anlamda bir korku edebiyatı geleneğinin olmaması ve bu yüzden korku filmlerinde başarısız olduğumuz saptaması sorularıma tam anlamıyla yanıt olamadı. 2000 sonrasındaki Türk korku filmlerinde birkaç istisna dışında çoğu filmin kaynak olarak İslamiyeti kullandığı izleniminin yaratılması ise sorgulamalarımı başka bir boyuta taşıdı. Batılı anlamda bir korku edebiyatına sahip olmayan toplumumuzda bu sefer kendi kültürüne ait İslami verilerle korku filmlerinin üretiliyor olması beraberinde özgün korku filmleri yaratabilmemizin önünü açabilecek bir başlangıç olabilmesi bağlamında kişisel olarak beni son derece heyecanlandıran bir girişim oldu. Yoğun bir şekilde takip ettiğim 2000 sonrası üretilen Türk korku filmlerinde, İslami verilerin kullanılması ile birlikte filmlerin içerik açısından islamiyet ile ne ölçüde örtüştüğü, sorgulanması ve cevap aranması gereken bir konu olarak karşıma çıktı. Bu çerçevede gerçekleşen sorgulamalar çalışmanın şekillenmesinde büyük bir rol oynadı. Konuyuderinlemesine inceleyebilmek için İslamiyet’in kötülüğe ve kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytan-cine nasıl yaklaştığının saptanmasının gerekliliği ve Hristiyanlıkta olduğu gibi İslamiyette iyi – kötü (düalizm) çatışmasının olmayışından doğan farkın ortaya koyulabilmesi aynı zamanda çalışmanın kapsamını belirleyen dinamikler oldu. Sonuç olarak örnek filmler üzerinden yapılan çözümlemeler ile hem filmlerin özgünlüğüne eleştirel bir bakış getirilmeye çalışıldı hem de İslamiyet’in korku sineması için uygun bir zemin olup olmadığı sorusu gündeme getirilmeye çalışıldı.

Üniversite eğitim hayatım boyunca üzerimde çok büyük emeği olan ve kendisinden ders almanın eğitim ve hayat adına büyük bir şans ve ayrıcalık olduğunu her daim hissettiğim Prof. Dr. Oğuz ADANIR’a, senaryo yazarlığını bana sevdiren ve farklı bakış açısıyla her daim ufkumu genişleten Doç. Dr. Dilek TUNALI’ya, zorlu bir tez yazım sürecinde gerek manevi desteği, gerekse bilgi birikimi ve yönlendirmeleriyle

Çalışmanın son halini almasında emeği büyük olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sabire SOYTOK’a teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde destekleri ile yanımda olan Hatice KARA’ya, Gamze GÜRLEYEN’e, Dr. Arş. Gör. Canan PAŞALIOĞLU’na teşekkür borç bilirim.

Hayatımın her aşamasında maddi ve manevi varlıklarını her daim hissettiğim ve bana olan sevgi ve inançları ile şekillendiğim Suzan MEHMETOĞLU’na, Volkan DUT’a, annem Bahriye DUT’a, babam İbrahim DUT’a ve tüm Ailem’e teşekkür ve minnetlerimi sunarım.

Seher DUT

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

İSLAMİYETTE VE HRİSTİYANLIKTa KÖTÜLÜK PROBLEMİ

1.1. Felsefi Anlamda Kötülük Problemi ve Teodise	7
1.1.1. Doğal (Fiziksel) Kötülük	9
1.1.2. Ahlaki Kötülük	11
1.1.3. Metafiziksel Kötülük	12
1.2. İslamiyette Kötülük Problemi ve Teodise	13
1.2.1. İslam Felsefesi Açısından Teodise	13
1.2.2. Kelam Açısından Teodise.....	19
1.2.3. Kur'an'da Teodise	23
1.3. İslamiyette Şeytan Anlayışı	26
1.3.1.Kur'an'da Şeytan Kavramı.....	26
1.3.2.Kur'an'a Göre Şeytan'ın Özellikleri	28
1.3.3.Kur'an'da Şeytan'ın Gücü ve Tesiri	32
1.3.3.1. Şeytanın İnsana Tesiri	34

1.3.3.2. Şeytanın Tesir Edebildiği İnsanlar.....	37
1.3.3.3. Şeytanın Tesir Edemediği İnsanlar	38
1.4. Hristiyanlıkta Kötülük Problemi ve Teodise	40
1.4.1.Süreç Teodisesi	40
1.4.2. Augustine Teodisesi	42
1.4.3. İrenaeus Teodisesi	44
1.5. Hristiyanlıkta Şeytan Anlayışı	
1.5.1. Gnostisizm Etkisi.....	46
1.5.2.Düalizm ve Şeytan.....	49
1.5.3.Yeni Ahit'te Şeytan	52

2. BÖLÜM

KORKU SİNEMASININ TÜR OLARAK GELİŞİMİ VE ÖRNEK FİLMLERİN HRİSTİYAN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

2.1. Korkunun Tanımı.....	60
2.2. Sinemada Tür Kavramı	62
2.2.1. Sinemada Korku Türü ve Gelişimi.....	64
2.2.2. Korku Sinemasının Genel Özellikleri	68
2.2.3. Korku Sinemasının Alttürleri	70
2.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Korku Sinemasının Örnek FilmlerÜzerinden Çözümlemesi	75
2.3.1. Dominion: Prequel To The Exorcist (2005)	
2.3.1.1. Filmin Künyesi	76
2.3.1.2 Filmin Konusu	76
2.3.1.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi	77

2.3.2. The Omen (2006)

2.3.2.1. Filmin Künyesi	80
2.3.2.2. Filmin Konusu	80
2.3.2.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi	81

2.3.3. Devil (2010)

2.3.3.1. Filmin Künyesi.....	88
2.3.3.2. Filmin Konusu.....	88
2.3.3.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümleme	88

2.3.4. Deliver Us From Evil (2014)

2.3.4.1. Filmin Künyesi.....	92
2.3.4.2. Filmin Konusu.....	92
2.3.4.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi	92

3. BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK KORKU SİNEMASI VE İSLAMİYETTEKİ KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA FİLMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

3.1. 2000’li Yıllara Kadar Türk Korku Sineması.....	98
3.2. 2000 Sonrası Türkiye’nin Sosyokültürel yapısı ve Türk Korku Sineması	100
3.2.1. 2000 Sonrası Türk Korku Sinemasında Örnek Filmler Üzerinden Dini Görünürlük	104
3.2.2. 2000 – 2018 Yılları Arasında Türk Korku Filmlerinin Artışında Teknolojik Gelişmeler ve Ticari Kaygıların Rolü	110
3.3. İslamiyetdeki Kötülük Anlayışı Bağlamında Türk Sinemasındaki Korku Filmlerinin Örnekler Üzerinden Çözümlemesi.....	116
3.3.1. D@bbe (2005)	
3.3.1.1. Filmin Künyesi	118

3.3.1.2. Filmin Konusu	118
3.3.1.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi	118
3.3.2. Musallat (2007)	
3.3.2.1. Filmin Künyesi	123
3.3.2.2. Filmin Konusu	124
3.3.2.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi.....	125
3.3.3. Semum (2008)	
3.3.3.1. Filmin Künyesi	129
3.3.3.2. Filmin Konusu	130
3.3.3.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi.....	131
3.3.4. 3 Harfliler Marid (2010)	
3.3.4.1. Filmin Künyesi	137
3.3.4.2. Filmin Konusu	138
3.3.4.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı BağlamındaÇözümlemesi.....	138
3.3.5. Şeytan – Racim (2013)	
3.3.5.1.Filmin Künyesi	142
3.3.5.2.Filmin Konusu	143
3.3.5.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi.....	144
3.3.6. Azem 2: Cin Garezi (2015)	
3.3.6.1. Filmin Künyesi	149
3.3.6.2. Filmin Konusu.....	149
3.3.6.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi.....	150
3.3.7. Deccal (2015)	
3.3.7.1. Filmin Künyesi	155
3.3.7.2. Filmin Konusu.....	155
3.3.7.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı BağlamındaÇözümlemesi.....	156
SONUÇ	164

KAYNAKÇA	169
-----------------------	-----

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2000 – 2018 Yılları Arasında Örnek Türk Korku Filmlerinde Din Adamının Sunuluş Biçimleri Analizi.....	109
Tablo 2. 2000 – 2013 Yılları Arasında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat	112
Tablo 3. 2014 – 2015 Yılları Arasında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat	113
Tablo 4. 2016 Yılında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat.....	114
Tablo 5. 2017 Yılında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat	115
Tablo 6. 2000 – 2018 Yılları Arasında Türk Korku Filmlerinde Kullanılan Korku Unsurları Analizi	116

GİRİŞ

Hayatı anlamlandırma çabası ilk insandan bu yana devam etmektedir. Yaşadığı dünyada kendini varoluş açısından yapılandırmaya çalışan insanoğlu belirli süreçlerden geçerek bu yapılandırmayı her daim şekillendirmeye çalışmıştır. Doğa karşısında hayatta kalmaya çalışan ilkel insan zihniyetinin el verdiği ölçüde doğayı ve başına gelen olayları anlamlandırmaya çalışmıştır. Belli düşünsel kalıplar içerisinde hareket eden ve soyut düşünceye sahip olmayan ilkel insan kendine mistik bir evren yaratmış ve bu doğrultuda bir anlamlandırma sürecine gitmiştir. Kötü ruhlar, pek çok iyi ve kötü Tanrı düşüncesi ile donatılmış olan mitler ilkel insanın hayatı anlamlandırma çabasının bir sonucu olarak görülebilir. Atalarından (ilkel insandan) aldığı miras ile zaman içinde gelişen ve soyut düşünebilme kapasitesine erişen insanoğlu ise hayatı anlamlandırma çabasının bir sonucu olarak soyut bir Tanrı düşüncesi geliştirmiş ve tek Tanrılı dinlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dinamikleri değişse bile gerek ilkel insan gerekse soyut düşünebilme yetisine sahip olan günümüz modern insanının tek amacı anlam yaratma ve kendi var oluşunu anlamlandırma yönünde olmuştur.

“Eğer “kültür” insanın deliliğini kontrol etme sanatıysa”, düşünüp, konuşmaya ve yaşamaya başladığından bugüne insanoğlunun “anlam” yaratma ve üretmekten başka bir şey yapmadığı söylenilebilir. Çünkü dinler ve inançlar, yasalar ve kurumlar, gelenek göreneklerin tümünün kökeninde “anlam” sorunu yatmaktadır. Tüm mitolojilerin amacı, evrende yapayalnız olduğunu düşünen insanı rahatlatıp, çıldırmasını engellemek ve ölüme boyun eğerek yaşamını sürdürmesini sağlamaktır”. (Adanır, 2003:44)

Bu doğrultuda Tek Tanrılı dinler ile birlikte de insanlara mensup oldukları din doğrultusunda nasıl yaşamaları gerektiği, nasıl iyi insan olacağı öğütlenirken aynı zamanda ölümden sonraki yaşam da insanların iç dünyalarında inşa edilmektedir. En nihayetinde insanın ölüme boyun eğerek yaşamasını sağlayan en önemli anlam yaratma dinamiklerinden biri olan dinin insanlara sunduğu Tanrı düşüncesi varoluşu anlamlandırması açısından da önemli olmuştur. Tek Tanrılı dinler de insanın anlam yaratma süreci içinde çeşitli sorularla karşılaşmış ve Tanrı’nın yarattığı dünyada kötülüklerin varlığı sorgulanmaya başlanmıştır. Evreni ve tüm canlıları yaratan iyi Tanrı düşüncesi yeryüzünde meydana gelen kötülükler neticesinde sorgulanmaya başlanmış,

evrendeki kötülüklerin iyi bir Tanrı düşüncesi ile bağdaşmadığı savı çerçevesinde kötülük problemi doğmuştur.

Kötülük problemini mantıksal bir önerme olarak formülleştiren ilk kişi Epiküros olmuştur. Daha sonra David Hume başta olmak üzere pek çok filozof kötülüğü yaratıcının varlığını inkar etmeyi gerektiren bir problem olarak ele almıştır (Öğük, 2015:13). Ancak zaman içerisinde bu yaklaşıma muhalif bir bakış açısı geliştirilmiş ve Tanrı'nın adalet sıfatından yola çıkılarak kötülükler temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada kötülük problemine karşı filozofların ve teologların yaklaşımı ya Tanrı'yı kötülüklerin sorumluluğundan kurtarmak ya da kötülükleri temellendirip her şeyi ile tek ve mutlak bir Tanrı görüşüne işaret etmek olmuştur. Bu iki farklı bakış açısı dinlerin inanç sistemlerinin ve Tanrı anlayışlarının farklı olmasından kaynaklanmıştır. Bu bağlamda monizmin¹ baskın olduğu İslam dininde felsefe, kelam ve Kur'an açısından kötülük probleminin ele alınışı, yukarıda ifade edildiği gibi kötülükleri temellendirerek mutlak bir Tanrı düşüncesini desteklemek şeklinde sonuçlanmıştır. Kötülükleri temellendirirken dikkat edilen en önemli nokta ise Tanrı'nın adalet ve iyilik sıfatına zarar vermemektir. Bu noktada İslam dini dilimize de yerleşen kalıplaşmış bir yargı olan "her şerde bir hayır vardır" yargısına uygun bir şekilde kötülükleri temellendirme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda en yalın ifade ile İslam dini açısından kötülükler imtihan ve ceza olguları doğrultusunda açıklanarak özünde insanları iyiye, güzele sonuç olarak Tanrı'ya yönlendiren pozitif olgular olarak ele alınmıştır. Bu düşünce Kur'an açısından ele alındığında ve kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytan-cin kavramı perspektifinden değerlendirildiğinde de tutarlı bir yaklaşım gözlemlenmiştir. Kur'an'da şeytan-cinin daha doğrusu ne şekilde cisimleşirse cisimleşsin kötülüklerin amacı imtihan ve ceza perspektifinden açıklanmış ve özellikle şeytan-cin insanları imtihan edebilmek için Tanrı'dan izin isteyen ve gücü sınırlı bir varlık olarak resmedilmiştir.

İslam dinindeki monist düşüncenin tersine Hristiyanlıkta düalist² düşüncenin varlığı kötülüklerle ve Hristiyanlıkta kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytana karşigeliştirilen yaklaşımların farklı olmasına neden olmuştur. Hristiyanlıkta kötülük

¹ Her şeyin tek bir tözden geldiğini savunan görüş.

²Konu sınırlaması olmaksızın birbirlerine indirgenemeyen iki karşıt düşüncenin varlığını savunan görüş.

probleminin ele alınışı Tanrı'yı kötülüklerin sorumluluğundan kurtarma amacı çerçevesinde savunma odaklıdır. Her şeyi ile iyi bir Tanrı resmeden Hristiyanlık dini kötülükleri şeytana atfederek düalist düşünce doğrultusunda iyi Tanrı, kötü şeytan düşüncesi ile şeytana kötülükleri yaratması bağlamında yaratıcı sıfatı (kötü Tanrı) kazandırılmıştır. Bu durum kötülüklerin negatif olgular olarak ele alınmasına neden olduğu gibi kutsal metinlerde şeytana bahsedilen güç konusunda da belirleyici olmuştur. Asli günah anlayışı ile birlikte ilk insanın (Adem) işlediği günah tüm insanlığa geçmiş ve doğuştan kötü olan insan yeryüzünde (şeytanın krallığında) yaşamaya mahkum edilmiştir. Bu doğrultuda Hristiyanlıktaki kötülük anlayışı düalist şeytan anlayışı ve asli günah anlayışı ekseninde şekillenmiştir.

Dinler mitolojiler gibi anlam yaratan ve insanın sorgulamaları ile şekillenen sanatta da içinde geliştiği toplumun zihniyeti belirleyici bir dinamik olmaktadır. Özellikle modern mitler üreten bir sanat dalı olan sinema da toplumun zihniyetinden bağımsız hareket edememektedir. Sinemanın bir türü olan korku filmlerinde de soyut olan korku belli bir kişi ya da nesneye yansıtılıp imgeler düzeyinde somutlaştırılarak biçim ve içerik açısından bir anlam yaratılmaya çalışılır. Biçimsel olarak korku unsuru olan nesne ya da kişi en nihayetinde her korkunun temelini oluşturan ölüm korkusu ile bütünleşir. Başka bir ifade ile varlığa zarar veren bir olgunun kötü olduğu ve korku filmlerinin kötülüğü biçim ve içerik açısından imgeleştirdiği sonucuna varılabilir. Bu imgeleştirme kültürel ve toplumsal bir bağlantıyı zorunlu kılmaktadır. Korku sineması içinden çıktığı toplumun korkularını yansıtırken yaşanan toplumsal olaylardan yola çıkabileceği gibi, toplumun kültürünü de göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin büyük savaşlar yaşamış olan toplumlarda nükleer bomba tehdidi toplumsal bir korku unsuru oluşturabilirken, dine dayalı korku filmlerinde ise mensup olunan dinin belli başlı imgeleri kültürel olarak korku unsuru oluşturabilmektedir. Bu bağlamda üretilen korku filmlerinde toplumsal ve kültürel kesişmeler ne denli tutarlı olursa filmlerin o denli başarılı olduğu ifade edilebilir. Aksi takdirde biçim açısından imgeleşen korku içerik açısından izleyicide karşılığını bulamamaktadır.

Türk sinemasında melodram ve güldürü filmlerinin ön plana çıktığı Yeşilçam dönemi bu iki temel tür üzerinden anlatısını oluşturmuştur. Bilinen ve tekrarlanan

yapılara dayanması bu duruma olanak sağlamıştır (Scognamillo, 1998: 505). Tüm türler içerisinde genelde fantastik türler özelde ise korku sineması kendine sınırlı sayıda yer bulmuştur. Ancak 2000 sonrasında sinemamızda korku filmlerinde ciddi bir artış yaşanmıştır. Filmlerin geneli korku unsuru olarak dini imgeleri kullandığından dine dayalı bir korku sineması üretimi ortaya çıkmıştır. Ancak sinema filmleri sadece biçimden ibaret olmadıklarından, kullanılan dini imgelerin içerik açısından din ile ne ölçüde örtüştüğü tartışmalı bir konudur ve bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Korku filmlerinde kullanılan şeytan-cin imgesinin İslamiyet açısından (içerik olarak) ne ifade ettiği bu bağlamda son derece önemlidir. İslamiyette şeytan-cin ve dolayısıyla kötülük, imtihan ve ceza olarak yorumlandığından ve özünde pozitif olgular olarak değerlendirildiğinden filmler ile yaratılmaya çalışılan korku unsurunun içerik açısından bu olgularla kesişme göstermesi gerekmektedir. Aksi halde biçimsel açıdan kullanılan dini imgeler içerikten yoksun bir şekilde izleyiciye sunulmaktadır.

Açıklanan belli başlı noktalardan yola çıkan çalışmanın konusunu, kötülük problemi bağlamında İslamiyet ve Hristiyanlık dininin kötülüğe nasıl yaklaştığı ve dinsel imgeler olarak kötülüğü nasıl ifade ettiği araştırılarak, 2000 sonrasında çekilen ve kullandığı dini imgelere göre seçilen Türk sinemasındaki korku filmleri üzerinden kötülüğün sunumunun İslamiyet ve Hristiyanlık kötülük anlayışları bağlamında değerlendirilmesi olacaktır.

Çalışmanın amacı, dini imgeler kullanan Türk korku filmlerinin örnek filmler üzerinden kötülük problemi bağlamında çözümlenerek içerik anlamında İslamiyet'in kötülük anlayışına mı Hristiyanlık kötülük anlayışına mı uygun görünüm arz ettiği tespit edilmeye çalışılmasıdır. Kötülüğün filmlerde şeytan – cin imgesi aracılığıyla temsil edildiği üzerinde duran çalışmamızda, şeytan –cin imgesinin iki farklı dinde karşılığı tanımlanmaya çalışılacaktır.

İnsanlık tarihinin başından beri kötülük tanımlanmaya çalışılmış ve her türlü tanımlama girişimi teolojik farklılıklara göre şekillenmiştir. Bu bağlamında çalışmanın birinci bölümünde kötülük, felsefi ve teolojik açıdan İslamiyet ve Hristiyanlık dinleri çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Felsefi anlamda kötülük problemi ve teodise

İslamiyet ve Hristiyanlık dinleri açısından değerlendirilip, ahlaki, doğal ve metafiziksel kötülüğe karşı iki dinin geliştirdiği tutum ve bu tutumdaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Böylece kötülüğün İslamiyet ve Hristiyanlık dinlerindeki karşılığı ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılacak ve film çözümlemelerimize referans olacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde korku kavramı genel hatları ile ele alınıp korku sinemasının tür olarak gelişimi değerlendirilecektir. Bu bölümde seçilen dini temalı yabancı korku filmleri I. Bölümde ele alınan Hristiyanlık kötülük anlayışı bağlamında çözümlenmeye çalışılacaktır.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde Türkiye’de korku sinemasının başlangıcından günümüze kadar nasıl bir gelişim gösterdiği incelenip, filmlerde kullanılan dini imgeler dikkate alınarak seçilen filmler, kötülük problemi bağlamında değerlendirilecektir. İslamiyette imtihan ve ceza odaklı pozitif olgular olarak ele alınan kötülüğün filmlere şeytan – cin imgesi aracılığı ile nasıl yansıtıldığı çözümlemeye çalışılacaktır. Filmlerin İslamiyet kötülük anlayışını mı Hristiyanlıktaki düalist şeytan ve asli günah anlayışı ile şekillenen salt kötülük anlayışını mı yansıttığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2000 sonrası korku filmlerindeki kötülük kavramının Türk sinemasında ele alınış şeklinin sorgulanmasıyla ortaya çıkan sonuçların İslamiyetteki kötülük anlayışına uygun olup olmadığı tartışılmaya çalışılacaktır. Yabancı korku filmleri taklit olarak başlayan Türk korku sinemasının 2000’li yıllar ile birlikte taklit yaklaşımını kötülüğü ele alış biçiminde sürdürüp sürdürmediği tespit edilecek, dini temalı oldukları iddia edilen örnek filmler üzerinden İslamiyetteki kötülük meselesinin hangi bağlamda ele alındığı tanımlanmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM
İSLAMİYETTE VE HRİSTİYANLIKTA KÖTÜLÜK PROBLEMİ

1. BÖLÜM

İSLAMİYETTE ve HRİSTİYANLIKTAKİ KÖTÜLÜK PROBLEMİ

1.1. Felsefi Anlamda Kötülük Problemi ve Teodise

Kötülük probleminin felsefi açıdan tarihsel bir sürecini gözlemleyebilirsek de sistematik olmasa da kötülüğün sorgulamasının insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyebiliriz. Tek Tanrılı dinlerle birlikte felsefi boyutta ciddi bir şekilde ele alınıp işlenmeye başlanması bu konuda araştırma yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Kötülük probleminin kökenine indiğimizde, kötülük –Tanrı ilişkisini bir problem olarak ortaya atan ilk kişi Epiküros’dur.

“Tanrı, ya kötülükleri ortadan kaldırmak ister de kaldıramaz; ya da kaldırabilir ama kaldırmak istemez; ya da ne kaldırmak ister ne de kaldırabilir, hem kaldırmayı ister hem kaldırabilir. Eğer kötülükleri ortadan kaldırmak istiyor da kaldıramıyorsa O güçsüzdür ki bu Tanrı’nın karakteri ile uyumsuz; eğer ortadan kaldırabiliyor fakat kaldırmak istemiyorsa O kıskançtır ki bu da aynı şekilde Tanrı’nın karakteri ile uyumsuz; eğer O ne ortadan kaldırmayı istiyor ne de kaldırabiliyorsa hem kıskanç hem güçsüzdür, bu durumda da Tanrı değildir; eğer hem ortadan kaldırmayı istiyor hem de kaldırabiliyorsa ki Tanrı’ya uygun olan yalnızca budur, o zaman kötülüklerin kaynağı nedir? Ya da Tanrı bu kötülükleri neden ortadan kaldırmamaktadır”. (Yaran, 1997: 12)

Kötülük problemini ciddi anlamda irdeleyen İngiliz filozof David Hume, Epiküros’un ortaya attığı soruları temel alıp daha yalın bir şekilde ifade etmiş ve pek çok felsefeciye referans oluşturmuştur. David Hume kötülük problemini şu şekilde formüle eder; “O (Tanrı), Kötülüğü önlemek istiyor da önleyemiyor mu? Öyleyse O güçsüzdür. Önleyebiliyor, ama önlemek mi istemiyor? Öyleyse O kötü niyetlidir. Hem önleyebiliyor, hem de önlemek mi istiyor? Öyleyse kötülük nereden geliyor?” (Hume, 1995: 196)

Tanrı’nın ve dolayısıyla dinin felsefi bir sorgulama zeminine taşınması ve bu sorgulamanın kötülük kaynaklı olması pek çok farklı görüşe zemin hazırlamıştır. Epiküros’u referans alan Hume’un soruları temeli oluştursa da bu sorulara verilen

cevaplar hem Tanrı'nın adaleti ve iradesine hem de varlığı ve yokluğuna getirdiği yaklaşımlar bağlamında farklılıklar göstermektedir.

Düşünce tarihinde “Kötülük nedir?” sorusuna genel geçer ve tüm otoriteler tarafından kabul gören bir cevap verilebildiği söylenemez. Dini bağlamda hem inananları hem de inanmayanları ciddi şekilde meşgul eden kötülük problemine Naim Şahin, Hegel'in çelişkiler düzleminden bakar;

“...Tanrı'nın ilim, irade, kudret ve iyilik sıfatlarının aynı ölçüde savunulamayacağını, bunu savunan her düşünce ve teist sistemin de büyük bir çelişki içinde olduğu görüşüne götürmüştür. Bu problemin çözümünde kimileri kötülüğün reel varlığını görmezden gelip onu inkar ederken, kimileri evrende asıl olanın hayır ve iyilik olduğunu, var olan belli nispetteki kötülüğün, estetik yapıyı tamamlamak için bulunduğunu, kimileri de şeylerin ancak zıtları ile bilinebileceğini, bu nedenle de kötülüğün iyiliğin zorunlu bir tamamlayıcısı olduğunu, dolayısıyla evrende iyinin var olabilmesi için mantıken kötünün de bulunması gerektiğini, yine epistemolojik olarak alemde iyiliğin bilinip takdir edilebilmesi için, belli miktarda kötülüğün var olması gerektiğinden söz etmişlerdir”. (Şahin, 2004: 72)

Hegel'in kötülük problemi anlayışı teist dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinini kötülük problemi bağlamında ele alan filozoflar için taslak niteliği oluşturmuştur. Kimi düşünürler Tanrı'nın sıfatlarından yola çıkarak teodiseyi oluştururken kimi düşünürler ise düalist bir yaklaşımla kötülüğü Tanrı'dan bağımsız bir yere koyarak özgür iradeye vurgu yapmışlar ve Tanrı'yı yaşanan kötülüklerden sorumlu tutmamaya çalışmışlardır. Bu iki ayrım bağlamında Hristiyanlık ve İslamiyetteki kötülük anlayışı temelde farklılıklar göstermeye başlamıştır. Bu noktada teodisenin ne anlama geldiğinin genel bir açıklamasını yaptıktan sonra konumuz gereği büyük ölçüde kabul gören ve geçerliliğini günümüzde de sürdüren Hristiyan ve İslam teodiselerinin genel bir açıklamasına başvurulacaktır.

Grekçede Tanrı ve adalet anlamına gelen iki kelimenin bir araya getirilmesinden oluşturulmuş olan teodise kavramını literatüre kazandıran kişi Leibniz olmuştur (Yaran, 1997: 79). Farklı kullanımları mevcut olan teodise kavramı genel olarak Tanrı'nın adaleti ve haklılığını savunmak için kullanılmıştır. Bir diğer kullanımı ise bazı kötülük problemi ve bu problemle ilgili ileri sürülen çözüm yollarını sistematik bir şekilde ele

alan tüm bir konuya verilen genel bir isim şeklinde olmuştur. Diğerlerine göre daha spesifik olan bir diğer kullanımı ise kötülük problemi karşısında öne sürülmüş özel bir çözümü vurgulamak için olmuştur (Yaran, 1997: 79). Teodise kavramı ele alındığında diğerlerine göre daha yaygın kullanımı spesifik olarak kullanımı olmuştur.

Tek Tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında teknik anlamda bir teodisenin varlığını kabul etmek beraberinde başka sorunları getirmiştir. Tanrı'nın adaletini kutsal kitaplara başvurarak aramak, kutsal kitaplarda teknik anlamda bir teodisenin varlığını kabul etmek anlamına geleceğinden sakıncalı bulunmuştur. Bunun aynı zamanda Tanrı'nın kendi yaptığı ya da izin verdiği kötülüklerden dolayı, kendi yaratmış olduğu insanın ve onun değer yargılarının karşısında kendini haklı çıkarmaya çalışması gibi bir durumu ifade ettiği düşünülmüştür. Bu görüşe karşıt olarak Jhon Hick tarafından gerçekleştirilen kutsal kitaplardaki örtük teodise yaklaşımı, - yaşamakta olduğumuz dünyadaki iyilik ile kötülüklerin boşuna olmadığı, hepsinin Tanrısal bir sebep, hikmet ve amacı (ikaz, disiplin terbiye gibi) olduğu düşüncesi - özellikle İslam düşünürlerinde kendine yer bulmuş, Kur'an kaynaklı açıklanmaya çalışılmıştır. Kötülüğü Tanrı'dan bağımsız bir kötülük olarak görmeyen İslam düşünürleri için bu tehlikeli bir durum teşkil etmemektedir (Yaran, 1997: 82 - 83). Çünkü İslam teodisesinde Tanrı'yı kötülük karşısında savunma ve Onu kötülüklerin sorumluluğundan kurtarmak gibi bir yaklaşım söz konusunu değildir. Tam tersine iyiliğin de kötülüğünde tek yaratıcısı kadiri mutlak olan Tanrı'dır. Hristiyan teodise anlayışında ise kötülük iyiliğin yokluğu olarak görülür ve özgür iradeye atfedilen kötülük Tanrıya atfedilmez.

Kötülük üzerine gerçekleştirilen sorgulamalar beraberinde kötülüğün çeşitleri konusunu gündeme getirir ve kötülük doğal, ahlaki ve metafiziksel kötülük olmak üzere üçe ayrılır.

1.1.1. Doğal (Fiziksel) Kötülük

Doğal (fiziksel) kötülük, insan iradesinin etkisinin olmadığı tüm doğal afetler ve hastalıklar sonucunda maruz kalınan kötülükler olarak tanımlanabilir (Süt, 2016: 49). Hick; hastalık yapan bakterileri, depremleri, fırtınaları, kuraklıkları kısacası insan eyleminden bağımsız olarak meydana gelen kötülükleri fiziksel kötülük olarak

değerlendirmekte, bazı natüralist düşünürler ise fiziksel kötülük üzerine daha detaylı düşünmekte ve meydana gelen doğa olaylarından ziyade bu olayların neden olduğu acıları – sakatlık, hastalık – fiziksel kötülük olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda H. J. McCloskey ölümü de fiziksel kötülük olarak ele alır (Yaran, 1997: 28). Ancak düşünürün kast ettiği ölüm; hastalık, doğal afet kısacası fiziksel kötülük sonucu meydana gelen ölümdür.

Dini bağlamda gerek Hristiyanlık gerekse İslamiyet doğal kötülükleri pozitif bir şekilde ele almaktadır. İnsan iradesinden bağımsız olan doğal kötülükler Tanrı iradesi ile gerçekleşmekte ve insanoğlunu iyiye güzele sevk etme yolunda bir görev üstlenmektedir. Bazı durumlarda ise ceza niteliği olan doğal kötülükler yine insanoğlunu kötülüklerden caydırma gibi olumlu bir duruma işaret etmektedir. İnsanların bu dünyada karşılaştıkları doğal kötülüklerin öte dünyada karşılığı mutlaka verilecektir (Süt, 2016: 60). Dolayısıyla zarar ve kötülük gibi görünen doğal kötülükler, uzun vadede olumlu sonuçlar getireceğinden iyidir. Kıtlık, kuraklık gibi ilahi yasaların işleyişinden kaynaklanan felaketler mecazi anlamda kötü, gerçekte ise iyi olan şeylerdir. Bunlar insanların hem bu dünyada kendi yaşamları ile ilgili bir muhasebe yapmaları açısından bir fırsat hem de öteki dünyayı kazanmalarına karşılık çektikleri ceza olarak değerlendirilmektedir.

Augustine ve onun çizgisinden gidenler ise doğal kötülükleri şeytan ve onun işbirlikçilerine atfeder. Bu düşünceye göre şeytan diğer melekler gibi insandan önce yaratılmış fakat Tanrıya isyan etmiştir ve o zamandan beri türlü kötülükler yapmaktadır. Bunun sonucunda da doğal kötülükler meydana gelmiştir (Manafov, 2006: 29). Sonuç olarak Augustine'nin açısından doğal kötülükler insanüstü ruhların özgür iradeleri sonucu meydana gelmektedir. Bu tutumuyla düşünür doğal kötülüklerden de Tanrıyı sorumlu tutmaz.

Augustine'ye benzer bir şekilde Plantigna da doğal kötülükleri insan dışı özgür iradeli varlıklara (şeytan ve yandaşları) atfetmektedir. Tanrının hem özgür varlıklar yaratıp hem de onları iyiyi seçmesi için zorlayamayacağını vurgulayan düşünür; doğal ve ahlaki kötülükler arasında bir benzerlik bulur ve her iki kötülüğü 'genel ahlaki

kötülük' adı altında toplar. Bu düşünceye göre kötülükler ya insanın ya da insanüstü varlıkların özgür iradesiyle yaratılmıştır. Bu duruma müdahale etmek ise Tanrı'nın gücünün dışındadır (Manofov, 2006: 30).

1.1.2. Ahlaki Kötülük

Ahlaki kötülük en genel tanımıyla; insanın iradesini kötüye kullanması sonucu ortaya çıkan kötülük olarak tanımlanabilir. Öldürmek, kıskançlık, yalan söylemek gibi insanın özgür iradesi ile yaptığı hataların ahlaki kötülüğün nedenleri olduğu söylenebilir (Yasa, 2014: 20). Ahlaki kötülük daha çok kötülüğü yapan fail üzerinden tanımlanır. İnsanların meydana getirdiği kötülük olarak ifade edilir ve içerik açısından özgür insanların kötü karakter özellikleri ve yanlış davranışlarına vurgu yapar. Özgür insanın ahlaki kötülüğü psikolojik bir nedenle veya sadece düşünce boyutunda olabilir ancak bireysel veya kitlesel bir şekilde dışa vurulan ahlaki kötülüğün faili daima insan veya insanlardır.

İnsanoğlunun istencinden kaynaklandığı öne sürülen ahlaki kötülüğü Augustine insan iradesin genel sapkınlığı olarak ifade etmiş, kötülüğün bir töz olmadığını ve bu yüzden yüce bir töz olan Tanrı'dan yüz çeviren bir iradenin ahlaki bozukluğu olduğunu savunmuştur (Russell, 1999: 20). Bu bağlamda Augustine'nin kötülük anlayışı ahlaki bir kötülük anlayışıdır ve kötülüğü tamamen özgür iradeye atfetmektedir. İngilizcedeki 'evil' kelimesinin anlamı ele alındığında da Augustine'yi destekleyici veriler ortaya çıkmaktadır. İngilizcede kötülük anlamına gelen 'evil' kelimesi 'ahlaki olarak günahkar' anlamına gelmektedir (Çelik, 2014: 161). Bu durum da Hristiyanlıktaki asli günah olgusu göz önünde bulundurulduğunda, her insan doğuştan kötüdür yani ahlaki olarak günahkardır savını destekler niteliktedir.

Kötülüğü genel anlamda bir eksiklik (metafiziksel kötülük) olarak gören Leibniz, ahlaki kötülüğü de insanın eksik yaratılmış olmasından kaynaklanan günaha yatkınlığına bağlamaktadır. Düşünür ahlaki kötülüğe neden olan günahın kaynağı olarak şeytanı kabul etmekte olsa da insanın eksik olarak yaratıldığı savından da vazgeçmez. Adem'e yasak elmayı yedirtenin şeytanın ayartmasının yanı sıra Adem'de ve

dolayısıyla bütün insanlarda bulunan eksiklik olduğunu ileri sürmüştür (Çınar; 2005: 172).

Tamamen insanın özgür iradesine atfedilen ahlaki kötülüğü, yaratılıştan kaynaklanan bir eksiklik dışında her hangi bir nedene bağlayan bir yaklaşım bulunmamaktadır. Sonuç olarak ahlaki kötülük bir neden sonuç ilişkisi değil özgür seçim konusudur ve genel bilim gerçek anlamda özgür istenç ile ilgili kararlarda herhangi bir araştırmada bulunmaz; çünkü özü itibariyle bu kararlarn bilim açısından bir nedeni yoktur. Ancak teoloji söz konusu olduğunda Leibniz ve takipçileri ahlaki kötülüğü eksikliğe yani metafiziksel kötülüğe bağlamaktadır (Russell, 1999: 18).

1.1.3. Metafiziksel Kötülük

Felsefî literatürde sıkça konu edinilse de terimi ilk kullanan isim Leibniz'dir. Metafiziksel kötülük en geniş anlamıyla evrenin sonluğ ve sınırlılığı olgusuna işaret eder. Leibniz'e göre ahlaki ve doğal kötülüklerin temelinde metafiziksel kötülük yatmaktadır (Manafov, 2006: 33).

Leibniz için metafizik kötülük; yaratıklardaki asli kusurluluktur (Yaran, 1996: 27). Doğal ve ahlaki kötülükler metafizik eksikliğin bir sonucudur. Bu eksiklik ise pozitif bir şey olmayıp, yetkinliğin derece derece eksik olmasını ifade etmektedir. Ancak bu eksiklik Tanrısal hikmet açısından da zorunlu bir durumdur. Tanrı dünyayı yaratırken olabilir dünyalar arasından en iyisini seçmiştir. Leibniz'e göre seçilen bu dünya da yetkin bir dünya değildir ama ötekilerin (seçilmeyen dünyaların) daha az yetkin olduğunu kabul etmek gerekir. Bu da sonuç olarak tam yetkin olan bir dünyanın olamayacağı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda düşünür için 'yetkin olmayış' dünya kavramında zorunlu olarak bulunan bir öğedir. İçinde sonlu varlıkların bulunmayacağı bir dünya düşünülemez ve sonlu varlıklar ise sonlu oldukları için yetkin değildir. Bu sonlu varlıkların yetkin olmama yani eksik olma durumu ise metafizik kötülüktür (Gökberk, 1980: 321 - 322).

Metafizik kötülük, meydana getirilmiş her varlık üzerine yüklenmiş bulunan mükemmelliğin giderek azalması, sınırlandırılmasıdır. Bu da yaratılmış bütün varlıkların tabiatlarının gereği olan sonluluktan kaynaklanır. Tanrı'dan başka her şey, mantık

açısından sonlu ve noksandır. Fiziksel ve ahlaki kötülük de bu metafizik kötülükten, yani mükemmelliğin azalmasından meydana gelir (Manafov, 2006: 33). Esasen her şey zıddıyla anlaşılır. Dolayısıyla noksanlık olmasaydı mükemmellik bilinemezdi. Ahlaki kötülük olarak bilinen günah, varlıklardaki sonluluk ve noksanlıktan, doğal kötülük olarak bilinen elem, ıstırap ve keder de metafizik eksiklikten dolayı vardır.

1.2. İslamiyette Kötülük Problemi ve Teodise

İslam düşünce tarihinde kötülük veya şer problemi, hem felsefe hem de kelam tarafından etraflıca tartışılmıştır. Tanrı'nın adaleti ve iyiliği meselesi, Müslüman düşünürleri en az Batılı meslektaşları kadar ciddi bir şekilde uğraştırmıştır (Manafov, 2006: 155).

Kötülük problemi İslamiyette kelam, felsefe ve Kur'an açısından ele alınmıştır. Tanrı'nın her şeyde kadir-i mutlaklığını ileri süren görüşler kötülüğün ne olduğu ve kaynağı ile ilgili sorular doğurmuş ve böylece teodise sorgulanmaya başlanmıştır.

1.2.1. İslam Felsefesi Açısından Teodise

Teodise felsefe açısından ele alınırken, felsefenin yapısı gereği kötülüğün mahiyeti sorunsalı ile karşı karşıya kalınmıştır. Kötülüğün mahiyeti konusunda elde edilen cevaplar kötülüğün ontolojik boyutuyla ilgili bir takım yargılarda bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Kötülüğün mahiyeti konusu; kötülüğün kendine has bir varlığının bulunup bulunmadığı, hiçbir durumda değişmeyen, özde mutlak bir nitelik mi ya da şartlara göre değişen arızı (gelip geçici, dıştan gelen) bir nitelik mi olduğu sorularına yanıt getirmeye çalışmaktadır (Özdemir, 2011: 44). Bu cevaplardan hareketle de ontoloji konusu, kötülüğün varlık olarak mutlak bir nitelik mi yoksa değişken göreceli bir nitelik mi olduğuna dair görüşler ileri sürmektedir.

İslam felsefi düşüncesi içerisinde dini – felsefi cemaat olarak kurulan İhvanî Safa topluluğu kötülüğü optimist bir yaklaşımla ele almaya çalışmıştır (Taylan, 2000: 214). Kötülüğün mahiyeti konusunda temel görüşleri; evrende asıl olanın hayır olduğu, kötülüğün arızı olduğu şeklindedir. Kötülüğün varlığını kabul etmekle birlikte arızı olarak mevcut olan bu kötülüklerin daha büyük bir iyiliği tamamlama amacı olduğunu

ifade ederler. Bu durum ise kötülük karşısında optimist bir görüş takındıklarının kanıtı olarak görülür.

“Kötülüğün kaynağı veya ondan kimin sorumlu olduğu konusu, belki de bu tartışmanın en temeline konulması gereken konudur. Bu açıdan baktığımızda İslami teodiselerin, özellikle biraz uzaktan bakıldığında tam bir birlik arz ettikleri görülür. Onların hepsine göre hayır da şer de Tanrı’dan gelmektedir. Bu yaklaşım İhvanî Safa için de geçerlidir”(Yaran, 1997: 177). Kötülükleri mahiyeti gereği arızı olarak değerlendiren görüş bu bağlamda kötülüğü mutlak bir olgu olarak ele almaz. Tanrı, yağmuru beldeleri diriltmek için gönderir ama bazı hayvanlar ve bitkiler zarar görebilir. Ancak yağmurdan gözetilen birinci hedef bu değildir. Uğursuzluk olarak adlandırılan bu tür kötülükler, birinci ve iyi amaca (beldeleri diriltmek) ilişkin bir takım arızı unsurlardır (Özdemir, 2011: 49 - 51). İhvanî Safa doğal yasaların birincil hedefinin iyilik olduğuna, kötülüklerin ise işleyişten kaynaklanan bir takım arızı unsurlardan ibaret olduğuna vurgu yapar. Bu görüş çerçevesinde belirli bir hikmet ve gayeye göre yaratılmış olduğundan evren, en güzel ahenk ve düzene de sahiptir. Kötülükler nispeten büyük iyiliklerin önüne geçemeyecek, iyilikler karşısında pek de bir önem ifade etmeyen, arızı ve mutlak olmayan olgulardır.

“İslamiyette kötülük problemini ciddi bir şekilde ele alıp felsefî bir sistem içinde tartışma konusu eden ilk filozof Farabi olmuştur. Farabi de birçok teodisede olduğu gibi kötülükler konusunda çeşitlemeye gider. Bu bağlamda kötülüğü doğal ve ahlaki olmak üzere ikiye ayırır”. (Kiriş, 2008: 89) İhvanî Safa görüşüne paralellik arz edecek şekilde doğal kötülüğü maddenin eksikliği olarak ifade eder. Farabi’ye göre madde yaratılıştan sınırlıdır ve Tanrı içinde şer olmayan bir düzen yaratmayacağından, kötülüğün ontolojik olarak kaçınılmaz bir olgu olduğunu savunmuştur.

Doğal kötülüğü özünde iyilik olarak gören Farabi, ahlaki kötülüğü açıklarken belli ölçüde insanın özgür iradesine vurgu yapar. Doğal kötülük ne denli arızı ise ahlaki kötülük de o denli ademidir. Kötülük, varlığı insan iradesiyle gerçekleşmeyen hiçbir şeyde mevcut değildir. İnsanların kötülük diye algıladıkları doğal afetler gibi doğal kötülükler de özünde iyi ve hayırlıdır. Farabi’nin, doğal kötülüğü kabul etmeyen bu

tutumu, ahlaki kötülük dışında, problem karşısında optimist bir tavır aldığını göstermektedir. Farabi'ye göre yeryüzündeki her şeyin yaratıcısı Tanrı olduğundan ve her şey ondan zuhur ettiğinden iyilik taşımayan ve bünyesinde salt kötülük barındırın hiçbir şey söz konusu olamaz(Yaran, 1997: 133-135).

Farabi'nin teodise anlayışının en önemli dinamiklerinden biri amaçlılık ilkesidir. Kainattaki iyilik ve düzen amaçlanmış, kötülük ise mevcudiyetleri zorunlu birtakım olgulardır. Buradan kötülüklerin amaçlanmamış olduğu yargısına varmak yanlış olur. Çünkü Farabi'ye göre olup biten her şey Tanrı'nın kaza ve kaderiyledir. İzafi olan kötülükler aynı zamanda yararlıdır. Kötülüklerin yokluğu karşısında iyiliklerin devamlılık arz edemeyeceğine vurgu yapan Farabi, gerekli olan bir miktar kötülükten kaçınıldığı takdirde pek çok iyilikten vazgeçileceğini ifade etmiştir. Bu durum da en nihayetinde kötülüklerin artmasına neden olacaktır (Manafov, 2006: 162). Görüldüğü gibi Farabi kötülüğü iyiliğin varlığı için gerekli bir olgu olarak görmekte ve özünde yine kötülüğü iyiliğin zuhur etmesinde bir eleman olarak düşünmektedir. Bu durum ise salt kötülüğü reddetmesi ile doğru orantılı bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır.

Farabi'nin kötülük problemini ele alışı iki temelde ifade edilebilir. Kötülük, iyiliğin eksikliğidir. Ancak bu Tanrı'dan kaynaklanan bir eksiklik değildir. Düzeni tam anlamıyla kabullenmeyen maddenin yapısından kaynaklanan bir eksiklik (Taylan, 1994: 57). Bu bağlamda kötülüğün göreceli bir varlığından söz edilebilir. Kötülük göreceli ve arızidir. Ancak düzende bir yeri ve gerekliliği vardır. Bu yüzden belli ölçüdeki kötülüklerden dolayı iyilikten vazgeçilemez.

İbn Sina, Farabi'den farklı bir tutumla Tanrı'nın evreni yaratmasında herhangi bir amacının olmadığını vurgular. Ona göre yüce sebeplerin dünyevi amaçlar veya insanların amaçlarına benzer bir şekilde işlemesi mümkün değildir ve alemdaki bütün hareket, oluş ve bozuluşlar bir düzen doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu tutumunu açılarken inayet kavramına başvurmaktadır. Tanrı, imkanlar dünyasını ve oradaki hayır nizamını bilir ve bu bilgiye uygun olarak mümkün alem en yetkin biçimiyle kendisinden taşar. İşte bu, Tanrı'nın hikmetinin eseridir. Hikmetli bir belirlemeyi ifade eden evren, o sebeple tam bir kozmostur, onda şaşırtıcı bir düzen ve açık bir hükmün

sergilendiği görülür. Evren, bir tedbirin ve düzenleyicinin eseridir. Madde, bitkiler ve hayvanlar dünyasındaki olağanüstü durum, bir rastlantının sonucu olamaz. Bu durum, Tanrı'nın ezeli ilmi ile kastettiği hayır ve yetkinliğin sonucudur yani evrensel nizam Tanrı'nın ilminde içkindir ve buna inayet denir (Taylan, 1994: 58).

“İbn Sina kötülükleri ahlaki, fiziki ve metafizik olmak üzere üçe ayırır. Ahlaki kötülük ahlaken yasaklanan eylemler, fiziki kötülük herhangi bir sebeple duyulan keder, metafizik kötülük maddede kelamın yoksunluğu olarak ifade edilir. Ahlaki ve fiziki kötülüklerin belirleyicisi kötü etkileriyle doğru orantılıdır. Başkalarını ne denli kötü etkiliyorsa o denli kötüdür”. (Manafov, 2006: 163-164)

Dolayısıyla İbn Sina'da kötülüğün mahiyeti görecelidir, kişinin durumuna göre farklılık gösterir. Varoluş değişimi de zorunlu kıldığından bu durumda kötülüğün ontolojik varlığı kaçınılmazdır. Ancak onun kendi başına salt bir varlığı yoktur. İbn Sina'ya göre iyilik ve kötülük açısından varlık sadece dört durumda bulunur.

- “1- Mutlak anlamda iyi olan Yüce Tanrı ve O'na yakın olan aktif akıllar sırf iyidir.
- 2 - Mutlak anlamdaki kötülüğün varlık alanına çıkması ilahi hikmete aykırı düşüşü için imkansızdır.
- 3 - Varlıkta şerrin hayaya (ahlak) üstün gelmesi veya onların eşit bulunması da imkansızdır. Çünkü az bir iyiliği elde etmek için, çok kötülüğü kabullenmek, kötülüğün kendisi demektir ve bu da İlâhi hikmete uygun düşmez.
- 4- İyiliğin kötülüğe, hayrın şerre üstün gelmesi ise varlıkta bütünüyle rastlanan ve ilahi hikmete en uygun olan bir durumdur”. (Taylan, 1994: 60)

Alıntıdan anlaşılacağı gibi kötülüğün arızı yönüne vurgu yapılmıştır. Daha somut bir şekilde ifade etmek gerekirse ateş ve su örneği verilebilir. Örneğin ateş ve su hayat için gerekli olduğundan iyidir, ancak bazı durumlarda canlılara zarar verebilir ve o zaman kötü gibi görünür. Fakat ateş ve su özünde iyi olan görevi yapar ve bu iyilik yolundaki amacına ulaşmak için arızı bir kötülüğe sebep olabilir (Yaran, 1997: 136). Sonuç olarak ateş ve suyun belli bazı olaylardaki zararı bir şer ise de onların yaratılışındaki birinci derecedeki amaç kötülük olmadığından, bu durum mutlak olan iyiliğe zarar vermez.

Yoksunluk İbn Sina'ya göre bir tür metafiziksel kötülüktür. Hayır, kemalin varlığını ifade ederken, şer ise kemalin yokluğudur. İyilik ise ulaşılacak istenen bir gayedir. Varlığın yok olmak, tükenip bitmek gibi bir amacı olamayacağından, bu yok oluş ve bozuluş yeni varlıkların oluşumunu sağlamaktadır. Bu varlıklar da özünde iyidir (Manafov, 2006: 157-158). Bu bağlamda iyiliği ulaşılacak istenen bir gaye olarak gören İbn Sina, kötülüğün bir varlığının olmadığını ifade eder. Kötülük bir cevherin var olmayışı (yoksunluk) ya da cevherde var olması gereken düzgün durumun olmayışıdır.

Kötülüğün zorunluluğu meselesi İbn Sina'nın konuyla ilgili diğer bir görüşüdür. Madde dışında kişilerde kötülüğün zorunlu bir şekilde bulunduğunu ifade eden İbn Sina, bunun nedenini iyiliğe olan ihtiyaçla açıklar. Çünkü iyilik kendinde bir kötülük bulunduktan sonra anlaşılabilir. Sağlığın iyi olduğunun hastalıktan sonra anlaşılmasını bu konuya örnek gösteren İbn Sina kişide bulunan kötülüğün de arızı olduğuna mutlak bir kötülük olmadığına işaret eder (Özden, 1997: 276). İbn Sina'ya göre Tanrı tasarlanabilecek evrenlerin en mükemmelini tasarlamıştır. Bu bağlamda yeryüzünde karşılaşılan kötülükler bu mükemmelliğin oluşumu adına zorunludur. Kötülük bir bakıma iyiliğin varlığı için ödenen bir bedeldir. Kötülük olmadan iyiliğin anlaşılması da mümkün değildir (Manafov, 2006: 165-166). Sonuç olarak İbn Sina'ya göre alemde iyilik ve kötülük bir arada bulunmasaydı, alemin düzeni de tam olamazdı. Bu yaklaşım da kötülüğün zorunlu bir olgu oluşunun bir diğer nedenidir.

İbn Rüşd'ün kötülük meselesine yaklaşımı, incelediğimiz diğer filozoflardan farklı değildir. Ona göre de kötülüklerin görece varlığının amacı insanı iyiliklere yakınlaştırmaktır. Tanrı kötülüğü iyilik için yaratmıştır. Tanrı'nın şerleri yaratması İbn Rüşd'e göre, O'nun adaletinin bir sonucu olarak görülmelidir. Ancak insanların şerlerin hikmetini anlama konusunda zorluk çekeceğini düşündüğü için adaleti, beşeri ve ilahi adalet olarak ikiye ayırmıştır. Beşeri adalet insanın adalet istemesi, herhangi bir hayır için ya da yaratanın kendisine bir hayır lütfetmesi içindir. Ancak ilahi adalet, Tanrı'nın iradesindeki bir gerekliliktir (Algül, 2013: 120).

Düşünüre göre kötülüğün dogmatik ve rasyonel olmak üzere iki oluşumu mevcuttur. Dogmatik perspektifte kötülüklerin varlığı ilahi hikmet açısından açıklanır.

Alemde kötülüğün olmamasını düşünmek adil değildir. Rasyonel yaklaşım ise kötülüğün insan kaynaklı olduğu noktasında temellenir. Eğer kişi sapkın ve dalaletle düşmüşse iyilik olarak adlandırılan nasihatlerin faydasız olduğu düşünülür. Kötülük insan kaynaklı olup Tanrı açısından asıl varlığı yoktur. O, bir yokluktur (Manafov, 2006: 168). Tanrı'nın fiilleri anlamında kötülük söz konusu olduğunda düşünür kötülüğün gerekliliğine vurgu yapar. Çünkü ona göre iyilik kötülük ile bilinebilir ve iyiliğin ortaya çıkması için kötülük gereklidir. Ancak Tanrı'nın fiilleri konusunda kötülükler arızı ve gelip geçici bir durum iken iyilikler mutlak ve sürekli.

Alemdeki belli yasalar doğrultusunda kötülüğü açıklamaya çalışan düşünür, alemde bir takım fiziki yasaların olduğunu vurgulamıştır. İnsanın bu yasalara ve maddeye uyum sağlayamamasından, bunlar hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olamamasından kaynaklanan kötülükleri fiziki kötülük olarak değerlendirir. Bu bağlamda arızı olarak ortaya çıkabilecek ve görece kötülük olarak değerlendirilebilecek sayısız durumun doğrudan Tanrı ile ilişkili olamayacağını vurgulamıştır. Tanrı'nın yaratmış olduğu yasalar özünde kötülüğü barındırmaz, ancak insandaki bilgi eksikliği görece bir takım kötülüklerin ortaya çıkmasına neden olur (Algül, 2013: 88). Burada dolaylı yönden de olsa kötülüğün yokluk ile ilişkisine vurgu yapılmaktadır. Çünkü kötülük anlaşılacağı üzere insandaki bilgi yokluğu bağlamında açıklanmıştır.

Bu başlık altında inceleyeceğimiz son isim olan Gazali'nin teodise çalışmalarında en önemli nokta Türkçeye iki şekilde çevrilen şu yargısıdır; "İmkanda var olandan daha mükemmeli yoktur" veya "Var olandan daha mükemmeli mümkün değildir". (Ormsby, 2001:15) Gazali bu yargıyı, kulun Tanrı'dan ümit kesmeyerek, ona güvenip her hükmüne rıza göstermesini teşvik etmek için kullanır. Düşünüre göre; dünyadaki düzen ve tertip var olan düzenin en iyisidir. Eğer daha iyi bir düzen olsaydı ve Tanrı bunu yaratmasaydı bu durum Tanrının adaleti ile çelişirdi (Akdağ, 2015: 476). En güzel ve en iyi şekilde yaratılmış olan düzende yine de kötü ve çirkin şeyler vardır. Ancak bunların amacı karşıtı olan güzel ve iyinin bilinmesini sağlamaktır.

Düşüncesini şekillendirmede değişik kaynaklardan yararlanmış olan Gazali'nin görüşü özünde filozoflarınkine yakın olmakla birlikte farklı bir gelişme çizgisi takip

eder. Onun Tanrı'nın ilim, irade, kudret sıfatlarına dayanarak bu alemin 'mümkün alemler arasında en iyisi, en güzeli, en tamı' olduğunu savunan özgül teodisesi Eş'ari geleneğin doğal bir sonucudur (Yaran, 1997: 154). Eş'ariler'de olduğu gibi Gazali için de her şerde bir hayır vardır ve kötülükler iyinin bilinmesi için gerekli pozitif unsurlardır. Düşünür açısından kötülüğün bizatihi bir gerçekliği yoktur. Kötülüğün nihai amacı iyilikleri gözler önüne sermesi, anlaşılabilir kılmasıdır. İyilikler ise gerçekliğin su götürmez olgulardır.

1.2.2. Kelam Açısından Teodise

İslam kelamında kötülük problemine bağımsız bir başlık altında yer verilmemiştir. Çeşitli konular içinde dağınık bir şekilde ele alınıp işlendiği söylenebilir. İlahi sıfatlar ve fiiller, adalet ve zulüm, hikmet, kaza, kader gibi bazı teolojik konulara değinilirken, bir yandan ağır basan bir kudret doktrini diğer yandan adalet anlayışının ön plana çıktığı görülür (Kazanç, 2008: 30). Genelde Kötülük kavram olarak İslam kelamında alemdeki düzen, ahenk, amaç ile ilişkilendirilerek, iyimser ve haklılaştırıcı bir tutumla izah edilmiştir.

Bu sorgulamada çeşitli yaklaşımlar olmakla birlikte kelami teodisede en çok kabul gören yaklaşım Ehl – i sünnet (Sünni) alimlerinin görüşleri olmuştur. Onların görüşüne göre; her şeyin yaratıcısı olan Tanrı şerrin de yaratıcısıdır. Bu durum ise O'na bir eksiklik getirmenin aksine, tam bir kudret sahibi olmasını sağlamıştır. Bu sayede insanın haddini bilerek rabbine sığınacağına inanılmıştır (Manafov, 2007: 155-156). Tanrı'yı tam bir kudret sahibi olarak ifade eden Ehl – i sünnet alimleri insanların haddini bilerek rabbine sığınacağını ifade ettiklerinde, bu durum Tanrı'nın kudret sıfatının yanında adalet ve merhamet (iki sıfat genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır) gibi sıfatlarının da eklenmesi zorunlu hale gelmiştir. Batı düşüncesindeki 'iyilik' kavramının yerine İslam düşüncesinde daha çok 'adalet' bazen de 'merhamet' kavramları kullanılmaktadır. Adalet ve kudret klasik teodise ikilemin çifte boynuzlarını oluşturur. İkilemi çözerken, birisi, ne Tanrı'nın adaletini ne de kudretini kurban etmeden, kötülüğü makul bir şekilde açıklamalıdır (Yaran, 1997: 112).

Bu bağlamda İslam kelamcılarının kötülüğün nesnel varlığı karşısında iyimser bir tavır takındıkları görülmektedir. Kötülüğün Tanrı'nın varlığını inkar etmede geçerli bir gerekçe ve neden olduğu kabul edilmez.

Ehl- i sünnet içerisinde değerlendirilen bir diğer yaklaşım Mu'tezile kelamcılarının yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda ahlaki kötülük insana, tabii kötülük mecazen Tanrı'ya havale edilmektedir. Ancak tabii kötülüğün Tanrı'ya atfedilmesi Tanrı'nın hikmet ve adalet sıfatlarına zarar getirmez. Tanrı kullarını kendi fayda ve iyilikleri için sorumlu tuttuğu gibi aynı maksatla onlara musibetler de verebilir. Tanrı her ne kadar kötülükleri yaratmış olsa da Mu'teziler'e göre O'nun adil ve hakim oluşu kötülük yapmayacağına, kötülüğü seçmeyeceğine ve eylemlerinin iyi olacağına bir işarettir (Süt, 2016: 52). Bu kelami yaklaşımda daha çok Tanrı'nın sıfatları üzerinden bir teodise oluşturulmaya çalışılmış ahlaki kötülük bağlamında görece insanın özgür iradesine vurgu yapılmıştır.

Tanrı tarafından geldiğine inanılan fiziksel kötülüğün salt kötülük değil kulun yararına olan bir kötülük olduğu ve ahirette telafi edileceği noktasında birleşen Mu'teziler'de genel görüş olarak fiziki kötülüklerin amacı insanı imtihan etmektir. Bu bağlamda kelamcılar ahlaki kötülük gibi insanın sorumlu tutulamayacağı ya da imtihan veya ceza amaçlı açıklanamayacak olan kötülüklerle ilgili olarak örneğin çocukların ve hayvanların çektiği acıları tartışmışlardır. Çocukların çektiği acılar konusunda birleştikleri ortak nokta; çocuklar tarafından çekilen acıların büyüklere örnek olması ve onların kalplerindeki katılığın gitmesinde bir rolü olduğudur. Çocukların (genel anlamda suçsuzların) çektiği acı ve ıstırapların ahirette cennet hayatı ile telafi edileceği düşüncesi Tanrı'nın adil sıfatına da herhangi bir zarar vermemekte tam tersine bu sıfatı pekiştirmektedir(Yaran, 1997: 152-154). Sonuç olarak getirilen bu açıklamada imtihanın yerini ibret almıştır ve ahlaki olmayan, özgür irade ile açıklanamayan, tabii olan (Tanrı'dan gelen) kötülüğe özünde ve amacı doğrultusunda iyi sıfatı kazandırılmıştır.

Mu'teziler gibi İslam kelamında yer edinen bir diğer görüş Eş'ariler'in görüşüdür. Eş'ariler çıkış noktasını Mu'teziler'e getirdiği eleştirel yaklaşımın

oluşturduğu söylenebilir. Mu'teziler'in özgür iradeye yaptığı vurguyu sonuna kadar eleştiren Eş'ariler'in görüşlerinin temelini ilahi kudret anlayışı oluşturmaktadır. Tanrı'nın fiillerinde herhangi bir neden veya amaç aramanın doğru olmadığını vurgulamışlardır. Bu bağlamda hikmeti kabul edip nedenselliği inkar eden Eş'ariler anlayışlarını Kur'an'a dayandırarak temellendirmeye çalışmıştır (Manafov, 2006: 174). Mutlak kudret sahibi olan Tanrı bu anlayışta, kader, iyi, kötü gibi olguların hepsinden sorumludur. Bu bağlamda Tanrı insani ahlak ölçüleriyle yargılamaya tabi tutulamayacağı ve Tanrı'nın hikmetinin tam olarak bilinemeyeceği savunulmuştur.

Eş'arilerin nedensellik ilkesini inkar edişi Mu'teziler'e karşı getirdikleri bir eleştirinin sonucu olmakla birlikte Tanrı iradesine bir keyfilik atfetmesi bakımından tehlikeli bir durum arz etmiştir. Mu'tezi'le anlayışına göre Tanrı'nın insana gerekçesiz ve karşılıksız olarak (ahirette ödüllendirilmek anlamında) acı yaşatması, kötülükle karşı karşıya bırakması mümkün değildir. Bu doğrultuda insanın maruz kaldığı her kötülüğün mutlaka idrak edilen ya da edilmeyen bir faydası vardır (Süt, 2016: 52-53). Tanrı'nın fiillerinde herhangi bir neden ve amaç aramayan Eş'ariler, O'nun alemini yaratırken hiçbir zorlama ve maksat olmadan yarattığını dolayısıyla ne kendisi ne de başkası için herhangi bir fayda gözetmediği konusunda hemfikirdiler. Herhangi bir gayeye bağlı olmak külli iradede çok cüzi iradeye özgü bir davranış olacağından Tanrı'ya atfedilmemiştir (Manafov, 2006: 176). Eş'ariler'in, Mu'teziler'e karşı duruşunun şekillendirdiği teodise anlayışlarının temelindeki en güçlü dinamik hikmet anlayışı olmuştur. Ancak bu noktada şöyle bir sorun ile karşılaşmaktadır. İslam din alimleri hikmet konusunda ortak bir görüş sağlayabilmiş değildir ve Eş'ariler'in teodise anlayışını anlamak için hikmet kavramını nasıl değerlendirdikleri konusunda bir çıkarım yapmak zorunlu hale gelmektedir.

Hikmet kelimesinin kökeninde bilmek, anlamak, kavramak anlamları vardır. Hikmet kavramı insani düşünce pratikleri için kullanıldığında, insanın faydalı olanı düşünüp zararlı olandan kaçınması anlamına gelir. Hikmet kelimesinin şuurlu bir anlayış ve derin bir kavrayış manasına gelen anlamı onu felsefe kelimesi ile yakınlaştırmaktadır. İslam dini söz konusu olduğunda ise hikmet kavramının çeşitli kullanımları karşımıza çıkmaktadır. Kur'an'da Peygamber'in vaaz ve nasihatleri

anlamında kullanılan hikmet kelimesi, yine Kur'an'da Tanrı tarafından insanlara verilmiş bir rahmet yol gösterici bir bilgi olarak sunulmuştur. Peygamber söylevi ve Kuran'ın eş değeri gibi anlamlarda da kullanılan hikmet kelimesi daha sonraki dönemlerde bilgelik manasında da kullanılmıştır. Bu bilgelik anlamı ise dini boyutta Tanrı'ya atfedileceği zaman derin bilgelik ya da erdem anlamı ön plana çıkmıştır (Önal, 2007: 115-120).

Hikmet kavramı ile ilgili yapılan kısa değerlendirmeden sonra, Eş'ariler'in hikmet kavramı ile ilgili yol gösterici bilgi, Peygamber söylevi, faydalı insan düşüncesi gibi anlamları egale edip sadece yaratana mazhar olan derin bilgelik ve erdem anlamına işaret ettikleri söylenebilir. Bu teodise bağlamında hikmet sadece Tanrı'ya atfedilen bir özellik olduğundan kötülüklerin sorgulanması, nedeninin aranması ya da Tanrı'nın yaptığı eylemlerin değerlendirilmesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Kötülük bağlamında özgür iradenin neden herhangi bir mevcudiyetinin olmadığı da bu anlayış etrafında değerlendirilebilir.

Bu başlık altında değerlendirilecek son kelami yaklaşım olan Maturidileri'in yaklaşımıdır. Maturidiler görüşleri itibari le Mu'tezi'ler'den ayrılır ve Eş'ariler'e yakın bir anlayışı benimserler. Yaratıcının her türlü fiilinde hikmet arayan Maturidiler'in hikmet anlayışı Eş'ariler ile aynıdır. Bu bağlamda en belirgin söylemleri, Tanrı hikmet sahibidir ve hikmet sahibi olan Tanrı kendisi ve başkasının yararına fiillerde bulunmaz. O, yaptığında hikmet olandır (Kazanç, 2008: 15).

Tanrı'nın hem iyiyi hem de kötüyü yarattığı görüşünü savunan bu teodisede kötülükte görecelik anlayışı önemli bir yan olarak karşımıza çıkar. Maturidi'nin kendisi bu anlayışı şu şekilde özetlemiştir. "Tüm cevherler ontolojik anlamda iyilik ve kötülük yönünden nötr durumdadırlar. Onlar bazı durumlarda zararlı olabilirler". (Özdemir, 2011: 62) Buradan anlaşılması gereken kötülüğün göreceliği olgu ve olayların kendiliği anlamında değil sonuçları anlamında bir göreceliktir. Maturidi'ye göre, dünyada şer ve onun karşılığı olan ceza olmasaydı kişilerin yaptıkları kötülüklerin karşılığını bulacakları cehennemden sakınmaları mümkün olmazdı. Şerler mutlak değil izafidir, bir yönden şer olan diğer yönden hayır taşıyabilir. Bu yaklaşım kötülüğün göreceliği

bakımından önemlidir (Şeker, 1989: 170). Kötülüğün göreceliği konusundaki yaklaşımın zemin hazırladığı yargı, bir bakıma her şey özünde iyidir yargısıdır, Maturidi teodisesi söz konusu olduğunda kötü görünüp de görece olarak da kötü olan bir örnek (olay ve olgu bağlamında) yoktur. Maturidiler'e göre var olan acıların, zulmün ve kötülüğün açıklanabilir daha makul ve daha iyi bir nedeni vardır. Bir şey bir konumda hikmet, diğer bir konumda ise sefeh , bir konumda zulüm, diğer bir konumda ise adalet olabilir. Ancak her ne olursa olsun olaylar ve olgular sonuç itibari ile Tanrı'nın adaleti ve hikmeti ile sonuçlanmaktadır. Bu nihai sonuçlanma öte dünyada gerçekleşecektir.

1.2.3. Kur'an'da Teodise

Kur'an'da açık bir teodise anlayışına rastlanmamaktadır. Örtük bir teodisenin varlığından söz edilebilir. Başka bir ifade ile bir teodiseden çok acı ve kederle ilgili tartışmalara ışık tutan cevapların ve açıklamaların varlığından söz edilebilir. Kur'an'ın kötülük problemi karşısında Tanrı'yı haklı çıkarmak gibi bir konuyla ilgilendiği söylenemez. O daha çok insan ve Tanrı arasındaki dinamik ilişki ile ilgilenmektedir(Yaran, 1997: 113). Söz konusu kötülük kavramı olduğunda ise Kur'an bu kavramı imtihan ve ceza perspektifinden sunmaktadır.

Şer (kötülük) kelimesi Kur'an'da yirmi dokuz kere kullanılmıştır ve olumsuz bir anlam ifade etmektedir. İlgili ayetlerde işaret edilen nokta; kötülüğü gerçek anlamda sadece Tanrı'nın bilebileceğidir, İnsan tarafından kötülük gibi görülen şeylerde iyilik, iyilik gibi görünen şeylerde kötülük olabilir. İnsanların bu iki olguyu birbirinden ayırması her zaman mümkün olmayabilir. Bu bağlamda insanlar iyilik ve kötülük konusunda imtihana tutulacaklardır (Öğük, 2015: 15-16). Ceza çoğu zaman imtihanın içinde değerlendirilmektedir. Ceza bir nevi imtihanın sonucudur. İmtihan konusunda şu ayetler örnek verilebilir;

“ O hanginizin daha güzel amel edeceğini imtihan etmek için ölümü de hayatı da takdir edip yaratandır...”(Kur'an – 1 Kerim, Mülk:2)

“O, hanginizin ameli, hal ve hareketlerinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yaratandır”.(Kur’an – 1 Kerim, Hud:7)

“O Allah, sizi yeryüzünün halifeleri yapan, sizi imtihan etmek için kiminizi derecelerle kiminizin üstüne çıkarandır”(Kur’an – 1 Kerim, En’am:165)

Örnek verilen ayetlerden yola çıkarak evrenin insan için, insanın da imtihan için var olduğu sonucuna varılabilir. Bu noktada sorulması gereken en önemli soru imtihanın ne için var olduğu sorusudur. Çünkü dinde imtihan söz konusu olduğunda, imtihan mahiyeti gereği kötü bir olguya dayanır. Bu sorunun yanıtı Kur’an’daki örtük teodisenin neden imtihan üzerine kurulu olduğuna açıklık kavuşturması açısından önem arz etmektedir.

Kur’an’da imtihanın iki türlü etkisi bulunmaktadır. İlki imtihan ile direkt karşı karşıya kalanlar üzerinden, ikincisi ise dolaylı yönden etkilenenler üzerinden bahsedilebilir. İmtihan ile direkt karşı karşıya kalanlar, kötülükler karşısında denenmekte ve bu denenme sonucunda onların manevi, psikolojik, ahlaki ve benzeri yönlerden, eğitilmeleri, terbiye edilmeleri, olgunlaştırılmaları amaçlanmaktadır. Bu bağlamda kötülükler öncelikle dini ve manevi eğitim aracı görevini üstlenmektedir. İmtihandan dolaylı yönden etkilenenler ise gözlemledikleri kötülükler karşısında birbirlerinin duygularını paylaşp, onların (imtihan olanların) yardımına koşarak olgunlaşır, onların çektiği acılardan ders çıkartarak yetişirler. Bu açıdan kötülük sabır, minnettarlık ve merhametin oluşumunda da etkili olur (Yaran,1997:121). Kur’an’da imtihan söz konusu olduğunda kötülük bu imtihanın en önemli dinamiklerinden biridir. Kişiyi olgunlaştırma, eğitme ve disipline etme bağlamında kötülük bir araç olarak görülmektedir.

Özgür irade söz konusu olduğu zaman Kur’an’da kötülüğün izahı insan fiilleri üzerinden değerlendirilse de en nihayetinde özgür irade, yaratana iman konusu çerçevesinde insana bahşedilen bir nimet olarak görülmüştür. Bu konuda melekler ile insanlar özgür irade açısından karşılaştırılmış ve yaratılış gayeleri Tanrı’ya iman etmek olan meleklerin bu imanı özgür iradeden yoksun, yaratılışlarının bir gereği olarak meydana getirdikleri üzerinde durulmuştur. Ancak insan özgür irade sahibi olup iman etmiş ve edecek olandır.

“Kur’an’a göre, ademoğlunun yeryüzünde kötülük yapacağı Tanrı tarafından bilindiği gibi, onlara daha bu konuda bir bilgi verilmeden, melekler tarafından bile öngörülüyordu. Buna rağmen Tanrı'nın hikmeti onu yaratılmaya değer buluyordu. Demek ki onun, yapacağı kötülöklere üstün gelen çok daha değerli ve çok daha önemli özellikleri vardı. Bu da muhtemelen onun, meleklerden farklı olarak, cüzi iradesini kullanarak, yapabileceği kötülöklere yanında, onlardan daha fazla yapacağı bilinçlice ve özgürce iman ve iyilik olsa gerektir. Böylece özgürlük belki tek başına kötülöklere bedelini karşılamaya yetmese de cüzi iradeyi kullanarak özgürce varılan iman ve iyilikler ya da özgürlük artı iman ve iyilik onu karşılamaya yetmekte gibi görölmektedir. Nitekim insanın sahip olduğu anlamda özgür olmadan iman, itaat, ibadet eden melekler, daha uzak bir imtihan ortamında bir ölçüde özgür olarak bunu yapacak olan ilk insana secde etmişlerdir”. (Yaran, 1997: 128)

İmtihanın bir sonucu olan ceza söz konusu olduğunda Kur’an’da kötülüğün bir başka olgu ile bütünleştiği görölmektedir. Kişi ve toplum olarak çekilen kötülöklere (sel, savaş, salgın hastalık, kıtlık gibi) ya imtihanın bir unsuru ya da kötülöklere cezalarıdır. Bu açıdan kötülük ceza olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur’an’da bu konuya açıklık getirecek ayetler bulunmaktadır. Örneğin; “Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O yine de çoğunu affeder” denilmektedir(Kur’an – 1 Kerim, Şura: 30). Kur’an’da inançsızlık ve itaatsizliklerinden dolayı cezalandırılan topluluklarla ilgili de pek çok örnek (Lut kavmi gibi) verilmiştir. Bu cezalandırmalar çoğu kez doğal afetler yoluyla gerçekleşmiştir. Bu bağlamda doğal afetlerin Tanrı'nın adaleti ile çeliştiği (toplu cezalarda suçsuzların da zarar görmesi bağlamında) görüşü ortaya çıkabilir. Bu durumda ya bir nevi suça iştirakten ya da engel olunmamasından bahsedilir ve suçsuz gibi görünenin de suçlu olduğu vurgulanır ya da ahirette işleyecek olan ilahi adalet mekanizması ile açıklanır(Cebeci, 1985: 309).

Özetlemek gerekirse Kur’an açısından bakıldığında ister fiziksel ister ahlaki olsun kötülöklere nedenini bir başlık altında toplamak mümkün değildir. Doğal afetler gibi karşımıza çıkan fiziksel kötülöklere insanların imtihan edilmesine, eğitilmesine ve olgunlaştırılmasına hizmet eden gerekli araçlar durumundadır. Bazı durumlarda ise fiziki kötülöklere uyarı, disiplin veya cezalandırma olabilirler. Ahlaki kötülöklere ise insanın cüzi iradesinden kaynaklanmakta ve başkalarının iyiyi görmesi adına ibret görevini üstlenmektedir. Görüldüğü üzere Kur’an’da mutlak ve salt kötülük gibi bir olgu mevcut değildir. Kötülük imtihan, ceza, disiplin, eğitim, ibret gibi amaçlara araç

olarak hizmet etmiş ve hiçbir koşulda amaç olmamıştır. Hizmet ettiği amaç ne olursa olsun kötülük, iyinin ve iyiliğin anlaşılması için bir aracı görevindedir.

1.3. İslamiyette Şeytan Anlayışı

Kötülük problemi ile ilgili yapılan açıklamaların ardından, tek Tanrılı dinlerde kötülüğün imgesi olarak karşımıza çıkan şeytan anlayışını araştırmak sadece şeytan üzerine bir şeyler söylemek anlamına gelmemektedir. Çünkü çalışma açısından şeytan kötülüğün birebir karşılığı olarak ele alınmaktadır. Bu yüzden ister cin, isterse iblis olsun, şeytan anlayışına tabidir. Çünkü şeytan özünde kötülüklerle ilgili olan her türlü varlığın ve oluşumun karşılığıdır.

Bu başlık altına İslamiyetteki şeytan olgusunun, Kur'an ve hadisler üzerinden belli başlı çerçevede incelemesinin yapılmasındaki asıl amaç, İslamiyet açısından şeytanın gücü, etki alanları ve korku ögesi olarak ne denli etkili bir varlık olduğunun anlaşılmasına çalışılmasıdır.

1.3.1. Kur'an'da Şeytan Kavramı

Şeytan kötülüğün kişileştirilmiş hali veya sembolü olmuş olan varlıktır. Bir başka ifade ile Tanrı'ya karşı gelen her asinin ortak adıdır. Kelime olarak zorba, haddi aşan, kötülüğü amaç edinmiş gibi anlamları olan şeytan; Tanrı'ya isyan edip, Adem'e secde emrine karşı gelerek cennetten kovulan, insanların düşmanı cinlerden olan gizli bir varlıktır. Asıl anlamda şeytan Kur'an'da, cinlerin azgın ve kafir olanları için kullanılmıştır. "Cin kelime anlamı olarak, 'bir şeyleri örtmek duyulardan örtmek, duyularla algılanmayacak şekilde gizlemek' anlamına gelmektedir" (Tuncer, 2015: 27). Kur'an'da cinler sorumluluk ve irade sahibi varlıklar olarak ifade edilmişlerdir. "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"(Kur'an – 1 Kerim, Zariyat:51/56), ayetinden anlaşılacağı gibi cinler, Tanrı'ya karşı yükümlü olan varlıklardır ve onların da hem iyileri hem kötülerini bulunmaktadır. "Bize gelince bizden iyileri de var, bizden başka türlü olan da var. Biz çeşitli yollara ayrıldık" (Kur'an – 1 Kerim, Cin:72/11), ayeti cinlerin hem iyi hem de kötü yanına vurgu yapması açısından

önemlidir. Kur'an'da cinler kötülük bağlamında ele alındığında şeytan ile bir tutulmuş, ya şeytanın hizmetkarı sayılmış ya da cin ile şeytan aynı varlık olarak ifade edilmiştir ki konumuz gereği bizi ilgilendiren asıl nokta budur. İslam alimlerince “İblis cinlerdendi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı” (Kur'an – 1 Kerim, Kehf: 18/50) ayeti, şeytanın cin olduğuna dair kesin bir kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tuncer,2015:28). “Hatırla o günü ki Allah kafirlerin hepsini mahşerde toplayacak sonra meleklerle: “Bunlar size mi tapıyorlardı” diyecek. Melekler de “seni tenzi ederiz, bizim yarımız onlar değil sensin. Doğrusu onlar cinlere tapıyorlardı” diyecekler” (Kur'an – 1 Kerim, Sebe: 40/41). Kafirlerin cinlere tapan insanlar olduğunu ve cini şeytan ile aynı anlama gelecek şekilde kullanması bakımından önem taşıyan ayet, Kur'an'da cin ve şeytan kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığını göstermesi bakımından da önemlidir. Son olarak “Kendisi için (Hz. Süleyman) denize dalan ve bundan başka işler yapan şeytanları da emrine vermiştik. Biz onları onun emrinde tutuyorduk” (Kur'an – 1 Kerim, Embiya: 21/82), burada bahsi geçen şeytanların “ Rabbinin izni ile cinlerin bir kısmı onun (Hz. Süleyman) önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan sapsa ona alevli azabı tattırırdık” (Kur'an – 1 Kerim, Sebe: 34/12) ayetinde geçen cinler olduğu görülmektedir. Yaratılış maddesi göz önünde bulundurulduğunda da şeytan ve cinin yaratılış maddesi ateş olarak bildirilmektedir. Bu bağlamda yaradılış özelliği olarak da şeytan ve cinin ortak bir yönü de bulunmaktadır (Tuncer, 2015: 174). Bu açıdan kötülüğün cisim bulmuş hali olarak cinler ele alındığında İslam dini perspektifinden cin ile şeytanı ayrı düşünmek çok doğru olmayacaktır.

Şeytanın cin ile özdeş kullanımın yanı sıra benzetme amacı ile insanlar için de kullanıldığı olmuştur. “Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanları düşman yaptık” ayetinde geçen insan şeytanları bir benzetme olup, kötü kalpli, kötülüğe hizmet eden insanlar olarak tanımlanabilir”(Kur'an- 1 Kerim, En'am: 6/112).

Kur'an'da şeytan kelimesi ile aynı anlamı taşıyan kelimelerden biri iblis kelimesidir. Arapça “iblas” kelimesinden türemiş olduğu ileri sürülmüştür. “İblas” kelimesinin; hayırdan ümidi kesme ve pişman olma gibi anlamları mevcuttur. Kur'an'a göre İblis de cennetten kovulup Tanrı'nın rahmetinden umudu kesip pişman olan bir varlık olarak ifade edildiğinden bu isim ile adlandırılmıştır. Kur'an'da on bir yerde İblis

kelimesi kullanılmıştır. Bu on bir kullanımın hepsi de Tanrı'ya isyan edişi anlatan ayetleri içermektedir (Şeker, 1998: 3-4).

Kur'an'da şeytan ile eş anlamlı kullanılan bir diğer kelime ise “tağut” kelimesidir. Arapça kökenli olan kelimenin sözlük anlamı; haddin aşılması, küfre gidilmesidir. Varlıkların yaradılış amacından uzaklaşıp, onaylanmayan çeşitli davranışlar sergilemesi anlamı Kur'an'da ön plana çıkan anlamıdır (Tay, 2017: 206).

Bazı İslam alimlerince ise bu kavram, Tanrı ile bağlantısı olmayan her türlü oluşumun ifadesi olarak kullanılmıştır (Rahman, 1993: 248). Bu durumda ise “tağut” bir şahıstan varlıktan ziyade kötülüğün kendisi daha doğrusu kötülük ilkesi olarak tanımlanmıştır.

Kur'an'da hangi kavram adı altında olursa olsun, Şeytan'ın tek bir varlığa değil (iblis, insan, cin) özünde kötülüğü barındırması münasebetiyle başka varlıklara da isim olduğu ve aslında kötülük olgusunun kendisinin şeytan olarak ifade edildiğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

1.3.2. Kur'an'a Göre Şeytan'ın Özellikleri

Kur'an'da şeytan genellikle yaptığı kötülüklerle ve bunlara bağlı olarak pek çok sıfatı ile birlikte ele alınmıştır. Kur'an göre şeytanın temel özellikleri başlığı altında bir inceleme zorunlu olarak onun sıfatları çerçevesinde bir araştırmayı beraberinde getirmektedir. Bu sıfatlar şeytanın Kur'an'daki gücü ile ilgili bir takım çıkarımlar yapmayı mümkün kıldığı için önem arz etmektedir.

Kur'an'da şeytanın en belirgin olumsuz (kötü) özelliği, Tanrı'nın Adem'e secde emrine karşı gelmesidir. Şeytan bu bağlamda kendini üstün görme gibi bir gaflete kapılmış ve sonuç olarak da ilahi huzurdan kovulmuştur. İlahi huzurdan ayrılmadan önce insanları da kötü yola saptırmak ve Tanrı'nın yolundan alıkoymak için Tanrı'dan süre ve imkan istemiştir. Tanrı da bu doğrultuda kullarını imtihan etmek amacı ile kıyamet gününe kadar şeytana süre vermiştir (Kur'an – 1 Kerim, Sebe: 34/21).

Gerçekleştirdiği isyan ve bu isyanının sonuçları neticesinde insana ve insanlığa düşman olan şeytan, Adem ve Havva'yı kendine hedef olarak seçmiştir ve bu durum insanlığın ilk sınavı olmuştur. Bu bağlamda isyan özünde kötü bir duruşu ifade etmektedir. İslamiyette şeytan söz konusu olduğunda akla gelen ilk özelliği isyan etmiş olmasıdır. Çünkü bu isyan ediş şeytanın insanlık üzerindeki amaçlarını gözler önüne sermiştir. İsyen olayının diğere bir özelliğı ise, şeytanın gücü söz konusu olduğunda yapacakları için Tanrı'dan süre ve imkan istemesidir. Bu özellik Kur'an'da şeytanın sınırlı bir güce vakıf olduğuna vurgu yapması açısından son derece önemlidir.

Kur'an'da şeytanın üzerinde durulan özelliklerinden biri de nankör oluşudur. Bu kavramın kullanımı iki yönlü olmuş, hem insan hem de şeytan için kullanılmıştır. Kavram anlam olarak ise özünde; nimeti görmeyen onu yok sayan bir davranış olarak ifade edilmiştir. Şeytan'ın nankörlüğünün tespiti ise isyan eden bir varlık olması çerçevesinde gerçekleşir. Kendisini yaradan Tanrı'nın nimetlerini görmemiş ve bu nimetlerden zuhur eden (topraktan) bir varlık olan Adem'i küçümsemiş ve nankörlük etmiştir. Bu bağlamda nankörlük de kötü bir sıfat olarak şeytani bir tutuma işaret eder ve insanlar bu nankörlükten uzak durması için uyarılır. "Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, sakın saçıp savurma. Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür" (Kur'an – 1 Kerim, İsra: 17/26-27). Ayetten de yola çıkılarak hak yemek ve savurganlık nankörlük olarak ifade edilebilir. Bu gibi filleri gerçekleştiren insanlar ise şeytana uyan günahkar insanlar olarak tanımlanabilir. Nankörlüğün Kur'an'da insanlar için kullanıma örnek teşkil etmektedir.

Şeytanın davranışlarındaki amaçlardan en önemlisi, insanın Tanrı katında zarara uğraması ve değerini kaybetmesidir. Hayasızlık (ahlaksızlık) bu noktada insanın değerini düşürecek en önemli özelliklerden biridir. Kökünde ise insanı hayadan uzaklaştırmak şeytanın yegane amaçlarından biri olan kötülüğe hizmet etmektedir. Hayadan yoksun olan insanın kötülüklerden uzak durması mümkün olmamaktadır. Utanma ve utanç duygusuna sahip olma ve nefsinin arzularını terk etme anlamında olan haya melekesinden mahrum olmak, insanı şeytana en çok yaklaştıran olumsuz özelliklerden biri olarak zikredilir. Kur'an'da bazı ayetlerde bu konuyla ilgili insanlara

uyarılar mevcuttur. “ Ey insanlar! Bütün nimetlerden helal hoş olmak kaydı ile yiyeceğiniz; fakat şeytanın peşinden gitmeyiniz. Çünkü o sizin besbelli düşmanınızdır. O sizi hep çirkin işler ve hayasızlık yapmaya teşvik eder” (Kur’an – 1 Kerim, Bakara: 2/68-169). Kur’an’ın şeytanın peşinden gitmeyi ya da şeytan tarafından kandırılmayı ahlaki melekelerden yoksunluk olarak değerlendirmesine örnek olması bakımından bu konu önemli bir yer teşkil etmektedir.

Kur’an’da dokuz ayette şeytandan insanların düşmanı olarak bahsedilmiştir. Hiçbir şekilde şeytan Tanrı karşısında bir düşman, bir güç olarak ifade edilmemiştir. Şeytanın düşmanlığı insana karşıdır ve gücü sınırlıdır. Sözü edilen ayetler genelde uyarıcı niteliktedir. “Ey insanlar! Şüphesiz Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakın çok aldatıcı (şeytan), Allah hakkında sizi aldatmasın. Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır. Öyle ise onu düşman tanıyın. O, kendi taraflarını ancak alevli ateşe girecek kimselerden olmaya çağırır” (Kur’an – 1 Kerim, Fatır: 35/5-6).

Bazı dinlerdeki şeytanın Tanrı’nın düşmanı olduğu düşüncesi İslamiyette kendine yer bulamamıştır. Bu bağlamda İslam’da iki ilahın varlığını savunan düalist bir yaklaşımdan söz edilemez. Kur’an’da şeytanın sadece insanın düşmanı olduğuna vurgu yapan ayetler düalist yaklaşımın önüne geçmiştir (Tümer, Küçük, 1997: 119-121). Olsa olsa insanın kendi içindeki bir düalizmden (iyilik ve kötülük anlamında) bahsedilebilir. Çünkü İslam’da her şeyin kaynağı olan tek bir güç vardır, o da Tanrı’dır.

Şeytanın Kur’an’da geçen en önemli sıfatlarından bir “racim” sıfatıdır. “Racim” kelime anlamı olarak taşlanmak anlamına gelmektedir. Ancak Kur’an’da kovulmuş, lanete uğramış ve taşlanmış anlamında kullanımı daha yaygındır. Özünde ise bu kelime Kur’an’da lanete uğrayarak Tanrı’nın rahmetinden kovulmuş olmak anlamına gelmekte ve şeytanı işaret etmektedir (Karlı, 1993: 17). Kur’an’da şeytanın “racim” (kovulmuş) olması iki şekilde ifade edilmiştir. Birincisi Adem’e secde etmeyerek ilahi huzurdan kovulmasına vurgu yapmaktadır. İkincisi de gökten haber çalmaya çalışan şeytanları vurgulamaktadır. Görevleri bu şeytanları kendilerine verilen belli güçlerle kovmak olan melekler mevcuttur (Rahman, 1993: 251).

Şeytana atfedilen bir diğer sıfat olan, “garur” sıfatı Arapçada insanı aldatan her türlü madde ve hisse karşılık gelecek şekilde bir anlam ifade etmektedir. Kur’an’da ise bu niteleme söz konusu olduğunda dünya hayatı başta olmak üzere birçok şeyin insanı aldatıp, imandan uzaklaştırdığı vurgulanmaktadır. Özünde ise şeytanı niteleyen bir sıfat olarak şeytanın insana yalandan başka bir şey sunmadığına ve insanı kandırdığına vurgu yapılır (Yazır, 1993: 307). Bu sıfatın en belirgin kullanıldığı yer Lokman suresinin 33.üncü ayetidir: “... Şüphesiz Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın! O aldatıcı (şeytan) da Allah’ın affına güvendirerek sizi aldatmasın” (Kur’an – 1 Kerim, Lokman: 31/33). Ayetten de anlaşılacağı üzere şeytan hem fiilen hem de nitelik olarak değerlendirmiştir. Aldatıcı bir yapıda olan şeytanın fiilleri de aldatıcıdır. Bu sıfat bazı durumlarda Kur’an’da insan için de kullanılmıştır. Ancak insanın şeytani özelliğine ve aldatılmışlığına vurgu yapıldığı için özünde yine şeytana ait bir sıfat olarak değerlendirilmektedir.

Arapçada “dallen” mastarından türeyen bir kelime olan “mudıl” kelimesi doğru yoldan sapmak, ziyan olmak gibi anlamları içermektedir. Şeytan insanları doğru yoldan saptırarak zarara uğratan bir varlık olduğu için bu sıfatla nitelendirilmiştir. Aynı zamanda zayi eden anlamı da mevcut olan sıfat özünde ilahi bir sıfattır. Ancak bir şeyin veya bir canlının zayi olmasına neden olan anlamında kullanıldığında şeytana atfedilmiştir (Karslı, 1993: 18).

Arapçada “hazıl” ve “hüzal” kelimesinin anlamlarının birleşiminden doğan bir sıfat olan “hazül” sıfatı Kur’an şeytanı nitelemek için kullanılmıştır. “Hazıl”; varlığı yarımsız ve yalnız bırakan anlamını içermektedir. “Hüzal” kelimesi ise abartı anlamı mevcut olup tamamen yarımsız ve yalnız bırakan anlamına gelmektedir (Yazır, 1993: 65). Kur’an’da bu sıfat ile nitelenen şeytanın, insanı dünyadaki her türlü kötülüğü yapması için yönlendirdikten sonra onu yalnız bırakacağı vurgulanmaktadır. “Yazıklar olsun bana! Ne olurdu falancayı (şeytanı) dost edinmeseydim. İşte o beni, bana Rabbinden Kur’an geldikten sonra ondan uzaklaştırdı. Zaten şeytan yapayalnız bırakandır” (Kur’an – 1 Kerim, Furkan: 25/28-29). Bu sıfatın açık bir şekilde Kur’an’da geçtiği tek ayet budur. Bu sıfat daha çok şeytanın kötü dostluğuna vurgu yapılan ayetlerde örtük bir şekilde bulunmaktadır.

Şeytanın Kur'an'da geçen hiçbir sıfatı yaratıcı karşısında onu güçlü bir şekilde konumlandırmamaktadır. Şeytan'a atfedilen tüm nitelikler onu insan karşısında belli bir güç olarak göstermektedir. Kaldı ki her insanı etkileyemeyen şeytan, insan karşısındaki gücünü iman zayıflığından almaktadır. Özünde ise şeytana – kendisine verilen belli bir süre ve kısıtlı bir güçle – insanlığın imtihanını mümkün kılan bir araç olarak yaklaşılmaktadır.

1.3.3. Kur'an'da Şeytan'ın Gücü ve Tesiri

Kur'an'da şeytanın gücü ile ilgili bir değerlendirmeye gidilecekse bu Tanrı karşısındaki gücü değil, insan karşısındaki gücü üzerinden bir değerlendirme olmak durumundadır. Çünkü Kur'an'da şeytan Tanrı karşısında bağımsız ve eşit derece gücü olan bir varlık olarak değerlendirilmemektedir. Düşmanlığı da sadece insan üzerine olan şeytanın gücü de insan üzerine olmak durumundadır. Kur'an'da şeytanın insan karşısındaki gücü görecelidir ve fiziki bir güçten çok manevi bir güce vurgu yapılmaktadır. Şeytanın insan karşısındaki gücü, insanın iman yönünden zayıf olmasıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Aksi taktirde yaratıcısının yolunda olan, itaatkar bir insanı isyana sevk etmeye şeytanın gücü yetmemektedir. Çünkü Tanrı, ona sadece isyanı tercih edenleri saptırma, kandırma ve aldatma gücü vermiştir (Karslı, 1993: 90-91).

Kur'an'a göre yeryüzünde Tanrı'nın emir ve dilemesinin dışında cereyan edebilecek hiçbir olay söz konusu değildir. Bu bağlamda şeytanın da Tanrı'nın emrine isyan etmeye gücü yetmemektedir. Kendisine verilen iyi ile kötüyü ayırt edebilme yetisiyle itaat etmeyi reddedebilir. Bu durumda da Tanrı'nın dilemesi söz konusudur çünkü Tanrı zaten şeytanı isyan edecek şekilde serbest bırakmıştır (Rahman, 1993: 254). Bu bağlamda Tanrı'nın iradesine rağmen etkinliğini devam ettirebilen bir şeytan anlayışına Kur'an'da yer yoktur.

Kur'an'da kendi başına bir varlık olarak pek güçlü kabul edilmeyen şeytanın gücü, insanın iradesinin zayıflığından kaynak almaktadır. İrade zayıflığı doğrultusunda insanlar üzerinden seçim yapan şeytan, imanlı bir insanı kandıramayacağını baştan kabul eder. Kişinin inançlı olması ile şeytanın kişi karşısındaki gücü ters orantılı bir

şekilde ifade edilmektedir. Kişi ne kadar inançlı ise Şeytan o kadar güçsüz duruma düşmekte ve kişiyi etkileyememektedir. Kur'an'da iman yolunda olan insana şeytanın tesir edemeyeceğine dair geçen ayetler çok nettir (Rahman, 1993: 257). Bu bağlamda inanç (Tanrı inancı) ve tevekkül (teslimiyet) bir nevi koruyucu görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla imtihan olgusuna yapılan vurguda netlik kazanmakta ve kişinin şeytanın amacı ve varlık sebebi olan imtihan olgusundan galip çıkabilmesinin yolu inanç olarak gösterilmektedir. İyilik ve kötülük unsurlarını içinde barındıracak şekilde yaratmış olan insanın iman yolunu (iyiliği) seçmemişse şeytanın kötülüklerinin farkına varması mümkün değildir. İnsandaki kötülük duygusunu kullanarak hareket eden şeytana karşı insanın galip gelebilmesi için tek yol özündeki iyilik duygusunu geliştirmesi ve iman etmesi olarak ifade edilir (Karlı, 1993: 94).

Kur'an ve dolayısıyla İslamiyet söz konusu olduğunda şeytan bağımsız bir güç olarak kabul edilmemektedir. İnsanın iradesizliği söz konusu olmadığında şeytanın herhangi bir otoritesinden bahsedilemez. Onun gücü iman ve tevekkül edenler değil, Onu dost edinen ve Tanrı'ya ortak koşanlar üzerinde etkilidir. Yukarıda değindiğimiz gibi bu gücün etkili olmasında Tanrı'nın dilemesi söz konusu olduğundan, Tanrı'nın şeytan nezdinde kullarını imtihan ettiği sonucuna ulaşılabilir. Bu durum ise şeytanın Kur'an'da bağımsız bir varlık değil huzurdan kovulmasına rağmen yeryüzünde yaratıcısı adına faaliyetlerde bulunan sınırlı bir varlık oluşunu ifade etmesi yönünden önemlidir.

Kur'an'da şeytanın tesirini mümkün kılan durumun Tanrı'nın rızası olduğu üzerinde durulmaktadır. Şeytan isyankar olduğu halde Tanrı ona istediği mühleti vermiş rıza göstermiştir. "Ya Rabbi, insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver. Allah da ona şöyle cevap verdi: Belli vakte kadar mühlet verilenlerdensin. Bunun üzerine şeytan şöyle karşılık verdi: Beni saptırmana karşı yemin ederim ki, onlara yeryüzünde fenalıkları süsleyeceğim. Halis kıldığım kulların dışında hepsini saptıracağım". (Kur'an – 1 Kerim, Hicr: 15/36-40) Ancak şeytana verilen bu güç insanı iman yolundan alıkoyacak bir güç anlamına gelmemektedir. Sadece iradesi zayıf olan insanları kötü yola sevk etmek için bazı girişimlerde bulunma iznidir. Bu bağlamda da şeytanın insan üzerindeki tesiri görecelilik arz etmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz ayette

şeytanın kendisi de tesir edemeyeceği insanların varlığını kabul ettiğinden bu görüş desteklenmektedir.

Kur'an'da şeytanın tesiri söz konusu olduğunda bunun sınırlı bir tesir olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Kur'an'a göre şeytanın tesir edebildiği ve tesir edemediği insanlar vardır ki, bu durum iyiliğin kötülüğe üstün gelmesini dolaylı yünden ifade ettiği için önemlidir.

1.3.3.1. Şeytanın İnsana Tesiri

Vesvese vermesi şeytanın insana tesiri konusundaki en önemli noktalardan biridir. Kelime olarak vesvese, gizli ses, nefiste oluşan düşünce, yoldan çıkarmak amacı ile söylenen söz, içi rahat etmeme, kuruntu gibi anlamlara gelmektedir. Kimi düşünürler vesvesenin psikolojik boyutunu ele alırlar. Zihinde irade dışı oluşan sistemli bir düşünce faaliyetine dayanmayan psikolojik olaylara benzetilen vesvese, özünde din ve ahlak dışı davranışlara yönelten bir durum olarak ele alınır. Kur'an açısından ise vesvese; şeytanın insanın kalbinde bıraktığı kötü düşünceler, fısıldadığı olumsuz ve çirkin sözleri ifade etmektedir (Yazır, 1993:24). İnsan açısından vesvesenin dışarıdan geldiğini anlamak zordur. Kişi onu kendi düşüncesi olarak değerlendirir. Bu bağlamda vesvesenin sinsi bir boyutu vardır. Çünkü şeytan bu etkinliğinde kendi varlığını kişiye unutturur ve ön plana çıkmaz. Şeytan insanı kandırmaya çalışırken esas kimliğini kullanmamaktadır. İnsan en başından beri onun düşman olduğunu bildiği için, şeytanın kimliği ile insanı aldatıp kandırması mümkün olmamaktadır. Fakat vesvesenin sinsi yapısı bağlamında kişi karşı koyacak bir varlığın, kendinde olmayan bir düşüncenin farkında olmamaktadır (Karslı,1993: 757-6). Şeytanın tesiri meselesinde değinildiği gibi şeytanın vesvesesi de tesir itibarıyla sınırlıdır. O vesvese ile ancak imansızları kötülüğe yönlendirebilir. İnançlı insanlar söz konusu olduğunda ise sonuç alamamaktadır. Ancak şeytanın vesveselerine Peygamberler de dahil olmak üzere her insan maruz kalabilir. Bu konuda Kur'an'da Şeytanın Adem ve Havva'ya verdiği vesvese örnek verilir. Bu durum ise şeytanın gücü konusunda ifade edilenlerle çelişkili gibi görünse de Adem ve Havva'nın şeytan tarafından kandırılmasında Allan'ın dilemesi olduğu için çelişki ortadan kalkmaktadır.

Şeytanın aldatıcı sıfatıyla da doğru orantılı olarak insanı kötü yola sevk etmedeki başlıca yöntemi aldatmadır. Şeytan bu yöntemi ilk defa Adem ve Havva'ya karşı kullanmış ve başarılı olmuştur. Bu bağlamda insanın doğru yoldan sapmış ve kötü olduğunun değerlendirilmesinde onun aldatmasına ve yalancı olmasına işaret edilmiştir. Aldatmak, yalan söylemek şeytanın niteliklerinden olduğu için bu fiilleri gerçekleştiren insanların da şeytani özellikleri olduğu vurgulanmıştır. Şeytan'ın aldatmasına Kur'an'da verilen en önemli örnek kafirler üzerindendir. Bedir savaşında şeytan kafirleri Müslümanlara karşı savaş açması için kandırmıştır. "...Bugün insanlardan size galip olacak olan yok! Ben sizinle beraberim..."(Kur'an- 1 Kerim, Enfal: 8/48). Kafirler üzerinde başarılı olan şeytanın aldatması kişi boyutunda değil kitle boyutunda bir oluşma neden olmuştur. Bu örnek aynı zamanda şeytanın aldatması ile günaha giren kişilerin günahlarının değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Kitle halinde bir aldatma söz konusu olduğunda günahlar derecelendirilmektedir. İslam'da insan sadece kendi amelinden sorumlu olduğu için örneğin savaşta kendinden üst rütbedeki kişilerin emirlerini yerine getirmeleri bakımından affedilebilirler. Ancak şeytanın aldatmasına karşı koyamayan sorumluluk sahibi kişi (komutan), günden mesul olabilmektedir (Karslı, 1993: 43).

Şeytanın unutturması insan üzerinde kullandığı en yetkili yöntemlerden biridir. İnsan üzerinde unutturma ile sağladığı boşluklardan yararlanarak tesir gücünü arttırabilmektedir. Yaradılışı icabı unutkan olan insan şeytanın bu özelliği kullanması ile şeytan tarafından kandırılıp kötülüğe teşvik edilebilmektedir. Yaradılış özelliği olduğu için Kur'an'da unutkanlıktan hiçbir insan muaf tutulmamaktadır. Peygamberler de söz konusu olduğunda durum farklı değildir ve çeşitli ayetlerde peygamberler unutmaya karşı uyarılır. "Ayetlerimiz hakkında münasebetsiz konuşmaya dalanları gördüğünde, başka bir söze geçinceye kadar onlardan yüz çevir, eğer şeytan bunu sana unutturursa, hatırlayınca hemen kalk, o zalimler topluluğu ile beraber oturma" (Kur'an- 1 Kerim, En'am: 6/68). Ayette unutturma şeytan tarafından gerçekleştirilen bir fiil olarak ve tesir olarak ifade edilirken, peygamberin bile bu durumdan etkilenebileceğine vurgu yapılarak peygamber uyarılmıştır. Kur'an'da şeytanın unutturma fiilinin en tehlikeli olduğu nokta, Tanrıyı unutturması olarak ifade edilmiştir. " Şeytan onları etkisi altına

aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır..."(Kur'an- ı Kerim, Mücadile: 58/19). Bu bağlamda şeytanın etkisinin yine iman eksikliği doğrultusunda olduğuna vurgu yapılmakla birlikte, şeytanın tesirinin etkisinde bu eksikliğin etkisinin farkında olduğu da açıktır. Çünkü şeytanın unutturması söz konusu olduğuna, bu durum Tanrıyı anmayı unutturmaktan başka bir şeye vurgu yapmamaktadır.

Kur'an'da şeytanın unutturması Adem'in cennetten kovulma olayına farklı bir bakış açısı getirdiği için de önemlidir. Adem yasak elmayı yediğinde Tanrı'nın emrini unutmuş durumdaydı. Yasak olduğunu bile bile fiili gerçekleştirmemiştir. Şeytan, ona yasağı unutturarak, onu günaha sevk etmiş ve cennetten kovulmasını sağlamıştır (Karslı, 1993: 85). Ancak Adem için bu unutma bir mazeret işlevi görmemiş ve cennetten kovulmasına engel olmamıştır. İnsanlık içinde, unutma işlenen günahlar bağlamında mazeret olarak kabul edilmez. İnsan dini vazifelerini öğrenmeye çalışmaz ya da öğrendikten sonra unutmamak için tekrar etmezse kendi sorumsuzluğu dahilinde şeytana koz verdiği ifade edilmektedir.

Korku duygusu unutkanlık gibi insanın yaradılışında var olan bir özelliktir. Tanrı'nın varlığını kabul etmek ve bu varlığın karşısında sınırlı bir iradeye sahip olduğunu bilmek insan için korkuyu karşı koyulmaz bir duygu haline getirmiştir. Korku bir nevi iman gereğidir. Korku duygusunun dinamikleri ne olursa olsun en temelde ölüm korkusu ile bütünleştiği kabul edilirse, varlığı tehdit edici her unsur korkunun dinamiği haline dönüşebilmektedir. Bu durum hastalık korkusu olabileceği gibi, işsizlik korkusu, gelecek korkusu olarak da kendini gösterebilir. Bu gibi rasyonel korkuların dışında sebepleri irrasyonel olmasına rağmen sonuçları rasyonel olan korkular da mevcuttur. Dini korkular söz konusu olduğunda, ahiret korkusu irrasyonel kabul edilebileceği gibi, ölüm korkusu rasyonel bir korkudur ve ahiret inancı olan bir insanın dünyasını şekillendirebilmektedir. Konumuz gereği İslamiyet açısından şeytanın insanı korkutması ele alındığında ise şeytan genellikle mal ve can güvenliğini hedef almaktadır ki bu durum en nihayetinde insanın varlığına zarar verici olayları beraberinde getirmekte ve ölüm ile bütünleşmektedir. Kur'an'da şeytanın insanı fakirlik ile ilgili korkuttuğuna örnek olarak, "Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size çirkinliği ve

hayasızlığı emreder. Allah ise size kendi katından bol nimet vaat ediyor. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendi” (Kur’an– ı Kerim, Bakara: 2/268)

Şeytan etkileyeceği insan ya da insan gruplarının içinde bulunduğu durumu göz önüne alıp harekete geçtiği için İslam düşünürlerinin çoğu bu ayeti İslamiyet’in yayılmaya başladığı ilk zamanları göz önüne alarak değerlendirmektedir. Bahsedilen dönemde fakirlik mevcut olduğu için şeytanın insanlığı daha da fakir kalmakla korkutması insanlar arasındaki paylaşımı ve yardımseverliği önlemeye yönelik bir faaliyet olarak değerlendirir.

İnsanları fakirlikle korkutan şeytan bir bakıma onların hayırdan uzak durmasına neden olmaktadır. Örneğin Tanrı yolunda yapılacak ve yardım maksatlı harcamalar konusunda insanı fakirlikle korkutan şeytan, onu cimrilığe yöneltir. Bu durum ise paylaşımı ve dolayısıyla insanlar arasındaki iyiliği ortadan kaldırmaya neden olmaktadır. Ters mantıkla bakıldığı zaman şeytanın fakirlikle korkutması aslında zenginliği süslü göstermesi olarak da yorumlanabilir. Zenginlik arzusu da kişiyi hayır yapmaktan engelleyen önemli etkenlerden biridir. Zira Tanrı insanları bu açıdan uarmaktadır; “Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah’ın katındadır” (Kur’an– ı Kerim, Al – i İmran: 3/14).

1.3.3.2. Şeytanın Tesir Edebildiği İnsanlar

Şeytanın tesirine açık olan insanlar, şeytanı düşman olarak görmediklerinden şeytandan gelen ve onun yönlendirmesiyle oluşan bütün düşüncelerinin ve fiillerin kendilerine ait olduğunu düşünmektedir. Şeytanın bu tarz insanlarla muhatap olması ise insan hayatının belli bir sürecinin herhangi bir aşamasında gerçekleşmektedir. Bu aşamaya kadar insan özgür iradesini kullanarak zaten kötülük yönünde belli bir hayat tarzını seçmiş bulunmaktadır (Karslı, 1993: 97). Bu açıdan şeytanın hiçbir neden yokken insanı kötülüğe sürüklemesi gibi bir durum söz konusu değildir. İlk adım insandan gelmektedir. Şeytanın tesir edebildiği insanlar özgür iradesi ile kötülüğü seçmiş olan insanlardır.

Tanrı'nın şeytanları inanmayan, iman yolundan sapan insanları imtihan etmek için gönderdiğine dair Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır.

“Rahman'ın zikrini kim umursamazsa, ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık o (şeytan), onun arkadaşı olur” (Kur'an – 1 Kerim, Zuhruf: 43/46),

“Size, şeytanların kime indiğini haber vereyim mi? Onlar çok günah işleyen yalancılara iner” (Kur'an – 1 Kerim, Şuara: 26/221-222).

“Kafirlerin üzerine onları kışkırtan şeytanları gönderdiğimizi biliyor musun?” (Kur'an– 1 Kerim, Meryem: 19/83).

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere Tanrı'nın dilemesiyle insana musallat olabilen şeytanın tesir edebileceği insanlar, imandan yoksun, kafir, yalancı diye zikredilen ve kötü yola sapmış insanlardır. Bu bağlamda şeytan kötülüğün nedeni değil sonucu olarak karşımıza çıkmakta ve hem imtihan hem de ceza işlevi görmektedir. İslam düşünürlerinin kötülük probleminde yaklaşımında, kötülüğü imtihan ve ceza işlevleri açısından değerlendirmesinin, Kur'an'ın şeytan anlayışına bağlanması bu noktada mümkün görünmektedir.

1.3.3.3. Şeytanın Tesir Edemediği İnsanlar

Kur'an açısından şeytanın yönlendirmesinden uzak olmak insan için mümkündür. Bu durum daha önce de açıkladığımız gibi iman yolu ile mümkün olduğundan şeytanın tesir edemediği insanların başında peygamberler gelmektedir. Tanrı'nın vahyine aracısız ulaşabilen ve bu vahyi insanlara tebliğ eden kimseler olmaları dolayısıyla peygamberler, bu vahyi en iyi şekilde anlayıp hayatlarına uygulayan kişiler olarak kabul edilir. Peygamberlerin iyi olmaları ise nefisten yoksun oldukları anlamına gelmemektedir. Peygamberler de şehvet ve arzulara sahip kişilerdir. Ancak nefislerine savaş açarak galip gelmişlerdir. Tanrı dilemesiyle peygamberleri şeytanla girişecekleri mücadelede insanlar tarafından örnek alınabilmesi için beşer olarak yaratmıştır (Karşlı, 1993: 102).

Şeytanın tesiri altına girmeyen peygamber ve imanı kuvvetli olan kimseler şeytanın yönlendirmeleri karşısında Tanrı'nın hikmetine sığınmaktadırlar ve Kur'an'da bu duruma örnek olabilecek pek çok ayet mevcuttur. “Onlardan gücünün yettiğinin ayağını kaydır. Onlara vaatlerde bulun. Şüphesiz ihlaslı (gerçek) kullarım üzerinde

senin hiçbir hakimiyetin olmayacaktır. Vekil olarak Rabbin yeter!” (Kur’an– 1 Kerim, İsrâ: 17/64-65). Bu ve benzeri ayetlerde şeytanın insanın eylem ve faaliyetlerine kendi gücüyle yön veremediği vurgulanmaya çalışılmış ve insanda potansiyel olarak bulunan kötülük yapabilme isteğine vurguda bulunulmuştur. Ancak halis kullara şeytana etki edemeyeceğinin bildirilmesi iman, erdem sahibi olanların şeytandan manevi açıdan daha güçlü varlıklar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda şeytan da gücünün farkında olup, gücünün yetebileceğini bildiği insanlara musallat olmaktadır.

“Hesaplar görülüp iş tamamlanınca (şeytana verilen vade dolunca) şeytan onlara (imansızlara) şöyle diyecek: Allah size doğru vaatte bulundu. Ben de size bir şeyler vaat ettim ama sözümünden caydım. Doğrusu benim size istediğimi yaptırabilecek bir gücüm yoktu. Sadece ben sizi davet ettim, siz de çağrılarımı kabul ettiniz. O halde beni ayıplamayın, kendinizi kınayın”. (Kur’an– 1 Kerim, İbrahim: 14/22)

Ayette şeytanın gücüne yapılan vurgu çok nettir. İnsanın hali hazırda kötülüğe yatkın olmadığı durumlarda şeytanın hiçbir tesirinin olamayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Kaldı ki iman dolu bir insan için şeytan, herhangi bir tehlike arz etmemektedir. Şeytanın tesirinin geçerli olmadığı insanların başında peygamberlerin gelmesinin yanı sıra, bu aynı zamanda içindeki kötülüğü (nefsi) yenmiş ve Tanrı’nın yolundan giden insanlar için de geçerlidir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, İslam kelimasında ve felsefesinde kötülük iki ana eksenle ele alınmıştır. Bunlardan ilki var olan her şeyi ilahi adalet ışığı altında kanıtlama yolunu benimserken, diğer bakış açısı tevekkül ve teslimiyete ağırlık veren bir görüşü benimsemiştir. Kötülük probleminin açıklanması söz konusu olduğunda ise Tanrısal hikmet kavramı önemli işleve sahip olmuştur. Ahlaki kötülük boyutunda insanın özgür iradesine vurgu yapan yaklaşımlar olmakla birlikte, bu yaklaşımlarda doğal kötülükler bağlamında Tanrısal hikmet görüşünü benimsemiştir. Bu açıdan felsefi ve kelami teodise yaklaşımlarında özgür irade kendisine çok yer edinememiştir. Kötülük hiçbir surette Tanrı’nın karşısında iradesi dışında bir güç olarak kabul edilmemiştir. Gerek Tanrı’nın adaletinin kanıtı, gerekse imtihan ve ceza temelli

ele alınan kötülük, iyiliklerin ortaya çıkmasını ve anlaşılır kılınmasını sağlayan pozitif bir olgu olarak ifade edilmiştir.

Kur'an'da şeytan – cin adı altında cisimleşen kötülük, yine imtihan ve ceza olguları ile ifade edilmiştir. Tanrı'nın kullarını imtihan etme ve cezalandırma yolu olarak kötülük, daha çok insanların eğitilmelerine iyi ve güzel olana (Allah'a) yönelmelerine imkan sağlayan bir araç olarak vurgulanmıştır. Kötülük tek başına ceza olarak değerlendirildiğinde ise başka insanların bu cezalardan ibret alması bağlamında cezalarında pozitif olgular olduklarına işaret edilmiştir. Kötülüklerin yaratıcısı Tanrı olarak kabul edilmiş ve kötülüğün cisim bulmuş hali olan şeytan – cin, Tanrı ve inançlı insan karşısında gücü sınırlı varlıklar olarak ifade edilmiştir.

Felsefe, kelam ve Kur'an kötülükleri Tanrı'nın iradesinde gerçekleşen olgular olarak ele aldıklarından, geliştirdikleri teodiselerde Tanrıyı kötülükler karşısında savunma ihtiyacı duymamıştır. Üç teodise de kötülüklerle, Tanrı tarafından yaratılmış ve özünde pozitif olgular olarak yaklaşmıştır.

1.4. Hristiyanlıkta Kötülük Problemi ve Teodise

Hristiyanlıkta kötülük problemi Tanrı'nın varlığını savunma maksatlı bir teodisenin oluşumuna yol açmıştır. Kabul görmeleri ve etki alanları bakımından en önemli üç teodise; Süreç teodisesi, Augustine teodisesi ve İreneaus teodisesidir. Sözü edilen üç teodise anlayışını bu başlık altında değerlendirmekle birlikte, Agustinci teodise anlayışının evrensel boyutta Hristiyanlığı etki altına aldığı ve özellikle Hristiyanlıktaki kötülük anlayışını şeytan imgesi altında şekillendirerek Doğu ve Batı kötülük anlayışlarının temelde farklılaşmasının zeminini oluşturmuştur.

1.4.1. Süreç Teodisesi

Süreç felsefesi genel anlamda varlıktan çok oluşu, töz fikrine karşı ise süreci temel alan ve bu bağlamda gerçekliği süreç kavramı ile açıklayan bir felsefedir. Gerçeğin değişim ya da süreklilik olduğunu savunan felsefelerden ayrılır, değişim ve sürekliliği bir araya getirerek sistemleştirir (Çelik, 2014: 173-174). Alfred North

Whitehead'ın kurucusu olduğu süreç felsefesi her şeyin birbiri ile bağlantılı ve ilişkili olduğu fikrini savunarak bağımsız varlık fikrine karşı çıkar. Bu doğrultuda evrendeki her şey birbirinin varoluğu ile ilgilidir.

Süreç teodisesi, Süreç felsefesinden kaynak alan özgül bir teodisedir. Tanrı'nın önemli buldukları bazı sıfatlarını korumakla birlikte, kudret sıfatı başta olmak üzere klasik ve geleneksel sıfatlarında değışiklik yaparlar. Geleneksel yaklaşımın aksine gerçekliğı varlık değil, oluş olarak algılayan Süreç düşüncesinin ana temasında hem Tanrı hem de sonlu yaratıklar için tasavvur edilen değışme, gelişme ve evrim kavramları vardır (Aydın, 2001: 153). Bu bağlamda süreç teodisesine göre; Tanrı'nın iyi olmadığı söylenmez, O'nun da değıştiğıne ve sürecin içinde yer aldığına vurgu yapılır. Mahiyetinde kötülük olan bir Tanrı değil, gücü (kudreti) sınırlı bir Tanrı anlayışına vurgu yapılır.

Sınırlı kudret anlayışını savunan Süreç teodisesi, bu görüşünü üç farklı şekilde desteklemektedir. Birinci görüşte Tanrı kavramını kaba kuvvetten ayırdıklarına inanırlar. İstedığı an kime ne isterse yapabilecek olan despot bir Tanrının teizm düşüncesine zarar verdiğini düşünürler. İkinci görüşte Tanrı'nın kudretinin sınırlı olmasının, insanın ahlaki sorumluluğına bir dinamizm getirdiğı savunulur. Üçüncü görüşte ise; kudret konusunda vurgulanan sınırı yine Tanrı'nın kendisi koymuş olduğundan, dini bakımdan bir endişenin yersiz olduğı ifade edilmektedir (Yaran,1997:88-89). Bir bakıma kendi teodiselerini savunma girişimi olan bu yaklaşımlar eleştirileri savuşturmaya yetmemiştir. Sınırın Tanrı'nın kendisi tarafından ya da yeryüzündeki şartlar doğrultusunda konulmuş olması önemli değildir. Önemli olan Tanrı'nın sınırlı bir varlık olarak tasavvur edilmesidir ve asıl eleştirilen nokta da budur.

Süreç teodisesinde Tanrı kötü değildir. Kötülük varlıkların seçme özgürlüğünün bir sonucudur. Bu görüşe göre kötülük özgürlük ve sınırlılık arasında bulunan doğal bir gerilimden kaynaklanır. Kendi iradesini kabul ettirmek için ne insana ne de evrene karşı güç kullanmayan Tanrı, kötülükten doğrudan sorumlu tutulmamalıdır. Çünkü Tanrı, her yaratıcı aşamaya dahil olan ve her aşamadan daha yüksek bir düzeyde çıkan varlıktır. O

sadece kötülüğün bilgisine sahip olup, iyiliği kötülüğe tercih eder. Bu yüzden süreç teodisesinde Tanrı'nın kötülüğü iyilik ile yenmesi önemli bir yer tutar. Kötülüğü iyilik ile yenme görüşüne kaynaklık eden temel düşünce ise Hristiyanlıktır. Bu bağlamda - Augustine teodisesinin kötülüğün ademliği anlayışı ile paralellik gösterecek şekilde - Süreç teodisesinde Tanrı, kötülükten doğrudan değil dolaylı yünden sorumludur ve bu dolaylı sorumluluk nedeniyle suçlanamaz. Tanrı dünyanın yaratılmasından sorumlu olsa da kötülükler yaratılanların kararları sonucunda ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2014: 174-175). Bu görüşe yöneltile eleştirilerin başında Hick'in eleştirisi gelir. Düşünür bu teodiseyi ahlaken ve dinen kabul edilmesi zor olan bir görüş olarak görür. Ona göre bu teodise açısından dünyada insanların yaşadığı kötülükler için bir suçlu bulmak zordur. Var olan kötülükler içinde tek neden olarak evrende oluşan olaylar ve insanların kararlarını göstermek tatmin edici değildir (Manafov, 2006: 74).

1.4.2. Augustine Teodisesi

Augustine'nin kötülük konusundaki düşüncelerini kendisinden önce gelen filozoflardan daha çok, Hristiyanlık dininin belirlediği söylenebilir. Düşünür kendisine kadar gelişen felsefi gelenekle, Hristiyanlık arasında kötülük açısından bir ilişki kurmaya çalışmıştır ki bu tutumu onun bir filozoftan çok bir teolog olarak değerlendirilmesine imkan vermiştir. Bu açıdan Augustine'nin amacı Tanrı'yı kötülükten muaf tutup, insanın özgür bir varlık olarak sorumluluğunu teslim etmek olmuştur. Augustine teodisesinde bir zamanlar etkisinde kaldığı Maniheizm vardır. Maniheizm'de genel olarak dünyayı iyi – kötü, karanlık – aydınlık gibi zıtlıklar üzerinden açıklayan düalist bir yaklaşım söz konusudur.

“Augustine'nin teodisesinin felsefi boyutunu kötülüğün olumsuz ve yokluk olduğu iddiası oluşturur. Teolojik boyutunda ise kötülüğün nedenini insanın özgür iradesine bağlaması ya da bu kötülükler karşısında Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak görmesi vardır. Onun kötülük problemine yaklaşımı “kötülük nedir?”, “kötülük nereden gelmiştir ve ne için vardır?” soruları etrafında şekillenir”. (Manafov, 2006: 75-76)

Düşünüre göre kötülüğün pozitif bir gerçekliği yoktur. Kötülük iyiliğin yokluğudur ve her şeyiyle mükemmel bir evreni yoktan var eden Tanrı'nın yarattığı

evrende gerçek olan iyiliktir. Bu bağlamda kötülük insanların özgür iradelerini kötüye kullanmasından ve seçimlerini kötülük doğrultusunda yapmasından kaynaklanmaktadır. Tanrı sadece fiziksel kötülüklerin(doğal afetler gibi) nedeni olabilir. Bu durum ise Tanrı'nın adaleti sıfatıyla bağdaşır ve insanın özgür iradesi ile düştüğü ahlaki kötülüklerin cezası olarak Tanrı, yeryüzüne kötülüğü verir (Yaran, 1997: 91). Ancak fiziksel kötülükler ceza niteliği olduğundan ve insanların ahlaki kötülüklerinin sonucu olarak ortaya çıktığından, özünde onların nedeninin de insan olduğuna vurgu yapılmıştır. İnsanın özgür iradesine yaptığı vurguyu, Hristiyan doktrinleri olan düşüş, asli günah ve kefarete yaklaşımları ile desteklemeye çalışır.

Hristiyanlıkta Asli Günah düşüncesi kötülük problemi açısından önem arz etmektedir. Bu düşünceye göre insanlık, ataları olan ilk insan Adem ve Havva'nın cennette işledikleri suç yüzünden doğuştan günahkardır. Bu günahkâr olma durumuna ise Asli Günah sebep olmaktadır. Augustine asli günahı açıklarken de özgür iradeye vurgu yapmaktadır. Ona göre Tanrı'nın özünde iyi olarak yarattığı melekler (burada şeytanı kastetmektedir) özgür irade bağlamında Tanrı'ya isyan ettiler ve ilk erkek ile kadının düşüşüne sebep oldular (Yaran, 1997: 92). İnsanın ve bir melek olarak yaratılan şeytanın bu düşüşü, ahlaki kötülük ve günahın kaynağını (Asli Günah) oluşturmuştur. Depremler, hastalıklar gibi doğal kötülükler ise günahın sonucu olan cezalardır. Düşünüre göre kötülükler ya günah ya da günahın sonucu olan cezalardır.

Yukarıda yapılan açıklamalar bağlamında Augustine dünyadaki kötülüğün nedenini Tanrı'ya değil, insana yüklemektedir. Kötülüğün kaynağı özgür iradedir ve bundan Tanrı sorumlu tutulamaz. Teodisesinin ana temasını felsefi düzlemde kötülüğün yokluk, teolojik düzlemde ise özgür iradenin kötüye kullanılması olarak açıklanması oluşturur. Kötülükten hiçbir surette (doğal kötülük de dahil olmak üzere) Tanrı değil, özgür bıraktığı varlıklar sorumludur. Augustine'nin teodisesi pek çok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerden en belirginini Tanrı'yı, insan ve şeytanın (düşüşe sebep olan melek) eliyle kötülüklerin sorumluluğundan kurtarmaya çalışmasına getirilmiştir. Yaradılışları gereği sınırlı ölçüde olsa da mükemmel yaratıklar olan ve Tanrı tarafından yaratılmış mükemmel bir kainatta bulunan özgür yaratıkların, bu şartlar altında hiç kötülük işlememeleri gerekmektedir. Bu yaratıklar kendiliğinden ve sebepsiz bir şekilde

nasıl olup da kötülüğe sebep olmuşlardır? Görece kusursuz olan bu varlıkların kötülük yapması çelişkili bulunmuştur. Çünkü Augustine şeytan ve insanın ilk yaradılışı ile ilgili iyilik ve mükemmeliyetlerini kabul etmesine karşın, sonrasında onların başlattığı kötülüklerden özgür irade gerekçesiyle Tanrıyı sorumlu tutmamıştır. Bu durum da eleştirmenlerce kendi kendini çürüten bir görüş olarak değerlendirilmiştir. Augustine teodisesinin en başta gelen eleştiricilerinden biri olan Hick, kusursuz bir varlığın asla kötü bir yola sapmayacağını ve sapsa bile bunun nihai sorumluluğunun onun yaratıcısına ait olacağını savunmuş, bu doğrultuda bir eleştiri geliştirmiştir. Augustin teodisesi doğal kötülükler ile ilgili tutumu neticesinde de eleştirilere maruz kalmıştır. Doğal kötülüklerin asli günahı işleyen insanın düşüşü ile başlayan ve yeryüzünde gerçekleştirdikleri kötülüklere verilen bir ceza olduğu düşüncesi, kozmolojik kuramlara uymadığı düşüncesi açısından eleştirilmiştir. Çünkü düşüş yaşanmadan yani Adem yaratılmadan önce de kainat vardı ve doğal kötülükler gerçekleşmekteydi (Yaran, 1997: 96). Bilimsel ve ahlaki açıdan taşıdığı bir takım sorunlar olsa da Augustine teodisesi Hristiyan dünya görüşünün temelinde yer alan doktrinler ile örtüşmesi açısından tarihsel perspektifte ve günümüzde en geçerli teodise olma özelliğini sürdürmektedir. Çalışmamız gereği başka bir başlıkta inceleyeceğimiz Hristiyanlıktaki şeytan algısının anlaşılması bakımından da bu teodisenin ayrı bir önemi vardır.

1.4.3. İrenaeus Teodisesi

Augustine'den iki yüz yıl önce yaşamış olan Irenaeus'un görüşleri Augustine'nin görüşleri kadar yaygın değildir. Kötülük konusundaki görüşleri, kötülüğü gerçek bir varlık olarak görmemesi, kötülüğün insanın özgürlüğü ve yetkinleşmesi için gerekli bir olgu olduğu çerçevesinde şekillenir. Ona göre insanın cennetten kovulması kutsal bir amaca hizmet etmektedir. Augustine'nin aksine, Tanrı'nın insana acıdığına vurgu yapmıştır. Düşünürü göre Tanrı, ilk günah sonucu cennetten kovulan insanın sonsuza kadar günahkar kalmasının önüne geçmek için kötülüğün sonsuz olmasına engel olmuştur. Düşünür teodisesinde insana yaklaşımı ilk başta negatiftir. Ona göre insan, başlangıçta mükemmel olarak yaratılmamıştır. İnsan yaradılıştan olgunlaşmamış

ve kusurlu bir varlıktır (Yaran, 1997: 98). Bu bağlamda insanlar yaradılış itibarı ile iyi ya da kötü de olamazlar – asli günaha uygun olmayan bir düşünce – Ancak insan her zaman aklını ve bilgisini iyi yönde kullanıp doğru olanı seçmemektedir. Düşünürü göre bu ise, insanın olgunlaşmamış olma durumuna bağlanmalıdır. Eşit bir şekilde yaratılan insanlar yaptıkları seçimler doğrultusunda iyi veya kötü tarafta yer alabilir. Bu açıdan bakıldığında ahlaki kötülüklerden insan sorumlu tutulur çünkü Tanrı onlara hür iradeyi ve onu kullanabilecek aklı vermiştir. Bunu kötüye kullanmak insanın özgür iradesi ile gerçekleştirdiği bir seçimdir.

İnsanın olgunlaşma sürecine teodisesinde büyük bir yer veren düşünür, Tanrı tarafından yaratılmış olması bağlamında iyi olmasına işaret ederken, mükemmel olmaması onun yaratılmış bir varlık olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak yine de insan gelişerek bir olgunluğa erişebilir. Bu gelişimi mümkün kılan şey ise insanın akıl ve irade gücünü kullanarak gerçeğe ve iyiye ulaşmasıdır. Bu noktada düşünürün neden kötülük olgusunu insanı geliştiren ve olgunlaştıran bir araç olarak gördüğü netlik kazanmaktadır. Kötülük olmasa insan iradesinin pek bir anlamı olmamaktadır. Çünkü insan iradesinin en önemli özelliği seçim yapmasıdır. Teodise söz konusu olduğunda ise bu seçim iyi – kötü arasında yapılan bir seçimdir ve bu açıdan kötülük kişinin olgunlaşmasında bir araç görevi görmektedir.

Kötülüğün eğitici fonksiyonuna vurgu yapan İrenaeus, insanın gelişimini iki aşamada inceler.

“Birinci aşamada insan ahlaki ve manevi yeteneklerle donatılmış akıllı bir canlı olarak ele alınır. Ancak bu Augustineci bir mükemmellik anlayışı değildir. Uzun bir sürede geliştirilebilecek yaradılış ve mükemmelliğin ilk halidir. İkinci aşama ise insanın özgür iradesi ve çabasıyla olgunlaştığı, içinde yaşadığımız ve tecrübe ettiğimiz evrendir. Düşünür bu evreni de ikiye ayırmaktadır. Evrenin birinci kısmını Tanrı’nın “imge”si, ikinci kısmını ise Tanrı’nın “benzerliği” olarak adlandırır. İmgesel boyut insanın Tanrı ile olmaya müsait yeteneklere sahip olduğuna işaret ederken, olgunlaşmasını tamamlamamış insanın ise benzerlik boyutunda olduğuna vurgu yapılır. İnsan, gelişerek imgesel boyuta geçebilmesi için Tanrıdan epistemik (bilişsel) uzaklıkta yaratılmıştır”. (Manafov, 2006: 93-94)

Ahlaki kötülükler açısından insanın Tanrıya epistemik bir uzaklıkta yaratılmış olması, insanın özgür iradesinin pozitif değerine vurgu yapmaktadır. Çünkü insan

iyilikleri kendi özgür iradesi ile kötülüklerle yüzleşerek kazanabilir. Bunun içinde belli bir mesafede yaratılmış olması gerekmektedir. Bu mesafe durumunda insan yaratıcı karşısında gerçek bir özgürlüğe sahiptir ve kendini gerçekleştirme adına gelişme kaydedebilir. Bütün bu açıklamalar epistemik mesafenin olumlu sonuçlarına vurgu yapmaktadır (Yaran, 1997: 99). Ancak konu edilen teodisede yaradılıştaki bu mesafe aynı zamanda – özgür iradenin kötüye kullanıldığı durumlarda – ahlaki kötülüğün nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

İrenaeus'un teodisesinde özgür irade ve olgunlaşma üzerine yaptığı vurgular onun 'Ruh Yapma' anlayışının temelini oluşturur. Düşünüre göre; Tanrı'nın evreni yaratmadaki amacı insanın maksimum zevk ve minimum acı yaşayacakları bir cennet oluşturmak değildir. Ona göre dünya, bir ruh yapma – şahıs oluşturma yeridir. Özgür iradeye sahip varlıklar dünyada çektikleri acı ve karşılaştıkları kötülükler karşısında mücadele ederek ebedi hayatın mirasçısı olabilirler. Bu yüzden varlıkların gelişebilmeleri için kötülüklerin olması zorunludur. İrenaeus teodisesinde özgür irade, olgunlaşma, eğitim, kendini meydana getirme ve en nihayetinde ruh yapma gibi konular bağlamında kötülük, gerekli bir araç olarak görülmüştür. İnsanı özgür irade sahibi olarak yaratması ve evreni de insanların gelişimleri (olgunlaşmaları, şahsileşmeleri) için bir ortam olarak yarattığı görüşü doğrultusunda Tanrı'nın bu teodise açısından kötülüklerden muaf tutulmadığı sonucuna varılabilir.

1.5. Hristiyanlıkta Şeytan Anlayışı

1.5.1. Gnostisizm Etkisi

Gnostisizm basit bir grup inanç olmaktan daha çok, farklı birçok şekilli olan bir öğreti olarak ele alınmaktadır. "...Kökleri Yahudilik ve Hristiyanlık öncesine kadar giden, Tanrı'ya, ruha ve dünyaya dair bakış açısı içeren bir harekettir. Düalizm üzerine temellendirilmiş kurtuluşçu bir din olarak da isimlendirilebilir (Aydın; 2003: 196)."

Gnostisizmin³ kökeni konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri gnostisizmin Hristiyanlığın içinde gelişen bir öğreti olduğunu savunmaktadır. “Bazıları Gnostikleri Hristiyanlığın ilk filozofları ve teologları olarak değerlendirmekte, Gnostisizmi de Yunan felsefesinin etkisi altında kalmış bir Hristiyan teolojisi, Hristiyanlığın Helenleştirilmiş hali olarak görmektedir (Işık: 2012: 30).” Bu yaklaşım doğrultusunda gnostisizm Hristiyanlık sonrasına ait bir fenomendir ve ancak Hristiyanlık bağlamında anlaşılabilir.

“Gnostiklerin sisteminin temel özelliği mitolojik, kozmolojik, psikolojik ve soteriolojik bir yapıda olmasıdır. Hemen hemen tüm gnostik filozoflar öz-ben’i/soul madde dünyasına geçici olarak karışmış ve aslına dönmeyi arzulayan ruhsal bir varlık olarak gören düalist bir bakış açısına sahiptir. Maddi varlık günah ve kötülüğün nedenidir ve vücudun esaretinden kurtulmak özün nihai amacıdır ve dini bakımdan arzu edilen bir sonudur” (Işık, 2012: 34 -35).

Gnostikler Tanrı’yı tamamıyla insanla bağlantısız ve duyu tecrübesiyle algılanması mümkün olmayan soyut ve aşkın bir yapıda takdim etmektedir.

“Evren aslında bizzat kendisi kötüdür ve gerçek Tanrı’nın değil, kibirli ve kıskanç olan hakim/demiurg ve yaratıcı/creator olarak bilinen zıt bir varlığın işidir. Burada yukarıdaki nur dünyası için çalışan iyi melekler ve içinde yaşadığımız alt dünya için çalışan kötü hükümdarlar olarak kabaca ikiye ayrılan bir tür pantheon ilahi bir hiyerarşi vardır. İnsan, evreni işgal eden başlangıçtan beri var olan düalizme karışmış bulunmaktadır. Başlangıçta bulunduğu nur dünyasından düşmüştür ve şu anda madde dünyasına yakalanmıştır ve Demiurg’un pençelerindedir. Bu kötü durumdan kurtuluş/salvation yolu inançlı ve ahlaklı olmak, iyi ve güzel şeyler yapmakla değil, Gnosis’e ulaşmakla mümkündür. Yasaları, dini, ahlaki ve sosyal emir ve yasakları ile dünya kurtuluş/salvation planıyla yok denecek kadar az ilişkisi vardır. Çünkü madde ruhun bozulmuş bir şekildir ve kainat Tanrı’nın niteliksizleşmiş bir halidir. Varoluşun temel amacı maddeden kurtulup Tanrı tarafından gönderilen bir kurtarıcı sayesinde yaratıcı ruha geri dönüşten ibarettir. Gnostisizmin Tanrı ve evrene bu ikili bakış açısı, onun düalist bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim alem, nur ve alt olarak Tanrı da, üstün ve alçak olarak nitelendirilmiştir. Nur alemi olan mükemmel mekanın yaratıcısı üstün Tanrı olup, kusurlu ve noksan olan alt alemin yaratıcısı ise alt, aşağı seviyede yer alan

³ “Gnostisizm, Yunanca bir kelime olan “gnostikos” dan türemiştir. Gnosti-kos, bilmek anlamına gelmektedir. Buradaki bilgiden maksat, akıl ve iradede ziyade metafizik ve mistik bir sezgi yoluyla Tanrı’nın ilişkisel ve deneyimsel bilgisidir. Gnostisizm, doğrudan kutsal ilhamın bir sonucu olarak seçilen kişiye verilen sezgisel bilgi veya Gnosis’i elde etmeye vurgu yapan bilgi ile kurtuluş öğretisi anlamına gelmektedir. (Işık: 2012: 30)”

Tanrı olmaktadır. Gnostik düşünce sisteminde insanoğlu beden, akıl ve ruh olmak üzere üç temel unsurdan meydana gelmiştir. Her bir insanda bu üç unsurdan biri veya diğeri baskın konumdadır ve bu bireyin kim olduğunu ortaya koyduğu gibi aynı zamanda kaderini de belirler. Beden Karanlık Dünya'nın/yeryüzünün tanrısı Demiurg tarafından şekillendirilir ve maddeden oluşmuştur. Beden, ruhu örten bir elbise veya örtü mesabesindedir(Işık, 2012: 37 -39)."

Gnostikler insanın ölümcül yanını oluşturan bu yapıya kötü beden, kirliliğin yapısı, günahkarlığın merkezi, ahlaksızlığın, açgözlülüğün ve şehvetin kaynağı olarak görmektedir.

Yeni Ahitte yer alan önemli figürlerden birisi olan Pavlus'un Gnostisizmle ilişkisi tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴

Gnostisizmden Hristiyanlığa miras kalan düalist düşüncenin yeni ahitte karşımıza iyi Tanrı ve kötü şeytan olarak çıktığı düşünülebilir. Gnostisizmde maddi alemin yaratıcı Tanrısı olan Demiurg Yeni Ahit'te yeryüzünün hakimi Şeytan'a dönüşürken, yine gnostisizmde Tanrı'ya ulaşılmasını sağlayacak olan kurtarıcı bilginin (gnosis) Yeni Ahit'te yerini İsa'ya bıraktığı ifade edilebilir. Gnostisizmdeki düalist görüş, Yeni Ahit'te yumuşatılmaya çalışılmakla birlikte şeytan anlayışı bağlamında etkilerini sürdürdüğü görüşüne varılabilir.

⁴ "R. Bultmann'dan Schoeps'e, J.M. Robinson ve H. Koester'den K. Rudolph ve K. Armstrong'a kadar birçok araştırmacı Pavlus'un düşünce sistemindeki çeşitli kavram ve motiflerin geri planındaki Gnostik unsurlara dikkat çekmişlerdir. Nitekim Pavlus'un mektuplarında Gnostik geleneğin çeşitli bakış açılarını bulmak mümkündür. Gnostisizmin temel karakteristiklerinden Redeemer (Kurtarıcı) motifi, düalizm, gizli bilgi (Gnosis) düşüncesi ile Gnostik mitolojik semboller, Gnostik antropoloji, kozmoloji ve kurtuluş öğretisi, Pavlus düşüncesinin şekillenmesinde etkili olan hususlar arasındadır. Ayrıca çeşitli konulardaki Gnostik yaşam tarzı ile Pavlus'un bazı yaklaşımları arasındaki irtibat da önemlidir. Pavlus'un düşüncelerindeki Gnostik unsurlar arasında en dikkat çekici olanlardan birisi, Gnostik Redeemer (Kurtarıcı) motifidir. Maddi aleme karşı olumsuz bir yaklaşımı esas alan ve insanın gerçek vatanının bu alem olmadığını, zira onun bu âleme düşmüş/atılmış bir varlık olduğunu kabul eden Gnostisizmde insan, maddi alemdeki bir tutsak olarak düşünülür. Maddi alemde tutsak edilmiş olan bu varlığın kurtarılışı için gerekli olan ilahi bilgi (Gnosis), kurtuluş isteği ve bu isteğe cevap yanı sıra, kendisini kurtuluş yoluna iletecek ilahi bir kurtarıcının bir Redeemer'ın varlığı da gerekli görülür. "Rab İsa Mesih" düşüncesiyle Pavlus'un, Gnostik Redeemer motifini tarihselleştirdiği görülür. Pavlus'a göre İsa Mesih, varlık öncesi mevcut olan Tanrısal bir varlık, Tanrı Oğlu'dur. O, görünmez Tanrı'nın görüntüsüdür; bütün yaratılışın ilk doğanıdır. ... Her şey onda yaratılmıştır ve her şey onun aracılığıyla ve onun için yaratılmıştır. Her şeyden önce var olan odur. İnsanlığın kurtuluşu için tanrısal yüceliğinden soyunmuş ve insan suretine bürünerek yeryüzüne inmiştir. O, yüce Tanrı tarafından gönderilen bir kurtarıcıdır (Gündüz, 2012: 66-67)."

1.5.2. Düalizm ve Şeytan

Belli bir alan sınırlaması olmaksızın birbirine karşıt olan iki prensip üzerinden temellenen düalizmin en belirgin kullanımı dini kaynaklı olmuştur.

“Düalite, ontolojik, teolojik, epistemolojik ve ahlaki öğeler içeren kadim bir düşüncedir. Bir inanç formu olarak ortaya çıkan iyilik-kötülük düalitesinin en eski köklerinin, Mısır’ın kaos ve ölüm tanrıları ile düzen ve yaşam tanrısı Osiris arasındaki çatışma mitolojisine dayandığı kabul edilmektedir”. (Şahin, 2008: 185)

Gerçek anlamda ise ilk düalist dinin temelleri M.Ö. 600 civarında İran’da Zerdüş’tün öğretileriyle atılmıştır. Zerdüş’tün inancına göre kötülük, hiçbir şekilde tanrısallığın bir tezahürü değildir. Kötülük tümüyle farklı bir ilkeden kaynaklanmaktadır. Monizmden düalizme doğru dönüşümüyle Zerdüş’tün, aynı zamanda çoktanrıcılıktan tek tanrıcılığa doğru bir değişimi gerçekleştirdiği ifade edilebilir (Russell, 1999: 109). Bir düalist olan Zerdüş, dinsel düalizmde iki ayrı ilkenin bulunduğunu savunmaktadır. Birbirlerinden tümüyle bağımsız olması gereken bu iki ilke çoğunlukla ayrı köklerden gelmektedir. Bu nedenle, var olan her şey tek bir ilke (Tanrı) tarafından yaratılmış ya da varlık nedeni bu ilke tarafından gerçekleştirilmiş olmayabilir. Bazı şeyler farklı bir ilkeden türemiş olabilir. İlkelerin her biri kendi içinde mutlak, ancak hiçbirinin mutlak ya da her şeye yeten bir gücü bulunamadığı vurgulanmaktadır (Russell, 1999: 110). “Bu açıdan Mecusilik olarak da isimlendirilen Zerdüştlüğün iyiliğin kaynağı Tanrı ile kötülüğün kaynağı Şeytan arasındaki karşıtlık ve savaş üzerine bina edilmiş bir düalite olduğunu ifade etmek mümkündür”. (Aslan, 2012: 294) Zerdüş’tün öne sürdüğü düalizm, Ehrimen(kötülük ve karanlığın kaynağı, kötü Tanrı, şeytan) ile kişileştirilen mutlak bir kötülük ilkesi ortaya atmıştır. Bu durumun ise Şeytan düşüncesinin gelişiminde devrimci bir adım olduğu düşünülebilir(Russell, 1999: 111-113). Dinamikleri ne olursa olsun düalizm, ısrarla mutlak ve köktenci bir kötülüğün varlığı üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımın yalnızca dünya görüşüne kısmen yanıt vermekle kalmadığı, aynı zamanda ilk kez, açık bir biçimde şeytani olarak tanımlanabilen bir figürü betimlediği ifade edilebilir.

Hristiyanlık bağlamında düalizm konu edildiğinde, maddesel dünyanın iyi bir Tanrı tarafından değil, bağımsız şeytani kurallara göre yaratılmış olduğunu savunan ilk kişi Manananisli Constantine olmuştur ve Bizanslı ilahiyatçılarca Hristiyan düalizminin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Constantine düalizmi ile Zerdüşt düalizmi belli noktalarda birbirinden ayrılmaktadır. Zerdüşt düalizmine göre maddi dünya iyi Tanrının yaratısıdır. Constantine ise maddi dünyanın yaratılmasında şeytani ilkeleri esas alan bir görüş ortaya atar (Hamilton, vd, 2011: 35- 46). Bu bağlamda Hristiyan düalizmine göre yeryüzünün yaratıcısının Şeytan olduğunu çıkarımına ulaşılabilir.

Bir diğer Hristiyan Düalist hareket ise Bogomilizm'dir. Bogomilizm'in kurucusu Rahip Bogomil Bulgaristan'da Çar Petar'ın (927-969); iktidarı dönemlerinde yaşamış gnostik bir ruhbandır. Araştırmacıların pek çoğu Bogomilleri gnostik düalistler olarak isimlendirmiştir (Hamilton, vd, 2011: 37).

Hristiyan düalizminde belirleyici bir rol oynayan Bogomil düalizmi karşıt güçleri iyi ve kötü Tanrı düşüncesi üzerinden temellendirmektedir.⁵

En önemli Hristiyan düalist hareket olan Markiyonizm 7. yy da yaşamış bir filozof ve din adamı olan Markion “Eski Ahit'in Tanrısı ile İsa'ya vahyi veren Tanrı arasındaki karşıtlık üzerinde durmuştur. Öğretisine göre; Yeni Ahit'in Tanrısı, oğlu İsa'yı insanları kurtarması için göndermiş olan sevgi Tanrı'sıdır”. (Hamilton, vd, 2011: 38)

Markiyonizm İncilerin tekrar yorumlanmasını gündeme getirmesi Hristiyanlığın özünde bulunan düalizmin ön plana çıkması açısından önemli bir nokta olmuştur.⁶

⁵ “Bogomil düalizminin başlangıcında, eşit manevi kuvvetlerin karşıtı olan iki prensibin teşkil ettiği zıtlık anlayışı hakimdir. Bu zıtlıkları oluşturan unsurlardan biri İyi prensip, diğeri ise Kötü prensip adıyla anılmaktadır. Haç kültünü reddeden Bogomillere göre İsa'nın şahsına atfedilen çarmıhta can vermesi, tekrar dirilmesi, göğe yükseltilmesi türünden anlatılan mucizelerden hiçbiri gerçekte vuku bulmamıştır. Kutsal kitaptaki yazılar, İncil yazarlarının anlattıkları her şey kişiye ait hayal ürünü şeylerdir. Söz gelimi ekmeğin ikiye bölünmesi ritüeli tamamen sembolik anlamlar taşımakta; beş ekmeği, dünyevi ve mucizevi anlamıyla değil, dört İncil ile Resullerin İşleri olarak yorumlamaktadırlar. Bu geleneklerden oluşan Vaftiz ve ekmek-şarap ayinleri Bogomiller tarafından benimsenmemektedir. Bogomiller Vaftiz ayinine salt sudan başka bir değer ifade etmeyen, ekmek-şarap ayinini yoğun semboller içine gömülmüş, insan ruhunda herhangi bir derinlik oluşturmayan akılsız rasyonalizmin ve Pavlusçuluk'un sapkın boyasına bürünmüş; geniş Hristiyan kitleleri etki altında tutan bir hacme ulaşmış anlamsız pratikler olarak görmektedir (Işık, 2017: 119-128).”

Markion'un bakış açısıyla, tüm İnciller tekrar yorumlanmalı ve Luka'ya göre İncilin tek gerçek İncil olduğu üzerinde durulmalıydı. Böylece yorumla ilgili bunalım 137 yılında Markion'la başlamış olur.

“İnciller bir sevgi ve iyilik Tanrısı ortaya koyar ki Oğul, insanları kurtarmak ve onlara kardeşliği, merhametli olmayı ve komşularını sevmeyi öğretmek amacıyla yeryüzüne inmiştir. Eski Ahit, diğer taraftan, adaletli azap edici bir Tanrı gösterir ki o insanlığa zulüm, eziyet eder ve daima gök gürültüsü ve şimşeklerle etrafı çevrili görünür. O cömertlik merhamet ve hoşgörüyü dair hiçbir şey bilmez. Kutsal Kitapta görüldüğü gibi dünyanın ve insanlığın geçmişi, suçlar, katliamlar ve kandan oluşur. Bunlar, özünde şeytani ve ahlaksız bir dünya, tartışmasız bir şekilde başarısız bir evren ve düşük bir insanlık anlayışı ortaya koyar. Bu yaratmada devam ede gelen yanlış bir şey vardır ve burada insan tabuların sürekli tehdidi, Yaratıcının gürlemesi ve korkutması altında bir hayat sürer. Markion'a göre bu iki ilahi varlık birbirlerine zıt niteliklere sahiptir. Birisi, yarattığı alemde ve Eski Ahit'ten hareketle bilinip kavranabilen, maddenin yaratıcısı-düzenleyicisi (demiurg), bu alemin yöneticisi olan ve adalet ilkesini ön plana çıkaran bir varlıktır. Diğer ise bilinmeyen, kavranamayan, bu aleme yabancı-öteki olan, kötülüğün kaynağı maddi alemle bir ilişkisi bulunmayan ve iyilik ilkesini ön plana çıkaran bir varlıktır. Markion'a göre bu birbirine zıt niteliklerin aynı varlıkta toplanması mümkün değildir (Gündüz, 2001: 140).”

Dolayısıyla bir Tanrı aynı zamanda hem iyi hem de kötü olamaz. Bu nedenle İsa'nın mesajının odağında olan Tanrı, maddi alemin yaratıcısı olan Eski Ahit'in Tanrısı değildir. Bu bağlamda Markion'un doktrinde düalizm ve gnostisizme duyulan ilgi ön plana çıkmaktadır.

“Markion sadece okulu olan bir filozof değil, kilise kurmuş bir dini lider olarak etkinlik göstermiş ve bu kilise gnostik düşünce esasına dayalı bir şekilde birkaç yüzyıl yaşamıştır. Markionist Kilise Hristiyanlık tarihinde ilk büyük düalist kilise sayılmaktadır. Markion'un ölümünden sonra müritleri düalist düşüncede bazı değişiklikler yapmışlar, onun merhamet-adalet, zulüm, sevgi ağırlıklı düalist anlayışı, iyi-kötü, tanrı-şeytan karşıtlığına doğru yönelmiştir.”(Albayrak, 2005: 113)

⁶ “Markiyonizm hareketinin önemi, Hristiyanların Yeni Ahit dedikleri Dört İncil ve Pavlos'un Mektupları'ndan oluşan Hristiyan Kitap koleksiyonunun irdelenmesine ve kitaplaştırılmasına duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmış olmasıdır. Çünkü Markion, Luka İncil'i ile Pavlos'un on mektubu dışındaki havarilerin mektuplarını reddediyordu. Pavlos'un Yahudi karşıtı yorumları onun için en önemli husustur. Luka incilini de fazlaca Musevi bulduğu için 1. ve 2.bölümlerle başka bazı metinleri çıkararak kabul etmiştir. Markion kendine göre Luka'nın incilinden, Pavlos'un mektuplarından ve Resullerin işlerinden özel bir Yeni Ahit düzenlemiştir. Kilise aşırı bir riyazetle yaşayan Markion'u zındık saymıştır (Işık, 2017: 112).”

Orfizim'in M.Ö.6. yüzyılda gelişmeye başlayan ve Pisagor'un görüşleri ile tamamlanan bir öğreti olarak tanımlanabilir. Bu öğreti; ruhun ölümsüzlüğü, bedenin kirliliği fikirlerini savunarak, ölümü kurtuluş olarak kabul etmektedir. İçinde bulunduğumuz dünyayı günahlarımızın bir cezası olarak tasavvur eden Orfizim, insanoğlunun ancak öteki dünyada huzur bulabileceğini vurgular. Ruhun bedenin içinde hapis olduğu düşüncesi, Orfizimdeki ruh göçü (metempsychosis) fikrinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kişi teninden ancak birçok vücutlarda dolaşıp ayinlerle günahlarından arındıktan sonra kurtulabilir. Değişik vücutlarda dolaşma süreci, kusursuz saflığa ulaşıldığında sona erer ve tenselliğe geri dönüş kurtulma işlemini geciktirir (Russell, 1999: 157).

Orfizim düalizmi, Tanrısal ruhla onu kendi içinde tutsak eden kötü beden arasındaki çatışmadan söz etmektedir. Orfizimde her şeyden önce madde ve ruh, beden ve ruh düalizmi açıkça ifade edilir: Bu düalizm Hristiyan, Gnostik ve Ortaçağ düşüncesini büyük ölçüde etkilemiş, Şeytan'ın tarihçesindeki en önemli unsurlardan biri olmuştur. Dionysos'un iyiliği, Titanların ise kötülüğü simgelediği derecede, ruh iyi, beden kötüdür. Bu yorum, tüm Helenistik dönem süresince geçerliliğini sürdürmüş ve İran düalizmi tarafından da etkilendiğinde, beden kötü ruhların alemine, ruh ise iyi ruhların alemine konu edinmiştir (Russell, 1999: 158). Bu noktada iki düalizm, Orfizim ve İran düalizminin birleşmesiyle bedenin ve tenin, kozmik kötülüğün ürünleri olduğu düşüncesi Yahudi ve Hristiyan düşünce biçimlerine yerleştiğini söylemek mümkündür. Gerek Yahudilikte gerekse Hristiyanlıkta açık biçimiyle her zaman reddedilmiş olan bu düşünce, Gnostisizm'den itibaren Hristiyanlığın temel kaynağını oluşturduğu ifade edilebilir.

1.5.3. Yeni Ahit'te Şeytan

Yeni Ahit'te yer alan şeytan düşüncesi, kısmen Helenistik felsefe kısmen de Çağdaş Yahudi geleneğinden temel almaktadır. Şeytan, Tanrı'nın krallığının, şeytanın krallığıyla bir savaş içinde olduğu ve en sonunda onu yenilgiye uğratacağını öğütleyen Yeni Ahit doktrinin tam merkezinde yer almaktadır (Russell, 1999: 261).

Hristiyanlık tek, her şeye gücü yeten ve tümüyle iyi bir Tanrı fikri öne sürmektedir. Bu fikir temelini kısmen, tek olana ontolojik ve ahlaksal kusursuzluğu atfeden ve kötü ontolojik varoluşu yadsıyan Helenistik düşünceden almaktadır. Ayrıca Hristiyanlığın şeytan anlayışının, Tanrı'nın iyi özelliklerini kötü özelliklerinden ayıran ve Tanrı'nın salt iyi yüzüne yönelerek O'nu Yehova ile özdeşleştiren ve şeytan adını verdiği kötü yüzünü alt düzlemde bir varlık konumuna indirgeyen Yahudi geleneğinden de temel aldığı ifade edilebilir (Russell, 1999: 262). Tanrı – şeytan ya da iyilik – kötülük arasındaki çatışma, Yeni Ahit Hristiyanlığının merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda da Tanrı, İyi Tanrı ve kötü şeytan olarak ikiye bölünmüştür. Gnostiklerin reddi ile başlayan Hristiyanlıktaki düalist unsurları ortadan kaldırma çabasının son aşamada, Tanrı'nın ikiye bölünmesi ile sonuçlandığı düşünülebilir.

“Özünde yarı düalist bir din olan Hristiyanlıkta, bir taraftan sonsuza dek var olan iki kozmik güç arasındaki çatışmayı öne süren düalist düşünce reddedilmeye çalışılırken, diğer taraftan monizmin sunduğu uzlaşmacı yaklaşıma da karşı çıkılır (Russell, 1999: 270).” Bu bağlamda Yeni Ahit'teki Şeytanın, kendinden önceki öğretisi ve dinlerden temel almakla birlikte, düalizmin ya da monizmin kalıplarına sıkışıp kalmama konusunda gösterilen tutumdan dolayı kendine has bir olgu olarak karşımıza çıktığı ifade edilebilir. Yeni Ahit'in kendine has şeytan anlayışının kavranabilmesi için, Eski Ahit'teki şeytanın konumunu değerlendirmekte fayda vardır. Böylelikle şeytan anlayışının ne denli değiştiği ve şeytanın Hristiyanlıkta, Yahudiliğe nazaran ne denli etkili olduğu netlik kazanabilir.

Eski Ahit'te şeytan hakkındaki bilgi sınırlıdır. O, daima Tanrı'nın kontrolü altında olan ve isteğini yerine getiren bir araç konumundadır. Yaratılış bakımından bir melektir, melekler aleminin bir parçasıdır ve makam itibarıyla melekler içerisinde en yüksek seviyededir. Eski Ahit'te şeytan kelimesi çoğunlukla fiil formunda kullanılmakla birlikte, bazı pasajlarda da isim olarak yer almıştır. Kavramın geçtiği pasajlarda şeytana yüklenen mana, Tanrı'nın kendisi için belirlediği rol bağlamında düşman, muhalif, engelleyici, suçlayıcı ve iftiracı olarak hareket etmek, kin gütmek, düşmanlık beslemek tarzında olumsuz şekildedir. O, kötü ruhu, Tanrı'nın yolundan giden birey ve ulusları baştan çıkaran büyük düşmanı ve karanlığın prensini temsil

etmektedir (Işık, 2018: 37). Ancak Eski Ahit'in şeytanı, gücü sınırlı bir varlıktır. Tanrı'nın Eski Ahit'te hem iyilik hem de kötülük olduğu ifade edilir ve bu bağlamda Şeytan, Tanrı'nın hizmetkarından başka biri değildir (Messadie, 1998: 399). Evrende Tanrı odaklı tek bir kutup kabul eden Eski Ahit teolojisine göre şeytanın tek rolü yaratıcısı ile uyum içinde olmaktır. Eski Ahit'in, şeytanı kötülüğün kendisi değil, Tanrı iradesinin bir yansıması olarak gördüğü düşünülebilir.

Yeni Ahit'te şeytana atfedilen adlar; "İblis" ve "şeytan"dır. O, aynı zamanda günaha teşvik edici, suçlayıcı, kötü varlık, bu dünyanın hakimi ve demonların (kötü ruhların) prensi olarak ifade edilir (Russell, 1999: 270). Yeni Ahit'te bu dünyanın hakimi olan şeytanın konumu İsa'nın karşı ilkesi olmasıdır. İsa Mesih insanları kurtaracaktır ve insanları kurtaracağı güç şeytanın gücüdür. Bu açıdan bakıldığında şeytanın gücü yadsınacak olursa hem Hristiyanlığın merkezinde bulunan kurtuluş olgusu hem de İsa Mesih'in kurtarıcı misyonunun anlamını yitireceği ifade edilebilir. Bu bağlamda şeytanın Yeni Ahit'te hem İsa'nın karşı ilkesi hem de Tanrının baş düşmanı olarak büyük bir öneme sahip olduğu düşünülebilir (Russell, 1999: 272). Yeni Ahit'te şeytanın, Eski Ahit'e nazaran daha hükmedici bir konumda olduğunu ve İsa'nın otoritesine meydan okuyan onun baş düşmanı olan bir varlık olarak betimlenmektedir (Işık, 2018: 62). Yeni Ahit'te şeytanın daima Tanrı'nın düşmanı olarak ortaya çıktığını ve 'Göklerin Kralı'nın (İsa'nın) karşıtı olarak 'Bu Dünyanın Prensi' olduğunun vurgulandığını söylemek mümkündür (Messadie, 1998: 399).

Yeni Ahit'teki şeytanın önemini ve gücünü kavramak için Yeni Ahit'in 'asli günah' ve 'düşüş' doktrinini nasıl açıkladığını incelemek de yarar olduğu düşünülebilir. Bu iki doktrin şeytanın konumu ve insanoğluna ifade ettiği olgular bakımından önem arz etmektedir.

Hristiyanlıkta Asli günahın kaynağı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden ilki efsane teorisidir. Bu teoriye göre; düşüş (cennetten çıkarılma) tarihsel olarak gerçekleşmemiştir. Yani bu teori sahiplerine göre aslında Adem ile Havva hiç var olmamışlardır. Bunlar, insanlığın bozulmuşluğunu açıklamak için kullanılan mitolojik sembollerdir. Bu bakımdan kutsal kitaplardaki düşüş konuları, ahlaki bir ders öğreten

hikayelerden ibarettir. Hatta kutsal kitapların bu bölümleri mitolojik efsanelere dayanmakta olup, iyiliği ve kötülüğü bilme ağacı da bu tür bir sembolden ibarettir. Asli günah da bu temellere dayandığı için o da bir semboldür. Bu teori sahiplerine göre hiç kimse kendi yaptıklarından dolayı gelecek nesilleri, ailesini ve Tanrı'yı suçlayamaz (Doğan, 2008: 135). Bir diğer görüş ise realist teori olarak adlandırılmaktadır. Bu teoriye göre; başkasının işlediği günahı ahlaken başkaları, diğer insanlar sorumlu olamaz. Böyle bir günahı sorumlu olmak için bunda aktif bir şekilde dahil olunması gerekir. İnsanlar doğmadan hiç olmazsa ruhları, Adem ve Havva ile beraber orada olmalıydılar. Bu günah (Adem ve Havva'nın günahı) diğer insanları, sonrakileri etkileyen bir günah değildir (Doğan, 2008: 136).

Son olarak Hristiyanlık dini açısından en geçerli ve merkezi konumda yer alan görüş federal teoridir. Bu teoriye göre; Adem, bütün insan ırkının vekili görevini üstlenmiştir. Çünkü Tanrı'nın onlara yaptığı deneme, aslında bütün insanlığa yapılmıştır. Federal hükümette yönetimde bir başkan bulunduğu gibi Adem de insanlığın başkanıydı. Başkanın imzası nasıl herkesi bağlıyorsa, Adem'in günahı da herkesi bağlamıştır. Tanrı, onun suçuyla onu da, bizi de cezalandırmıştır. Düşüşün laneti hepimizi etkilemiştir. Farklı görüşler olmasıyla birlikte Hristiyanlıkta "Asli Günah; Adem ile Havva'nın, Tanrı emrine karşı gelerek, cennette yasak meyveden yemek suretiyle işlediklerine ve nesilden nesile bütün insanlığa intikal ettiğine inanılan suç/günah, tüm insanlığın tutsak olduğu günahkarlığın prototipi, insanın ilahi alemde düşüşüne neden olan şey," (Doğan, 2008: 136) asli günah (ilk günah) olarak tanımlanır. Hristiyanlığın düşüş ve asli günah olgularına yaklaşımının şeytanın konumunu etkiler nitelikte olduğu düşünülebilir. Şeytan, düşüşten sonra bu dünyanın (yeryüzünün) efendisi olarak zikredilmeye başlanmış ve asli günah sebebiyle günahkar doğan her insanın şeytanın egemenliği altında olduğu kabul edilmiştir.

Hristiyanlıktaki şeytanın gücü ve etki alanının genişliğinin anlaşılması açısından ibadet ve dini ritüellerin incelenmesinin de son derece önem arz ettiği söylenilebilir. Hristiyanlıktaki kurtuluş doktrini de Asli günah kaynaklı bir görüştür. Asli günah hem kurtuluşu, hem kurtarıcı İsa'yı olumlayan ve var eden bir olgu olarak merkezi bir öneme sahiptir. Asli günahı, şeytan, kötülük gibi olgular da anlaşılabilir. Çünkü kurtarıcı

İsa'nın insanlığı kurtarmaya çalıştığı güç şeytanın gücü, günah ise şeytanın başlattığı ilk günahın mirası olan asli günahdır. Asli günahtan kurtuluş konusu, Hristiyanlık kaynaklarında ve öğretisinde iki türlü işlenmektedir. Birincisi, Adem'den gelen asli günahtan kurtulmak şarttır. Bu da İsa'nın çarmıhta kendini feda etmesiyle mümkün olmuştur. İkincisi ise İsa'dan sonrakilerin öldükten sonra ahiretteki kurtuluşlarıdır. Birincisi açıktır, yani asli günahtan İsa'nın çarmıhta kendini insanlık için feda etmesi. Ancak Hristiyan amentüsüne göre İkincisi (yani öldükten sonraki kurtuluş), birincisine iman ile mümkündür. Yani İsa'nın haçta kendini fedası ile birinci kurtuluş gerçekleşmiştir. Buna inanan da ahirette kurtuluşa erecektir (Doğan, 2008: 203).

Kurtuluş ile bağlantılı diğer bir olgu ise İsa'nın insanlığın günahlarına kefarete olarak gelmiş olması ve bunun için çarmıha gerilmesidir. Kefarete inancı Hristiyanlığın çok önemli inanç esaslarındandır. İsa'nın kefarete oluşu, her şeyden önce İncillerden kaynaklanmaktadır. İsa'nın Babanın nezdinde yegâne şefaatçi olduğunu (I.Yuhanna, 2/1) ve O'nun bütün insanlığın günahlarına kefarete olarak geldiğini (Matta, 20/28 - 26/28) bildirmektedir. Bu bağlamda bazı kilise babaları, İsa'nın ölümünü insanlar adına şeytana ödenmiş bir fidiye olarak görmüşlerdir (Güç, 2003: 278).

Mevcut kaynaklarda yer alan İsa'ya atfedilen ifadelere bakıldığında, İsa'nın yeryüzüne yönelik egemenlik çerçevesinde iki egemen unsurdan söz ettiği görülür. Bunlardan birisi şeytanın egemenliği, diğeri ise Tanrı'nın egemenliğidir (Gündüz, 2012: 188-190). Şeytan bu kez de onu(İsa'yı) alıp çok yüksek bir dağa götürdü. Ona dünyanın bütün krallıklarını ve onların ihtişamını göstererek şöyle dedi: "Eğer yere kapanıp önümde bir tapınma hareketi yaparsan bütün bunları sana vereceğim. O zaman İsa şöyle karşılık verdi: "Çekil git, Şeytan! Çünkü, 'Tanrı'nın Yehova'ya tapınacak ve yalnız O'na ibadet edeceksin' diye yazılmıştır" (Matta, 4/8-10). İsa en başta şeytanın egemenliğini ve yeryüzünün hakimi olduğunu kabul eder ancak onun aldatmasına kanmayıp Tanrı'ya sığınır. "İsa'nın yaptığı çağrının özünde insanları Tanrı'ya iman edip kötülükten uzak durmak suretiyle, Tanrı'nın egemenliğine girmeye davet etmek bulunmaktadır. Onun öğretilerinin temelinde, kötülüğün, günahkarlığın ve zulmün ifadesi olan şeytanın egemenliği altında olmaya karşı çıkarak halkı Tanrı'ya davet etmek vardır (Gündüz, 2012: 209)."

Şeytan (kötülük, günah) olgusunun Hristiyanlıkta pek çok dinamiğin şekillenmesinde rol oynadığını söylemek mümkündür. Kurtuluş, kefarete gibi dini dinamiklerin dışında bu bağlamda son olarak vaftize değinmek de yarar vardır. Yunanca “baptein” veya “baptis” sözcüğünden türeyen “vaftiz” kelimesi yıkanmak, suya batırmak ve “necasetten temizlenmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak vaftiz, Hristiyanlıkta dine girmek, asli günahattan kirli geçmişten temizlenmek ve kutsal hayat tarzına kavuşmak amacıyla belli usullere riayet edilerek, su ile yapılan bir ayindir (Erdem, 1993: 133). Adem’in, Tanrı’nın buyruğunu ihlal ile kutsallık ve duruluğunu yitirdiği insanın ölümün ve şeytanın esareti altına girerek hem kendini hem de soyundan gelenleri felakete sürüklediği, dolayısıyla Adem’in günahının sadece kendisini değil bütün insanlığı perişan ettiği kabul edilmiştir. Asli günahın İsa’nın aracılığı (insanlık içi ölmesi) ile ortadan kaldırılabilmesi ancak daha sonra bu rolün Kilise tarafından icra edileceği ve vaftizin bu açıdan Hristiyanlık için son derece önemli bir dinamik olduğu ifade edilmiştir (Batuk, 2006: 220). Asli günah bağlamında düşünüldüğünde vaftizin özünde şeytana (günah, kötülük) karşı gerçekleştirilen bir ayin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Vaftiz bir nevi şeytan çıkarma ayini olarak da algılanabilir.

Hristiyan teodisesinin genel tutumu, kötülüğün sorumluluğunu Tanrı’nın yarattığı varlıklara yükleyerek, Tanrı’yı bu sorumluluktan kurtarmak doğrultusunda olmuştur. Özellikle Augustine, Hristiyanlıktaki asli günah anlayışından yola çıkarak insanları doğuştan kötü varlıklar olarak ifade etmiştir. Augustine dışında kötülüğün özgür irade ile ilişkisine vurgu yapan teodiseler Hristiyanlıktaki asli günah anlayışının gölgesinde kalarak, kabul görmemişlerdir. Özgür irade düşüşe neden olan şeytan ile özdeşleşmiş ve özgür iradenin sonucu ilk günah ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Augustine’nin etkisinde kalan Hristiyan teodisesi özgür iradeyi de şeytanın işi olarak ele alır. Augustine dışındaki en önemli teodislerden biri olan Süreç teodisesi, insanları olgunlaştırmak için var olan olgular olarak kötülüğün pozitif yanına vurgu yapmaya çalışsa da Hristiyanlıkta baskın olan düalist bakış açısına ters düştüğü için eleştirilmiştir. Bu durumun kötülüğün cisimleşmiş hali olan Hristiyanlıktaki şeytan anlayışı ile de paralellik gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışmamız gereği İslamiyet ile bir karşılaştırma yapmak zorunlu hale gelmektedir. İslami açıdan günah, ilk olarak Hz. Adem'in kendinden üstün yaratılmasını hazmedemeyen şeytan tarafından ve Tanrı'ya karşı gelerek işlenmiştir. Zira şeytan, bu esnada secde ve itaati, saygı ve tazimi reddetmiş ve kendisinin ateşten, Adem'in ise topraktan yaratıldığını, ateşin topraktan üstün olduğunu ve bu sebeple kendisinin Adem'den üstün olduğunu iddia etmiştir. Böylece isyan eden şeytan, huzurdan kovulmuş, kendi suç ve isyanını insanlara yaptırabilmek için Tanrı'dan kıyamete kadar mühlet istemiştir. Tabii olarak şeytan, bu itaatsizliğinin yanında yalan söyleyerek önce Havva'yı, sonra da Adem'i kandırarak ilk günahı işlemiş olmaktadır. Böylece ilk insan ve ilk peygambere de hata yaptırmış, günah işletmiştir. İnsanın bunu öğrenmesi ve kendisinin de yapmasıyla günah yeryüzüne yayılmıştır (Doğan, 2008: 140). Bu doğrultuda İslamiyette Asli günah diye bir anlayış söz konusu değildir. Şeytanın yeryüzünün kralı olmadığı gibi, kendisine mühlet verilen ve Muhammed karşısında son derece pasif durumda bulunan bir varlığı ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda düalist bir anlayışın da İslam dininde mevcut olmadığı ifade edilebilir.

“Yeni Ahit'in Şeytan'ı bir şaka değildir, hafife alınamaz, salt simgesel değildir ve Yeni Ahit'in içerdiği mesajda yer aldığı konum son derece önemlidir. İsa'nın kurtarıcı misyonu, ancak onun Şeytan'ın gücüne karşı gösterdiği mücadeleyle kavranabilir. Yeni Ahit'in ana fikri budur”. (Russell, 1999: 295) Bu bağlamda Hristiyanlıkta şeytan ne denli güçlüyse, İsa da o denli güçlüdür. Yeni Ahit'in ana fikrinin şeytanın gücü konusunda kendini ele verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak İslamiyet ve Hristiyanlık kötülük anlayışı bağlamında temelde birbirinden ayrılmaktadır. Kötülük problemi doğrultusunda ele aldığımız ve detaylı bir şekilde incelemeye çalıştığımız bu farklılıklar, iki dinin kötülüğe yaklaşımı gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. İslamiyetteki her şeyin yaratıcısı olan tek (monist) Tanrı düşüncesine karşın Hristiyanlık düalist (ikilik) Tanrı görüşünü benimsemiş ve bu doğrultuda kötülüklerin yaratıcısı olarak şeytana işaret etmiştir. Şeytan, Tanrı'nın karşısında bağımsız bir güç olarak ele alınmış ve kötü Tanrı olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda kötülük, Hristiyan teolojisinde salt kötülük olarak ele alınmıştır. Asli günah anlayışı ile de tüm insanlar doğuştan günahkar ve kötü kabul

edilmiştir. İslamiyette ise her şeyi yarattığına inanılan Tanrı düşüncesi, kötülükleri de Tanrı'nın yarattığı ve özünde pozitif olgular olarak ele almış ve bu doğrultuda şeytan-cine bahşedilen güç de sınırlı bir güç olarak ifade edilmiştir. İslamiyette imtihan ve ceza odaklı özünde pozitif olgular olarak ele alınan kötülükle kişinin özgür iradesine vurgu yapılmıştır. İnsanı doğuştan kötü kabul eden asli günah anlayışının aksine, İslamiyet insanı kötülükler karşısında edilgen bir duruma sokmamaktadır. Bu bağlamda şeytan-cinin varlık sebebi kendi özgür iradesi ile kötülüğü seçmiş olan insanları imtihan etmektir. Hristiyanlıkta salt kötülük, düalist şeytan ve asli günah kötülük anlayışını belirlerken, İslamiyette amacı itibari ile pozitif olgular olarak ele alınan kötülük, imtihan ve ceza olgularında belirleyici rol oynamıştır. İslamiyette Tanrı dilemeden hiçbir şey olmamakta, insan özgür iradesi ile kötülüğü seçmemişse şeytan-cin onu imtihan bile edememektedir. Kötü bir yola giren insana ise imtihan ile doğru yolu bulma şansı tanınırken verilen ceza ile başka insanlara ibret olunması amaçlanmıştır. Kötülük ister imtihan ister ceza olsun özünde pozitif olgular olarak ele alınmıştır.

Tezimizin konusu gereği II. Bölümde korku sinemasının genel özellikleri incelenip, seçilen dini temalı yabancı filmler üzerinden kötülük anlayışının nasıl işlendiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylece Tezin III. Bölümünde 2000 sonrası dini temalı Türk korku filmleri arasından seçilen filmler üzerinden çözümlenecek olan kötülük anlayışını daha derinlemesine inceleme imkanı oluşacaktır. Bu bağlamda Tezin I. Bölümünde yapılan araştırma ile ortaya konulmaya çalışan farklar, konumuz gereği 2000 sonrası dini temalı Türk korku filmleri arasından seçilen örnek filmler üzerinden saptanmaya çalışılacaktır.

2. BÖLÜM

KORKU SİNEMASININ TÜR OLARAK GELİŞİMİ VE ÖRNEK FİLMLEİN HRİSTİYAN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

2. BÖLÜM

KORKU SİNEMASININ TÜR OLARAK GELİŞİMİ VE ÖRNEK FİLMLERİN HIRİSTİYAN KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

2.1.Korkunun Tanımı

Hayatta kalma insanoğlunun evrensel mücadelesi olmuştur. İlkçağlardan, günümüz 'modern' insanına kadar çağının getirisi olan çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalan insanoğlu, korku duygusunu her daim içinde taşımıştır. İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan korku duygusunun çeşitli tanımları olmakla birlikte, evrensel bir duygu olduğu kabul edilen bir gerçektir. Korku; insanın algıladığı, gördüğü ya da düşündüğü, imgelediği, tasarladığı, tehlikeli tehdit dolu durum karşısında gösterdiği doğal evrensel duygulanım durumu, ruhsal tepki olarak tanımlanabilir. Temelinde varlığı tehdit unsuru olan korku; bir tehlike tehdidiyle, tehlikenin tanımlanmasıyla ilgilidir ve yok olma, zarara uğrama endişesinden kaynaklanır. Temel bir içgüdü olan hayatta kalma içgüdüğü gibi korku da temel heyecanlardan biridir ve bir yandan biyolojik öte yandan duygusal alanda yer alır (Köknel, 2004: 16).

Tehlikeyi sezmekle başlayan korkuda, “sezgi dar ya da kısadır, korkuyla ilgili kavrama süreci bir anlıktır. Korku uzun uzun düşünmekle elde edilmiş bir ruh durumu değildir. Düşünce korkuyu dindirir. Korku yoğun bir heyecan olarak bir çırpıda kendini gösterir, bilinci kaplar ve bedeni içten sarar”. (Timuçin: 2003: 35) Korku nesnesinin göreceli olarak, sezilmesi, bilinmesi, tanınması nesnel ve anlalsal olarak mümkün olsa da bu durum öznel tedirginlik ve korku duygusunu ortadan kaldıramamaktadır. Nesneyi tanımak, özelliklerini bilmek ve nesnel olarak tehlikeli olmadığını düşünmek, korkudan kurtulmayı sağlamaz. Bu durumda korku algıya bağlıdır ve dikkatin de yardımıyla nesneyi yakalamaktadır (Parman, 2004: 65). Korku aynı zamanda öğrenilen bir duygudur. Örnek alma ya da koşullanma sonucu öğrenilerek oluşabilir. Bir nesne durum ya da kişiden korkmak için tüm bunlarla ilgili bir yaşantıyı geçmişte deneyimlemiş olmak gerekir. Böylelikle o nesne, insan ya da durumdan korkmak gerektiği öğrenilir

(Erkuş, 1994: 70). Temelinde varlığı tehdit edici bir süreç olduğu için korku, eninde sonunda ölüm - yok olma korkusuyla bütünleşir. Varoluş ve bu varoluşun getireceği ölüm ve ölümlülüğün kavranmasının korkunun temel kaynağı olduğu ifade edilebilir. Tüm canlılar ölümlüdür ancak sadece insan gelecekte bir gün öleceğini bilir ve kendi ölümü üzerine birçok kültürel kavram yükler. Ölüm korkusuyla bütünleşen korkunun tetikleyicisi olan bilinmezlik, insanoğlunun bilinmeyene tehdit edici, tehlikeli, korkutucu gözüyle bakmasına neden olmuştur (Köknel, 2004: 23). Bu bağlamda doğal ve evrensel olan kaygının duyumsanmasında, gelişmesinde, korkuya dönüşmesinde insanın doğduğu, geliştiği ve sonunda öldüğü evrenin büyüklüğünün, sonsuzluğunun, bilinmezliğinin etkili ve önemli bir rolü olduğunu düşünmek mümkündür

İlkel insan doğa karşısındaki çaresizliğinden ötürü çok temel doğa olaylarından bile korkmuş, doğada gerçekleşen tüm olayları Tanrı ya da diğer inanışlarıyla bağdaştırmıştır. Zamanla doğa karşısında bilgisi artan insan, doğa olaylarından daha az korkar olmuş, ancak hayatındaki teknolojik, toplumsal, bilimsel gelişmeler yeni korkular üretmesine zemin oluşturmuştur. Yüzyıllardır süren fakat her zaman ilerlemenin aşırı ucunda yer alan silahlarını sürekli olarak yeniden keşfetmiştir (Mannoni, 1992: 7). Genel anlamda duygusal bir yapıya sahip olan ve mitlerle örülü bir dünyada yaşayan ilkel insan, ilk defa gördüğü ya da günlük rutini bozan herhangi bir şey karşısında korkmakta ve yoğun bir duygu durumuna girmektir. Olağandışı ya da bilinmedik bir şeyle karşılaşan (ilkel) insan yalnızca telaşlanmakla kalmayıp, kimi zaman dehşete kapılmaktadır. Bu durumun, efsanelerle yıkanmış ve onların ima ettiği düşüncelerle donanmış bir düş gücünün neredeyse kendiliğinden oluşturduğu bir korku duygusunu ortaya çıkardığı düşünülebilir (Köknel, 2004: 46). İlkel insandan günümüze korkunun sadece dinamikleri değişmiş ve yıldırımdan korkan ilkel insanın yerini atom bombasından, nükleer savaştan korkan günümüz insanı almıştır. Bu korkuların savaşların, çatışmaların, toplumsal çalkantıların, elden kaçırmakta olduğumuz bir gezegenin gelecekteki durumunun doğurduğu doğal ve kaçınılmaz korkular olduğu ifade edilebilir.

Bilinmezlikle birlikte soyut olan korkuyu belli bir kişi ya da nesneye yansıtmak korkuları belli ölçüde simgeleştirmiştir. İlk ve ilkel insanlar doğa olayları karşısında

duydukları korkularını, şeytan, büyücü, cadı, cin, dev, hortlak, kötü ruh vb. gibi dehşet veren çeşitli simgeler biçiminde tasarlamışlardır. Başka bir anlatımla, soyut olan korku kavramını bu simgelerle somutlaştırarak gözle görülen duruma getirmişlerdir. Günümüz insanı ise atalarından devraldığı korkuyu simgeleştirirken sanata başvurmuştur. Bilinçaltında ve bilinçdışında var olan korkularını çeşitli sanat dallarıyla hem dışa vurmuş hem yüzleşme şansı bulmuşlardır (Manoni, 1992: 27). Bu sanatlardan biri olan sinemanın ve özelde de korku sinemasının bu dışa vurma ve yüzleşme konusunda önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. İnsandaki temel korkuların simgeleşmesinde, somutlaştırılmasında masallar, korku öyküleri ve romanların yanında korku filmleri ve videokasetleri de yer almıştır. Korku romanlarında, filmlerinde kasetlerinde kullanılan simgeler ister ilk ve ilkel insanla ortak, ister çağdaş olsun, amacı temel korkuları azaltmak, bunların yönünü değiştirmek olmuştur (Köknel, 2004: 46-47). İstisnalar dışında hemen her korku filminde kötü olanın, korku nesnesi olanın cezalandırıldığını düşünürsek Köknel'e katılmamak elde değildir.

2.2. Sinemada Tür Kavramı

Sinemada “tür” kavramı filmleri ele aldığı konulara ve kullandığı temalara göre sınıflandıran bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Pek çok sinema yazarının tür kavramı konusunda farklı yaklaşımları vardır. Endüstrinin kendi içinden doğan, eleştirmenlerin, seyircilerin ve sinema yazarlarının katkısıyla yerleşik bir nitelik kazanan film türlerinin nasıl ortaya çıktığı ve tanımlanacağı konusunda uzlaşmış ortak bir tavır olmadığını dile getiren Abisel’e göre sinemada tür; “Esas olarak konu açısından benzer özellikler taşıyan, ortak yol yöntem kullanan, denenmiş olduğu için zarar riski düşük olan filmleri kapsayan bir terim olarak ortaya çıkmıştır”. (Abisel, 1995: 22) Benzer konuları işlediği için üretici ve tüketici (izleyici) arasında yinelemeye dayalı belirli türsel kodlar oluşmuş ve bu durum daha sonra yapılacak olan filmler için şablon görevi üstlenmiştir. “Tür filmlerinde kullanılmakta olan söz konusu yinelemeler, bir kültürel ürünün tüketiciye mal olabilmesi için gerek duyulan, üretici ile tüketici arasında paylaşılan değerler, bilgiler ve deneyimlerdir. Tür kavramı, filmlerin anlatı yapılarının bu paylaşılan niteliklere göre kümelendirme yöntemi olarak da tanımlanabilir”. (Mutlu, 1991: 121)

Türü sinemasal bir olgu olmaktan ziyade, toplumsal, ideolojik kültürel bir olgu olarak gören Hasan Akbulut, sinema çalışmalarında türün ortak anlatısal ve görsel geleneklere sahip olmasının, popülerliği ve ticari kaygısının olması kuramcılarca ortak yönler olarak görülse de fikir ayrılıkları da ortaya çıkardığını ileri sürmüştür. Türler başta auteurisme'in bir alternatifi olarak görülürken, sonraları mitsel ve antropolojik yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türlerin ele aldığı konular toplumda var olan çatışmaları dile getirir ve filmin sonunda çatışmalara getirdiği çözüme dayanarak, var olan düzeni meşrulaştırıcı ve izleyiciyi rahatlatıcı bir etki bıraktığı ifade edilebilir (Akbulut, 2010: 365-370). Bu bağlamda tür filmlerinin sistem yanlısı bir tutum izlediğini ve ideolojik bir yanının bulunduğunu da söyleyebiliriz.

Film türlerini toplumun kendisi hakkındaki düşüncelerini yansıttığı tartışma alanları olarak gören Zafer Özden, film türlerini toplumun kendisiyle yüzleşmesini sağlayan dışavurum araçları olarak ifade eder. Türsel alan içinde toplumsal düşünce, değer, yargı, duygu, dönüşüm ve benzeri öğeler seyircinin karşısına açık ya da örtük bir biçimde çıkarlar ve filmsel anlatıların üretilmesini sağlarlar (Özden, 2004: 2221-222). Benzer bir görüşle Andrew Tudor da türü belirleyen şeyin sadece filmlerin kendilerinde bulunan içkin niteliklerin değil, aynı zamanda üretildikleri ve değerlendirildikleri kültüre de bağımlı olduğunu belirtir (Abisel, 1995: 23).

Tür filmlerinin işlevi konusunda Schatz iki temel işleve vurgu yapmaktadır. İlk temel işlev çatışmanın şiddet ile çözüm bulduğu ve kahramanın bireyselliği ile filmin sonunda bütünleşen 'düzen' türünde karşımıza çıkmaktadır. Western bu türe örnek olarak gösterilebilir. İkinci işlev ise birkaç kahramana dayalı olan dramatik yapının içselleştirildiği 'bütünleşme' türünde karşımıza çıkar. Aile melodramları bu türe örnek gösterilebilir (Özden, 2004: 218). Ayrıca Schatz, tür filmlerinin anlatım yapısının kuruluş, canlandırma, şiddetlendirme ve çözüm olmak üzere dört aşamada gerçekleştiğini ifade etmektedir.

“Kuruluş; Çeşitli anlatısal ve ikonografik ipuçları yoluyla, doğasında var olan dramatik çatışmalarla birlikte türsel toplumun kurulması

Canlandırma: Türe ait karakter topluluğunun eylemleri ve tavırları aracılığı ile bu çatışmaların canlandırılması

Şiddetlendirme: Çatışma bir kriz boyutuna ulaşmaya kadar geleneksel durumlar ve dramatik karşılaşmalar aracılığıyla çatışmaların şiddetlenmesi

Çözüm: Fiziksel ya da ideolojik tehlikeyi bertaraf eden ve böylece iyi düzenlenmiş bir toplumu kutsayan biçimde krizin çözümü...” (Schatz, 1981 Akt: Özden, 2004: 244)

Modern mitler yaratan sinemayı tür filmleri bağlamında düşündüğümüzde tür filmleri ile (özellikle western) mitik öyküler arasında da benzer bir özellik olduğu vurgulanabilir. Dessler, tarihi olmayan toplumların mitik öyküleriyle, modern kültürlerin tür filmleri arasındaki ilişkinin işlevsel bir doğası olduğunu vurgular (Dessler, 1983 Akt: Abisel, 1995: 24). Amerikan tür filmlerine bakıldığında Dessler'in bu savını destekleyici pek çok nokta vardır. Örneğin bilimkurgu sinemasıyla Amerika dünyanın kurtarıcısı olurken, fantastik sinemayla, kutsal mitlere taş çıkartacak boyutta kahramanları yaratmış ve tüm dünyaya pazarlayabilmiştir. Özellikle dini içerikli korku filmlerinde ise şeytana gücü teslim edilmekle birlikte, İncil, haç ve Peder üçlemesiyle Hristiyanlık şeytana – kötülöklere karşı savaş açan bir din olarak resmedilmiştir.

2.2.1. Sinemada Korku Türü ve Gelişimi

Korku sinemasının tarihi, sinemadan önce var olan korku edebiyatı ve korku tiyatrosuna dayanmaktadır. İlk dönem korku filmleri daha çok bu metinlerin sinemaya uyarlanmasını gerçekleştirmiştir. Sessiz sinema korkudan çok, elindeki anlatım olanaklarıyla bu korkunun nasıl anlatılacağı ile ilgilenmiştir. Gerçek anlamda korku sineması I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da ortaya çıkmıştır. Almanların yenilgisinin neden olduğu toplumsal, ekonomik çöküntüler ve bunların paralelinde ortaya çıkan korku ve kaygılar simgesel olarak işlenmiş ve gerçeküstü bir dünyada korkunç hikayeler anlatılmaya başlanmıştır (Scognomillo, 1996: 67-68). Bu dönemde Praglı Öğrenci (Der Student von Prag, Stellan Kye, 1913), Dr. Kaligari'nin Muayenehanesi (Das Kabinnett des Doktor Caligari, Robert Weine, 1919), Dr. Marbuse (Fritz Lang, 1922) gibi filmler korku sinemasının başyapıtları arasına girmiştir.

1920'li yıllara gelindiğinde Amerika'da seyircide korku uyandırmak için ilk girişimler gerçekleşmiş, özellikle Griffith'in Hoşgörüsüzlük (Intolerance, 1916) filminde koparılan kafalar ve bol bol kan gösterilerek izleyiciler korkutulmuştur (Teksoy, 2005:

107). Bu dönemde Notre Dame'ın Kamburu (The Hunchback of Notre Dame, Wallace Worsley, 1923), Opera'daki Hayalet (The Phantom of the Opera, Rupert Julian, 1925) gibi filmler seyircileri korkutan filmler arasında yerlerini almışlardır.

İlk korku filmi örnekleri her ne kadar Avrupa'da ortaya çıkmaya başlamış olsa da bir tür olarak özelliklerini kazanıp popüler sinemada yerini alması Amerika'da gerçekleşmiştir. Özellikle 1930'lu yıllarda sesin sinemaya dahil oluşu korku filmlerinde de bir sıçramanın önünü açmıştır (Scognomillo, 1995: 18). Bu dönemde çekilen 'Dracula' (Tod Browning, 1930), 'Frankenstein' (James Whale, 1931), 'Dr. Jekyll ve Mr. Hyde' (Rouben Mamoulian, 1932) türün içerisinde yerlerini almıştır.

1950'lerde hayalet öyküleriyle Japonya'dan Latin Amerika'ya kadar yaygınlaşan ve zamanla gençlere yönelmeye başlayan korku sineması dar bir çevreye yönelik tehdit ve tehlikelerden çok daha geniş kesimleri tehdit eden tehlikelere yer vermeye başlamış ve artık korku sinemasında söz konusu olan dünyanın istilasını konu olmuştur. Bu yıllarda Soğuk Savaş ve Atom bombasının getirdiği korkular çok sayıda canavarın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tarz filmlerdeki ötekinin uzaylı, tarih öncesi bir yaratık, yürüyen dev bir bitki olması bir süre için bu filmlerin bilimkurgu türü altında değerlendirilmesine neden olmuştur. Ancak asıl belirleyici özellikleri korku duygusunu yaratmak olduğundan çok geçmeden korku sinemasının bir alt türü oldukları kabul edilmiştir. Tıpkı Frankenstein ve Dr. Jekyll'in bilimsel araştırmalar yapıyor olmaları onları bilimkurgu karakteri yapmaya yetmediği gibi, bu tarz filmlerdeki ötekilerin özellikleri filmleri bilimkurgu filmi içerisinde adlandırmaya yetmemiştir (Abisel, 1995: 141). 1950'li ve 60'lı yıllarda Hammer Films, Terence Fisher'ın yönettiği Frankenstein Laneti (The Curse of Frankenstein, 1957), Drakula (Dracula, 1958), Mumya (The Mummy, 1959), Kurt Adamın Laneti (The Curse of the Werewolf, 1961) gibi filmlerle türün gelişmesine katkıda bulunmuştur (Amiri;2012,29). Hammer'ın yaptığı bu filmler, özellikle de olağanüstü ilgi gören vampir filmleri seyirciye dini inanç ve ritüelleştirilmiş şiddetle birlikte, güçlü ama kolayca tanınabilen tehdidi ortadan kaldırabilen bireysel kahramanlığın yer aldığı bir dünya sunmuştur (Abisel, 1995: 142).

Amerikan korku sinemasında sistemsal ve toplumsal eleştirinin yapıldığı 1960'lı yıllarda her bir eleştirel yaklaşım kendi sistematik yapısı açısından önemli ve anlamlı görünen öğeleri ele almıştır (Özden, 2004: 70). Daha önce uzaylılar ve evrim geçirip mutasyona uğrayan canlıların oluşturduğu tehlikeyi, bu dönemde Soğuk Savaş'ın da etkisiyle insanların oluşturabileceğini öne süren çeşitli filmler çekilmeye başlanmıştır (Odell,Blanc, 2011: 111-112). Korku filmlerinde her zaman dünyayı ele geçirmeye çalışan canavarlarla karşılaşmıştır ancak bu dönemde özellikle Sapık (Psycho, Alfred Hitchcock, 1960) ve Bebek Jane'e Ne Oldu? (What Ever Happened to Baby Jane?, Robert Aldrich, 1962) filmlerinde katiller sıradan insanlar olmuştur. Böylece dış görünüşün aldatıcılığına, insanın kendini güvende hissettiği evlerinde ve aile ortamında ne gibi dehşet verici şeyler olabileceğine vurguda bulunulmuş, orta sınıf aile çevresi korku filmleri için çok verimli bir malzeme olmuştur.

1970'ler, türün daha korkunçlaştığı, daha iğrençleştiği, şiddete daha fazla yer vererek, giderek daha rahatsızlık veren filmler üretilmesine rağmen Robin Wood tarafından türün altın çağı olarak ifade edilir (Abisel, 1995: 145). Bu dönem Amerika'nın bir yandan Vietnam Savaşı'nın acıları ve yenilgi duygusu, Watergate skandalı, çevre kirlenmesinin yarattığı kaygılar ile her şeyi sorgulamaya başlayıp, kültürel ve siyasal karşı söylemler oluşturduğu bir dönem olmuştur. Yine bu dönem korku filmlerinde bir artışa sahne olmuş ve yaşananlarla filmler arasındaki ilişkiyi araştırmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum ise türün gerçek anlamda ilk kez ciddiye alınmasını sağlamıştır (Abisel, 1995: 145). Sistem sorgulanmaya başlanmış ve travmatik gerçeklerden kaçmak isteyen insanlar, doğaüstü güçlere, mistisizme, dini tutuculuğa sığınmaya başlamışlardır. Bu durum da ortaya doğaüstü güçleri konu alan yapımların çıkmasına yol açmıştır (Dorsay, 1997: 80). William Peter Blatty'nin romanından uyarlanan ve William Friedkin'in yönetmenliğini yaptığı Şeytan (The Exorcist/1973) filmi bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

1980'li yılların ilk yarısında Regan yönetiminin orta sınıfın beklediği otorite imgesini yaratıp tutucu ideoloji aracılığıyla yeniden devreye sokması, korku filmlerinin popülerliğinde bir azalma olmasına neden olmuştur. Maneviyatın her şeyin önünde tutulduğu, okullarda dua okumanın başladığı, kürtaajın yakında yasaklanacağına dair

izlenimlerin olduğu bu dönemde, şeytani kötölüğün artık kol gezmediğı inancı yaratılmış ve karamsar, mistik tarzdaki korku filmlerinin yerini Yıldız Savaşları, E.T. gibi iyimser mistik fanteziler almıştır (Abisel, 1995: 147). Korku filmleri seksenlerde ve doksanlarda eskisi kadar güçlü olmasa da yeni korku ve kaygıların dışı vurulduğu kültürel bir biçim olarak varlığını korumuştur.

1990'ların başında duraklama dönemine giren korku sinemasında, Soğuk Savaşın sona ermesi, Sovyetler birliğinin dağılması, liberal politikaların yaygınlaşması, televizyonun artan etkisi ve teknolojik alandaki gelişmeler korku sinemasında pek çok değişime neden olur. Sosyalizm ile istenilen başarının gerçekleştirilememesi bireylerde bir çöküntüye neden olmuş ve korku gelecek korkusu bağlamında sinemada boy göstermeye başlamıştır. Televizyon karşısında sinema seyircisi kaybetmek istemeyen sinema yapımcıları türlerin iç içe geçtiğı korku filmlerine yönelirler. Aksiyon, bilimkurgu ve komedi ile harmanlanan korku filmleri garantici tutumunu elden bırakmayan yapımcıların etkisi ile daha önce çekilen ve başarı sağlamış bazı filmlerin devamı niteliğinde beyaz perdede yer bulur (Ertan, 2001: 92). Francis Ford Coppola'nın "Bram Stockher'dan Drakula" (1992), Kenneth Branagh'ın "Mary Shelley'den Frankenstein" (1994) dönemin önemli filmleri arasında gösterilebilir. 1996'da Wes Craven tarafından çekilen "Çığlık" (Scream, 1996) filmi İlginç göndermeleri, paralellikleri ve zaman zaman kendi türünü gırgıra alan yapısı ile seyirci tarafından büyük ilgi görür ve benzer pek çok filmin çekilmesine yol açar.

2000'li yıllara gelindiğinde klasik korku filmlerinin devamları ve yeniden çevrimleriyle birlikte bilgisayar teknolojisi sayesinde korku sineması deneysel çalışmalar ve yeni arayışlar içine girer. Bu yeni arayışlar doğrultusunda gözünü Japon korku sinemasına çeviren Amerikan korku sineması başarı kazanmış Japon korku filmlerini uyarlamaya başlar. Bu dönem ayrıca önceki yıllarda başarı kazanmış filmlerin devamlarının çekildiğı ve türün garantici tavrına uygun bir görünüm arz eder. Bu durma örnek olarak "Çığlık (Screan)" ve " Son Durak " (Final Destination) film serileri gösterilebilir.

2.2.2. Korku Sinemasının Genel Özellikleri

Korku filmlerinin kullandığı temel malzemelere bakıldığında hemen her korkunun insanoğlunun bir türlü yakasını kurtaramadığı ölüm korkusuna dayandığı görülmektedir. Bu nedenle lanetlenme, şeytan tarafından ele geçirilme, yaşlılık, ölüm kısacası yaşamın karanlık yarısına ilişkin korkular korku sinemasının temelini oluşturmuştur (Abisel, 1995: 121). Büyük olasılıkla eskiden idamları ve işkenceleri izlemek için meydanlara toplanan, alkış tutan, heyecanlanan kalabalıklarla bugün beyazperde karşısında ürperen kitleler arasında pek bir fark olmadığı düşünülebilir (Scognamillo, 1996: 65).

İnsani temel kaygı ve korkulara dayanan korku sineması evrensel bir dil oluşturabilmekte ve kendine hemen her ülkeden seyirci bulabilmektedir. Bir sanat ve eğlence olarak baştan beri insanoğlu ile birlikte olan korkunun; mağaralara aslan, kaplan ve ayı resimlerin çizilmesinden, İsa'nın son günlerinin anlatıldığı korkunç hikayelere insanlığı her daim kuşattığı ifade edilebilir. Katliam, zulüm, vahşet ve nihayet ölüm sonrası hayat inancıyla birlikte İncil, Kuran, Antik Çin ve Japon yazılarının hepsinin korkutucu ve doğaüstü elementler içerdiğini söylemek mümkündür. Korku sinemasında tüm kurmaca genel olarak ölmeye, öldürmeye, yok olmayla ilgilidir ve bu durum doğal olarak seyircinin kendine ilişkin ölüm korkusunu gündeme getirir (Abisel, 1995: 148). İzleyici beyazperde karşısında gerilir, korkar ve sonra da bir düştten bir kabustan uyanır gibi gerçek yaşama döner. Canavarlardan, sapıklardan, çılgınlardan, akan kanlardan, parçalanan vücutlardan, ürkütücü gölgelerden kurtulup normal dünyaya döner (Scognomillo, 1996: 65).

Türü ne olursa olsun sinemada gösterilen her filmde birçok olay olmaktadır. Seyirci insanüstü varlığa kadar her şeyi görebilmektedir. Beyazperdede izlediği karakterlerin hangisinin iyi, hangisinin kötü olduğunu içinde yaşamakta olduğu toplumun değer normları sayesinde rahatça kavrayabilmekte ve hangi karakterin ödüllendirileceğini, hangisinin cezalandırılacağını bilmektedir.

“Bu aldanım - her şey bittikten sonra da yaşamda kalabilme fantazyası - seyirciyi rahatlatmaktır. Özellikle de bilim, teknoloji, toplumsal ilişkilerin insanın yaşamı için yarattığı tehlikelerin film aracılığı ile şöyle ya da böyle bir

oranda da olsa açıklanmasının bu tarz filmlere - korku, bilimkurgu- bir tür narkotik görevi yüklediği düşünülebilir”. (Oskay, 2014: 60-61)

Seyirci filmi izlerken öfke, sevinç, kaygı, korku gibi duyguları dışa vurarak arınmayı yani katharsisi yaşamaktır. Bu durum korku sinemasın en belirgin özelliğini gözler önüne sermektedir. Korku sineması izleyicide bir arınma duygusu yaratır ve içindeki korkuları imgelere dönüştüren beyazperde sayesinde bu korkularından bir sonraki filme kadar kurtulur.

Popüler sinemanın en çok ilgi gören türlerinden biri olarak kabul edilen korku sinemasının popülerliğini kuramcılar, izleyicinin güvenli bir ortamda korkularıyla yüzleşerek yaşadığı arınma duygusuna bağlamaktadır. Bunun yanı sıra korku filmleri cinsiyet, iktidar, ideoloji gibi konularda farklı şekillerde okunabilecek zengin alt metinler içerir (Topçu, 2001: 127). Korku filmlerinin çözümlemesinin, bu filmlerin çekildiği toplumun ve dönemin endişelerini, korkularını ve sıkıntılarını popüler sinemanın diğer türlerine göre çok daha açık olarak ortaya koyabildiği ifade edilebilir.

Korku filmlerini daha çok psikanalitik açıdan inceleyen Wood, Amerikan korku filmlerini sistemin yeniden inşası için kullanılan dinamikler olarak adlandırmaktadır. Korku filmlerinde mutlu son söz konusu ise bu baskılananın yeniden kuruluşunu gösterir. Baskılanmış ve öteki olan, korku filmlerinde canavar olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer rüyalar yaşamın geriliminden fantezilere kaçışsa, korku filmleri de kolektif karabasanlardır. Rüneyı karabasana dönüştüren şey baskılanmış isteğin bilinç tarafından çok aşağılık bulunması ve çok güçlü olması nedeniyle de tehlike arz etmesidir. Bu baskılanmış olan daima bir geri dönmeye uğrayacaktır ve korku filmlerinin bu karşı konulamaz geri dönüşü temsil ettiğı düşünülebilir (Abisel, 1995: 123-125).

Korku sinemasının temel yapısını mitlerde olduğu gibi, düzen, kaos ve düzenin tekrar kurulması bağlamında aşamalı bir durum olarak değerlendiren Odell ve Blanc; kaosa yol açan korkunç durumun ya da nesnenin filmin sonunda yok edilerek, toplumun tekrar dengeli bir yapıya döndüğü görüşünü savunur (Odell, Blanc, 2011: 114-115).

Korku filmleri var olan sorunu çözenin rasyonel, bilimsel ya da geleneksel yolları arasındaki çatışmayı ele alarak, canavarları insan kötülüğünün vücut bulmuş halleri olarak karşımıza çıkartır ve toplumu bu üç boyutlu kontrol edilemez arzulara karşı mücadele etmesi konusunda uzlaştırır. Sonuç olarak kaosu ardından gelen kozmos hemen her korku filminde tekrarlanır.

2.2.3. Korku Sinemasının Alttürleri

Korku filmlerinde öyküler genellikle yok olma tehlikesine ilişkin bir fikir üzerine inşa edilir, tehlikenin nereden geldiği sorusu alttürleri de belirleyici bir niteliktedir. Tehlikenin geldiği yer canavardan, deli doktora, psikopat katilden içine şeytan girmiş çocuğa kadar değişkenlik gösterebilir (Abisel, 1995: 153). Türlerin değişken özelliğinden dolayı kesin bir alttür sınıflaması yapılamamasına rağmen yukarıda açıkladığımız gibi korku filmleri tartışmaya açık bir şekilde tehlikenin nereden geldiğine göre alttürleri ayırmak mümkündür.

Korku filmlerinde öteki - bilinmeyen, canavar ve yaratık olarak ortaya çıkmakta, reddedilen, tiksiniilen öteki, kültürün ya da ben'in dışında kalanla ilişkili olmanın ötesinde aslında hiçbir zaman yok edilemeyecek olan ben'deki baskılanmış olanı ifade etmektedir (Abisel, 1995: 124). Normalliğe yönelmiş bir tehlikeyi ima eden canavar figürleri, bu canavarların yok edilişi ile normalliğin geri dönüşünü ve düzenin yeniden kurulduğunu simgeler (Ryan, Keller, 2016: 280).

Canavar korkusu karanlığın ve onun bilinmezlerinin dehşetidir; ya da gölgede kalmış insanların ve yaşantıların basılı hiçbir metnin tamamen kavrayamayacağı korkulardır. “Canavar, edebiyat geleneğinin sunağında ne kadar kurban edilirse edilsin, korkutucu bir dünyevi ve bedensel varlık olmaya devam eder. Dehşetin metaforik gücü, insanlığa dadanan canavar ile uyandırdığı arzular ve getirdiği kabuslar karanlıkta kaybolur”. (Palmer, 2011: 60-161)

Canavarlar korku filmlerinin en eski en güvenilir ve kalabalık kalelerinden biridir. Tarihöncesi canlılardan bilinmeyen kadim mahluklara güçlü, yırtıcı pek çok yaratık bu türün ana malzemesini oluşturmuştur (Kutlu, 2005: 82). Bu tür filmlerde tehdit öncelikle bölgesel iken, kurt adam - vampir yaşadığı yer için, bilimin kötüye

kullanılmasıyla meydana gelen yaratık meydana geldiği bölge için, Frankenstein yaşadığı köy için bir tehditken, daha sonraları bu tehdit uzaylıların dünyayı istilası, çılgın bilim adamının genetik buluşu, robotların iktidarı ele geçirmesi konularıyla canavarlar zamanla bireysellikten çıkıp kolektif alana geçmişlerdir (Abisel, 1995: 154-172). Bu türün en önemli filmlerinden biri Frankenstein'dir. Korku edebiyatının en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilen Frankenstein, değişik insanların parçalarından oluşturulmuş, yapay bir yaratıktır. İlk Frankenstein James Whale tarafından 1931 yılında çekilir. Daha sonra birçok farklı yorumlamayla sinemaya aktarılır.

Ölüm korkusunun simgeleştiği canavarlar arasında vampirler, zombiler gösterilebilir. Mit ve efsanelerden edebiyata, oradan da sinemaya aktarılan vampir, uzun geçmişinde ortaya çıkan kural ve geleneklerini de yanında getirmiştir. Bir vampirin ne zaman ortaya çıkabileceğinden, nasıl öldürülebileceğine kadar uzanan kural ve gelenekler sinemada da işlenmiş, özellikle vampirin haçtan korkması filmlerde Hristiyanlık propagandası yapılabilmesinin önünü açmıştır. Vampir filmlerinde erotizm de sıkça kullanılan temalardan biridir. Üzerinde yoğun bir cinsellik barındıran vampir mitinde kanla beslenmek temeldir. Kan emmek için uzanan dişlerin uzanması arzusuyla hedef arasındaki mesafeyi kısaltarak ölümsüzlüğü haz ilkesiyle bütünleştirir (Demirci;2006,205). En popüler vampir filmleri arasında Horror of Dracula (Terence Fisher, 1958), Bram Stoker's Dracula (Francis Ford Coppola, 1992) ve Interview with the Vampire (Neil Jordan, 1994) filmleri gösterilebilir.

Korku filmlerinde kullanılan bir diğer canavar imgesi kurt adamdır. Çok eski bir tarihe dayanan kurt adam efsanesinin ne zaman nerede ortaya çıktığıyla alakalı kesin bir bilgi yoktur. Ancak mitolojinin bir parçası olarak hemen her kültürde karşımıza çıkmaktadır. Geceleri ve özellikle dolunayda kurda dönüşen kurt adamın, diğer canavarlardan farkı ikili bir kimliğinin olması, aynı anda hem insan hem de hayvan olmasında yatar (Amiri, 2012: 41). Geleneksel olarak normal insanların canavarlara dönüşebilme olasılığını temsil eden kurt adam ve vampirler, muhafazakar kesimlerce kimseye güvenilemeyeceğini vurgularken, sol liberaller, burjuva normallliğini eleştirmek ve Amerikan yaşamının muhafazakarlarca erdemli ve iyi olduğu iddia edilen yanlarının canavarca itkiler barındırdığını göstermek için kullanmışlardır (Ryan, Keller, 2016:

288). Sonuç olarak vampirler, kurt adamlar, özünde insan olan yaratıklardır ve reel - toplumdaki insanın öz parçası sayılan kötülük ve günah potansiyelinin kişileşmiş görünümleridir (Oskay, 2014: 62). Sinemada ilk uzun metrajlı kurt adam filmi Werewolf of London (Stuart Walker, 1935) filmidir. Daha sonraki yıllarda çekilen The Wolf Man (George Waggner, 1941), The Howling (Joe Dante, 1980), Wolf (Mike Nichols 1994) gibi filmler örnek olarak gösterilebilir.

Daha çok siyasi alt tabanı ile dikkat çeken zombi filmleri 1960'lı yıllardan sonra yükselişe geçmiştir. Toprağın altından kalkarak çürümüş bedenleri ile yavaş yavaş hareket eden bu yaratıklar, yaşayan insanın ölümden sonraki halini bir ölçüde tasvir etmesi bakımından ürkütücüdür. Canlanan bir ölü bedenden ibaret olan zombinin tüm amacı yaşayan bedenlere karşı şuursuzca hissettiği açlık hissini diri vücutları tüketerek bastırmaktır (Amiri, 2012: 40). Bu bağlamda zombiler günümüzde yaşanan tüketim çılgınlığının bir eleştirisi olarak da okunabilirler. Korku sinemasında zombi, ölüm korkusunun ölümsüzlükle aşılmasını ve toprağın altıyla üstü arasında hiç fark olmadığına dair iki ana önermeyi buluşturur. “Ölüm korkusunu akıldışı yollarla aşma çabası, akıldışı, bilinçdışı bir süreç olduğu için, korkunun daha büyük bir korkuyla bastırılması, yani ölüm gerçeğinin ölümlerin dirilmesiyle aşılması, zombi filmlerinin temel dinamiklerinden birini oluşturur” (Demirci, 2006: 204). Zombilerle ilgili çekilen ilk film Victor Halper'in Beyaz Zombi (The White Zombie, 1932) filmi olsa da, zombileri konu alan ve ses getiren filmler George Romero'nun Yaşayan Ölümler Üçlemesi olmuştur. Yaşayan Ölümlerin Gecesi (Night of the Living Dead, 1968), Ölümlerin Şafağı (Dawn of the Dead, 1980), ve Ölümlerin Günü (Day of the Dead, 1985) türe örnek gösterilebilecek filmler arasındadır.

Dış görünüşleriyle toplumdan ayrılmayan, vampir ya da kurt adam olmayan, ancak iç dünyalarıyla yaşadığı toplumun değer ve normlarına uygun hareket etmeyen kişilikleri barındıran, seri katiller, sapıklar da korku sinemasının canavarlara eş değer şekilde kullandığı karakterlerdir. Film boyunca her türlü dehşeti gerçekleştiren, seri katil, sapık izleyicinin film boyunca özdeşleştiği kurban - kahramana zarar veremeden etkisiz hale getirilir ve korku sinemasının en önemli yapısal özelliği olan kaostan sonraki kozmos (düzen) yeniden inşa edilir. Yedi (Seven, David Fincher, 1995),

Kuzuların Sessizliği (The Silence of the Lambs, Jonathan Demme, 1991) gibi filmler bu tarz filmlere örnek gösterilebilir.

Türe 1960 yılındaki Sapık (Psycho,1960) filmi şablon oluşturmuştur. Bir katilin birbiri ardına, genellikle kesici bir aletle genç ve güzel kadınları öldürmesini ve sonunda da yine genç bir kızın bu katili durdurmasını konu alan bir alt tür olan Slasher doğmuştur. Yukarıdaki gibi kolayca formüle edilebilen, seyircilerin çok iyi bildiği klişelere sahip olan filmlerde, katilin kimliğinden çok sıranın kimde olduğu ve onun nasıl öldürüleceği önem taşımaktadır (Wood, 1989: 209). Filmin sonunda toplumun normlarına göre davranmayıp haddini aşan kadın ya düzene boyun eğer ya da genellikle ölümle cezalandırılır ve ataerkil düzen onarılmış olur.

Bu tarz filmlerde erkekler de öldürülebilir ancak bu erkekler genellikle kız arkadaşlarıyla toplumun normlarına uymayacak şekilde bir cinsellik yaşayan yan karakterlerdir. Bu tarz filmleri ikiye ayıran Wood; ilk kategoriye sorumsuz, sadece eğlence ve seks düşkünü gençlerin öldürüldüğü filmleri dahil eder. İkinci kategori ise sadece kadınların öldürüldüğü filmlerdir. Klasik korku filmlerinde belirsiz de olsa bastırılanın geri dönüşüne yönelik bir özdeşleşme varken, çağdaş korku filmlerinde cezalandırmayla bir özdeşleşme vardır. Wood bu durumu klasik ve çağdaş korku filmleri arasındaki en önemli farklardan biri olarak ifade eder ve erkek seyircilerin, ataerkil görüş açıları tarafından önceden belirlenmiş normları reddedip zorlayan kadınlara karşı bu filmleri izleyerek sadistçe bir intikam aldığını savunur (Wood, 1989: 193-195).

Bu tür filmlerin, 1960'lı yılların sonrasında Amerika'nın yeni cinsellik kültürünün beraberinde getirdiği sorunlarla bir paralellik gösterdiği de söylenebilir. Doğum kontrolü, kürtaj yasalarıyla birlikte gelen cinsellik alanındaki özgürleşme, kadın erkek ilişkilerine farklı bir boyut getirerek, kadına daha fazla güç ve bağımsızlık sağlamıştır. İlişkide gücü elinde bulunduran erkeğin sorumluluğu azalmıştır (Ryan, Keller, 2016: 280). Bu bağlamda kadına düşmanca bir bakış açısının geliştirmesi kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Slasher filmlerindeki kurban kadınlar genellikle genç ve güzeldir. Katil bu kurbanların peşindeyken ve onları gizli bir şekilde izlerken, kurbanlar ya sevgilileriyle sevişmekte, ya duş almakta ya da soyunmaktadır. Daha sonra katil harekete geçer ve onları öldürür (Topçu, 1999: 127). Bu tarz filmlerde kadın önce cinsel bir nesneye dönüştürülür ve seyircinin röntgenci duyguları tatmin edilir, daha sonrada kadın cezalandırılır ve endişeler yatıştırılmış olur. Bu türe; Cadılar Bayramı (Halloween,1978), Elm Sokağı'nda Kabus (ANightmare On Elm Street, 1984), 13. Cuma (Friday the 13th, 1980) örnek gösterilebilir.

Büyücülük ve cadılık çok eski çağlardan itibaren hem ürkütücü, hem de belirli bir otorite sağlayan bir güç olarak kabul edilmiş, elde ettikleri güçten duyulan endişe, faaliyetlerinin denetlenmesine, yasaklanmasına ve binlerce kadının cadılık faaliyeti gerekçesiyle öldürülmesine kadar gitmiştir (Abisel, 1995: 149-150). Çok düşük bir bütçeyle çekilen ve çok yüksek bir gişe hasılatı yakalayan Blair Cadısı (The Blair Witch Project, Daniel Myrick, Eduardo Sanchez, 1999) filmi bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir.

İlkçağlarda ya da ilkel insanların yaşadığı çevrelerde ruh insanın içinde, bedenden ayrı bir varlık olarak değerlendirilmiş, bu tür değerlendirmelerde rüyaların büyük etkisi olmuştur. Uyku sırasında kendisini başka yerlerde, değişik yaşantılar içinde yabancı kişilerle birlikte gören insan, bu sırada bedeninden görünmeyen bir varlığın çıkıp dolaştığına inanmıştır. Böylece rüyalar insanların bedenden ayrı bir ruhu olduğu görüşünün doğmasına, gelişmesine ve dinsel inançlar içinde, ortak bilinçte yer almasına yol açmıştır (Köknel, 2004: 24). Korku sinemasında da ruh genelde bedeninden ayrılrsa da (ölse de) intikamını almadan ait olduğu yere gitmeyen bir korku imgesi olarak karşımıza çıkar. Halka (The Ring, Gore Verbinski, 2002), Gareiz (The Grude, Takashi Shimizu, 2004) filmleri bu bağlamda örnek gösterilebilir.

Bilimin açıklama getiremediği ve tek Tanrılı dinlerle birlikte öte dünyaya gönderilen doğaüstü güçler, varlıklarına inanılan ve her ne kadar başka bir dünyaya ait olsalar da dindarlığın bir sonucu olarak nefesi her daim ensede hissedilen varlıklar olmuştur. İnsanlık için kötü olan, savaşılmaması, mücadele edilip ortadan kaldırılması

gereken sinemada kendini kötü ruh, şeytan, cadı imgelerinde gösterir. Kuşkusuz her doğaüstü güç -periler, iyi yürekli cadılar - kötü değildir. Ancak elinde doğaüstü bir gücün bulunması onun günün birinde kötülük yapacağına dair bir öngörüü oluşturmaya yetmekte ve bu bile korkuyu yaratabilmektedir.

Korku sinemasını şeytan ile tanıştıran isim Georges Melies olmuştur. Şeytanın Şatosu (Le Manoir du Diable, 1896), Manastırdaki Şeytan (Le Diable Au Couvent, 1899) filmleriyle Melies şeytanı sadece eşyaların yerini değiştiren ve ortadan kaybolarak insanı şaşırtan bir figür olarak kullanmıştır. Seyirci şeytanın korkutucu yüzüyle, Rosemary'nin Bebeği (Rosemary's Baby, Roman Polonski,1968) ve Şeytan (The Exorcist, William Friedkin, 1973) filmleriyle tanışır. Rosemary'nin bebeğinde, şeytanın tecavüzüne uğrayan ve bunu anlayarak bebeğini kurtarmaya çalışan bir kadının yaşadıkları konu edilir. Şeytan filminde ise bir kız çocuğunun bedenine yerleşen şeytanı, bir rahibin kovma çabaları konu edilir. Kehanet (The Omen, Richard Donner, 1976) filminde ise şeytan bir Amerikan ailesinin oğlu olarak vücut bulur ve şeytanın hemen her yerde karşımıza çıkabileceğine vurgu yapılır. “Bilim adamlarının şeytanın karşısında aciz kalmasına ve şeytanın gücüne vurgu yapan Karanlık Prens (Prince of Darkness, Jhon Carpenter, 1987) bilim ile doğaüstü olanı karşı karşıya getirmesi bakımından önemlidir”. (Amiri, 2012: 37) Yukarıda sözü edilen şeytani güçlerin konu edildiği filmlerde, Hristiyanlığa dair pek çok olumlama vardır ve ötekini şeytan ilan eden motiflere sıkça rastlanmaktadır. Bu şeytani güçler karşısında genelde sağlam inançlar zafer kazanır ve ahlaksızlar, inançsızlar bir şekilde zarar görür (Yusufoğlu, 2004: 22).

Bu bölümde tezimizin konusu bağlamında, dini imgelerle yaratılan örnek yabancı korku filmlerinde Hristiyan kötülük anlayışının filmlere ne ölçüde yansıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Korku Sinemasının Örnek Filmler Üzerinden Çözümlemesi

Tezimizin I. Bölümünde Hristiyanlığın kötülük problemini ele alış biçimi üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur. Tanrı'yı kötülükler karşısında savunama

girişimde olan Hristiyan kötülük anlayışının bu tutumu, şeytana bahşedilen güç konusunda belirleyici olmuştur. Düalist bir yaklaşım ile şeytanı Tanrı karşısında kötülüklerin yaratıcısı olarak konumlandıran Hristiyanlık, asli günah anlayışının da etkisiyle insanları doğuştan günahkar ve kötü kabul etmiştir. Bu bağlamda şeytanın özgür iradesini kullanarak gerçekleşmesine yol açtığı asli günah, insanın ve şeytanın cennetten düşüşüne neden olmuş ve insanlar şeytanın krallığında (yeryüzünde) yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Asli günah neticesinde doğuştan kötü ve günahkar kabul edilen insan şeytanın hedefi haline gelmiştir. Dolayısı ile Hristiyan kötülük anlayışında şeytana bahşedilen gücün varlığı olmaksızın İsa'nın gücünün anlamsız olacağı üzerinde durulmuş ve şeytan "İsa'nın karşı ilkesi", "yeryüzünün prensi" olarak ifade edilmiştir. Örnek filmler üzerinden Hristiyan kötülük anlayışı doğrultusunda yapılacak olan çözümlemeler biçim ve içerik açısından kötülüğün sunumunun filmlerde ne ölçüde tutarlı olduğunu göstermesi bakımında önem arz etmektedir. Sonuç olarak Tezin III. Bölümde çözümleyeceğimiz Türk korku filmlerindeki biçim içerik tutarsızlığının daha net anlaşılabilmesi ve filmlerin hangi noktalarda Hristiyan kötülük anlayışına yakınlığının tespit edilmesi açısından önemlidir.

2.3.1. Dominion: Prequel To The Exorcist (2005)

2.3.1.1. Filmin Künyesi

Tür: Korku

Yapım: ABD

Yönetmen: Paul Schrader

Senaryo: William Wisher Jr.

Yapımcı: James G. Robinson

2.3.1.2 Filmin Konusu

Film II. Dünya Savaşı'nda Peder olan ancak, yaşadığı olaylar sonrasında inancından vazgeçen beyaz ve ellili yaşlarda bir erkek olan Lancaster'ın öyküsünü konu alır. Peder olmayı bıraktıktan sonra arkeolog olarak hayatına devam eden Lancaster

Kenya’da kazı eseri bulunan bir kiliseyi araştırmaya gider. Film bu noktadan sonra Lancaster’ın şeytanın gerçekleştirdiği kötülükler karşısında inancının yerine gelmesini ve şeytan ile girdiği savaşı konu alır. Şeytan ile girdiği savaşta şeytanı kovmayı başaran Lancaster, pek çok insanın ölmesine engel olamaz.

2.3.1.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Filmin ana karakteri beyaz ve ellili yaşlarda bir erkek olan Lancaster’dır. Film geri dönüşlerle karakter ile ilgili bilgiler vermektedir. Lancaster II. Dünya savaşı sırasında pederdir ve başından son derece trajik bir olay geçer. Bir Nazi subayı Lancaster’dan kalabalık bir Yahudi grubundan öldürülmesi için on kişiyi seçmesini ister. İsteği yerine getirmek yerine Tanrı’ya dua eden Lancaster’a karşın, Nazi subayı “Tanrı bugün burada değil” (Filmden Alıntı) diyerek küçük bir kız çocuğunu öldürür. Dehşete düşen Lancaster başka çocukların ölmesine engel olmak için kalabalık gruptan yaşlı erkekleri seçmeye başlar ve seçtiği kişileri Nazi subayı tek tek öldürür. Film Lancaster’ın yaşadığı bu durumu Tezimizin I. bölümünde çözümlemesini yaptığımız Kötülük Problemine uygun bir şekilde ele alır. “ Kötülüğün böylesine büyük boyutlarda var olmasına ve dünya üzerinde algıladığımız acıların bu denli yoğun olmasına izin veren, tek, her şeye gücü yeten ve kusursuz biçimde iyi bir yaratıcı nasıl var olabilir?” (Russell, 1999:269) Lancaster’ın yaşadığı olay sonrası girdiği sorgulama, kötülük problemi ile birebir örtüşmektedir. Russell’ın kötülük problemini ele alırken formüle ettiği bu sorular Lancaster’ın sorgulamalarının temelini oluşturmaktadır ve sonuç olarak da Lancaster sorgulamalarının ardından peder olmayı bırakır, hatta Tanrıya karşı olan inancını kaybeder. Tanrı’nın varlığına rağmen böylesi kötü bir olayın yaşanabilmesi doğrultusunda yaptığı sorgulamalar onu bu aşamaya getirir.

Yaşadığı olayın üzerinden yıllar geçen Lancaster hayatına arkeolog olarak devam etmektedir. 1500 yıl öncesine ait olduğu saptanan ve Kenya’da kazı sonucu ortaya çıkan bir kilisenin kazısına katılır. Lancaster kendisiyle birlikte kazıya katılan genç rahibin anlattıklarıyla karmaşaya düşer. Vatikan kayıtlarında gizlenen bu kilise şans eseri bir kazı sonucu ortaya çıkmıştır. Kilisenin olduğu bölge şeytanın düştüğü bölgedir ve kötülüğün kaynağının bu bölgede olduğu düşünülür.“Şeytan, düşmüş bir

melektir. Şeytan, bir demonlar⁷ordusunun başındadır. Şeytan, kötülük ilkesidir. Şeytan, var olmayandır”. (Russell, 1999:270) Dini bir referansı da arkasına alan film şeytanı daha en başta kötülüklerin kaynağı olarak resmeder. Yıllar önce beş rahip komutasında bir ordu bölgeye gelmiş ve şeytan ile savaştırmıştır. Ancak bütün ordu ve beş rahip ölmüştür. Vatikan ise bu bölgede yeraltına bir kilise yaptırarak şeytanı bu kiliseye hapsetmiştir. Film kötülüklerin kaynağı olarak şeytanı göstermesi ve şeytanla yapılan savaşı işaret etmesi bakımında hem Hristiyanlıktaki Tanrıya değil, şeytana atfedilen kötülük olgusuna gönderme yapmakta hem de şeytanı kötülüklerin kaynağı olarak göstererek düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. “Hristiyan kötülük anlayışında şeytan “Tüm kötülüklerin kaynağı, kökeni; ve gerçek anlamda kötülüğün özüdür”. (Russell, 1999:270) Tezimizin I. Bölümünde üzerinde detaylı bir şekilde durduğumuz Hristiyanlıktaki kötülük tanımlayışına uygun bir görünüm sunan film, aynı zamanda kötülüklerin kaynağı ve yaratıcısı olarak şeytanı işaret etmesi bakımından düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Neticede düalizmde “...Tanrısal olanın hiçbir parçası olumsuzlanamayacağına göre, ortaya çıkan sonuç şudur ki, kötülük, Tanrısal doğanın bir parçası değildir”. (Russell, 1999:270) Hristiyanlık düalizmin bu bakış açısını Tanrı – şeytan, iyilik –kötülük karşıtlığı bağlamında temellendirmiş ve bu noktada monizmden ayrılarak şeytana kötülüklerin yaratıcısı olması bağlamında kötü Tanrı sıfatı atfedilmiştir.

Lancaster karakteri genç pederden aldığı bilgiler karşısında kafası karışsa da her fırsatta inançsız bir insan olduğunu vurgulamaya devam eder. Bölgede iki oğluyla yaşayan, Hristiyan olduğunu söyleyen bir adamın ve çocuklarının başına gelenler ile Lancaster'ın kafa karışıklığı artar. Çocuklardan birini sırtlanlar parçalayarak öldürür, diğeri ise bölgedeki Hristiyan kadın doktorun tüm çabalarına rağmen iyileşemediği bir hastalığa yakalanmıştır. Yüksek ateş ve vücutta yaralar ile kendini gösteren hastalığın tıpta herhangi bir yerini bulamayan doktor çaresiz kalmıştır. Film bir şekilde izleyicinin aklına çocuğun içine şeytanın girmiş olabileceğini getirmeye çalışmaktadır. Bu noktada izleyici ile aynı konumda olan Lancaster'ın da aklı iyice karışır ve sorgulamaları artar. Bölgede yaşayan Turkana yerlilerinde bir kadın doğum yaptığında ise işler içinden

⁷ Şeytani varlıklar

çıkılmaz bir hal alır. Kadının bebeği ölü doğar. Bebeğin her yanını kurtçuklar ve yaralar sarmıştır. Lancaster ile konuşan yerlilerin şefi olan adam bunun nedeninin kilisenin açığa çıkması olduğunu iddia eder. Bu noktadan sonra yerli halktan ve kazı ekibinden nedeni belli olmayan ölümlerin başlaması durumu iyice içinden çıkılmaz bir hale getirir. Bölge de görevli olan İngiliz karargah komutanı yaşanan olayların sorumlusu olarak Turkana yerlilerini görmektedir. Yaptıkları büyüler ve ayinler yüzünde olayların yaşandığına inanan komutan bir tabur asker ile Turkana yerlilerine savaş açar. Küçük çocuğun içine şeytan girdiğini kabul eden ve inancı yerine gelmeye başlayan Lancaster, genç peder ile kiliseye giderek küçük çocuğun içinden şeytanı çıkarmaya çalışır. Ancak şeytan küçük çocuğun içinde değildir. Filmin başından beri şeytanın kadın doktorun içinde olduğunu izleyici Lancaster ile filmin sonunda öğrenir. Bu nokta Tezimizin I. Bölümde açıkladığımız asli günah olgusuna değinmekte yarar var. Hristiyan teodiseleri içinde en etkili olan Augustine teodisesi asli günahı açıklarken insanın ve şeytanın cennetten düşüşünü ahlaki kötülük ve günahın kaynağı olarak ifade eder (Yaran, 1997: 92). Kötülük insanlığa ve dünyaya şeytan aracılığı ile ulaşmıştır. Bu doğrultuda kendini insanlığa adanmış ve bunun için Kenya'da çalışmayı göze almış Hristiyan bir kadın olan doktoru, şeytan dilediği gibi ele geçirebilmektedir. İnsanı doğuştan kötü kabul eden ve şeytanın krallığında (yeryüzünde) yaşayan varlıklar olarak gören Hristiyanlıktaki asli günah olgusu filmde net bir şekilde kendini göstermektedir. Asli günah şeytanın doktoru ele geçirebilmesi için yeterli olmakta ve herhangi bir tutarsızlık ortaya çıkmamaktadır. Filmin sonunda doktorun bedenindeki şeytan ile savaşan Lancaster, "Tanrım inançsızlığımı bağışla(Filmden Alıntı)" diyerek haç ve İncil yardımı ile şeytanı kadının bedeninden çıkarır ancak kadının ölmesine engel olamaz. Bu noktada Lancaster'ın inancının yerine gelmesi filmde yaşanan kötü olayların pozitif bir yanı varmış gibi bir izlenim doğurabilmektedir. Ancak durum farklıdır. Lancaster filmin sonunda kiliseden çıktığında Turkana yerlileri ve İngiliz ordusu arasında çıkan savaş sonucu yüzlerce kişinin öldüğünü görür. Şeytanı kovması kötülüklere engel olduğu anlamına gelmemiştir. Bu noktada film, savaşları şeytanın işi olarak göstermesi açısından yine Hristiyanlıktaki şeytana atfedilen kötülük anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Nazi subayının "Tanrı bugün burada değil" (Filmden Alıntı) sözü de bu saptamamızı destekler niteliktedir. Tanrı kötülüklerin sorumlusu olarak

görülmemektedir. Lancaster'ın inancının yerine gelmesi aynı zamanda kötülüklerin Tanrı'dan değil, şeytandan geldiğini kavraması ile gerçekleşmiştir. Lancaster'ın sorgulaması Hristiyan kötülük anlayışına uygun bir şekilde sonuçlanmıştır. Gnostisizmden Hristiyanlığa miras kalan düalist düşüncenin Yeni Ahit'te karşımıza iyi Tanrı ve kötü şeytan olarak çıktığı düşünülebilir. Gnostisizmde maddi alemin yaratıcı Tanrısı olan Demiurg, Yeni Ahit'te yeryüzünün hakimi Şeytan'a dönüşürken, yine gnostisizmde Tanrı'ya ulaşılmasını sağlayacak olan kurtarıcı bilginin (gnosis) Yeni Ahit'te yerini İsa'ya bıraktığı ifade edilebilir. Gnostisizmdeki düalist görüşün Yeni Ahit'te şeytan anlayışı bağlamında etkilerini sürdürdüğü görüşüne varılabilir (Gündüz, 2012: 66-67).

Sonuç olarak film Hristiyan kötülük anlayışı ve bu bağlamda değerlendirilen düalist şeytan ve asli günah anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Filmde kötülüklerin kaynağı olarak gösterilen şeytan, Hristiyanlık kötülük anlayışında olduğu gibi Tanrı'yı tüm kötülüklerin sorumluluğundan kurtarır.

2.3.2. The Omen (2006)

2.3.2.1. Filmin Künyesi

Tür: Korku

Yapım: ABD

Yönetmen: John Moore

Senaryo: David Seltzer

Yapımcı: John Moore, Jeffrey Stott

2.3.2.2. Filmin Konusu

Film şeytanın oğlunun dünyaya gelerek, dünyayı ele geçirmeye çalışmasını konu almaktadır. Politikacı olan Thorn'un, şeytanın oğlunu evlat edinmesi ile başlayan olaylar sonucunda film, Thorn'da dahil olmak üzere pek çok insanın ölmesi ile

sonuçlanır. Ne Thorn'un ne de Vatikan'ın şeytanın oğlunu ortadan kaldırmaya gücü yetmez. Filmin sonunda şeytanın oğlu istediklerini yerine getirmiş olur.

2.3.2.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

The Omen filminin Hristiyanlıktaki Anthichrist inancını merkezine alan bir film olduğu ifade edilebilir.

“Yeni Ahit’te bu dünyanın hakimi olan şeytanın konumu İsa’nın karşı ilkesi olmasıdır. İsa Mesih insanları kurtaracaktır ve insanları kurtaracağı güç, şeytanın gücüdür. Bu açıdan bakıldığında şeytanın gücü yadsınacak olursa hem Hristiyanlığın merkezinde bulunan kurtuluş olgusu hem de İsa Mesih’in kurtarıcı misyonunun anlamını yitireceği ifade edilebilir. Bu bağlamda şeytanın Yeni Ahit’te hem İsa’nın karşı ilkesi (Anthichrist) hem de Tanrı’nın baş düşmanı olarak büyük bir öneme sahip olduğu düşünülebilir”. (Russell, 1999: 272)

Anthichrist - (İsa'nın karşı ilkesi) filmde şeytanın oğlu olarak vurgulanmış ve Tanrı'nın oğlu İsa'ya karşın şeytanın oğluna yapılan gönderme, düalist şeytan anlayışına doğru orantılı olarak filmin ana konusunu oluşturmuştur. Asli günah ve düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunan filmin kötülük problemi bağlamında verdiği mesajlar açısından Hristiyanlıktaki kötülük anlayışı ile tutarlı bir film olduğu ifade edilebilir.

Film Vatikan'da Hristiyan dininin en önemli liderleri arasında yapılan bir toplantı ile başlar. Yeni Ahit bölümlerinden biri olan Son Vahiy'den (Book of Revelation) alıntılar ile ilerleyen filmin daha başında şeytanın gücünü teslim ederek, düalist şeytan anlayışını gözler önüne sermektedir. Rahibin şeytanın ve kıyametin işaretlerine dikkat çektiği her alıntıdan sonra toplantı salonundaki ekrana görüntüler yansımaktadır. Rahibin Son Vahiy'den yaptığı alıntılar ve eş zamanlı ekrana yansıyan görüntüler kötülüğün kaynağı olarak şeytana yapılan göndermenin anlaşılabilmesi açısından son derece önemlidir.

Rahip - "İlk melek borazanını çaldığında, gök gürledi, şimşekler çaktı ve yer sarsıldı". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne karşın ekranda doğal kötülük olarak adlandırabileceğimiz yer sarsıntısı, bir yere yıldırım düşmesi gösterilir.

Rahip - " İkinci melek borazanını çaldığında alev alev yanan büyük bir kütle düştü". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne eş zamanlı olarak ekranda insan eliyle gerçekleştirilen ve ahlaki kötülük olarak değerlendirilebilecek bir olay olan 'İkiz Kuleler' in yıkılması gösterilir.

Rahip - "Üçüncü melek borazanını çaldığında meşale gibi yanan büyük bir yıldız ırmak ve pınarların üzerine düştü". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne eş zamanlı olarak bir uzay mekiğinin yörüngeden çıkamadan gökyüzünde patladığı gösterilir. Bu olay ise uzay mekiğindeki insanların ölmesi bağlamında değerlendirildiğinde, kaza ve dolayısıyla doğal kötülük olarak ifade edilebilir.

Rahip - "Dördüncü melek borazanını çaldığında deniz yükseldi ve iki yüz bin kişiyi yuttu". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne eş zamanlı olarak ekranda doğal afet ve insanların ölmesi bağlamında doğal kötülük olarak ifade edilebilecek bir tsunami görüntüsü gösterilir.

Rahip - "Beşinci melek borazanını çaldığında gökten yere bir yıldız düştü ve dipsiz kuyunun anahtarı ona verildi". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne eş zamanlı olarak ekranda şeytanın bir kadının rahmine, bir erkek bebeği (Anthichrist) yerleştirdiği ikonografik bir resim gösterilir.

Rahip - "Altıncı melek borazanını çaldığında yaratık dipsiz kuyudan özgür bırakılmış ve dünyaya zarar vermek istiyordu". (Filmden Alıntı) Rahibin bu sözüne eş zamanlı olarak ahlaki kötülük olarak değerlendirilebilecek savaş görüntüleri gösterilir.

Augustine ve onun çizgisinden gidenler doğal kötülükleri şeytan ve onun işbirlikçilerine atfeder. Bu düşünceye göre şeytan diğer melekler gibi insandan önce yaratılmış fakat Tanrıya isyan etmiştir ve o zamandan beri türlü kötülükler yapmaktadır. Bunun sonucunda da doğal kötülükler meydana gelmiştir (Manafov, 2006: 29). Bu bağlamda Filmde rahibin işaret ettiği tüm olayların (doğal kötülüklerin) sorumluluğunun şeytana yüklenmesi doğal kötülük anlayışı ile tutarlı bir görünüm sunmaktadır. Ahlaki kötülüğü ise Augustine insan iradesinin genel sapkınlığı olarak ifade etmiş, kötülüğün bir töz olmadığını ve bu yüzden yüce bir töz olan Tanrı'dan yüz çeviren bir iradenin ahlaki bozukluğu olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda

Augustine'nin kötülük anlayışı ahlaki bir kötülük anlayışıdır ve kötülüğü tamamen özgür iradeye atfetmektedir. Özgür iradenin ise Tanrı'ya isyan etmek bağlamında temelde şeytani bir özellik olarak ifade edilmesi ahlaki kötülüklerin de özünü şeytana bağlamaktadır(Çelik, 2014: 161). Bu bağlamda dini bir referansı da arkasına alan pederin dünyada gerçekleşen ahlaki ve doğal kötülüklerden şeytanı sorumlu tutan sözleri ve görüntüleri hem Hristiyan kötülük anlayışı ile tutarlı olmakta hem de şeytana bahşedilen güç konusunda da önemli bir gösterge olarak okunabilmektedir. Borazan çalan melek ise bu kötülükler karşısında insanları uyarmaktadır. Rahibin bütün bu açıklamaları yaptıktan sonra “Ölüm kalım savaşının gecesindeyiz, en karanlık şeytan buraya gelecek ve ruhlarımız içi savaş açacak” (Filmden Alıntı) demesi, Hristiyanlıktaki düalist anlayışı desteklemekte ve İyi Tanrı - Kötü şeytan karşıtlığını savaş bağlamında sunmaktadır.

Vatikan'da yapılan giriş bölümünden sonra film Robert Thorn'un hikayesi ile devam eder. Karısı Kate doğum yaparken bebeğini kaybeder ve rahmi hasar gördüğü için tekrar bebeği olamayacaktır. Doğumdan yeni çıkmış ve baygın olan Kate'in durumdan haberi yoktur. Hastanede bulunan bir pederden durumu öğrenen Thorn, pederinde tavsiyesiyle o gece doğmuş ve annesi ölmüş, kimsesi olmayan bir erkek bebeği karısına kendi bebeği olarak tanıtacaktır. Pederin "Karınızı çok seviyorsunuz o zaman Tanrı'nın planına uyun. Tanrı bu ufak aldatmayı affeder. Tanrı sana bir oğul verdi" (Filmden Alıntı) sözleri karşısında Thorn, hem karısını üzmemek hem de kimsesiz bir bebeğe iyi bir hayat sunmak için pederin söylediklerini yapmayı kabul eder. Bu noktada karısına yalan söyleyecek olsa da özünde Thorn'un verdiği karar iyiliğe hizmet etmektedir ancak şeytanın oğlunu evlat edinmiştir. Sonuç olarak Tanrı'nın değil şeytanın bir planı vardır ve insanoğlu (Thorn) ne kadar iyi niyetli olursa olsun kötülüğün elinden kurtulamamaktadır. Bu noktada şeytanın gücü, dilediği insana dilediği şekilde ulaşabilmesi bağlamında film, asli günah olgusuna uygun bir görünüm arz etmektedir. Hristiyanlıkta Asli Günah düşüncesi kötülük problemi açısından önem arz etmektedir. Bu düşünceye göre insanlık, ataları olan ilk insan Adem ve Havva'nın cennette işledikleri suç yüzünden doğuştan günahkardır. Bu günahkar olma durumuna ise asli günah sebep olmaktadır (Yaran, 1997: 92). Asli günah anlayışına göre kişiyi

doğuştan kötü ve günahkar kabul eden Hristiyanlık dininde, şeytanın krallığında (dünyada) yaşayan insanlar, inançlı ya da inançsız, iyi ya da kötü fark gözetmeksiz şeytanın hedefi olabilmektedir.

Film Thorn'un bebeği evlat edinmesinden beş sene sonrasına geçiş yapar. İngiltere Büyük Elçi Yardımcısı olan Thorn, Büyük Elçi Steven'in şeytan tarafından öldürülmesi sonucunda Amerika'nın en genç büyükelçisi unvanına sahip olur. Aynı zamanda ABD Başkanı'nın vaftiz oğlu olan Thorn, bu atamayı içine sindiremez ve başarısından değil de arkasında ABD Başkanı olduğundan bu mevkie atandığını düşünerek ahlaki bir sorgulamaya girer. Bu sorgulama Thorn ile ilgili verdiği veriler bakımından son derece önemlidir. Thorn siyasetçi olmasına rağmen ahlaklı ve öz eleştiri yapabilecek kadar dürüst bir insandır. Ama bu özellikleri asli günah anlayışına uygun bir şekilde şeytanı ondan uzak tutmaya yetmemiştir. Steven'in ölümü ile Thorn'un hayatına müdahale etmeye başlayan şeytan - şeytanın oğlu Daimon beş yaşına geldiğinde kötü olaylar devam eder. Daimon'un beş yaş doğum gününde bakıcısı şeytanın etkisi ile intihar eder. Brenner isimli bir pederin Thorn'u uyarması ise filmin şeytan temalı bir film olduğunu ve nasıl seyredeceğini göstermesi bakımından önemlidir. Peder Brenner'in, "Hz İsa'nın Kurtarıcımız olduğunu kabul etmeliyiz... Çünkü sadece o içinizdeyken şeytanın oğlunu yenebilirsiniz... Sizi kurtarmak istiyorum Bay Thorn çünkü o zaman İsa beni sonsuz mahkumiyetten kurtarır" (Filmden Alıntı) diyerek, şeytan ile gerçekleşecek bir savaşı işaret etmesi bakımından önemlidir. Pederin ifadesine göre Thorn inancı bağlamında İsa ile bütünleşebilirse şeytanın oğlunu yenebilecektir. Yeni Ahit'te şeytanın daima Tanrı'nın düşmanı olarak ortaya çıktığını ve 'Göklerin Kralı'nın (İsa'nın) karşıtı olarak 'Bu Dünyanın Prensi' olduğunun vurgulandığını söylemek mümkündür. İyi ile kötünün savaşına yapılan gönderme Yeni Ahit'in merkezinde yer almaktadır. (Messadie, 1998: 399). Bu durumda Thorn - İsa ve şeytanın oğlu arasındaki savaş sonuç olarak iyi - kötü savaşını işaret ettiği için son derece önemlidir ve düalist anlayışı net bir şekilde gözler önüne sermektedir. İlk başlarda Pederin uyarısına ve söylediklerine anlam veremeyen Thron özellikle karısı Kate'in halüsinasyonlar görmesi, Daimon'un kiliseye gitmemek için annesine (Kate) zarar vermesi gibi olaylardan sonra bir sorgulama içine girer. Bu yüzden peder

Brenner'ın tekrar görüşme talebini kabul eder. Peder Brenner şeytanın oğlunun nasıl öldürüleceği konusunda bilgi alması için Thorn'u başka bir pedere yönlendirir. Ayrıca Kate'in hamile olduğunu söyleyen Peder, Daimonu - şeytanın oğlunu öldürmezse, karısı ve doğmamış bebeğinin en sonunda da kendisinin şeytanın oğlu tarafından öldürüleceğini ifade eder. Thorn yaşanan olaylar ve Pederin söylediklerinden dolayı sorgulamalarına devam etse de hala Pedere inanmamaktadır. Ancak filmin ilerleyen bölümlerinde Kate'in hamile olduğunu öğrenmesi ile sorgulamaları artar. En sonunda da Kate yaşadıkları büyük evde Daimon'un kendisini itmesi sonucu merdivenlerden düşünce bebeğini kaybeder. Kate hastanede kendine geldiğinde olayı Thron'a anlatır. Kendisini uyaran Peder Brenner'ın ölümü - şeytan tarafından öldürülmesi - ve Kate'in anlattıkları ile ikna olmaya başlayan Thorn öyküye dahil olan fotoğrafçının etkisi ile bir karar verme aşamasına gelir.

Siyasetçi olduğu için sürekli Thorn'un etrafında dolaşan fotoğrafçı, Peder Brenner ve doğum gününde intihar eden bakıcının fotoğraflarını çekmiştir. Fotoğraflardaki anlam veremediği ışık huzmelerinin şeytanın işareti olabileceğini ifade eder. Fotoğraflardaki ışık huzmeleri bakıcı ve Peder Brenner'ın ölüm şekillerine işaret etmektedir. Kendini asarak intihar eden bakıcının boynundan bir ışık huzmesi geçerken, uzun ince demir bir levhanın saplanması üzerine ölen Peder Brenner'ın fotoğrafındaki ışık huzmesi de demir levha gibi dikeydir. Ayrıca fotoğrafçı aynadan çektiği kendi yansımada boynundan geçen aynı ışık huzmesini fark etmiştir. Bu noktadan sonra fotoğrafçı da olaya dahil olur. Çünkü kendisi için bir ölüm kalım meselesi söz konusudur. Yaşanan bütün olaylardan sonra evlat edindiği çocuğun (Daimon'un) şeytanın oğlu olduğuna inanan Thorn, Fotoğrafçı ile birlikte Peder Brenner'ın yardım için önerdiği Peder'in yanına gitmeye karar verir. Yaptıkları yolculuk sırasında daha önce Peder Brenner'ın Thorn'a okuduğu bir şiiri araştırırlar.

"Yahudiler Siyon'a döndüğünde

Ve bir kuyruklu yıldız gökyüzünü yırttığında

Kutsal Roma İmparatorluğu kurulduğunda

O zaman sen ve ben ölmeliyiz

Sonsuz denizden o doğar

İki kıyıda da ordular kurar

İnsanları kardeşlerine karşı savaştırır

İnsanlar yok olana dek”. (Filmden Alıntı)

Şiiri Thorn ve fotoğrafçı çeşitli kaynaklardan yararlanarak yorumlar. Oldukça spesifik bir yorum olduğu için filmde birebir aktarmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Fotoğrafçı – “ Söylediğin şiiri bulamadım fakat nereden geldiğine dair iyi bir fikrim var. İncil, Vahiy ve Daniel'in karışımı gibi, Anthichrist zamanı Yahudiler tarafından İsrail'e dönerek haberdar ediliyor”. (Filmden Alıntı)

Thorn – “Şiir bu. "Yahudiler Siyon'a döndüğünde" ve kuyruklu yıldızla ilgili bir şey”. (Filmden Alıntı)

Fotoğrafçı – “Burada. ‘Harika bir yıldız, meşale gibi gökyüzünde parlıyor.’ Bunlar Roma İmparatorluğu'nun doğmasıyla beraber, Anthichrist'in doğuşunun işaretleri. Bildiğimiz gibi Yahudiler Siyon'a döndüler. Kuyruklu yıldız Roma İmparatorluğu'nun doğuşu”... (Filmden Alıntı)

Thorn – “Roma Anlaşması. Avrupa Birliği”.(Filmden Alıntı)

Fotoğrafçı – “Vahiy 13: ‘Ve denizin kumunun üzerinde durdum ve hayvanın denizden çıktığını gördüm’”. (Filmden Alıntı)

Thorn – “Bu: ‘Sonsuz denizden doğar, iki kıyıda da ordu yaratır’”.(Filmden Alıntı)

Fotoğrafçı – “Deniz... İyi dinle, bu bağlamda, politikayı temsil ediyor. Deniz, sürekli karmaşa, savaş, devrim. Politika. ‘Sonsuz denizden doğar’, şeytanın çocuğu politika dünyasından doğacak. Seni seçtiler”. (Filmden Alıntı)

Roma imparatorluğunun kurulması ile birlikte darbe alan Yahudiliğe gönderme yapan yorum aynı zamanda Siyonizm'i Anthichrist bir yaklaşım olarak değerlendirmekte ve sonuç olarak ortaya çıkan bu kötülüğün nedenini Roma İmparatorluğunun kurulmasının sonucu olan Yahudi - Hristiyanlık çatışmasına dayandırmaktadır. Bu noktada filmin felsefi tabanı son derece net bir mesaj vermektedir. Politikayı kötülük olarak tanımlayan film, politika sonucu ortaya çıkan savaş ve yıkımları şeytanın işi olarak göstermektedir. Peder'in okuduğu şiirdeki "İnsanları kardeşlerine karşı savaştırır" vurgusu Hristiyan ve Yahudiler arasındaki çekişmeye göndermede bulunurken bu durumun sorumlusu olarak şeytana işaret etmektedir. Filmin başındaki Vatikan'ın şeytana karşı olan tutumu, filmin sonuna doğru politika üzerinden yinelenir ve şeytan her türlü kötülüğün kaynağı olarak gösterilir. Sonuç olarak politika da şeytan icadıdır.

Araştırmalarından sonra yola devam eden Thorn ve fotoğrafçı yardım almak için gittikleri Pederden Daimon'u - şeytanın oğlunu öldürebilecekleri kutsal hançeri alırlar. Ancak Thorn ne olursa olsun, şeytanın oğlu bile olsa küçük bir çocuğu öldüremeyeceğini ifade eder. Fotoğrafçı hayatı tehlikede olduğu için kutsal hançeri alarak Daimon'u kendisi öldürmeye karar verir ancak tıpkı fotoğrafındaki ışık huzmesinin formunda bir demir parçasının boynunu kesmesi sonucu ölür. Thorn, fotoğrafçının ölmesinden sonra Daimon'u öldürmeye karar verir. Daimon'u kiliseye götürüp hançeri kalbine saplayamadan polisler Thorn'u öldürür. Şeytanın oğlu Thorn'un tek varisi olarak hayatına devam edecektir.

Film kötülüklerin tek kaynağı ve yaratıcısı olarak şeytanı işaret etmesi açısından Hristiyanlıktaki kötülük anlayışına uygun bir görünüm sunmakta ve bu bağlamda değerlendirdiğimiz düalist şeytan anlayışına göndermelerde bulunmaktadır. Düalizm açısından var olan her şey tek bir ilke (Tanrı) tarafından yaratılmış ya da varlık nedeni bu ilke tarafından gerçekleştirilmiş olmayabilir. Bazı şeyler farklı bir ilkedен türemiş olabilir. İlkelerin her biri kendi içinde mutlak, ancak hiçbirinin mutlak ya da her şeye yeten bir gücü bulunamadığı vurgulanmaktadır (Russell, 1999: 110). Bu bağlamda Tanrı iyiliklerin yaratıcısıyken, şeytan kötülüklerin yaratıcısı olarak ifade edilmektedir. İyilik - kötülük karşıtlığı açısından çok net olan ve Hristiyanlık kötülük anlayışında

belirleyici bir rol oynayan düalizm anlayışı filmde de net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Ahlaki, doğal tüm kötülüklerin kaynağı olarak gösterilen şeytan, gücü bakımından da Tanrıya eş değer bir konuma sahip olmakta, Tanrı - İsa birlikteliği Şeytan - Anthichrist birlikteliği ile çatışmakta ve savaşı şeytan kazanmaktadır. Kişiyi doğuştan kötü kabul eden asli günah anlayışı ise filmde Peder, fotoğrafçı, Kate, Kate'in doğmamış bebeği, Bakıcı, Büyük Elçi Steven ve Thorn'un ölümü bağlamında şeytanın dilediği insana dilediği şekilde ulaşabilmesinin ve öldürebilmesinin açıklaması olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan filmin kötülük ve şeytanı ele alış biçimi aynı zamanda Hristiyanlık kötülük anlayışında olduğu gibi Tanrıyı kötülüğün sorumluluğundan kurtaran bir çizgi izlemektedir.

2.3.3. Devil (2010)

2.3.3.1. Filmin Künyesi

Tür: Korku

Yapım: ABD

Yönetmen: John Erick Dowdle, Drew Dowdle

Senaryo: M. Night Shyamalan, Brian Nelson

Yapımcı: M. Night Shyamalan, Sam Mercer

2.3.3.2. Filmin Konusu

Film bir asansörde mahsur kalan beş kişinin başına gelenleri ve onları kurtarmaya çalışan dedektifin öyküsü konu eder. Asansörde olan kişilerden biri şeytandır ve filmin sonunda yaşlı bir kadının kılığına girmiş olan şeytan asansördeki bir kişi hariç herkesi öldürür.

2.3.3.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Devil filmi Tezin I. Bölümünde incelediğimiz Hristiyanlıktaki kötülük anlayışına uygun olarak düalist şeytan ve asli günah anlayışına yaptığı göndermeler açısından son derece önemli bir filmidir. Ayrıca yine Tezin I. Bölümünde ele aldığımız

Süreç teodisesi bağlamında bir takım veriler sunan filmin merkezine kötülük problemini aldığı ifade edilebilir.

Film polis dedektifi olan genç bir adamın öyküsü ile başlar. Birkaç yıl önce karısı ve kızını trafik kazası sonucu kaybeden dedektif tıpkı Lancaster karakteri (DOMİNİOM: Prequel To The Exorcist (2005)) gibi kendini bir sorgulama içinde bulur. Kazayı yapan ve yardım çağırmak yerine olay yerinden kaçan kişinin hakkında söyledikleri saptadığımız sorgulamayı kanıtlar niteliktedir: “Ailemi öldüren herif aklıma gelince Tanrı değil herhangi bir şeye bile inanmak zor geliyor.” Dedektifin başına gelen olaydan sonra girdiği sorgulama kötülükler karşısında Tanrı'nın varlığını sorgulamak olarak değerlendirilebilir.

Dedektifin öyküsü ile başlayan film yine aynı dedektifin müdahale ettiği bir olay ile devam eder. Bir gökdelenin asansöründe mahsur kalan beş kişiden biri olan genç kadının asansördeki kısa süreli elektrik kesintisinden sonra sırtından yaralanmasını güvenlik görevlileri polise bildirirler ve böylece dedektif olaya dahil olur. Jane (yaşlı kadın), Sarah (genç kadın), Many (genç adam) Ben (zenci genç adam), Antonio (genç adam bu kişiler Antonio dışında, filmde isimlerinden çok karakter özellikleri ile ifade edilirler. Jane - hırsız, Sarah - zengin koca avcısı, Ben - katil, Many - dolandırıcıdır. Karakter özellikleri aynı zamanda Tezin I. Bölümünde üzerinde durduğumuz ahlaki kötülükler olarak da adlandırılabilir. Asansörün kamera kaydını izleyen güvenlik görevlisi Ramirez'in söyledikleri ise filmin şeytan temalı bir film olduğuna işaret eder. Boynunda haç kolyesi olan ve buradan inançlı bir insan olduğunu anlayabileceğimiz Ramirez, ekranda bir anlığına gördüğü işaretin şeytanın işareti olduğunu ve asansördeki herkesin teker teker öleceğini, çünkü hepsinin kötü insanlar olduklarını ifade eder. Ancak Dedektif de dahil olmak üzere hiç kimse Ramirez'e inanmaz. Karakterlerin kimlikleri belli olduğunda ve açıkladığımız karakter özellikleri dedektif tarafından öğrenildiğinde hem dedektif hem de izleyici için bir sorgulama süreci başlamış olur. Asansörün elektrikleri kısa süreliğine her kesildiğinde beş kişiden biri zarar görür. Bunun sonucunda hem izleyici hem de dedektif açısından aslında sorgulanan tek şey şeytanın beş kişiden hangisi olduğudur. Sırasıyla Many, Jan ve Ben ölürler. Antonia ve Sarah sona kalan iki kişi olur. İkisi de birbirinden şüphelenmektedir. Öte yandan

asansörü çalıştırmak için uğraşan ekipler bir türlü sorunu bulamazlar. Üç ceset arasında kalan Antonia ve Sarah kırılmış olan asansör aynasının parçalarını bıçak gibi kullanarak birbirlerine karşı kendilerini savunmaya çalışırlar. Tekrar elektrikler kesilip geldiğinde Sarah kanlar içinde Antonia'nın kucağında yatmaktadır. Dedektif ve güvenlik görevlisi Ramirez kameradan olanları izlemektedir. Dedektif "Bunların sorumlusu kim?"(Filmden Alıntı) diye bağırduğunda öldürüldüğünü düşündüğümüz yaşlı - hırsız kadın Jane ayağa kalkar. Gözbebekleri simsiyah olan Jane'e Antonio kim olduğunu sorduğunda Jane "Bugün yaşlı bir kadını, yarın başka biri, ben sizim"(Filmden Alıntı) diyerek cevap verir. Bu noktada şeytan olduğunu anladığımız Jane'in - şeytanın - söylediklerinden filmin kötülüğün kaynağı olarak şeytanı işaret ettiğini ifade edebiliriz. Özgür iradeye ve seçime vurgu yapmak yerine şeytanın "ben sizim" demesi bu saptamayı kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda filmde özgür irade Hristiyan kötülük anlayışında olduğu gibi asli günah anlayışı ve şeytanın gücünün gölgesinde kalmakta insan şeytanın karşısında irade açısından güçsüz bir konumda yer almaktadır. (Manafov, 2006: 75) Burada açıklık getirilmesi gereken önemli noktalardan biri Hristiyan teolojisinde özgür iradenin ele alınış biçimidir. Hristiyan teolojisinde Şeytan özgür iradesi ile Tanrı'ya karşı gelmiş ve Adem ile Havva'nın cennetten kovulmasına neden olmuş, bu durum ise asli günah anlayışını doğurmuştur. Adem'in, Tanrı'nın buyruğunu ihlal ile kutsallık ve duruluğunu yitirdiği, insanın ölümün ve şeytanın esareti altına girerek hem kendini hem de soyundan gelenleri felakete sürüklediği, dolayısıyla Adem'in günahının sadece kendisini değil bütün insanlığı perişan ettiği kabul edilmiştir. Asli günahın İsa'nın aracılığı (insanlık için ölmesi) ile ortadan kaldırılabilirdi ancak daha sonra bu rolün Kilise tarafından icra edileceği ve vaftizin bu açıdan Hristiyanlık için son derece önemli bir dinamik olduğu ifade edilmiştir (Batuk, 2006: 220). Neticede özgür irade de günahı ve dolayısı ile kötülükleri başlatan bir olgu olarak ele alınmakta ve özünde kötü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda özgür irade, şeytanın iradesinden başka bir şey değildir ve kötülüklerin başlangıcına neden olmuştur. Kişinin kendi seçimleri doğrultusunda neden olduğu kötülükleri bile özgür irade ve dolayısıyla şeytana bağlayan Hristiyan kötülük anlayışı Tanrı'yı bir kez daha her türlü kötülükten arındırmış olur.

Filmin sonunda Antonio'nun gizemi de ortaya çıkar. Şeytan Antonio'ya "bu beni ilk görüşün değil hatırla" dediğinde Antonio yaptığı trafik kazasını anlatır. Başından beri merak edilen Antonio'nun gizemi Dedektifin karısı ve kızını öldüren kazayı yapan kişi olduğunun anlaşılmasıyla çözülür. Şeytan dedektifi katil olmaya sürüklemek için Antonio'yu öldürmez. Filmin sonunda dedektif Antonio'yu ekip otosu ile karakola götürürken kim olduğunu Antonio'ya anlatır. Ancak dedektif Antonio'yu öldürmek yerine onu affeder. Film bu noktada kötülüklerin olgunlaştırıcı yönüne vurgu yapan süreç teodisesi ile paralellik göstermektedir. Ancak bunun dışında herhangi bir olumlu çıkarım yapamadığımız film asansörde mahsur kalan kişilere yardım etmeye çalışan güvenlik görevlisi ve teknisyenin ölümü göz önüne alındığında asli günah anlayışına uygun bir izlenim sunmaktadır. Şeytan dilediği insanı ele geçirip öldürebilmektedir.

Tezin I. Bölümünde açıkladığımız Augustine kötülük anlayışında, kötülüğün pozitif bir gerçekliği yoktur. Kötülük iyiliğin yokluğudur ve her şeyiyle mükemmel bir evreni yoktan var eden Tanrı'nın yarattığı evrende gerçek olan iyiliktir. Süreç teodisesinde de Tanrı kötü değildir, kötülük varlıkların seçme özgürlüğünün bir sonucudur. Bu görüşe göre kötülük özgürlük ve sınırlılık arasında bulunan doğal bir gerilimden kaynaklanır. Kendi iradesini kabul ettirmek için ne insana ne de evrene karşı güç kullanmayan Tanrı, kötülükten sorumlu tutulmamalıdır (Çelik, 2014: 174-175). Bu yaklaşım aynı zamanda yukarıda açıkladığımız özgür iradeye karşı geliştirilen görüşü de kanıtlar niteliktedir. Amacı kötülük olan ve bu amacı gerçekleştirmek için güç kullanan bir varlık varsa bu şeytandan başkası değildir.

Sonuç olarak I. Bölümde ele aldığımız ahlaki, fiziksel, metafizik hiçbir kötülükten sorumlu tutulmayan Hristiyanlıktaki Tanrı anlayışı, filmde önce sorgulanmaya başlanır. Bu sorgulama şeytanın bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu ifade eden sözleri ve davranışları ile son bulur. Kötülüklerin kaynağı ve yaratıcısı olarak filmde vurgu yapılan şeytan, I. Bölümde üzerinde özellikle durduğumuz düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunarken, dilediği insanı ele geçirip öldürebilmesi bağlamında asli günah anlayışına paralellik göstermektedir. Süreç teodisesinin ana temasında hem Tanrı hem de sonlu yaratıklar için tasavvur edilen değişme, gelişme ve evrim kavramları vardır ve kötülüklerin olgunlaştırıcı yanına dikkat çekilir (Aydın,

2001: 153). Dedektifin Antonio'yu affetmesi ile Süreç teodisesi bağlamında kötülüğün olgunlaştırıcı yanına yapılan vurgu altı kişinin ölmesi karşısında zayıf bir pozitif taraf olarak kalmaktadır. Salt kötülük filmde daha baskın bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

2.3.4. Deliver Us From Evil (2014)

2.3.4.1. Filmin Künyesi

Tür: Korku

Yapım: ABD

Yönetmen: Scott Derrickson

Senaryo: Scott Derrickson, Paul Harris Boardman

Yapımcı: Jerry Bruckheimer

2.3.4.2. Filmin Konusu

Film bir dedektif ve pederin şeytan tarafından ele geçirilmiş kişileri etkisiz hale getirmeye çalışmasını konu edinir. Dedektif ve peder şeytanı etkisiz hale getirmeyi başarırken dedektifin zayıf olan Tanrı inancı da tazelenir ve filmin sonunda şeytan karşısında Tanrı'nın varlığını savunur.

2.3.4.3. Hristiyan Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Film cinayet masası dedektifi olan Ralph Sarchie karakterinin çözmeye çalıştığı cinayetler üzerinden konusunu oluşturmaktadır. Sarchie'nin çözemediği garip cinayetlerin gizemi, öyküye dahil olan Peder ile ortadan kalkmaya başlar. Cinayetleri şeytanın ele geçirdiği insanlar işlemektedir. Bu doğrultuda Sarchie'nin sorgulamaları başlar. Sarchie işi ile alakalı gördüğü, tanık olduğu pek çok kötülükten dolayı Tanrı'nın varlığını sorgulayan bir karakter olarak resmedilir. Bu bağlamda Tezin I. Bölümde ele aldığımız Kötülük Problemine paralel bir izlenim sunan film aynı zamanda Peder ve

Sarchie arasında gelişen ilişki çerçevesinde kötülüğün kaynağına yapılan vurgular, düalist şeytan ve asli günah anlayışı açısından da pek çok veri sunmaktadır.

Film Irak'ta savaş esnasında yer altındaki bir mağarada şeytanın etkisi altına giren üç askerin olayı ile konuya giriş yapar. Mağarada insana ait olan pek çok kafatası vardır. Film şeytanı hem savaşın hem de ölümün merkezinde konumlandırmaktadır. Kendileri ile ilgili asker olmalarının dışında hiçbir bilgiye sahip olunmayan üç kişi ise Şeytanın etkisi altına girer. Bu noktada film daha başında kötülüğün (savaş ve ölüm) olduğu yerde şeytanın olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Mağara metaforu ise yeraltına dolayısıyla şeytana ve kötülüğe gönderme yaparak kötülüğün kaynağı olarak şeytanı işaret etmektedir. Augustine dünyadaki kötülüğün nedenini Tanrı'ya değil şeytana yüklemektedir. Kötülüğün kaynağı özgür iradedir ve bundan Tanrı sorumlu tutulamaz. Teodisesinin ana temasını felsefi düzlemde kötülüğün yokluk, teolojik düzlemde ise özgür iradenin kötüye kullanılması olarak açıklanması oluşturur. Kötülükten hiçbir surette (doğal kötülük de dahil olmak üzere) Tanrı değil özgür bıraktığı varlıklar sorumludur (Yaran, 1997: 96). Tezin I. Bölümde ve Devil (2010) filmini çözümlerken üzerinde durduğumuz özgür iradenin özünde kötü bir olgu olduğu görüşü, bu filmde de şeytan üzerinden kendini göstermekte ve asli günah anlayışı ile bütünleşmektedir. Özgür bırakılan varlıklar asli günah bağlamında kötü ve günahkar varlıklardır. Asli günahın nedeni olan şeytan ise özünde bütün kötülüklerin kaynağıdır. Diğer yandan askerlerin şeytanın etkisine girmesi ise asli günah anlayışı bağlamında nedene bağlanması gereken bir konu olarak görülmemektedir. Yine şeytan asli günah sonucu doğuştan kötü olan ve şeytanın krallığında (yeryüzünde) yaşamaya mahkum edilen insanları dilediği gibi ele geçirebilmektedir.

Irak'ta anlatılan olayın ardından zaman geçişi ile günümüze dönen film Sarchie ve ortağının gece devriyesinde bir olaya müdahalesi ile devam eder. Aile içi şiddet olarak bildirilen olayın zanlısı Irak'ta şeytanın ele geçirdiği askerlerden biri olan Jimmy Tratner'dır. Sarchie ve ortağı Tratner'ın evine vardığında evi darmadağın, Tratner'ın Karısı ve kızını şiddete uğramış bir halde bulurlar. Sürekli terleyen ve agresif hareketler sergileyen Tratner için karısı " Birden deliye döndü, onu tanıyamıyorum (Filden Alıntı)" der. Kaçmaya çalışsa da Sarchie, Tratner'ı yakalar ve ortağı duruma müdahale edene

kadar ciddi bir şekilde döver. Film bu noktada ahlaki kötülük olarak değerlendirilebilecek şiddet, başka bir insanın canına kast etme eylemlerinin sebebi olarak şeytanı göstermesi bakımından önemlidir. Şeytanın etkisi altında olan Tratner'ın yaptığı ahlaki kötülüğün (karısı ve kızını dövmesi) özgür irade bağlamında bir açıklaması yapılamamaktadır. Şeytan tarafından ele geçirildiği için yaşanan olaydan Tratner değil şeytan sorumlu tutulmakta ve ahlaki kötülük bağlamında kötülüğün kaynağı olarak şeytana işaret edilmektedir.

Aynı gece hayvanat bahçesinde gerçekleşen bir olaya müdahale etmeye giden Sarchie ve ortağı için garip olaylar devam etmektedir. Hayvanat bahçesinde ismi Jane Crenna olan bir kadın iki yaşındaki çocuğunu aslanların kafesinin içine atmıştır. Ekipler son anda aslanları kafeslerine kapatarak çocuğu kurtarabilmiştir. Jane ise hala hayvanat bahçesindedir. Sarchie ve ortağı Jane hayvanat bahçesinde bulduklarında kadının içinde bulunduğu durumu psikolojik olarak değerlendirirler. Jane'in akli dengesini kaybettiğini düşünen Sarchie'ye karşın, filme dahil olan Peder'in söyledikleri olaya bambaşka bir boyut kazandırır. Jane'in ailesinin isteği üzerine olaya dahil olan peder, Jane'in şeytanın etkisi altında olduğunu vurgular. Sarchie Peder'e inanmaz ve Jane akıl hastanesine kapatılır. Ertesi gün bir evin bodrumunda bulan ceset ile olay bambaşka bir boyut kazanır. Evin bodrumunda bulunan ceset filmin başındaki askerlerden biri olan Griggs Crenna'ya aittir. Sarchie ve ortağı cesedi bulduktan sonra Crenna'nın evine giderler ve evde buldukları fotoğraftan Jane'in Crenna'nın karısı olduğunu anlarlar. Griggs öldüğü için şeytan karısını ele geçirmiştir. Bu noktada şeytanın Jane'i ele geçirmesi asli günah anlayışı ile bütünleşirken, Jane çocuğuna yaptığı kötülükten sorumlu tutulamamaktadır. Bu olayda da şeytanın ele geçirmesi ve etkisi söz konusudur.

Gelişen olaylar karşısında kafası karışan Sarchie, Peder ile görüşmeye karar verir ve öncelikle Pederin geçmişini öğrenmek ister. Peder gençken uyuşturucu bağımlısı birisi olduğunu ve yaşam ya da ölüm karşısında bir seçim yapmak zorunda kaldığını ve Şeytanı bırakıp Tanrıyı seçtiğini ifade eder. Pederin söyledikleri dikkate alındığında filmde her kötü olayın kaynağı olarak gösterilen şeytan vurgusu yinelenmektedir. Peder hikayesini anlattıktan sonra sıra Sarchie'ye gelmiştir. Peder " Peki sen? Tanrı olayını ne zaman aştın"? (Filmden Alıntı) diye sorarak Sarchie'nin

inançsızlığına vurgu yapar. Sarchi'e on iki yaşındayken başından geçen bir olayı anlatır. Evlerine zorla bir adam girmiştir ve annesine tecavüz edecekken Sarchie beysbol sopasıyla adamı etkisiz hale getirmiştir. Bu noktada Sarchie'nin söylediği " Onu durduran Tanrı değildi, bendim" (Filmden Alıntı) sözü Sarchie'nin yaşanan kötülükler karşısında Tanrı'yı sorguladığının bir kanıtı olarak gösterilebilir. Sarchie'nin peşi sıra kurduğu diğer cümleler ise kötülük probleminin filmde vücut bulmuş hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sarchie – “Biz burada konuşurken her gün dışarıda bir yerlerde birinin canı yanıyor. Soyuluyor, öldürülüyor, tecavüze uğruyor. Bütün bunlar olurken Tanrı nerede”? (Filmden Alıntı)

Sarchie tam bir sorgulama yaparken, Peder cevap yerine sorularla karşılık verir.

Peder – “Bütün gece Kötülüğün problemi hakkında konuşabiliriz? Peki ya iyiliğin problemi”? (Filmden Alıntı)

“O (Tanrı), Kötülüğü önlemek istiyor da önleyemiyor mu? Öyleyse O güçsüzdür. Önleyebiliyor, ama önlemek mi istemiyor? Öyleyse O kötü niyetlidir. Hem önleyebiliyor, hem de önlemek mi istiyor? Öyleyse kötülük nereden geliyor?” (Hume,1995: 196) Sarchi'nin sorgulamaları Hume'un oluşturduğu sorulara paralellik gösterirken, peder iyilikleri vurgulayarak Tanrı'ya göndermede bulunmaktadır. Tanrıyı kötülüklerin sorumluluğundan kurtaran bu bakış açısı var olan iyiliklere gönderme yaparak aynı zamanda düalist bir bakış açısının izlerini de gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Tanrıyı sorgulamak yerine iyiliklere işaret eden peder iyilikleri Tanrı - kötülükleri şeytan yaratmıştır savını destekler niteliktedir. Bu noktadan sonra ortada sadece kötülüklerin nereden geldiği sorusu kalmaktadır ki film bu sorunun cevabını şeytan olarak vermektedir.

Hayvanat bahçesindeki olayın kamera kayıtlarının incelenmesi ile her şey farklı bir boyut kazanmaya başlar. Jane filmin başında gördüğümüz diğer asker olan Santino'nun - şeytanın etkisi ile olayı gerçekleştirmiştir. Bu yüzden Sarchie ve ortağı, Santino'nun peşine düşer ancak Santino yakalanmadan önce Sarchie'nin karısını ve kızını kaçıırır. Peder şeytan çıkarma ayini yapmayı önerir. Böylece, Sarchie'nin karısı ve

kızının yerini öğrenebileceklerdir. Peder, Sarchie'nin de yardımı ile şeytan çıkarma işlemini gerçekleştirir. Bu noktada inancı yerine gelmeye başlayan Sarchie için de kötülüklerin kaynağı olarak şeytan kabul edilmiştir. Sorgulamadan vaz geçerek kötülük karşısında savaşa girişen Sarchi şeytanın kovulması ile karısı ve kızının yerini öğrenir ve ikisini de kurtarır. Filmin başlarında karısı ve kızı ile kiliseye gitmeyi reddeden Sarchi filmin sonunda yeni doğan bebeğini vaftiz ettirirken Peder'in sorduğu “Şeytanı ve onun tüm amellerini reddediyor musun”? (Filmden Alıntı) sorusuna “Ediyorum. Bütün amellerini ve kötülüğü reddediyorum (Filmden Alıntı)” diye cevap verir. Film bu noktada Sacide'nin yaşadığı bir olaya gönderme yapmaktadır. Sarchie mesleğinin ilk yıllarında pek çok çocuğa tecavüz edip öldüren bir zanlıyı yakalamış ve döverek öldürmüştür. Bu olayı Pedere anlattığında peder intikam duygusunun şeytanın işi olduğuna işaret etmiş ve intikam duygusunun kötülüğe hizmet ettiğini söylemiştir. Bu noktada filmin sonunda "Bütün amellerini ve kötülüğü reddediyorum". (Filmden Alıntı) cevabı intikam çerçevesinde kötülüğe gönderme yapmaktadır.

Filme Sarchie karakterinin kötülük problemi karşısında Tanrıyı sorgulaması, Tanrı'nın hiçbir kötülükten sorumlu olmadığı, bütün kötülüklerin kaynağının ve yaratıcısının şeytan olduğunun kabullenilmesi ile son bulur. Kötülüklerin yaratıcısı ve kaynağı olması bağlamında düalist bakış açısı çerçevesinde sunulan şeytanın dilediği insanı ele geçirebilmesi ise asli günah anlayışına paralellik gösterir niteliktedir. Film Tanrıyı kötülüklerin sorumluluğundan kurtarıırken şeytanın gücünü de yadsımaz. Çünkü iyi Tanrı düşüncesini savunmak Hristiyanlık kötülük anlayışı bağlamında kötü Tanrı (şeytan) düşüncesini kabullenmek ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda düalist görüşü içinde barındıran Hristiyanlık doğal olarak kötülükleri de özünde salt kötü olgular olarak değerlendirmektedir. Kötülüklerin yaratıcısı kötü Tanrı (Şeytan) olduğundan bu yaklaşım kötülük anlayışı ile tutarlı olmaktadır.

“Düalizm, Tanrı'yı kötülüklerin sorumlusu konumundan özgür kıldı ve tüm kötülükleri bağımsız ve özgür bir tinin sorumluluğuna yükledi. Gerek geç dönem İbrani düşüncesi gerekse erken dönem Hristiyan düşüncesi monizm ve düalizm arasındaki bu gerginlikten etkilendiler. Tektanrıcılığa olan ödün vermez inançlarından dolayı, kısmen de olsa kötülüklerden sorumluluğunu Tanrı'ya bıraktılar; düalizme olan eğilimlerinden dolayı, sorumluluğun önemli bir bölümünü ise Şeytan'a atfettiler”.(Russell,1999:299)

Sonuç olarak incelemesi yapılan dört filmde de Hristiyan kötülük anlayışı ile tutarlı bir izlenim sunmaktadır. Filmlerin şeytanı kötülüklerin yaratıcısı olarak görmesi ve şeytana bahşedilen güç doğrultusunda düalist şeytan anlayışına uygun hareket ederken, şeytanın dilediği insanı ele geçirebilmesi, asli günah anlayışına paralel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz filmlerin içerik olarak da Hristiyanlık kötülük anlayışını yansıttığı ifade edilebilir.

3. BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK KORKU SİNEMASI VE İSLAMİYETTEKİ KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA FİLMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

3. BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK KORKU SİNEMASI VE İSLAMİYET'TEKİ KÖTÜLÜK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA FİLMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

3.1. 2000'li Yıllara Kadar Türk Korku Sineması

Öykülü filmler olarak bakıldığında Türk sinemasında başlangıcından günümüze pek çok film üretilmiştir. Ancak korku filmleri söz konusu olduğunda 2000'li yıllara kadar nitelik ve nicelik bakımından hatırı sayılır derece bir üretimden bahsetmek mümkün değildir. Korku sineması bağlamında Türk sinemasındaki ilk oluşum 1940'lı yılların sonunda gerçekleşmiştir. Pek çok sinema kuramcısına göre Aydın Arkor'un "Çılgık" (1949) filmi ilk Türk korku filmi olarak kabul edilmektedir. Scognomillo filmi korkudan çok gerilim filmi olarak niteler. Bazı kaynaklar ise Mehmet Muhtar'ın yönetmenliğini yaptığı "Drakula İstanbul'da" (1953) isimli filmi ilk Türk korku filmi olarak kabul eder. Film dönemin eleştirmenleri tarafından ne korkunç ne de gülünç olarak değerlendirilir (Özgüç, 1992: 55). Türk sinemasında ilk kez gerçek anlamda bir korku filmi denemesi olarak kabul edilen filmin; yaratmak istediği gotik atmosferi, özellikle Kontun şatosundaki zırhlar, diğer aksesuarlarla ve kullanılan ışıkla belli ölçüde oluşturabildiğini söylemek mümkündür (Özkaracalar, 2007: 293-295). Korku sinemasında tarihi bir kişilik olan Kont Drakula ile doğrudan bir bağlantı kurulmuş olması bakımından önemli bir yeri olan film, daha sonraki yıllarda yurtdışındaki sinema izleyicisi tarafından keşfedilmiş ve büyük ilgi görmüştür (Scognamillo, 1998: 125). Ömer Lütfi Akad'ın adaptasyonu olan "Görünmeyen Adam" (1955) filmi, kullandığı sembolik ve soyut dil nedeniyle korku filminden ziyade deneysel bir olarak değerlendirilmesine imkan sağlamıştır (Scognamillo, 1998: 96).

70'li yıllara gelene kadar Türk korku sinemasında farklı bir korku filmi denemesi olmamış ancak bu dönemden itibaren tür yeniden canlanmaya başlamıştır. Gösterime girdiği dönemde pek dikkat çekmeyen Yavuz Yalınkılıç'ın yönetmenliğini yaptığı "Ölümler Konuşmaz ki" (1970) filmi vampir çağrışımlı bir hortlak hikayesini konu edinmiştir. Filmde her ayın on beşinde mezardan çıkarak kasabada cinayetler işleyen hortlağa karşı mücadele veren Sema Öğretmen ve kasabalıların hikayesinin

anlatıldığı filmin korku sinemasının iki alt türü olan "Lanetli ev" ve "Zombi Filmi" türlerinin bir karışımı olduğunu söylemek mümkündür (Konuralp, 2002: 1).

1974 yılına gelindiğinde Hulki Saner'in isteği üzerine Metin Erksan "The Exorcist"(William Friedkin,1973) filminin Türk versiyonu olan "Şeytan" filmini çekmiştir. Gişede hayal kırıklığı yaratan filmin başarısızlığının arkasında yatan en önemli neden, orijinal filmin senaryosunun Hristiyanlık olgularından beslenmesidir. Hristiyanlığa özgü birtakım ritüellerin İslamiyet'e uyarlanması gerekmiş ve Türk kültürüne yabancı olan bu ritüeller izleyici tarafından içselleştirilememiştir (Arslan, 1999: 51-59). İslam inancında şeytan çıkarma gibi bir durumun olmamasına rağmen bu filmde yer verilmesi, şeytan kovma ayini sırasında geçen sözcüklerin İslami nitelik taşıması, anne-kızın şeytandan kurtulduktan sonra camiye gidip dua etmesi, kutsal su yerine zezem suyunun kullanılması, film uyarlamasında yer alan çelişkilerden bazılarıdır. "Uyarlamalardaki aksaklıklara etkileyicilikten uzak efektlere rağmen sinemamız için önemli sayılabilecek korku filmlerinden biri olduğu ifade edilebilir." (Ertan, 2001: 60) İslamiyet ve Hristiyanlıktaki kötülük anlayışının farklılığını çalışmamıza benzer bir şekilde ortaya koymaya çalışan Armağan bu farkın korku sineması üzerindeki etkisi üzerinde de durmuş, Metin Erksan'ın yönetmenliğini yaptığı Şeytan (1974) filmi üzerinden konuya yaklaşmıştır.

"Şeytan (Exorcist) Batı dünyasını sinemalara toplarken, Türkiye'de Metin Erksan benzer bir filmi çekmeye karar verir. Uzun bir ön araştırmadan sonra çekilen film tam bir fiyasko oluyor. Bu bize şunu gösteriyor: Şeytan, bize Batılılara geldiği kadar ilginç görünmüyor. Çünkü bizim ruhumuzda hasıl ettiği gerilimin dozu, Batı/Hristiyan kültür havzasındaki insanların üzerinde yaptığı yanında çok düşük bir seviyede kalıyor. Bunun nedeni, İslam inanç sisteminde düalliteye, ikiliğe kesinlikle yer verilmemesi. İslam'da Tanrı ile onun karşısında neredeyse denk güçte bir şeytan imgesi mevcut değil. Kur'an'ın ısrarla vurguladığı, Allah'ın Rab olarak uzlaşma kabul etmez üstünlüğü onun dışındaki her şeyin kesin olarak yaratık düzeyinde (yaratıcı değil) kalmasını zorunlu kılıyor". (Armağan, 1996:56)

1994 yılına kadar Türkiye'de korku sinemasına ait başka bir örnek bulunmamaktadır. Kutluğ Ataman'ın yönetmenliğini yaptığı "Karanlık sular" (1994) filmiyle Türk korku sineması yeniden gündeme gelir. İstanbul'da eski yerel kültür ile yeni yabancı kültür arasındaki ilişkiler, gerilimler ve çatışmalar üzerine metaforlar

içeren, iç içe geçmiş öykülerden oluşan filmde vampir sözcüğünün geçmemesine karşın bireyin geçirdiği dönüşümü anlatmak için mistik öğeler ve vampir metaforu kullanılır (Özkaracalar, 2007: 297). Kan emicilikle yozlaşma arasında ilişki kuran film, vampir ve burjuvazi ilişkisine göndermelerde bulunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak 2000’li yıllara kadar Türk korku sinemasının genelde yabancı korku filmlerinden adaptasyonlar yaparak varlığını sürdürmeye çalıştığı ifade edilebilir. Batı kültürüne ait olan imgelerin kullanılması ve Şeytan (1974) filminde olduğu gibi İslam kültürü ile harmanlanmaya çalışılmasının özgün filmlerin üretilebilmesinin önüne geçtiği ifade edilebilir.

3.2. 2000 Sonrası Türkiye’nin Sosyokültürel Yapısı ve Türk Korku Sineması

Sinema söz konusu olduğunda türü ne olursa olsun filmler mevcut ideolojiden ve toplumsal hayattaki gelişmelerden etkilenmektedir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde yaşanan toplumsal korkular, tedirginlikler Amerikan bilimkurgu sinemasında Rusların ötekileştirilmesi olarak filmlerde yerini bulmuştur. Ötekinin, tehlikenin geldiği yer alt metinde Rusya’yı işaret edecek şekilde “Kızıl Gezegen” olarak kodlanmıştır. Western türüyle ise Kızılderililer ötekileştirilmiş ve dünyaya kafa derisi yüzen barbarlar olarak tanıtılmıştır. Korku türü ele alındığında ise “Korku sineması türü itibariyle bütün değişimlerin, toplumdaki değişimlerin, yeni akımların, ekonomik krizlerin, savaşların ve politik liberalizmin neden olduğu kaygı, gerilim ve korkuların kendine çıkış yolu bulduğu yer olarak tanımlanabilmektedir” (Ryan, Keller, 2016: 265). Bu bağlamda Türkiye’de 2000 sonrasında artışa geçen korku filmlerinin alt yapısını oluşturan toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

2002 yılında muhafazakar tabanlı bir parti olan AK Partinin iktidara gelmesi ile birlikte ekonomideki büyümenin, işsizlik oranını ve gelir dağılımı eşitsizliğini değiştiremediği, ekonomik büyümenin teoriden öteye geçemediği ifade edilebilir. 2002 yılında % 10,3 olan işsizlik oranı 2018’de %10,8 oranına yükselmiştir ve bu yüzdelik

içinde üniversite mezunlarının oranı ise %5,8'dir.⁸ Türkiye'deki işsizlerin yarısından fazlasını üniversite mezunları oluşturmaktadır. Bu oran gelecek kaygısı ve korkusunun ülkemizdeki boyutunu gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Gelir dağılımı eşitsizliği ise teoride gerçekleşen ekonomik büyümeye karşın, Türkiye'de asgari ücret ile çalışan her bireyin (aileleri hariç) açlık ve yoksulluk sınırında olduğunu göstermektedir. 2.030 TL olan asgari ücrete karşın, 2018 yılı itibari ile açlık sınırı aylık (sadece gıda harcaması) 1.941.16 TL, yoksulluk sınırı ise aylık (gıda, barınma, sağlık harcamaları) 6.322.99 TL olarak bildirilmiştir.⁹ Bu durum Türkiye'de asgari ücret ile çalışan her bireyin günü kurtarmaktan başka bir şey yapamadığını ve hem kendi geleceğini hem de varsa ailesinin geleceğini güvence altına alamadığının bir göstergesidir. Toplumun büyük bir kısmının bu psikolojide olduğu düşünülürse yaşamsal kaygı ve korkuların boyutları daha iyi tasavvur edilebilir.

Yaşanan ekonomik sıkıntıların yanında 2000 sonrasında gerçekleşen "Ergenekon", "Gezi", "15 Temmuz Darbe Girişimi" gibi olayların ülkede bir huzursuzluk ortamının doğmasına neden olduğu söylenebilir. Toplumun en önemli dinamikleri olan ordu, polis, eğitim, sağlık, hukuk ve akla gelebilecek her alan ile ilgili halkta oluşan güvensizlik ve tedirginliğin toplumsal olarak bir korku atmosferi yarattığı düşünülebilir. Yukarıda belirtilen her olay ise kendi iç dinamikleri doğrultusunda beraberinde bir ötekileştirmeyi getirmiştir. Ötekileştirmenin hangi kutbunda yer alırsa alınsın temelde değişmeyen hissiyat korku ve tedirginliktir. Sonuç olarak Türkiye ötekilerini kendi toplumu içinden yaratmıştır ve tehlikenin ne zaman kimden geleceği belirsiz bir hal almıştır.

Toplumsal ve kültürel alanda ise ideolojisinin temeline İslamiyet'i koyan ve muhafazakar bir parti olarak nitelendirilen AK Parti'nin dini kullanım biçimi son derece önemlidir. Muhafazakarlık herhangi bir dini projeden bağımsız oluşabilecek özelliğe sahip, kendine has bir doktrin olsa da dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de kaynağını dinden almakta ve sembolik içeriği din (Sünni-İslam) tarafından

⁸<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f246d05f-ec87-4171-9e04>

⁹<http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2018-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d158749>

biçimlenmektedir. İslam'ın Ak Parti muhafazakarlığı üzerindeki etkisi sadece toplumsal hayatın korunması doğrultusunda değil ayrıca bireyin kimlik ve varoluşu doğrultusunda da büyük öneme sahiptir. Recep Tayyip Erdoğan'ın her fırsatta dile getirdiği “Devletler laikdir, kişiler laik olamaz”¹⁰ sözü, dini sadece toplumsal düzenin bir parçası olarak görmediğini, kişinin yaşayışının ve kimliğinin en belirgin niteliği olarak ifade ettiğini doğrular niteliktedir. (Saraçoğlu,2011: 40) Bireyi din odaklı konumlandırma ve açıklama ideolojisi, kültürel, sosyal, ekonomik açıdan bireyler arasındaki mesafeyi algı olarak asgariye indirmek için önemli bir etken olmaktadır. İslam kimliğinin AK Parti ideolojisindeki önemi bu noktada netleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında AK Partinin bakanlık kadrolarına, çeşitli önemli pozisyonlara dini vecibelerini yerine getiren kişileri ataması sadece bir kadrolaşma faaliyeti olmayıp aynı zamanda sınıfsal uçurumu ortadan kaldıran ve özdeşleşme mekanizmasının dinsel ortaklık üzerinden inşa edilmesine olanak sağlayan bir uygulama olarak okunabilir (Saraçoğlu,2011: 44). Bu bağlamda mevcut iktidar açısından dinin mesafeleri ortadan kaldıran bir özdeşleşme mekanizması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bakış açısı doğrultusunda dinin aynı zamanda eşitlik, hak, hukuk, adalet gibi konular gündeme geldiğinde de mesafeleri ortadan kaldıran bir yapı olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda Disk'in Aralık 2018'de yayımladığı rapora¹¹ göre Türkiye'de Cumhurbaşkanı maaşının asgari ücretin 25,4 katı olması, asgari ücret alan kişi ile Cumhurbaşkanı'nın Müslüman olması bağlamında eriyen ortadan kalkan bir uçurum olmaktadır. Sonuç olarak İslamiyet açısından tüm Müslümanlar eşittir.

Dinin siyasal alandaki kullanımı, devlet kademelerinde AK Parti'nin gücüne doğru orantılı olarak artmış ve dini temelli bir kimlik politikası oluşturulmuştur. Sosyal ve politik alanlardaki düzenlemeler de dinin görünürlüğünü arttırmaya yönelik olmuştur. Kamuda başörtü yasağının kaldırılması, Diyanet İşlerinin statü ve işlevlerinde yapılan değişiklikler bu duruma örnek teşkil edebilir. Dini her alanda görünür kılma yaklaşımı Kutlu Doğum Haftası'nın daha gösterişli kutlanmasından, ilköğretim ve liselerde değerler eğitimin verilmesine, TRT yayınlarında dine yönelik olumlu

¹⁰<https://www.aydinlik.com.tr/kisi-laik-olmaz-mi-ozgurluk-meydani-ekim-2017-2>

¹¹<http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/DISK-AR-2019-Asgari-U%CC%88cret-Raporu-SON-1->

içeriklerin arttırılmasından, gösterişli camilerin inşasına kadar toplumsal hayatın hemen her alanında kendine yer bulmuştur (Özel, 2017:887). Sinema açısından ise bu görünürlüğün nasıl olması gerektiği Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2004 yılında düzenlediği "II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi'nde" din adamları üzerinden tarif edilmiştir. Bu kongrenin sonuçlarından bazı maddeler ise direkt konumuzla ilgilidir;

"7. Yıllardan beri Hollywood filmlerinin büyük bir kısmında din adamları, saygın, kültürlü ve uzlaşmacı bir tiplikle karşımıza çıkarken; Türk sinemasında kaba, gerici, yobaz, hurafelerle örülmüş, toplumun etik ve estetik değerlerini hiçe sayan bir din adamı imajının oluşturulması, toplumda saygı duyulan imajının aşındırılmasına yol açmakta, dolayısıyla din adamına karşı takınılacak tavrın dine de olumsuz yaklaşıma dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu itibarla milli mücadele konulu filmlerde, din adamlarının düşmanla işbirliği yapan vatan haini insanlar olarak gösterilmesi, bazı bölgelerimizde yaşayan kadının ezilmişliği, törelerden kaynaklanan birtakım trajik durumların İslam'ın gereğiymiş gibi filmlerde yansıtılması, dinin çağdaşlığın karşıtı bir sunumla verilip, din adamlarının da bilim ve sanata karşı duran, gerici, yobaz, üfürükçü olarak takdimi asla kabul edilemez.

8. Bundan sonra yapılacak filmlerde, zihinlerde mevcut kötü imajın silinerek, din adamının toplumla barışık, hayatın her safhasında halkla iç içe olan, onların sorunlarıyla yakından ilgilenen; bilgili, görgülü, kültürlü ve saygın, sosyokültürel ve sosyo-psikolojik yardım hizmetlerindeki fonksiyonel kişiliği gözler önüne serilmeli, dini mesajlar daima çağın, yaşadığımız tabii hayatın içinden olmalıdır. Bu itibarla din görevlisini doğru bir şekilde filme aktaracak senaristlerin, cami eksenli din hizmetleri araştırması gibi alan araştırmalarından haberdar olması ve kendilerinin de bu konuda yeterli gözlemler yapması gerekir.

10. Sesli ve görüntülü yayıncılık alanında günümüz insanının ihtiyaçlarını karşılayıcı nitelikte ve estetik değeri yüksek eserlerin üretilebilmesi amacıyla değişik iletişim fakültelerinde İslam ve din adamı imgesi vb. konulu çalışmalara yer verilmesi sağlanmalı, dini film senaryoları dalında yarışmalar düzenlenmeli, bu yarışmalar sonucunda ödüller verilmeli, kazanan projelerin filme aktarılabilmesi için gerekli finansman temin edilmeli, periyodik olarak ulusal ve uluslar arası dini film festivalleri düzenlenmeli, bu şekilde dini konulu sinema filmleri için zengin bir materyal elde edilme yoluna gidilmelidir. Bu hususta TRT ve Diyanet İşleri Başkanlığı iş birliği içerisinde olmalıdır.

11. Dini temalı senaryolarda büyük ölçüde kötülüklerin yerine iyiliklerin gösterilmesi pedagojik açıdan daha uygun olacaktır. Didaktik anlatımlar filmi sıkıcı hale getireceğinden gündelik hayatın çeşitli alanlarını konu edinmek suretiyle zenginlik kazanmalıdır. Böylece bu filmlerdeki tekdüzelik sosyal hayattan kopukluk ve izlenmedeki sıkıcılık büyük ölçüde giderilmiş olacaktır".(Bardakoğlu, 2005:14)

Belirli aralıklarla yapılan Dini Yayınlar Kongresi yazınsal ve görsel kültür ürünlerinde İslami değerleri yaymayı ve aktarmayı esas almıştır.¹²

Ekonomik olarak gelecek kaygısı ve korkusu yaşayan birey, yukarıda açıkladığımız olaylar ve ötekileştirmenin etkisiyle de tehlikenin nereden ve kimden geleceğini sezememektedir. Böylesi bir tedirginlik ve korku atmosferinin hakim olduğu bir toplumda ise korku sinemasının sayısal olarak yükselişe geçmesi kaçınılmaz olmaktadır. Çalışmamızı ilgilendiren asıl nokta korku sinemasının din üzerinden yapısını oluşturmaya çalışmasıdır.

2000 sonrasındaki Türk korku filmlerini diyanetin istekleri doğrultusunda değerlendirmek, filmlerdeki dini tutumu açıklayabilmek için önem arz etmektedir.

3.2.1. 2000 Sonrası Türk Korku Sinemasında Örnek Filmler Üzerinden Dini Görünürlük

Korkunun ve dolayısıyla bilinmezliğin yarattığı duygu, tüm sanat dallarında kendini dışa vurma imkanı bulmuştur. Sinema da bu sanat dallarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk sinemasının ilk yıllarında kayda değer bir gelişme gösteremeyen korku filmleri 2000 yılı ve sonrasında nicelik olarak bir ivme kazanmış ve günümüze kadar pek çok korku filmi çekilmiştir.

Sayısının çokluğu ile alakalı olarak bu başlık altında 2018 yılına kadar çekilen korku filmlerinin arasından ve kullandığı dini imgelere göre seçilen filmler üzerinden değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.* Tezimizin konusu gereği seçilen korku filmlerindeki dini eğilimi vurgulamak öncelikli amacımız olacaktır. Ayrıca filmlerdeki hoca karakterinin sunumunun Diyanet İşlerinin yayınladığı kongre esasları ile ne ölçüde örtüştüğü tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu nedenle filmlerde dinin sunumu ve çözüm önerileri konusundaki benzerlik önemli argümanımız olacaktır. Filmleri incelerken

¹²<https://www2.diyaret.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/Documents/Dini%20yay%C4%B1nlar%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%20Yay%C4%B1n%20kongreleri%20sonu%C3%A7%20bildirgeleri.pdf>

*2000 – 2018 yılları arasında çekilen tüm Türk korku filmlerinin bilgisine Gizem Şimşek Kaya'nın "Türk Korku Sineması Kronolojisi I – II" kitaplarından ulaşılabilir.

şeytan ve cin ayrı olgular olarak ele alınmamıştır ve “Kur’an’da Şeytan Kavramı” başlığında konuya açıklık getirilmiştir. Benzer konu, olay, çatışma ve durumlar üzerinden kötülük kavramının görünür olduğu şeytan-cin’nin filmlerde nasıl ele alındığı saptanmaya çalışılacaktır.

İlk örnek filmimiz, Musallat (2007) Suat ile evli olan Nurcan’a şeytan-cinin aşık olmasını konu edinir. Çalışmak için Almanya’ya giden Suat’ın kılığına giren şeytan-cin köyde Nurcan ile yaşamaktadır. Köydeki herkes şeytan-cini Suat zannetmektedir. Suat’ın Almanya’dan ailesi ile iletişim kurmasını da engelleyen şeytan-cin Suat’a da musallat olur. Şeytan-cinin musallat olmasından dolayı yaşadığı olaylar yüzünden psikolojisi bozulan Suat, çareyi tıpta arar. Ancak tıbbın çözemediği sorunlarını dini bütün bir adam olan hoca çözer. Kendisine korunması için muska yazar. Bu süre zarfında Nurcan’ı hamile bırakan cin, doğan bebeğinin köy halkı tarafından öldürülmesi sonucu intikam almaya başlar. Önce düş alırken muskasını çıkaran Suat’ı daha sonra, hocayı ve ailesini öldürür.

Semum (2008) filminde Canan ve Volkan adlı evli çift yeni bir eve taşınırlar. Canan zamanla evde garip olaylar yaşamaya başlar. Canan’ın psikolojik sorunları olduğunu düşünen Volkan onu bir psikiyatriste götürür, ancak sorunlar devam eder. Daha sonra bir arkadaşlarının tavsiyesiyle dini bütün bir hocaya başvururlar. Canan’ın arkadaşı olan Banu, Canan’a büyü yapmış ve bir şeytan-cin musallat etmiştir. Hoca, Canan’ı ele geçiren şeytan-cini kovmayı başarır. Banu filmin sonunda Canan’a musallat ettiği şeytan-cin tarafından öldürülür.

Üç Harfliler Marid (2010) filmi, Ayla adında bir kadına şeytan-cin musallat oluşunu konu almaktadır. Ayla küçük bir çocukken ablasının arkadaşlarıyla birlikte çağırdığı şeytan-cin Ayla’ya musallat olur ancak Ayla dini bütün bir hocanın yaptığı muska ile musallattan kurtulur. Yıllar geçer ve Ayla, Serkan isimli bir adam ile evlenir. Muskasını kaybetmesi sonucu cin-şeytan kendisine tekrar musallat olur. Psikoloğa da giden Ayla’nın durumunda herhangi bir düzelme olmaz. Çare olarak Serkan’ın bulduğu İzzet isimli hoca muska yazar ama karşılığında para aldığı için muska işe yaramaz.

Ayla'nın bedenini ele geçiren şeytan-cin, İzzet hoca, Serkan ve Ayla'nın iki arkadaşını öldürür.

Dabbe Bir Cin Vakası (2012) filminde evli ve bir kız çocuğu sahibi olan Ceyda isimli genç kadının evinde garip olaylar yaşanmaktadır. Psikiyatristi Ceyda'nın durumuna uyurgezerlik teşhisi koyar. Ancak Ceyda'ya büyü sonucu şeytan-cin musallat olmuştur. Ceyda'nın kocası ve arkadaşları dini bütün bir hocanın yardımıyla büyüü bozup musallatı ortadan kaldırmaya çalışırlar. Ancak Ceyda da dahil olmak üzere herkes büyüü ortadan kaldırmaya çalışırken ölür.

Dabbe Cin Çarpması (2013) filmi tıbbın çare bulamadığı ve şizofren olduğu düşünülen bir kadına dini bütün bir hoca olan Faruk'un yardım edip edemeyeceğini konu alır. Ebru isimli psikiyatristin araştırma konusu olan kadın ve Faruk hocanın teknikleri, bilim - din çatışmasını gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Faruk hoca büyü yapıldığını kanıtlar ve kadını musallat olan şeytan-cinin etkisinden kurtarır. Ancak babasının işlediği bir günah yüzünden şeytan-cin aslında Ebru'nun peşindedir ve filmin sonunda Ebru'yu öldürür.

Azazil Düğüm (2014) filminde anne ve babası ölen Sinem teyzesi ve eniştesi ile kendisine miras kalan evde yaşamaktadır. Teyzesinin yaptığı büyü yüzünden kendisine şeytan-cin musallat olan Sinem psikiyatriste gider ancak yaşadıklarına bir çözüm bulamaz. Sevgilisinin tanıdığı dini bütün bir adam olan hoca Sinem'i ele geçiren şeytan-cini kovmayı başarır ve Sinem kurtulur.

Azem 2: Cin Garezi (2015) filmi geceleri annesinin mezarına giden genç bir kıza şeytan-cinlerin musallat olmasını konu edinmektedir. Babası tarafından dini bütün bir hocaya götürülen kız musallattan kurtulur. İnançsız olarak ifade edilen Bahadır karakterinin şeytan-cinlerin hapsedildiği aynayı kırması sonucu genç kız tekrar şeytan-cinlerin etkisi altına girer. Bahadır, Hoca, kızın babası filmin sonunda ölürken. Dini bütün diğer hoca olan Affar karakteri kızı kurtaramasa da hayatta kalır.

Şeytan – 1 Racim 2: İfrit(2015)filminde yıllarca epilepsi tedavisi gören genç kızı aslında şeytan-cin ele geçirmiştir. Anne ve babası çocuk sahibi olmak için büyü yapmıştır ve şeytan kadını hamile bırakmıştır. Şeytanın kızı olarak sunulan ve hiçbir

şeyden haberi olmayan genç kız çareyi dini bütün bir hocada arar. Kıza yardım etmeye çalışan hoca ve arkadaşları şeytanın etkisinde olan kız tarafından öldürülür.

Deccal (2015) filminde, Şeytanın oğluna hamile kalan Duygu başına gelen olaylardan ve şeytan-cinin etkisinden kurtulmak için çareyi dini bütün bir hocada arar. Duygu'ya yardım etmeye çalışan hoca başarılı olmaz ve şeytan tarafından öldürülür. Filmin sonunda Duygu da şeytanın oğlunu dünyaya getirdikten sonra ölür.

Üç Harfliler 2:Hablis (2015) filminde Seval ve Serpil isimli iki kız kardeşin başına gelenler konu alınır ve film bilim ile dini karşı karşıya getirir. Garip davranışları yüzünden akıl hastanesine yatırılan Seval tedavi olduğuna kanaat getirilince evine geri döner ve evde garip olaylar yaşanmaya başlar. Seval'in içine şeytan-cin girdiğine ikna olan aile bir hoca çağırır ancak şeytan-cin çıkarma esnasında Seval ölür Serpil ise akıl hastanesine yatırılır.

Mihrez Cin Padişahı (2015) filminde Betül isimli genç bir kıza şeytan- cinin musallat olması konu alınır. Betül'ün çevresindekilere de musallat olan şeytan-cini etkisiz hale getirmek için Betül ve arkadaşları dini bütün bir hocadan yardım ister. Hocanın şeytan-cini kovmaya gücü yetmez ve Betül ile arkadaşları şeytan-cinin hizmetkarı olurlar.

Alkarısı: Cin-net (2015) film yedi aylık hamile olan Güzide isimli kadına şeytan- cin musallat olmasını konu alır. Yaşadıkları yüzünden kendini kaybeden Güzide'ye yardım etmek isteyen kocası dini bütün bir hocaya başvurur. Hoca büyü sonucu şeytan – cinin musallat olduğunu ortaya çıkarır. Büyüyü ve şeytan-cini etkisiz hale getiren hoca Güzide'yi kurtarır.

Vesvese Cin Tuzağı (2015) filmi, Murat isimli genç bir erkeğe şeytan – cin musallat olmasını konu alır. Ceren isimli genç bir kızın Murat'ın kendisine aşık olması için yaptığı büyü sonucunda şeytan-cin Murat'ı etkisi altına almaya başlar. Murat'ın annesi dini bütün bir hocadan yardım ister. Hoca büyüü bozarak Murat'ı musallattan kurtarır.

Azap (2015) filmi şeytan-cinler tarafından ele geçirilmiş bir köye öğretmen olarak atanan Ayşin'e şeytan-cinlerin musallat olmasını konu alır. Ayşin'e yardım etmek için olaya dahil olan arkadaşları dini bütün bir hocadan yardım ister. Hoca hem Ayşin'i hem de köyü şeytan-cin musallatından kurtarır.

Hüddam (2015) filmi yaşlı bir kadın olan Derya'ya şeytan – cin musallat olmasını konu alır. Derya'nın oğlu olan Can çareyi önce Psikiyatrist arkadaşında arar ancak arkadaşı şeytan-cin karşısında hiçbir şey yapmaz ve o da şeytan-cinin etkisine girer. Can daha sonra dini bütün bir hocaya başvurur. Hoca Derya'yı şeytan-cin musallatından kurtarır.

Mel'un (2016) filmi bir köyde yaşayan genç bir kızın şeytan-cin tarafından ele geçirilmesini konu alır. Köydeki büyücü kadının yaptığı büyü yüzünden kıza musallat olan şeytan-cini köyün dini bütün bir adam olan hocası kovmayı ve kızı kurtarmayı başarır.

Azazil 2: Büyü (2016) filmi Sedat ve Aylin isimli evli genç çiftte büyü sonucu şeytan-cin musallat oluşunu konu alır. Sedat'ın annesinin Aylin'e yaptığı büyü bütün aileyi etkiler. Sedat çareyi dini bütün bir hocaya danışmakta bulur. Hoca büyüyü bozup Aylin'i ve aileyi şeytan-cinin musallatından kurtarır.

Sinsiran Yasak Aşk (2017)filminde kim tarafından yapıldığı belli olmayan bir büyü sonucu Bedri isimli genç bir adamın şeytan-cin tarafından ele geçirilmesi konu alınır. Dini bütün bir hocadan yardım alan Bedri'nin ailesi hocaların şeytan – cini kovmaya gücü yetmeyince tesir altında olan Bedri tarafından öldürülür.

Deccal 2 (2017) devam filminde ise ilk filmde Duygu'nun doğurduğu şeytanın oğlu bir aile tarafından evlat edinilir. Evlat edinen aile zamanla şeytan-cinin etkisine girer ve garip olaylar yaşar. Filmde dini bütün bir hoca olan karakterin ve inançlı insanların gücü şeytanın oğlunu yenmeye yetmez. Evlat edinen aile ve onlara yardımcı olmaya çalışan herkes ölür.

Görüldüğü üzere filmlerde ortak birçok nokta vardır. Şeytan-cin'in musallat olduğu güzel kadınlar, bilime karşı din adamının üstün gelmesi, büyü ve muska gibi batıl

inancılar ve karakterlerin hepsinin şeytan-cin tarafından öldürülmesi gibi. Tüm bu veriler çevresinde neredeyse aynı filmin farklı versiyonlarını izleriz (melodram filmlerigibi). Korku filmlerinin konu ya da çatışmanın izleyici tarafından beğenilmesi sonucunda benzerlerinin, ticari kaygıyla yapıldığını söyleyebiliriz. Bu durum ise korku filmlerindeki artışın nedenlerinden birinin de ekonomik olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 1: 2000 – 2018 Yılları Arasında Örnek Türk Korku Filmlerinde Din Adamının Sunuluş Biçimleri Analizi

Filmler	Dini Bütün Hoca	Bilim Adamına Üstün Gelen Hoca
Musallat (2007)	X	X
Semum (2008)	X	X
Üç Harfliler Marid (2010)	X	
Dabbe Bir Cin Vakası (2012)	X	X
Dabbe Cin Çarpması (2013)	X	X
Azazil Düğüm (2014)	X	X
Mihrez Cin Padişahı (2015)	X	
Azem 2: Cin Garezi (2015)	X	
Şeytan-ı Racim 2: İfrit (2015)	X	X
Deccal (2015)	X	
Alkarısı: Cin-net (2015)	X	
Vesvese Cin Tuzağı (2015)	X	
Azap (2015)	X	
ç Harfliler 2:Hablis (2015)	X	X
Hüddam (2015)	X	X
Mel'un (2016)	X	
Azazil 2: Büyü (2016)	X	X
Sinsiran Yasak Aşk (2017)	X	
Deccal 2 (2017)	X	

Tablo İzlenen filmler üzerinden tarafımcı hazırlanmıştır.

Örnek filmler üzerinden hocaların ele alınışı diyanet işlerinin kongresinde yayınlanan maddelerle belli ölçüde örtüşmektedir. Sadece insanlara yardım etmek isteyen dini bütün hocalar şeytan – cin karşısında başarısız olduğu durumlarda iyi niyetli olarak değerlendirilebilmektedirler. Bilim ile din arasında gerçekleşen mücadelede ise din bilime, hoca da bilim adamına üstün gelmektedir. Ancak ne olursa olsun çoğu filmde dini bütün hocaların şeytan – cini kovmaya gücünün yetmemesi tezimiz bağlamında önem arz etmekte ve şeytan –cinin gücüne yapılan vurguyu gözler önüne sermektedir.

Türkiye’de 2000 sonrası korku sinemasının artışı ülkenin içine bulunduğu ekonomik, siyasi, kültürel atmosfere bağlansa da göz ardı edilmemesi gereken nokta, sinemanın tecimsel yönüdür. Filmler her ne kadar hoca imgesi bağlamında diyanetin isteği doğrultusunda hareket etse de, daha dünyevi ve günlük hayatın içinden felsefi yanı ağır basan dini temalı filmler maddi destek alabilmiştir.¹³ Bu açıdan maddi destek alamamasına rağmen korku filmlerindeki artış, teknolojik gelişmeler ve ticari kaygılar açısından da değerlendirilmesi gereken bir konu olmaktadır.

3.2.2. 2000 – 2018 Yılları Arasında Türk Korku Filmlerinin Artışında Teknolojik Gelişmeler ve Ticari Kaygıların Rolü

Sinemanın varoluşu teknolojik gelişmelerden ayrı düşünülebilecek bir konu değildir. Tarihsel perspektifte ele alındığında sesin sinemaya girişinden, üç boyutlu filmlere kadar geçen süreçte sinema teknolojik gelişmeler ile şekillenmiş ve kendine yeni anlatı kodları oluşturabilmiştir. Özelde ise yapısı gereği korku ve bilim kurgu türü teknolojik gelişmelerden en fazla etkilen ve şekillen türler arasında yerini almıştır. Bilgisayar teknolojisi ve özel efekt sayesinde korku filmleri izleyiciyi etkileyebilmek adına çeşitli korku imgelerini beyaz perdeye yansıtabilmekte ve sinemanın ilk dönemlerine göre daha etkileyici olabilmektedir.

¹³ https://sadibey.com/dosyalar/Kitaplar/Kultur_Bakanligi_Sinema_Destekleri_01.pdf

2000 sonrasındaki Türk korku filmleri dikkate alındığında gelişen teknolojinin etkisi net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Genellikle tanınmayan düşük bütçeli oyuncular ile çekilen filmlerin hemen hepsinde özel efekt kullanımı mevcuttur. Senaryo ve öyküden çok, özel efekt ve teknolojinin nimetleri ile korkutulmaya çalışılan izleyici beyaz perdede pek çok korku imgesi ile karşılaşabilmektedir. Özellikle Hasan Karacadağ, Özgür Bakar, Arkın Aktaç, Alper Mestçi'nin filmleri dikkate alındığında özel efekt kullanımının, Türk korku sinemasında kat ettiği yol gözlemlenebilmektedir.

Bilgisayar teknolojisi ile her insanın ulaşabileceği özel efekt uygulamaları, ilk dönemlere göre çok fazla bütçe de gerektirmemektedir. Hal böyle olunca, içinde en ufak bir korku imgesi olan öykü, korku filmine dönüşebilmekte ve ucuza mal edilebilmektedir. Telefon kamerası ile çekilen korku filmleri düşünüldüğünde – Ezan,2015 – teknolojinin film yapımı konusunda getirdiği kolaylıklar daha net anlaşılabilmektedir. 2000 – 2018 arasında vizyona giren Türk korku filmlerinin hasılatları dikkate alındığında, gerçekleşen artışın tecimsel yönü net bir şekilde anlaşılabilmektedir. Belli başlı film ve yönetmenlerin ticari başarısı, amatör ve genç yönetmenleri de korku filmi çekmeye yöneltmiş olabileceği gibi işlenen konuların da benzer nitelikte olmasına neden olmuştur.

Tablo 2: 2000 – 2013 Yılları Arasında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri
Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat

Film	Vizyon Tarihi	Toplam İzleyici Sayısı	Toplam Hasılat (TL)
BÜYÜ	17 Aralık 2004	553.137	3.151.416.00
DABBE	10 Şubat 2006	539.381	3.308.372.00
ARAF	6 Ekim 2006	126.676	820.946.60
KÜÇÜK KIYAMET	22 Aralık 2006	383.749	2.777.450.00
GOMEDA	23 Şubat 2007	46.768	327.406.50
MUSALLAT	16 Kasım 2007	301.220	2.095.397.75
SEMUM	8 Şubat 2008	334.168	2.248.907.00
KONAK	30 Ekim 2009	38.317	283.524.00
DABBE 2	25 Aralık 2009	264.259	1.982.397.75
SES	5 Mart 2010	57.117	430.268.65
ÜÇ HARFLİLER: MARİD	24 Eylül 2010	139.875	1.069.429.00
CÊHENNEN 3D	1 Ekim 2010	104.292	897.503.00
KARADEDELER OLAYI	16 Eylül 2011	75.205	623.705.50
MÜHÜRLÜ KÖŞK	30 Eylül 2011	27.740	210.504.50
MUSALLAT 2: LANET	2 Aralık 2011	514.331	4.401. 327.00
DABBE: BİR CİN VAKASI	3 Ağustos 2012	370.221	3.156.156.00
GÖRÜNMEYENLER	30 Kasım 2012	35.673	313.504.00
DÖÜŞÜM Htr2b	28 Aralık 2012	44.154	384.044.61
EL-CİN	5 Nisan 2013	421.052	3.646.064.00
DABBE: CİN ÇARPMASI	2 Ağustos 2013	422.747	3.751.364.00
ŞEYTAN-I RACİM	13 Eylül 2013	242.215	2.144.928.82
İBLİSİN OĞLU 13. VAHŞET	27 Aralık 2013	4.641	35.636

Veriler www.boxofficeturkiye.com adresinden alınmıştır.

Tablo 3: 2014 – 2015 Yılları Arasında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri
Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat

Film	Vizyon Tarihi	Toplam İzleyici Sayısı	Toplam Hasılat (TL)
AMMAR: CİN TARİKATI	21 Mart 2014	119.850	1.024.553.50
AZEM: CİN KARASI	30 Mayıs 2014	115.615	1.076.654.59
MUSKA	25 Temmuz 2014	117.867	1.134.014.92
AZAZİL: DÜĞÜM	29 Ağustos 2014	179.236	1.669.405.07
DABBE: ZEHRİ CİN	12 Eylül 2014	837.791	8.349.072.00
SİCCİN	26 Eylül 2014	337.126	3.476.088.00
ÜMMÜ SIBYAN: ZİFİR	21 Kasım 2014	132.914	1.229.734.95
KATRAN	13 Şubat 2015	21.033	204.209.71
MÜNAFIK	3 Nisan 2015	17.103	1777.287.57
MİHREZ: CİN PADİŞAHI	17 Nisan 2015	113.699	1.118.468,22
EZAN	1 Mayıs 2015	36.145	347.395.31
AZEM 2: CİN GAREZİ	15 Mayıs 2015	92.864	939.715.71
HELAK: KAYIP KÖY	22 Mayıs 2015	38.709	395.186.80
ŞEYTAN –I RACİM 2: İFRİT	5 Haziran 2015	105.600	1.004.581.70
HANNAS: KARANLIKTA SAKLANAN	12 Haziran 2015	40.589	398.042.08
ALKARISI	26 Haziran 2015	34.451	354.702.40
SİCCİN 2	10 Temmuz 2015	289.327	2.883.392.97
DECCAL	24 Temmuz 2015	170.190	1.747.218.89
ÜÇ HARFLİLER 2: HABLİS	14 Ağustos 2015	168.520	1.703.719.20
DABBE 6	11 Eylül 2015	536.651	5.610.195.39
VESVESE: CİN TUZAĞI	2 Ekim 2015	5.107	43.869.50
KÜ'FA: CİN KAPANI	16 Ekim 2015	28.176	282.834.77
CİN KUYUSU	6 Kasım 2015	89.835	951.913.11
HÜDDAM	20 Kasım 2015	64.815	687.429.14
AZAP	11 Aralık 2015	39.983	376.809.66

Veriler www.boxofficeturkiye.com adresinden alınmıştır.

Tablo 4: 2016 Yılında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat

Film	Vizyon Tarihi	Toplam İzleyici Sayısı	Toplam Hasılat (TL)
BASKIN KARABASAN	1 Ocak 2016	67.100	762.576.47
MEL-UN	12 Şubat 2016	9.655	92.175.50
ÇAĞRILAN	26 Şubat 2016	30.759	334.750.56
CEBERRUT	4 Mart 2016	11.862	110.531.62
AZAZİL 2:BÜYÜ	25 Mart 2016	80.904	884.802.21
AZEM 3: CİN TOHUMU	9 Eylül 2016	70.564	770.655.68
KABR – İ CİN: MÜHÜR	22 Nisan 2016	24.077	252.065.30
ŞEYTAN PAPUÇTA	22 Nisan 2016	1.165	11.074.50
MAGİ	29 Nisan 2016	227.978	2.368.553.25
İFRİTİN DİYETİ: CİNNİA	6 Mayıs 2016	10.021	98.905.90
ALAMET-İ KİYAMET: TARİKAT	20 Mayıs 2016	170.242	1.580.111.03
CİNNİ: UYANIŞ	27 Mayıs 2016	76.788	809.956.55
ŞEYTANINÇOCUKLARI: ELEBYAZ	3 Haziran 2016	10.545	11.546.00
SEKERAT:SON	10 Haziran 2016	4.787	46.685.50
AMMAR 2: CİN İSTİLASI	17 Haziran 2016	64.860	692.918.62
ÜÇ HARFLİLER 3: KARA BÜYÜ	1 Temmuz 2016	226.349	2.392.484.84
KANLI GİRDAP	22 Temmuz 2016	16.015	167.029,16
LANETLİ ANAHTAR	12 Ağustos 2016	34.051	361.301,71
SİCCİN 3: CÜMR-Ü AŞK	2 Eylül 2016	227.596	2.980.133.53
AZEM 4: ALACAKARANLIK	9 Eylül 2016	70.564	770.655.68
GECE SEANSI	23 Eylül 2016	7.216	71.859.06
LANET: UYANIŞ	30 Eylül 2016	6.771	68.685.50
BERZAH CİN ALEMİ	14 Ekim 2016	31.923	312.742.27
İLLET	21 Ekim 2016	364	5.540.00
ZUZULA	16 Aralık 2016	5.079	44.746.28

Veriler www.boxofficeturkiye.com adresinden alınmıştır.

Tablo 5: 2017 Yılında Gösterime Giren Türk Korku Filmleri Toplam İzleyici Sayısı ve Toplam Hasılat

Film	Vizyon Tarihi	Toplam İzleyici Sayısı	Toplam Hasılat (TL)
FELAK	13 Ocak 2017	37.766	372.906.78
PERDE:AYN-I CİN	10 Mart 2017	5.925	62.266.00
KUYU	17 Mart 2017	12.050	130.983.46
LANET: ERVAH CİNLERİ	28 Nisan 2017	25.355	282.261.40
666 CİN MUSALLATI	5 Mayıs 2017	21.528	232.148.56
GERİ DÖNDÜ	12 Mayıs 2017	1.997	18.884.00
SİNSİRAN: YASAK AŞK	26 Mayıs 2017	17.953	192.868.59
NEFRİN	2 Haziran 2017	3.195	34.102.00
DECCAL 2	16 Haziran 2017	93.081	1.067.471.95
BÜYÜ 2	23 Haziran 2017	65.990	736.557.72
BEZM-İ EZEL	21 Temmuz 2017	12.351	128.743.00
CİN AYET-İ AŞK	28 Temmuz 2017	29.937	334.925.02
İKİ	4 Ağustos 2017	9.851	106.988.03
SEMUR:ŞEYTANIN KABİLESİ	18 Ağustos 2017	22.694	232.161.00
SİCCİN 4	1 Eylül 2017	476.880	5.638.713.22
MORG	22 Temmuz 2016	16.015	167.029,16
Gölge	13 Ocak 2017	2.445	21.522.50

Veriler www.boxofficeturkiye.com adresinden alınmıştır.

Tablolar incelendiğinde anlaşılabileceği gibi 32 film, 100.000 kişinin üzerinde seyirciye ulaşmayı başarmış ve hatırı sayılır bir gelir elde etmiştir. Özellikle Hasan Karacadağ, Özgür Bakar, Arkın Aktaç Alper Mestçi'nin filmleri başı çekerken, ardılarının benzer konular ile film yaparak aynı tecimsel başarıyı yakaladıkları söylenilebilir. Filmlerde korku unsuru olarak kullanılan konuların benzerliği bu görüşümüzü kanıtlar niteliktedir.

Tablo 6: 2000 – 2018 Yılları Arasında Türk Korku Filmlerinde Kullanılan Korku Unsurları Analizi

Vizyona Giren Film Sayısı	Şeytan – Cin Unsuru Kullanan Film Sayısı	Doğal Afet Unsuru Kullanan Film Sayısı	Kıyamet Unsuru/Şeytan – Cin Unsuru Kullanan Film Sayısı
90	80	1	6

Veriler “ŞİMŞEK, Gizem (2017). Türk Korku Sineması Kronolojisi ¹⁴

2000 sonrasında Türkiye’nin içinde bulunduğu toplumsal, siyasi, ekonomik, kültürel durum korku filmlerinin artışında bir neden olabileceği gibi, teknolojik gelişmeler ve tecimsel kaygılar da bu artışta göz ardı edilemeyecek olgular olarak değerlendirilebilir. Tezimiz bağlamında bizi asıl ilgilendiren konu ise dini temalı olarak değerlendirilen Türk korku filmlerinin içerik açısından İslamiyetteki kötülük anlayışını yansıtıp yansıtmadığıdır.

3.3. İslamiyetteki Kötülük Anlayışı Bağlamında Türk Sinemasındaki Korku Filmlerinin Örnekler Üzerinden Çözümlemesi

Korku sineması üzerine bir araştırma yapmak, kötülük kavramı üzerine de bir incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Korku filmleri özünde zemin olarak iyi, kötü – iyilik, kötülük çatışmasını kullanan filmlerdir. Korkutucu olan (yaratık, durum, olay, vb.) aynı zamanda da kötüdür. Korkunun özünde dönüp dolaşıp dayandığı kaçınılmaz olan ölüm ile bağdaşması beraberinde, varlığa zarar verici bir unsuru getirmektedir. Bu zarar verici unsur da kötü olmak durumundadır. Bu bağlamda çalışmamızın ilk bölümünde ele aldığımız kötülük problemi konusu Türkiye’de 2000 sonrası yapılan korku filmlerindeki dini yaklaşıma daha derinlemesine bakabilmeyi amaçlamaktadır. İlk bölümde üzerinde

¹⁴“ŞİMŞEK, Gizem (2017). Türk Korku Sineması Kronolojisi I, İstanbul: Pales Yayınları, ve “KAYA, Gizem Şimşek (2018). Türk Korku Sineması Kronolojisi II, İstanbul: Pales Yayınları” kitaplarından derlenmiştir..

detaylı bir şekilde durmaya çalıştığımız nokta, İslamiyet ve Hristiyanlık açısından kötülüğün neyi ifade ettiğidir. Felsefe, kelam ve Kur'an açısından yapılan araştırmalarda İslamiyet'in kötülüğe imtihan ve ceza odaklı yaklaştığına, kötülüğü özünde pozitif bir değer olarak yorumladığı sonucuna ulaşılmıştır. Hristiyanlık kötülük anlayışında ise düalist anlayış ve asli günah anlayışı çerçevesinde şekillenen kötülük, salt bir kötülük olarak karşımıza çıkmakta ve şeytan kötülüklerin yaratıcısı olarak resmedilmektedir. Bu anlayışa doğru orantılı olarak da şeytan gücü bakımından bağımsız bir varlık olarak ifade edilmektedir.

2000 sonrası Türk korku sineması, örnek filmler üzerinden kötülüğün sunumu açısından incelenerek, filmlerin İslamiyet'i kötülük anlayışını mı, Hristiyanlık kötülük anlayışını mı yansıttığının araştırılması çalışmanın asıl eksenini oluşturmaktadır. Seçilen filmler üzerinden kötülüğün biçimsel sunumu dışında içerik bakımından ceza – imtihan ve asli günah – düalist şeytan olgusuna ne denli hizmet ettiği araştırılarak bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda başlangıcında yabancı korku filmleri taklit olarak gelişen Türk korku sinemasının, günümüzde İslami imgeleri kullanmakla birlikte, içerik açısından taklit yaklaşımını sürdürdüğüne dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Kullandığı dini imgelere göre seçilen filmler, Azem 2: Cin Garezi filmi dışında, Türk korku sinemasını şekillendirdiğini düşündüğümüz yönetmenlerin filmleri arasından seçilmiştir. Azem 2: Cin Garezi filmi ise ilk ve tek korku filmi olan yönetmenin içerik ve konu seçimi açısından çözümlemesini yaptığımız diğer filmlere benzerliğine vurgu yapmak için bilinçli olarak seçilmiştir. Filmleri çözümlerken şeytan ve cin farklı varlıklar olarak değerlendirilmemiş ve “Kur'an'da Şeytan Kavramı” başlığında konuya açıklık getirilmiştir.

3.3.1. D@bbe (2006)

3.3.1.1. Filmin Künyesi

35mm, renkli, J-Plan, 110 dk.

Tür: Korku

Yönetmen: Hasan Karacadağ

Yapımcı: Hasan Karacadağ

Senaryo: Hasan Karacadağ

Görüntü Yönetmeni: Seyhan Bilir

Müzik: Türkay Türkmen, Olay Andaç

Görsel Efeke: Cihat Parlak, Mincho Marinov

Sanat Yönetmeni: Kyoko K. Uomi

Oyuncular: Ebru Aykaç, Serdar Özer, Serhat Yiğit, Zeynep H. Çolakoğlu, Murat Seviş, Süha Tok, Fulya Candemir, Sabri Tekinalp, Ümit Acar, Kaan Girgin

3.3.1.2. Filmin Konusu

Filmde, Kur'an'da kıymet alameti olarak geçen “dabbe”nin cinleri ve interneti kullanarak insanları öldürmesi konu alınır. Tarık isimli gencin esrarengiz ölümüyle başlayan olaylar, Tarık'ın arkadaşları ve olayı araştıran komiserin etrafında şekillenmeye başlar. Dabbe cinleri ve interneti kullanarak filmde karakter konumunda sunulmaya çalışılan herkesi öldürür.

3.3.1.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Dabbe (2005) filmini ceza ve imtihan perspektifinden çözümlemek filmdeki karakterlerin ahlaki özellikleri ve “dabbe”nin neyi temsil ettiğı üzerine bir çıkarım yapmayı gerektirmektedir. Çalışmamız açısından “dabbe”nin nasıl yorumlandığı, İslamiyetteki kötülük olgusunun filme ne şekilde yansıdığı önem arz etmektedir.

“Dabbe” ister teknolojik bir alet, oluşum (internet), isterse bir hayvan olarak yorumlansın bizi ilgilendiren asıl nokta neyi temsil ettiğidir. Bu bağlamda filmdeki karakterler, onların hayata karşı geliştirdikleri bakış açıları, inanç dünyaları, ahlaki yapıları, en basit tabiri ile iyi mi yoksa kötü mü oldukları önemlidir. Filmde karşımıza çıkan ana karakterlerin hepsinin, filmin sonunda “dabbe” tarafından öldürüldüğü dikkate alındığında bunun İslamiyet açısından bir neden sonuç ilişkisine oturtulması gerekmektedir. Kaynağını dinden alan bir film olarak lanse edilen “Dabbe”nin alt metninde ne söylemeye çalıştığı çözümlememizin asıl noktasını oluşturmaktadır.

Dabbe filminin senaryosunda Kur’an’da geçen ve kıyamet alameti olarak ifade edilen “dabbe”den ilham alınmıştır. “Dabbe” kelimesi Kur’an’da pek çok ayette geçmektedir. “Yeryüzünde hiçbir canlı (dabbe) yoktur ki rızık Allah'a ait olmasın. Allah onun durduğu ve emanet bırakıldığı yeri bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır” (Kur’an – 1 Kerim, Hud: 6). Ayette rızka muhtaç olan her canlıyı ifade eden “dabbe”; yeryüzünde yürüyen her canlı, erkek ya da dişi, akıllı ya da akılsız her canlıya verilen isim, sadece dört ayaklılardan ibaret olmayıp insanların da dahil olduğu bütün hayvanatı içine alan umumi bir ifade şeklinde tefsir edilmiştir (Ünal, 2010 :170). “Göklerde ve yerde bulunan canlılar(dabbe) ve melekler Allah'a secde ederler. Onlar asla kibirlenip gururlanmazlar” (Kur’an – 1 Kerim, Nahl: 16/49) ayetinde “dabbe” kavramı ve melekler ayrı ayrı ifade edilmektedir. Bu durum meleklerin (daha geniş ifade ile melek – cin gibi cismani olmayan varlıkların) “dabbe” diye adlandırılan canlılar arasında olmadıklarını düşündürmektedir. “Dabbe” olarak adlandırılan bütün bu canlıların hepsi, Tanrı’ya itaat içinde, O’nun koyduğu ölçü, sınır ve denge içinde varlıklarını sürdürürler (Ünal, 2010: 172-178). Yeryüzünde Tanrı’nın yarattığı tüm canlıları kapsayan “dabbe” Kur’an’da kıyamet alameti olarak da karşımıza çıkmaktadır. “O söz başlarına geldiği zaman onlara yerden bir “dabbe” (canlı, cismani varlık) çıkarırız ve o, onlara, insanların ayetlerimize kesin bir inançla inanmadıklarını söyler” (Kur’an – 1 Kerim, Neml: 27/82). Yoruma açık olmakla birlikte “dabbe”nin görevini İslam alimleri hem ayetler hem de hadisler üzerinden değerlendirmişlerdir. Ayette geçen söylemek fiilinden kasıt, hangi insanın mümin hangi insanın kafir olduğunu söylemesi, kendisinin Tanrı’nın ayetlerinden olduğunu ve insanların buna

inanmadıklarını söylemesi, insanların anlayacakları dilden kıyameti onlara haber vermesi şeklinde yorumlanmıştır. Hadislerde ise Musa'nın asası ile müminlerin yüzünü aydınlatırken, Süleyman'ın mührü ile kafirleri damgalayacağı rivayet edilmektedir (Yazır, 1993: 373). Kıyameti haber vermesi, insanlara yaptığı yanlışları söylemesi, kafir ile mümini ayırt etmesinden dolayı “dabbe”nin aslında uyarıcı bir niteliğinin bulunduğu ifade edilebilir. (Çelik, 2013: 50).

Yukarıda kısaca “dabbe”nin İslamiyet açısından ne ifade ettiğini açıklamaya çalıştık. Bu noktada ise filmde “dabbe”nin neyi temsil ettiğini açıklamaya çalışacağız. “Dabbe”, filmde interneti ve şeytan - cinleri kullanarak önüne çıkan herkesi öldüren, karşısında Kur'an da dahil olmak üzere hiçbir gücün duramadığı, bir yaratık olarak tasvir edilmiştir. Ancak Kur'an'da şeytan da dahil olmak üzere dilediğini yapabilecek gücü olan bir varlık yoktur. Tüm güç Tanrıya aittir ve Tanrı'nın dilemesi olmadan hiçbir şey vuku bulamamaktadır. İyilik de kötülük de Tanrı'dan gelmektedir. Hristiyanlıktaki kötülük anlayışı ile İslamiyetteki kötülük anlayışı arasındaki en büyük farkın da bu olduğu ifade edilebilir. Hristiyan teodisesinde kötülük Tanrıya değil şeytana atfedilir. Tanrı yeryüzünde gerçekleşen kötülüklerden sorumlu tutulmaz ve kötülük, pozitif bir gerçekliği olmayan, salt bir kötülük olarak ifade edilir (Yaran, 1997: 92). Tezin I. Bölümünde açıklamaya çalıştığımız gibi İslamiyet söz konusu olduğunda pozitif bir gerçekliği olan kötülük, imtihan ve ceza olguları ile birlikte düşünülmektedir. İmtihan ile iyiyi, güzeli insana göstererek insanı eğitmeyi amaçlarken, ceza yolu ile başka insanların ibret almasını sağlamaya çalışmaktadır. Kur'an'da imtihanın iki türlü etkisi bulunmaktadır. İlki imtihan ile direkt karşı karşıya kalanlar üzerinden, ikincisi ise dolaylı yönden etkileneler üzerinden bahsedilebilir. İmtihan ile direkt karşı karşıya kalanlar, kötülükler karşısında denenmekte ve bu denenme sonucunda onların manevi, psikolojik, ahlaki ve benzeri yönlerden, eğitilmeleri, terbiye edilmeleri, olgunlaştırılmaları amaçlanmaktadır. Bu bağlamda kötülükler öncelikle dini ve manevi eğitim aracı görevini üstlenmektedir. İmtihandan dolayı yönden etkilenenler ise gözlemledikleri kötülükler karşısında birbirlerinin duygularını paylaşp, onların (imtihan olanların) yardımına koşarak olgunlaşır, onların çektiği acılardan ders

çıkartarak yetiştirirler. Bu açıdan kötülük sabır, minnettarlık ve merhametin oluşumunda da etkili olur(Yaran,1997:121).

Sonuç olarak kötülüğün hem ceza hem de imtihan açısından pozitif bir değeri vardır. Bu bağlamda monist bir Tanrı düşüncesini benimseyen İslam dininde Tanrı'yı kötülüklerin sorumluluğu karşısında savunma ihtiyacı duyulmaz. İyilik ve kötülük Tanrı'dan gelmektedir ve kötülükler amacı doğrultusunda pozitif olgulardır. Şeytan - cin anlayışını da şekillendiren bu tutum şeytan-cine bahşedilen güç konusunda da belirleyici olmuştur. Şeytan –cin Tanrı'dan insanları imtihan edebilmek için süre isteyen gücü sınırlı bir varlık olarak değerlendirilmiştir. Şeytan-cinin insana tesiri konusu ise tartışmaya yer bırakmayacak kadar nettir. Şeytan-cin özgür iradesi ile kötülüğü seçmemiş ve Tanrı inancı olan hiç kimseye zarar verememektedir. Hristiyanlıktaki asli günah anlayışının tersine İslamiyette kişi doğuştan kötü kabul edilmez, kötülük seçimleri doğrultusunda başına gelen imtihan ve ceza odaklı olgular olarak değerlendirilir. Monist Tanrı düşüncesine bağlı olarak da unutulmaması gereken önemli nokta Tanrı istemeden hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğidir. Bu noktadan bakıldığında filmdeki “dabbe”nin gerçekleştirdiği eylemler eğer İslamiyet’e uygun bir şekilde Tanrı’nın izin vermesi ile gerçekleşiyorsa karşımıza belli başlı sorular çıkmaktadır. Tanrı insanların ölmesine neden izin vermektedir? “Dabbe” bir kötülük ve ceza ise insanlar bu cezayı neden hak etmişlerdir? Eğer “dabbe” bir kıyamet alameti ise insanlar nasıl bir yola girmişlerdir de kıyamet yaklaşmaktadır? Eğer “dabbe” bir imtihan ise insanlar hangi ahlaki değer yargılarına göre imtihana tabi olmaktadırlar? Film sorduğumuz soruların hiçbirine cevap verebilecek bir veri sunmamaktadır. Sadece, kıyamet alameti olan “dabbe” yeryüzüne çıkmıştır ve insanları öldürmektedir. Filmde “dabbe” dini bir motif olarak ama içi boşaltılmış bir şekilde kullanılmıştır. İfade ettiği şey ise salt kötülüktür ki İslamiyette salt kötülük diye bir olgu söz konusu değildir. Bu açıdan filmdeki “dabbe”, Hristiyanlıktaki Tanrıya değil de şeytana atfedilen salt kötülük olgusuna daha uygun bir görünüm arz etmektedir.

Filmdeki kişiler kendileri ile ilgili izleyiciye sundukları veriler bakımından karakter olmaktan çok uzaktır. Komiser dışında başlarına gelen olayların hiçbir aşamasında belirleyici bir eylemleri ya da oluşları yoktur. Komiser karısını aldatmış ve

karısı onun yüzünden intihar etmiştir. Dinen zina olarak değerlendirilen bu durum aynı zamanda kişinin özgür iradesi ile gerçekleştirdiği ahlaki bir kötülük olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda komiserin yaptığı bir kötülük sonucu cezalandırıldığı görüşüne varılabilir. Filmdeki diğer kişiler olan Tarık, Cem, Sema, Hande ile ilgili arkadaş olmaları, cinsiyetleri ve isimleri dışında herhangi bir veri sunulmamaktadır. “Dabbe” bir cezalandırıcı olarak yorumlanmak istendiğinde filmdeki kişilerin bunu neden hak ettiği ile ilgili bir veri mevcut değildir.

Filmde karakter konumunda olabilecek diğer bir olgu ise internettir. Ancak filmde internet sadece “dabbe”nin ve şeytan - cinlerin insanlara ulaşmak için kullandığı bir araç olarak vurgulanmıştır. İnternetin insanların ahlak yapılarını nasıl etkilediği, yapıcı ya da yıkıcı bir vasıta olup olmadığı konusunda herhangi bir gönderme yoktur. Dini bir referansı kullanarak hiçbir neden sonuç ilişkisi gözetilmeden izleyiciye sunulan filmde, sadece “dabbe”, şeytan-cin gibi dini imgelerle korku unsuru yakalanmaya çalışılır gibidir.

Filmler belli bir zihniyetin ve kültürün ürünleri olmakla birlikte yaratıcısının dünya görüşünü, hayata bakışını da gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Dabbe filmi söz konusu olduğunda filmin dolayısıyla yönetmenin yarattığı film ile ne söylemeye çalıştığı belirsizdir. “Dabbe” bir kıyamet alametidir, şeytan-cinleri kullanarak istediği insanı, hiçbir neden yokken öldürebilir filmin tek yargısıdır. Komiser dışında başlarına gelenleri inançsızlık ya da özgür iradesi ile kötülüğü seçmelerine bağlayamadığımız karakterler üzerinden şeytan-cine bahsedilen güç İslamiyet kötülük anlayışı ile örtüşmemektedir. Film “dabbe”- şeytan-cin şeklinde cisimleşen kötülük olgusuna bahsedilen güç bakımından Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına daha uygun bir izlenim sunmaktadır. İslamiyetteki her şeyi yaratan tek Tanrı düşüncesi filmde yadsınmakta ve İslamiyet’e ait dini imgeler (dabbe, şeytan-cin) kullanılmakla birlikte içerik olarak film İslamiyetteki kötülük anlayışını yansıtmamaktadır. Filmin sonunda Tanrı’yı kötülükler karşısında savunma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır çünkü film yaşanan kötülükleri hiçbir nedene bağlamamaktadır. Kötülükleri de Tanrı’nın yarattığı ve özünde pozitif olgular olarak ele alan İslamiyetteki kötülük anlayışı bağlamında değerlendirilemeyen film her şeye gücü yeten ve Tanrı’nın karşısında bağımsız bir gücü

olan düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Karakterlerin başlarına gelen ve nedene bağlanmayan kötülükler ise insanı doğuştan günahkar ve kötü kabul eden asli günah anlayışına uygun düşmektedir.

Dünya sinemasında kullanılan şeytan-cin gibi öğelerin kullanılma biçimlerinin dinlerin teolojik zeminlerine göre farklılıklar gösterdiğine vurgu yapan Doğan, Dabbe filmini “Şeytan dışında diğer metafizik varlıkların da Allah’ın izni olmadan ne kötülük ne de iyilik yapamayacakları inancı, içinden korku ögesi çıkarılacak birçok konuyu da zihinlerde yok eder. Onun için filmde “Dabbet’ül arz” isimli varlığın metafizik varlıkları kullanması ve böylece insanlara zarar vermesi, dahası dünyayı ele geçirmesi biraz gülünç kaçmaktadır”. (Doğan, 2006:56) sözleriyle eleştirmiştir. Teolojik zemin farklılığına vurgu yapan ve filmi gülünç olarak değerlendiren Doğan’a karşılık olarak filmin gülünç olmaktan çok kötülük anlayışı bağlamında İslamiyet’e uygun olmadığını ifade edebiliriz.

3.3.2. Musallat (2007)

3.3.2.1. Filmin Künyesi

35 mm, renkli, Mia Yapım, 97 dk.

Tür	: Korku
Yönetmen	: Alper Mestçi
Yapımcı	: Banu Akdeniz
Senaryo	: Alper Mestçi, Güray Ölgü
Görüntü Yönetmeni	: Feza Çaldıran
Müzik	: Reşit Gözdamla
Görsel Efekt	: Cem Gül
Plastik Makyaj	: Ahsen Gülkaya, Umay Korgül

Sanat Yönetmeni : Erol Taştan

Oyuncular : Burak Özçivit, Biğkem Karavus, Kurtuluş Şakırağaoğlu, İbrahim Can, Sedat Kalkavan, Serap Üstün, Selma Kutluğ, Meral Koro, Ecem Cansu Aktay

3.3.2.2. Filmin Konusu

Film Suat ve Nurcan isimli gençlerin hayatlarının Nurcan'a bir cinin musallat oluşuyla nasıl kabusla döndüğünü anlatmaktadır. Suat evlendikten hemen sonra Almanya'ya işçi olarak çalışmaya gider ancak bulunduğu ortama bir türlü alışamaz. Sürekli kabuslar ve halüsinasyonlar gören Suat Almanya'daki arkadaşının da desteği ile tedavi amaçlı doktora gider ancak yapılan hiçbir tetkikte herhangi bir hastalık çıkmaz. Bunun üzerine arkadaşı ile birlikte Türkiye'ye dönen Suat nefesi kuvvetli bir hocadan yardım ister. Hoca Suat'ı koruması için bir muska yazar fakat Suat muskayı üzerinden çıkardığı an karısına musallat olan cin tarafından öldürülür. Hoca ve arkadaşı ölen Suat'ı gömmek için köyüne götürürler. Suat'ın arkadaşı hoca Suat'ı gömerken yaşadığı korku yüzünden hocanın arabasıyla köyden kaçarken kaza yapıp ölür. Hoca her şey bitip evine döndükten sonra on yaşlarındaki kız torunu hariç oğlu ve gelininin elleri ayakları çarpık bir şekilde öldüklerini görür ve aynı gece kendisi de cinin saldırısı sonucu ölür. Suat ve çevresinde bu olaylar gerçekleşirken eş zamanlı olarak Suat'ın köyünde yaşananlar izleyiciye filmin ikinci bölümünde gösterilir ve olaylar açıklığa kavuşur. Cin, Suat'ın kılığına girmiş bir şekilde köyde Suat'ın karısı ve annesiyle yaşamaktadır. Suat kılığına girmiş olan cin çeşitli şekillerde Suat'a zarar vermeye çalışmaktadır. Suat Almanya'dan evini telefonla aradığında annesinin sesini kullanarak onunla konuşmakta ve Nurcan ile konuşmasına müsaade etmemektedir. Suat'ın arkadaşının kılığına da girerek, Almanya'da kalması için Suat'a çeşitli telkinlerde bulunmaktadır. Ancak Nurcan doğum yaptığında ebe ve köylü kadınlar bebeği garip görünümlü bir yaratık olduğu için öldürürler ve Cin de kendini ele verip ve Suat'ın görünümünden çıkar. Filmin sonunda Suat, hoca, hocanın ailesi, Suat'ın arkadaşı ölürken cinin akıbeti ile ilgili herhangi bir bilgi verilmez.

3.3.2.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Musallat (2007) filminin kullandığı korku unsuru şeytan - cin olduğu için dini kaynaklı bir film olarak değerlendirilmektedir. Karakterler bazında ele alındığında ise filmi dine yaklaştıran hoca karakteri önem arz etmektedir. Karakterlerin derinlikten yoksun olduğunu ifade edebileceğimiz film meydana gelen olayları neden – sonuç ilişkisi çerçevesinde vermek yerine sadece bir takım sonuçlar sunmaktadır.

Filmin ana karakteri olan Suat para kazanmak için köyünden çıkıp Almanya’ya çalışmaya giden genç bir adamdır. Filmin başından sonuna kadar Suat’ın karakteri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemekte, ahlaki duruşu ile ilgili herhangi bir gönderme yapılmamaktadır. Suat ile ilgili verilerimiz neredeyse sadece dış görünüşü ile sınırlıdır. Filmin kadın karakteri Nurcan köyde Suat’ın annesi ile yaşamakta olan genç bir kadındır sadece. Karakterden çok bir “köylü kız” tiplmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoca hiçbir şekilde haramda gözü olmayan, temiz yüzlü dini bütün bir adamdır. Evinde oğlu, gelini ve torunu ile yaşamakta ve yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmeye çalışmaktadır. (tam diyanet işlerinin istediği gibi) Ancak açıklamasını yaptığımız ve filmde önem arz eden bu üç kişi ile ilgili karakter analizi yapabileceğimiz veriler mevcut değildir. Bu bağlamda filmde gerçekleşen kötü olaylar ile ilgili bir neden sonuç ilişkisi kurmak son derece zor olmaktadır.

Filme adını veren musallat kavramı ile ilgili Kur’an’da pek çok ayet bulunmaktadır. “Rahman olan Allah’ı anmayı görmezlikten gelene, yanından ayrılmayacak bir cin şeytanı musallat ederiz” (Kur’an – 1 Kerim, Zuhuruf:7/36). Ayette musallat olunma durumu ile ilgili bir neden sonuç ilişkisi mevcuttur. Tanrıyı anmayı görmezlikten gelmek yani iman yolundan çıkmak kişiye kötülüğün musallat olması için bir neden olarak gösterilmiştir. “Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder” (Kur’an – 1 Kerim, Şura:42/30). Bu ayette göre ise kişinin özgür iradesine, ahlaki kötülüğe vurgu yapılarak kötü bir durumla karşılaşması ceza perspektifinden açıklanmaya çalışılmış ve yine bir neden sonuç ilişkisi vurgulanmıştır. Ayette geçen ellerinizle işledikleriniz yargısı günaha işaret etmekte ve musibet de bunun sonucu gelen bir ceza olmaktadır. Ancak filmde

Nurcan karakterinin başına gelen kötülüğü neden hak ettiği ile ilgili bir açıklama yoktur. Kelami teodisede önemli bir yeri olan ve Tezin I. Bölümünde üzerinde durduğumuz Mu'tezi'le anlayışına göre Tanrı'nın insana gerekçesiz ve karşılıksız olarak acı yaşatması, kötülükle karşı karşıya bırakması mümkün değildir. Bu doğrultuda insanın maruz kaldığı her kötülüğün mutlaka idrak edilen ya da edilmeyen bir faydası vardır (Süt, 2016: 52-53). Kötülüğün imtihan ve cezaya boyutuna gönderme yapan Mu'tezi'le görüşü aynı zamanda kötülüğün farkına varılın ya da varılmasın özünde pozitif olgular olduğunu savunmaktadır. Felsefi açıdan teodise konusunda önemli bir yeri olan Farabi'ye göre de yeryüzündeki her şeyin yaratıcısı Tanrı olduğundan ve her şey ondan zuhur ettiğinden iyilik taşımayan ve bünyesinde salt kötülük barındırın hiçbir şey söz konusu olamaz (Yaran, 1997: 133-135). Felsefe ve kelim açılarından ele alınan ve ortak paydada birleşilen kötülük olgusu en nihayetinde Kur'an'da imtihan ve ceza olguları ile bütünleşmiştir. Bu yaklaşım kötülüğün cisimleşmiş hali şeytan-cin anlayışında da belirleyici olmuş ve şeytan-cinin varlık sebebi imtihan olarak açıklanmıştır. Bu açıdan Nurcan karakterinin başına gelen kötülükler özgür irade bağlamında nedene bağlanmadığı sürece İslamiyetteki kötülük anlayışı ile çelişmektedir. Nurcan inançsız ya da ahlaken kötülüğü seçmiş bir insan değildir. Filmde Nurcan karakterine şeytan- cinin musallat oluş nedeni aşk olarak verilmektedir. Hem insan hem de şeytan-cinler için geçerli olan “Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı” (Kur'an – 1 Kerim, Nahl:16/72) ayetindeki vurgu cin-insan aşkının, ilişkisinin dinen hoş karşılanmadığına bir işaret olarak yorumlanabilir. Bu açıdan bakıldığında ise - aşık olan cin olduğu için - ortada bir günah varsa da bu cinin işlediği bir günahdır ve cezalandırılması gereken cindir. Çünkü Kur'an cinlerin varlığını kabul etmekle birlikte onları da insanlar gibi yaratılmış ve sorumluluk sahibi olan varlıklar olarak görmektedir. “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım”(Kur'an – 1 Kerim, Zariyat:51/56) ayeti dikkate alındığında İslamiyet açısından cinlerin de sorumluluk sahibi varlıklar olduğu ve günah işleyebilecekleri yargısına varılabilir. Sorumluluğunu yerine getirmeyip günah işleyen cinler ise ya şeytan ile bir tutulmuş ya da şeytanın hizmetkârı olarak değerlendirilmiştir.

Filmde kötülüklerin başlıca muhatabı olan karakterlerden biri de Suat'tır. Suat'ın başına gelenleri ceza ya da imtihan boyutundan değerlendirmeye çalıştığımızda film herhangi bir çıkarım yapmamızı mümkün kılmamaktadır. İmtihan boyutu üzerinden değerlendirmeye çalıştığımızda, Suat'ın filmde yaşadığı herhangi bir sorgulama, çatışma, ahlaki bir değerlendirme veya iyi ya da kötü bir yola başvurusu gibi bir sonuç karşımıza çıkmamaktadır. Ceza perspektifinden bir değerlendirme için de durum aynıdır. İslamiyet açısından ceza, yapılan ahlaki bir kötülük (adam öldürmek, kıskançlık, faiz vb.) ya da iman yolundan ayrılma sonucu insana verilmektedir. Suat karakterinin filmde yapmış olduğu herhangi bir kötülük ya da imansız olduğuna dair herhangi bir gösterge yoktur. Tam tersine başına gelen kötü olaylar yüzünden tıbbi başvurup çözüm bulmadıktan sonra soluğu arkadaşının da desteği ile soluğu dini bütün bir hocanın yanında almıştır. Hocanın yaptığı dini ritüellerde de en ufak bir inançsızlık belirtisi mevcut değildir. Sonuç olarak Suat kendisini koruması için hoca tarafından verilen muskayı çıkarttığında şeytan-cin tarafından öldürülür. Suat'ın başına gelen olayın tek nedeninin Nurcan ile evli olması olduğu düşünülürse bu noktada cezayı veren de şeytan-cin olmaktadır. “Hiç bir kimse, Allah'ın izni olmadan ölmez. O, belli bir süreye bağlanmıştır. Kim dünya kazancını isterse ona ondan veririz. Kim de ahiret kazancını isterse ona da ondan veririz. Şükredenleri ödüllendireceğiz” (Kur'an – 1 Kerim, Al-i İmran :145). Ayet dikkate alındığında filmde Suat'ın ve haklarında bilgi sahibi olmadığımız kişilerin ölümünün Tanrı'nın adalet ve hikmet sıfatıyla çeliştiği ifade edilebilir. Çünkü Suat dışında kalan karakterlerin de tek suçunun şeytan-cin perspektifinden bakıldığında Suat'a yardım etmeleri olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda şeytan - cinin metafizik bir öge olmaktan çok bir katil konumunda olduğu ve sadece kolektif bilinçaltındaki bir takım korku unsurları açığa çıkarabilmek için kullanıldığı düşünülebilir. Bu açıdan filmde İslami verilere uygun düşecek bir neden sonuç ilişkisi bulunmamakta ve kötülük sadece korku unsurunu yaratabilmek adına biçimsel bir şekilde şeytan - cin imgesi çerçevesinde sunulmaktadır.

Tezin I. Bölümünde açıklamaya çalıştığımız gibi İslamiyet'e göre şeytan ve onun hizmetkarları cinler iman yolunda olan, dini bütün hiç kimseye zarar veremez. Şeytanın – cinin hiçbir neden yokken insanı kötülüğe sürüklemesi gibi bir durum söz

konusu değildir. İlk adım insandan gelmektedir. Şeytanın - cinin tesir edebildiği insanlar özgür iradesi ile kötülüğü seçmiş olan insanlardır (Karslı, 1993: 97). Filmdeki hocanın ve ailesinin ölümü bu durum ile açık bir şekilde çelişmektedir. Dini bütün bir adam olan hoca filmin sonunda cin tarafından öldürülmektedir. Oğlu ve gelini de filmdeki korku unsurunu bir nebze arttırabilmek için tıpkı Suat'ın ölümü gibi ölmektedir. Ancak içerik olarak bakıldığında bunun İslam dini açısından açıklanabilecek herhangi bir nedeni yoktur. Tek neden Suat'a yardım etmeleridir. Eğer ölüm bir ceza ise filmde ölen hiçbir karakterin bu cezayı neden hak ettiğiyle alakalı bir veri karşımıza çıkmamaktadır. Hayırve şerrin Tanrı'dan geldiğini kabul eden İslam dini “(Cin-Şeytan)Dedi ki: Şüphesiz ben, size ne zarar verebilir ne de fayda sağlayabilirim”(Kur'an – 1 Kerim, Cin:21/72-21) ayetinde de vurgulandığı üzere şeytan - cin sınırlı gücü olan bir varlıktır. Bu bağlamda filmde meydana gelen kötülükler İslami çerçevede bir neden sonuç ilişkisine oturtulmadığı sürece, içerik açısından havada kalmakta ve dini imgelerle (cin - şeytan) sadece biçimsel olarak korku unsuru yaratılmaya çalışılmaktadır. Film hoca ve ailesinin ölmesi bağlamında da yukarıda açıkladığımız düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır.

Kur'an'da şeytan - cinin yaradılışı, yaradılış maddesi ile alakalı bilgiler olmakla birlikte nasıl görüldüğüne ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Bu bağlamda izleyici açısından şeytan - cin ile alakalı bir imgelemenin olduğunu söylemek çok doğru olmayacaktır. “Ey âdemoğulları; şeytan, ana babanızı çirkin yerlerini onlara göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de bir belaya düşürmesin! Çünkü o ve kabilesi (cinler) sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizleri görürler. Biz şeytanları inanmayanların dostları yaptık (Kur'an – 1 Kerim, Araf: 7/27). Mu'tezi'le bu ayeti delil kabul ederek cinlerin kesinlikle insanlar tarafından görülemeyeceğini ve başka şekillere giremeyeceğini iddia etmiştir. Bazı Ehlisünnet alimleri de Mu'tezi'le gibi düşünmüş ve Tanrı'nın cinleri gözlerinde bir kabiliyetle yarattığı için cinlerin insanları görebileceğini ancak insanların cinleri göremeyeceğini vurgulamıştır (Tuncer, 2015: 53). Pek çok İslam alimin ortak kanısına göre ise cinler Tanrı'nın izin vermesiyle farklı suretlere bürünebilir (insan, hayvan gibi) ve insanlar onları bu suretlerde görebilir (Tuncer, 2015: 72). Bu bağlamda filmin sonunda Suat'ın suretinden çıkarak cinin asıl görünümünün bir

yaratık formunda verilmesinin de İslamiyet açısından karşılığı yoktur ve yine sadece biçimsel açıdan korku unsuru yaratmak için kullanılan bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak kötülüğün imtihan ve ceza odaklı pozitif yanına vurgu yapmayan film, şeytan – cine bahsettiği güç doğrultusunda düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Özellikle dini bütün bir adam olan hocanın ölmesi ise filmi asli günah anlayışına yakınlaştırmakta ve insanı doğuştan kötü - günahkar kabul eden bu anlayış bağlamında şeytan – cin inançlı inançsız dilediği insanı ele geçirebilmektedir.

3.3.3. Semum (2008)

3.3.3.1. Filmin Künyesi

35 mm, renkli, J – Plan & Medya Skala, 117 dk.

Tür: Korku

Yönetmen: Hasan Karacadağ

Yapımcı: Hasan Karacadağ

Senaryo: Hasan Karacadağ

Görüntü Yönetmeni: Seyhan Bilir

Müzik: Justin R. Durban

Görsel Efeke: BDR Digital

Makyaj: Nilay Jülide Işık

Oyuncular: Ayça İnci, Burak Hakkı, Cem Kurtoğlu, Sefa Zengin, Bahtiyar Engin, Hakan Meriçliler, Nazlı Ceren Argon, Levent Sülün, Yıldırım Öcek, Süha Tok

3.3.3.2. Filmin Konusu

Canan ve Volkan adlı evli çift yeni satın aldıkları bir eve taşınırlar. Site içinde lüks bir villa olan evlerinin yakınındaki komşularının bir süre önce karısı kaybolmuştur ve sitenin bahçıvanı, kadının kocasının bu işte bir parmağı olduğunu ifade eder. Bir gün komşu bahçesinde kokmuş et parçaları bulur ve Volkan işteyken Canan'ın kapısını çalıp et parçalarını bahçesine onun attığı ifade eder. Duruma sinirlenen Canan aynı gece Volkan ile adamın evine gider ve hesap sorar. Volkan pek umursamasa da Canan bu olaydan çok rahatsız olur ve adamı izlemeye başlar. Adam bazı geceler evinden büyük çöp poşetleriyle çıkmakta ve poşetleri arabasının bagajına koyarak bir yerlere gitmektedir. Komşusunun ve bahçıvanın garip hareketleri Canan'ı huzursuz ederken bir yandan da yaşadığı evde esrarengiz olaylar olmaktadır. Sürekli kabuslar gören Canan kedisinin de kaybolmasıyla iyice kötüleşir. Aslında Volkan işe giderken yanlışlıkla kediyi arabasıyla çiğnemiştir ve karısına söylemeden bahçıvandandan kediyi gömmesini istemiştir. Canan'ın arkadaşı Banu'nun hediye getirdiği nazar boncuğunun eve asılmasıyla olaylar çılgırından çıkar. Evde garip bir yaratık gördüğünü kendisini ele geçirmeye çalıştığını ifade eden Canan'a kocası inanmaz ve onu bir psikiyatriste götürür. Ancak psikiyatrist Canan'a yardımcı olamaz. Volkan durumu iş yerinden bir erkek arkadaşıyla paylaşınca, arkadaşı Canan'a bir cinin musallat olmuş olabileceğini söyler ve tanıdığı bir hocadan yardım almaları için Volkan'ı ikna eder. Volkan, Canan'ı kliniğe yatırmakla hocadan yardım istemek arasında kararsız kalmıştır. Ancak hoca ve psikiyatrist Volkan'ın evinde karşı karşıya geldiklerinde hoca Canan'ın semum isimli biri cin tarafından ele geçirildiğini ve bilimin buna çare olmayacağını söyler. Hoca okuduğu dualar ile Canan'ı cinden kurtarır ve başka bir boyutta cin ile yaptığı savaşı Kur'an sayesinde kazanır. Filmin sonunda her şeyin sebebinin Banu'nun yaptığı büyü olduğu anlaşılır. Canan, Volkan ve hoca Banu'dan hesap sorarlar ve Banu, Canan'ı kışkırttığı için büyü yaptığını kabul eder. Canan eski haline dönerken Banu, Canan'a musallat ettiği cin tarafından ölümle cezalandırılır.

3.3.3.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Filmde kötülüğün çalışmamız gereği ceza ve imtihan boyutunu değerlendirirken büyü olgusuna İslam dini perspektifinden bir açıklık getirmek gerekmektedir. Büyü, bazı insanlarda bulunan ve bununla bazı insanlara etkide bulundukları bir güç, doğaüstü güçlerin yardımıyla ya da böyle bir yardım olmaksızın doğayı ya da insanları etkilemek amacıyla yapılan gizli işlem ve davranışlar, vasıtasıyla şeytan-cine yaklaşılacak bir uygulama, eşyayı gerçeğinden başka bir türde gösteren bir olgu olarak ifade edilebilir (Tuncer, 2015: 104). Kur'an büyü'nün varlığını kabul etmekle birlikte, onu bir kötülük ve imtihan aracı olarak ifade etmiştir. Referansımız Kur'an olduğu için bu çıkarımımızı ayetler ile desteklemek gerekmektedir. "Süleyman'ın hükümrancılığı hakkında şeytanların uydurdukları sözlere tabi oldular. Halbuki Süleyman küfre gitmemişti. Fakat asıl o şeytanlar küfre gittiler. Halka büyü, Babil'de Harut ve Marut adlı iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Oysa o ikisi: "Biz sırf imtihan için gönderildik, sakın kafir olma!" demedikçe hiç kimseye büyü öğretmezlerdi. İşte bunlardan koca ile karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça onlar bununla hiç kimseye zarar veremezlerdi. Onlar kendilerine zarar getirip fayda vermeyen şeyler öğreniyorlardı. Büyüye müşteri olan kimsenin ahiretten nasibi olmadığını pek iyi biliyorlardı. Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey ne kötü! Keşke bunu anlasalardı!" (Kur'an – 1 Kerim, Bakara: 102) Harut ve Marut konusu İslam alimlerince ciddi anlamda ele alınmıştır. İslamiyet şeytan-cin kavramlarına imtihan odaklı yaklaştığı için ayette geçen ve büyü prensiplerinin kendilerine gönderildiğine inanılan iki meleğin aslında şeytan - cin olabileceği konusunda fikir birliği sağlanmış ve büyü'nün Tanrı'nın izni ile kulları imtihan etmek için şeytana bahşedilen bir özellik olduğu vurgulanmıştır (Parlak, 2014:12). Bu bağlamda da büyü İslam dini açısından imtihan amaçlı bir kötülük olgusu olarak karşımıza çıkmakta ve yapan kişiyi şeytana yakınlaştırmaktadır. İslamiyet açısından göz ardı edilmemesi gereken nokta ise durum ne olursa olsun Tanrı'nın izni olmadan hiçbir şeyin olamayacağıdır.

İncelediğimiz filmde büyü uygulamasını gerçekleştiren kişi Banu'dur. Ancak film Banu'nun karakteri ile ilgili herhangi bir veri sunmamaktadır. Büyüyü onun yaptığı anlaşıldığında Banu, kıskançlığından bunu yaptığını ifade eder ve izleyici olarak

elimizde sadece bu veri vardır. Ancak İslamiyet açısından kötülüğün boyutunu gözler önüne sermek için, Banu'nun bu yola başvurmasında geçirdiği süreç, seçim aşamasında yaşadıkları, sorgulamaları, hesaplaşmaları gibi unsurların gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde İslamiyette hiçbir insan doğuştan kötü değildir ki bu imtihan olgusuna netlik kazandırır. İmtihan sayesinde aslında kişiye doğru yolu seçmesi için bir şans verilir ve seçmediği takdirde kötü olur ve cezalandırılır. Bu yüzden büyü odaklı bir film eğer İslam dini referans olarak gerçekleştiriliyorsa imtihan olgusuna vurgu yapılmak durumundadır. Aksi takdirde biçim içerik bütünlüğü sağlanamamış olur. Bu bağlamda daha önceki bölümlerde açıkladığımız insanı doğuştan kötü kabul eden Hristiyanlıktaki asli günah olgusu Banu'nun yaptıklarına daha uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Banu'nun filmin sonunda semum (cin – şeytan) tarafından öldürülmesi büyü uygulamasını gerçekleştirdiği için bir cezalandırma olarak düşünülebilir. Ancak İslamiyet'in cezalandırma boyutuna sadık kalan film imtihan boyutunu göz ardı ettiği için Tanrı'nın adalet sıfatıyla çelişmektedir. Bu bağlamda Banu hiçbir imtihana tabi tutulmadan kötü bir yola sapmış ve sonuç olarak ölmüştür.

Filmdeki Banu kişinin ve yaptığı kötülüğün (büyünün) konumuz gereği değerlendirilmesi gereken bir diğer perspektifi de ahlaki kötülüktür. İslamiyet açısından (felsefi, kelam ve kuran) ahlaki kötülük kişideki eksiklikten kaynaklanmaktadır ve bu eksiklik iyilik eksikliği olarak vurgulanır.

“İslam düşünürleri hayır ve şer, her şeyin Allah'tan geldiğine inanmakla beraber, doğal ve ahlaki şerler konusunda daha çok doğanın ve insanın kendisini referans göstermekteler. Bunun yanında kötülüğe, salt kötülük olarak da bakmıyorlar. Kötülüğün evrenin bütünsel nizamında pozitif bir yeri, yararı, işlevi ve gerekliliği vardır”. (Yaran,1997: 152,153)

Banu'nun yaptığı kötülük ahlaki bir kötülüktür ancak film kendisiyle ilgili bize hiçbir bilgi vermediğinden felsefi ya da dini bir çıkarım yapmamızı engellemektedir. Ne İslamiyetteki kötülük olgusu, ne de ahlaki kötülük anlamında filmi dayandırabileceğimiz herhangi bir nokta bulunmamaktadır. Banu kişisi ve büyü dikkate

alındığında filmin dini kaynak almaktan çok büyü olgusunu biçimsel bir öge olarak kullandığını söylemek daha doğru bir yaklaşımdır.

Çalışmamız gereği filmde önem arz eden diğer imgeler semum (şeytan – cin) ve hoca imgeleridir. Film cin imgesini şeytanın hizmetkarı şeklinde sunmaktadır. Bu noktada hocanın cehennem gibi resmedilen başka bir boyutta semum ile arasında geçen mücadele büyük önem arz etmektedir. Film “And olsun ki biz, insanı pişmemiş çamurdan, değişken – cıvık bir balçıktan yarattık. Cini – iblisi de daha önce semum ateşinden yarattık” (Kur’an – 1 Kerim, Hicr : 26 / 27) ayetinden ilham almaktadır. Filme adını veren semum ayetten de anlaşılacağı üzere cin ve şeytanın yaratıldığı ateş anlamına gelmektedir. Filmin sonunda cinin, hocanın vasıtasıyla Tanrı tarafından cezalandırıldığına dair bir izlenim yaratılmıştır. Çünkü hocanın filmde temsil ettiği güç dini bütün bir insan olarak İslamiyet’in yani Tanrı’nın gücüdür. Film bu bağlamda İslami verilerle örtüşür gibi görünse de durum farklıdır. İslamiyet’e göre Cin, insan ne türden yaratıklar olurlarsa olsunlar Tanrı tarafından yaratılmışlardır ve sorumluluk sahibi varlıklardır. “Cehennem için de birçok cin (şeytan) ve insan yarattık ki kalpleri var fakat onlarla anlamazlar” (Kur’an – 1 Kerim, Araf: 7/179). “Allah onların hepsini bir araya topladığı gün, “Ey cinler (şeytanlar) topluluğu! Siz insanlarla çok uğraştınız” der. Onların insanlardan olan dostları ise: “Ey rabbimiz biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna geldik” derler. Allah da buyurur ki: Allah’ın dilediği hariç ebedi kalacağınız yer ateştir. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir bilendir” (Kur’an – 1 Kerim, En’am: 128). Örnek verilen ayetler hem insan ve cinlerin kötülük amaçlı birbirlerinden faydalanmalarını hem de bu durumun hem cin hem de insan için bir cezalandırma unsuru olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu yüzden Banu ile işbirliği yapıp Canan’a musallat olan cin yaptığı kötülük yüzünden cezalandırılabilir. “Hak yoldan sapanlara gelince, onlar (cinler) cehenneme odun olmuşlardır. Yine de ki: “Bana şöyle de vahiy edildi: ‘Eğer yolda dosdoğru olurlarsa mutlaka onlara bol yağmur yağdırırız ki bununla onları imtihan edelim. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sokar” (Kur’an – 1 Kerim, Cin: 72/ 15 -17). Ayrıca ayet dikkate alındığında cinlerin de imtihana tabi olduklarını düşünmek yanlış olmayacaktır. Sonuç olarak filmdeki cin için de bir imtihan süreci geçerlidir ve belki de

Banu'dan çok cinin imtihanı ile ilgili filmde örtük bir veri bulunmaktadır. Cin insana (Banu) uymuştur ve kötülük yapmayı seçmiştir. Bu bağlamda da cezalandırılması gerekmektedir. Ancak bu cezalandırmada hoca ile cin cehennem gibi resmedilen başka bir boyutta karşı karşıya geldiğinde daha çok bir savaş söz konusudur ve düalist bir bakış açısının ipuçlarını barındırdığı için İslamiyet ile çeliştiği düşünülebilir. Hocanın cin ile savaştığı sahnedeki diyaloglar konumuza açıklık kazandırması bakımından önemlidir.

Şeytan- Cin – “Siz kokuşmuş insanlar, o güvendiğiniz Rabbinize ancak ihtiyaç duyduğunuzda yalvarırsınız! Çamurun aleminde senin rabbinin sözleri geçer! Lakin ateşim aleminde Şeytan'ın sözleri geçer! Hani nerede o Rabbin? Seni terk mi etti? Bakalım burada sana yardım edebilecek mi”? (Filmden Alıntı)

Hoca – “Sığındığın senden aciz, ey semum ateşi!”(Filmden Alıntı)

Şeytan - Cin – “O irinli insanların arasında bile benim sığındığıma secde edenler var! Senin rabbin de kim oluyormuş”? (Filmden Alıntı)”

Hoca – “Yaratan, öldüren ve diriltene dil uzatma! Ey Şeytan'ın aciz kölesi (Filmden Alıntı)”

Şeytan - Cin – “Dehşetli ateşi çamura secde ettirirken, size ruhundan üfleyip bizi lanetleyenden korkmuyorum”.(Filmden Alıntı)

Hoca – “Öleceksin ya semum”!(Filmden Alıntı)

Şeytan - Cin – “Ölümünden korkmak ancak senin gibi bir çamura yakışır! Ateşin efendisi Şeytan adına! Saldırın ey semumlar. Bizi terk eden o Rabbin ve aciz çamurun yok olma vaktidir(Filmden Alıntı)!”

Hoca – “Her tür ateşin şerrinden sana sığınıyorum Allah'ım. Ya hak, Ya Kur'an (Filmden Alıntı)”

Şeytan - Cin – “Yine mi yenildik ey Şeytan? Neden beni terk ettin (Filmden Alıntı)?”

Özellikle cinin söyledikleri dikkate alındığında - Çamurun aleminde senin rabbinin sözleri geçer! Lakin ateşin aleminde Şeytan'ın sözleri geçer! – Şeytanın yaratıcı bir Tanrı olarak ifade edildiği sonucuna varılabilir. İki farklı alemin iki yaratıcısı varmış ve cehennemin ve cinlerin yaratıcısı şeytanmış gibi bir çıkarım yapılabilmektedir. Düalist bir yaklaşımın verilerini barındıran bu durum İslam dini ile çelişmektedir. İslam'da iki ilahın varlığını savunan düalist bir yaklaşımdan söz edilmemektedir. Kur'an'da şeytanın sadece insanın düşmanı olduğuna vurgu yapan ayetler düalist bir yaklaşımın önüne geçmiştir. Olsa olsa insanın kendi içindeki bir düalizmden (iyilik ve kötülük anlamında) bahsedilebilir. Çünkü İslam'da her şeyin kaynağı olan tek bir güç vardır, o da Tanrı'dır (Tümer, Küçük, 1997;119,121). Çalışmamızın ilk bölümünde “Kur'an'da Şeytan'ın Gücü ve Tesiri” adlı başlığımızda detaylı bir şekilde anlatmaya çalıştığımız¹⁵ gibi Şeytan Tanrı'dan kıyamet gününe kadar insanları kandırmak için zaman istemiş Tanrı da bu zamanı kullarını imtihan edebilmek için şeytana vermiştir. Şeytanın insan karşısındaki gücü, insanın iman yönünden zayıf olmasıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Aksi taktirde yaratıcısının yolunda olan, itaatkar bir insanı isyanı sevk etmeye şeytanın gücü yetmemektedir.¹⁶ İsyan eden bir varlık olarak bile şeytan başına buyruk değil kendisine verilen süre ve izin dahilinde hareket edebilmektedir. Bu bağlamda şeytan Kuran'da düalist düşüncedeki gibi kötü Tanrı olarak resmedilmediği gibi gücü ve tesiri bakımından sınırlı bir varlık olarak ifade edilmiştir. Filmde ise cin – şeytanın cezalandırılması söz konusu olduğunda sanki iki ilahi güç (hoca=iyi =Allah, cin= kötü = şeytan) arasındaki bir savaş resmedilmiş ve iyi Tanrı savaşı kazanmıştır. Cinin “Yine mi yenildik Ey Şeytan” diye şeytana seslenmesi ortada bir savaşın olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak İslam düşüncesinde iyilik ve kötülüğün savaşı diye bir durum söz konusu değildir ve iyilikler gibi kötülüklerin de kaynağı Tanrı'dır. Hristiyanlıkta olduğu gibi düalist bir taraf bulunmadığından,

¹⁵ Kur'an'a göre yeryüzünde Tanrı'nın emir ve dilemesinin dışında cereyan edebilecek hiçbir olay söz konusu değildir. Bu bağlamda şeytanın da Tanrı'nın emrine isyan etmeye gücü yetmemektedir. Kendisine verilen iyi ile kötüyü ayırt edebilme yetisiyle itaat etmeyi reddedebilir. Bu durumda da Tanrı'nın dilemesi söz konusudur çünkü Tanrı zaten şeytanı isyan edecek şekilde serbest bırakmıştır (Rahman, 1993: 254).

¹⁶ Şeytanın tesirine açık olan insanlar, şeytanı düşman olarak görmediklerinden şeytandan gelen ve onun yönlendirmesiyle oluşan bütün düşüncelerinin ve fiillerin kendilerine ait olduğunu düşünmektedir. Şeytanın bu tarz insanlarla muhatap olması ise insan hayatının belli bir sürecinin herhangi bir aşamasında gerçekleşmektedir. Bu aşamaya kadar insan özgür iradesini kullanarak zaten kötülük yönünde belli bir hayat tarzını seçmiş bulunmaktadır (Karslı, 1993: 97).

Hristiyanlıkta şeytana atfedilen güç (İsa'nın karşı ilkesi – Yeryüzünün kralı)¹⁷ ve bu doğrultuda gerçekleşen iyi ile kötü arasındaki savaş için İslamiyette uygun zemin olmadığı ifade edilebilir.

Filmdeki bir diğer kişi Canan'dır. Karakter özelliği olarak filmde kendisi ile ilgili herhangi bilgi mevcut değildir. Hiçbir şeyden haberi olmayan ve kendisine cin musallat olan herhangi bir kadın gibi resmedilmiştir ve sadece kurban konumundadır. Başına gelen olaylar karşısında bu olayları dini ya da bilimsel bir şekilde sorgulamaz sadece korkuya kapılır. Zamanla da cin bütün bedenini ele geçirince iyice savunmasız bir hale düşer. Canan perspektifinden kötülüğün imtihan boyutuna yapılan her hangi bir vurgu söz konusu değildir. Örneğin Canan kendi içinde hiçbir çatışma yaşamaz. Kendisine cin musallat olmadan önce hayatında kötü giden bir şey yoktur. Evliğinin, kocası ile olan bağının imtihan edildiğine dair de veri yoktur. Canan cinin musallat olmasından kurtulur ancak insan olarak bu durum onu bir üst seviyeye çıkartmaz herhangi bir dönüşüm yaşamaz. İmtihanın neticesinde iyi bir durumun ortaya çıkışı Canan kişisi perspektifinden gerçekleşmez. İslamiyet'e göre kötülükler iyiliğin bilinebilmesi için gerekli pozitif unsurlardır. Kötülüklerin nihai amacı iyilikleri gözler önüne sermesi ve anlaşılabilir kılmasıdır. Ancak Canan kişisi söz konusu olduğunda kötülüğün (cinin musallat olması, büyü yapılması) herhangi bir iyiliği açığa çıkardığı gibi bir çıkarım söz konusu değildir. Canan filmde sadece büyü yapılan ve cinin musallat olduğu bir kurban görevini üstlenir.

Filmde örtük ve zayıf bir şekilde de olsa imtihan olgusuna gönderme yapılan tek kişi Volkan'dır. Volkan'ın filmde dini biri inancının olup olmadığını gösteren herhangi bir veri yoktur. Ancak Canan ne zaman başına gelen olayları anlatsa bunu rasyonel bir bakış açısı ile açıklamaya çalışır ve karısını kurtarmak için başvurduğu ilk yol bilimdir. Karısını bir psikiyatriste götürür ve iş yerinden olan erkek arkadaşı onu ikna edene kadar bir hocadan yardım almak aklının ucundan geçmez. Bazı diyaloglarında dine

¹⁷ Yeni Ahit'te bu dünyanın hakimi olan şeytanın konumu İsa'nın karşı ilkesi olmasıdır. İsa Mesih insanları kurtaracaktır ve insanları kurtaracağı güç şeytanın gücüdür. Bu açıdan bakıldığında şeytanın gücü yadsınacak olursa hem Hristiyanlığın merkezinde bulunan kurtuluş olgusu hem de İsa Mesih'in kurtarıcı misyonunun anlamını yitireceği ifade edilebilir. Bu bağlamda şeytanın Yeni Ahit'te hem İsa'nın karşı ilkesi hem de Tanrının baş düşmanı olarak büyük bir öneme sahip olduğu düşünülebilir (Russell, 1999: 272).

başvurmanın saçma olduğunu ifade eden sözleri onun inançsız bir insan olarak resmedildiğini düşünmemiz için yeterli bir veri sayılabilir. Arkadaşının ikna etmesiyle hocaya başvuran Volkan sonuç olarak karısını kurtarmış olur. Volkan'ın karar aşamasındaki sorgulamaları, çatışmaları bu seçimin bir imtihan olarak değerlendirilmesini sağlayabilir. Ancak imtihan olgusuna yapılan bu gönderme Volkan kişisi özelinde olumlu ne gibi bir dönüşüm olduğunu gözlemlememize fırsat vermediği için son derece zayıftır.

Film Banu karakteri özelinde asli günah anlayışına uygun bir görünüm sunarken, şeytan-cine düalist anlayış çerçevesinde yaklaşmaktadır.

3.3.4. 3 Harfliler Marid (2010)

3.3.4.1. Filmin Künyesi

35 mm, renkli, Dada Film, 78 dk.

Tür: Korku

Yönetmen: Arkın Aktaç

Yapımcı: Murat Toktamışoğlu, Serkan Balbal, Alper Mestçi

Senaryo: Murat Toktamışoğlu

Görüntü Yönetmeni: Muharrem Dokur

Müzik: Raşit Gözdamla

Görsel Efekt: Made in Brain

Makyaj: Ebru Süren

Sanat Yönetmeni: Nadide Argun

Oyuncular: Gülseven Yılmaz, Özgür Özberk, Ufuk Aşar, Serap Üstün

3.3.4.2. Filmin Konusu

Film dokuz on yaşlarında üç kızın şeytan-cin çağırma ritüeli sonucunda şeytan – cin tarafından öldürülmesi ile başlar. Ablasının çağırdığı ve ölmesine sebep olan şeytan –cin tarafından ele geçirilen Ayla dini bütün bir hocanın verdiği muska ile kurtulur. Film yıllar sonra Ayla'nın muskasını kaybetmesi sonucu şeytan-cinin tekrar musallat olmasını konu alır. Psikiyatriste de giden Ayla nihai çözümü bir hocada arar. Ancak buldukları hoca para karşılığında muska yazdığı için muskalar bir işe yaramaz ve Ayla'nın bedenini ele geçiren cin, Ayla'ya kocasını, hocayı ve iki arkadaşını öldürtür.

3.3.4.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Film başlangıç jeneriğinde geçen "Her türlü şeytandan, zararlı şeylerden, kem gözlerden, bütün kelimeleri yüzü hürmetine Allah'a sığınırım" sözü ile Felak suresine göndermede bulunmaktadır. Film daha başta isminden ve başlangıç jeneriğinden dini bir film olarak kendini ele vermektedir. İslamiyetteki kötülük problemi bağlamında şekillenen şeytan anlayışı ve kötülüklerin imtihan - ceza olarak ele alınmasından çok filmde salt bir kötülük anlayışının hakim olduğu ifade edilebilir. İslam dinine ait imgeleri kullanmak ile birlikte film gerek şeytana - cine atfettiği güç gerekse şeytan-cinin dilediği insanı ele geçirip öldürmesi bağlamında Hristiyanlıktaki düalist şeytan ve asli günah anlayışına daha uygun bir görünüm sunmaktadır. Tezin I. Bölümünde felsefe, kelam ve Kur'an açısından ele alınan İslamiyetteki pozitif kötülük¹⁸ anlayışının filmde herhangi bir karşılığını bulmak mümkün değildir.

Film kendisine şeytan-cin musallat olan Ayla'nın öyküsü ile başlar. Ayla küçük bir çocukken kendinden bir iki yaş büyük olan ablası ve ablasının iki arkadaşı şeytan-cin çağırırlar. Ayla olay esnasında odasında uyumakta ve olaya dahil olmamaktadır.

¹⁸ “kötülükler öncelikle dini ve manevi eğitim aracı görevini üstlenmektedir. İmtihandan dolayı yönden etkilenenler ise gözlemledikleri kötülükler karşısında birbirlerinin duygularını paylaşır, onların (imtihan olanların) yardımına koşarak olgunlaşır, onların çektiği acılardan ders çıkartarak yetişirler. Bu açıdan kötülük sabır, minnettarlık ve merhametin oluşumunda etkili olan pozitif olgulardır.”(Yaran,1997:121).

Ancak şeytan-cin Ayla'nın ablası ve arkadaşlarını öldürdükten sonra Ayla'ya musallat olur. Ayla üç gün boyunca kendisine musallat olan şeytan-cinden dini bütün bir hocanın yazdığı muska sayesinde kurtulur. Film kötülüklerin nedenini üç küçük çocuğun cin - şeytan çağırması olarak verir. İslamiyetteki kötülük anlayışı (doğal, ahlaki, metafizik) Hristiyanlığın tam tersi bir tutum sergilemektedir. İyiliğin de kötülüğün de yaratıcısı olarak Tanrı'yı kabul eden İslamiyet, kötülük anlayışı doğrultusunda şeytan-cinin varlık sebebini imtihan ve ceza odaklı açıklar.¹⁹ Şeytan-cinin tesiri söz konusu olduğu zaman ise sınırlı güce yapılan vurgu çok nettir. İslamiyette düalist anlayışın olmayışı şeytan - cine sınırlı bir güç atfedilmesi ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda filmin dini imgeleri kullanmak ile birlikte içerik açısından tutarsız bir izlenim sunduğu ifade edilebilir. Üç çocuk neden ölmektedir? İyilik ve kötülüğün yaratıcısı Tek bir Tanrı ise ve kötülükler imtihan ve ceza odaklı pozitif olgular ise filmin başında gerçekleşen ölümleri hangi çerçevede ele alabiliriz? Bu bağlamda içerikten yoksun ve İslamiyet kötülük anlayışı ile örtüşmeyen film şeytan-cine bahsettiği güç açısından düalist şeytan anlayışına daha uygun bir görünüm sunmaktadır. Örneğin her şeyi bir kenara bırakıp üç arkadaşın cin çağırması sonucunda cezalandırıldığını düşünsek bile olaya dahil olmayan Ayla'ya şeytan-cinin musallat oluşuna açıklık getirilmektedir. Şeytan-cin dilediği gibi dilediği kişiye musallat olabilmektedir ki bu durum filmi asli günah anlayışına yakınlaştırmaktadır. Tezin I. Bölümünde açıkladığımız İslamiyette kötülüklerin imtihan ve ceza odaklı pozitif yanı filmin daha başında göz ardı edilmiştir.

“ Musibetlerle (kötülüklerle) imtihan, hem onu yaşayarak imtihan olan kişiler için hem de bu imtihanı gözleyen ötekiler için önemli veyararlıdır. Burada sözünü ettiğimiz ötekiler; en azından dışarıda kalan diğer insanlar olmaktadır. Bu imtihan, biryandan terbiye etmekte öte yandan da tanıtmaktadır. Bir yandan teolojik ve psikolojik öte yandan da toplumsal bir boyut taşımaktadır”.(Yaran, 1997:123)

Dini bütün bir hocanın gücü şeytan-cini uzak tutmaya yeterken, şeytan-cinin üç çocuğu öldürebilmesi filmin bir başka tutarsızlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁹ İnsan tarafından kötülük gibi görülen şeylerde iyilik, iyilik gibi görünen şeylerde kötülük olabilir. İnsanların bu iki olguyu birbirinden ayırması her zaman mümkün olmayabilir. Bu bağlamda insanlar iyilik ve kötülük konusunda imtihana tutulacaklardır. (Öğük, 2015: 15-16). Bu bağlamda şeytan-cin (kötülüğün) varlık sebebi imtihan olmaktradır.

Film yukarıda açıkladığımız giriş bölümünden sonra yirmi yıl sonrasına geçiş yapar. Genç bir kadın olan Ayla, Serkan isimli bir kişi ile evlenmiştir. Filmin öyküsünü devam ettiren olay ise Ayla'nın küçükken hoca tarafından yapılan muskasını kaybetmesidir. Musallat filminde olduğu gibi muskanın kaybedilmesi kötülüklerin geri dönmesi için yeterli olmaktadır. Bu doğrultuda Ayla'nın karakteri, inançlı bir insan olup olmadığı, ahlaki açıdan nasıl bir insan olduğu soruları ortadan kalkmaktadır. Ayla muskasını kaybetmiş ve şeytan-cin tekrar kendisine musallat olmuştur. Şeytan -cinin musallatından kurtulmak için başka bir hocadan yardım isteyen Ayla ve Serkan, arkadaşları olan Cem ve Meltem'i de evlerine davet ederler. Bu noktada biraz da olsa karakterlerin inanç dünyaları ile ilgili izleyiciye bir takım veriler sunulur. Dört kişiden sadece Meltem'in kocası olan Cem inançsız bir insan olarak resmedilir. Her fırsatta Ayla'nın anlattıklarının hurafe olduğunu iddia eden Cem, abdest almayı bile bilmediğini ve inançsız bir insan olduğunu ifade eder. Bu noktada Ayla geri dönüşle küçükken kendisine muska veren hocanın söylediklerini hatırlar.

“Ömrün boyu sen nerede olursan onlar da (şeytan - cin) orada olacak ve onca insanın içinden seni seçecekler. Bil ki Allah insanoğlunu onlardan üstün yarattı bunu bilir inancını yitirmezsen Allah da senin yanında olacaktır” (Filmden Alıntı)

Hocanın söyledikleri filmdeki tutarsızlıkları gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Şeytan-cinin sınırlı bir gücü²⁰ olduğuna ve insanın ondan üstün olduğuna vurgu yapan hocanın ifadeleri, filmde şeytan-cine bahsedilen güç açısından tutarsızlık göstermektedir. Cem ile inanç üzerine yaptığı tartışma doğrultusunda Ayla'nın inançlı

²⁰ Kur'an'da şeytanın gücü ile ilgili bir değerlendirmeye gidilecekse bu Tanrı karşısındaki gücü değil, insan karşısındaki gücü üzerinden bir değerlendirme olmak durumundadır. Çünkü Kur'an'da şeytan Tanrı karşısında bağımsız ve eşit derece gücü olan bir varlık olarak değerlendirilmemektedir. Düşmanlığı da sadece insan üzerine olan şeytanın gücü de insan üzerine olmak durumundadır. Kur'an'da şeytanın insan karşısındaki gücü görecelidir ve fiziki bir güçten çok manevi bir güce vurgu yapılmaktadır. Şeytanın insan karşısındaki gücü, insanın iman yönünden zayıf olmasıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Aksi takdirde yaratıcısının yolunda olan, itaatkar bir insanı isyanı sevk etmeye şeytanın gücü yetmemektedir. Çünkü Tanrı, ona sadece isyanı tercih edenleri saptırma, kandırma ve aldatma gücü vermiştir (Karslı, 1993: 90-91).

bir insan olduğu da göz önünde bulundurulursa cin neden kendisine musallat olabilmektedir? Sadece hocanın söylemi olarak filmde yer alan kudretli Tanrı düşüncesine karşın, muskanın varlığı Tanrı'nın varlığından daha önemli bir durum gibi resmedilmektedir. Hem hocanın söylemi bağlamında hem de her şeyin yaratıcısı olan ve dilemediği sürece hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceği İslamiyetteki Tanrı anlayışı bağlamında, şeytan-cinin musallat olması doğrultusunda gerçekleşen kötülüğün nedeni nedir? Filmin şeytan-cine bahşettiği güç bağlamında sorduğumuz sorulara düalist şeytan anlayışı cevap verebilirken, hocanın söyledikleri tam tersini yansıtmaktadır. Film söylem anlamında (hocanın sözleri) İslamiyet'e uygun bir görünüm sunarken olayları ele alış biçimi Hristiyanlık kötülük anlayışına uygun düşmektedir.

İzzet isimli hoca muskaları vermek ve evi şeytan-cinden arındırmak için geldiğinde ise olaylar hızlı bir şekilde gelişmeye başlar. Para almadan muskaları vermeyen hocaya karşı filmin mesajı çok nettir. Para aldığı için muskalar işe yaramayacaktır. Parayı aldıktan sonra yazdığı yedi tane muskayı veren hoca tütsü yakarak evin her yerini şeytan-cinden arındırmaya başlar. Serkan ve Ayla hocaya eşlik ederken Cem salonda yalnız kalır, Meltem ise mutfakta bir şeyler hazırlamaktadır. Ayla'nın kılığına giren şeytan-cin önce Meltem'i öldürür. Ardından Cem'e bakmak için hocanın yanından ayrılan Serkan'ı öldürür. Son olarak Hoca ve Cem'i öldüren şeytan-cin Ayla'yı da öldürmeye çalışır ancak Ayla hayatta kalır.

Film nedene bağlanmayan ceza ya da imtihan olarak değerlendiremediğimiz ölümler (kötülükler) bağlamında Hristiyanlıktaki salt kötülük anlayışına daha uygun bir görünüm sunmaktadır. Kötülüklerin yaratıcısı olan ve Tanrı karşısında bağımsız hareket edebilen düalist şeytan anlayışı²¹ filmde baskın bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Şeytan-cinin dilediği insana musallat olup öldürebilmesi ise insanı doğuştan kötü kabul eden ve şeytan-cin karşısında güçsüz bir şekilde konumlandıran asli günah anlayışına

²¹ Tanrı – şeytan ya da iyilik – kötülük arasındaki çatışma, Yeni Ahit Hristiyanlığının merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda da Tanrı, İyi Tanrı ve kötü şeytan olarak ikiye bölünmüştür. Gnostiklerin reddi ile başlayan Hristiyanlıktaki düalist unsurları ortadan kaldırma çabasının son aşamada, Tanrı'nın ikiye bölünmesi ile sonuçlandığı düşünülebilir (Russell, 1999: 262).

daha uygun bir görünüm sunmaktadır. Tezin I. Bölümünde ele alınan ve İslamiyetteki kötülüklerin pozitif olgular olduğuna yapılan vurgu filmde karşımıza çıkmazken, kötülük anlayışı bağlamında şekillenen sınırlı gücü ve tesiri olan şeytan-cin anlayışına tam tersi bir yaklaşım geliştirilmiştir. İslamiyette her şeyin yaratıcısı olan ve dilemediği sürece hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceği Tanrı anlayışı filmde kendine yer bulamamıştır. Film İslam dinine ait imgeleri kullanmakla birlikte içerik açısından İslamiyetten uzak bir film olarak değerlendirilebilir.

3.3.5. Şeytan – Racim (2013)

3.3.5.1. Filmin Künyesi

Dijital, renkli, Dada Film&Tiglon, 97 dk.

Tür: Korku

Yönetmen: Arkın Aktaç

Yapımcı: Koray Somay

Senaryo : Murat Toktamışoğlu

Görüntü Yönetmeni: Ferit Çetinkaya

Müzik : Reşit Gözdamla

Görsel Efekt: Desart Group

Sanat Yönetmeni: Göksy Gökçe

Oyuncular: Altan Gördüm, Uğur Güneş, Ertunç Uygun, Ufuk Aşar, Ayşe Tunaboylu, Kübra Balcan, Aysan Sümercan, Atilla Pakdemir, Ebru Saçar, Veysi Balta

3.3.5.2. Filmin Konusu

İstanbul’da üniversite öğrencisi olan iki ev arkadaşı Emrah ve Salih’in hayatı , Salih’in büyüye merak salması ile değişir. Büyüyle cinleri egemenliği altına alarak istediği her şeyi gerçekleştirmeyi amaçlayan Salih kontrolü kaybedip cinlerin egemenliği altına girince cinler Emrah’a da musallat olur. Merakına yenik düşen Emrah bir gün Salih’in odasına girer ve gördüğü tılsımlı eşyalar sayesinde Salih’in büyü ile ilgilendiğini anlar. Salih işine karışan Emrah’a çok sinirlenir ve cinleri ona musallat eder. Emrah duruma dayanamaz ve bir sürre sonra ailesinin evine döner. Ailesi Emrah’ı dedesinin karşı çıkmasına rağmen Bakırcı Mehmet Efendi diye bilinen bir hocaya götürür. Hoca Emrah’a bir mühür hazırlayıp verir ve yanından ayırmamasını söyler. Ancak hocaya gitmesine rağmen Emrah’ın durumunda bir değişiklik olmaz. Bir süre sonra Emrah arkadaşı Salih’in Akıl hastanesine kaldırıldığını öğrenir ve onu ziyarete gider. Salih, Emrah’a her şeyi düzeltebileceğini ve evdeki büyü kitabını ve tılsımlı yüzüğü alıp söylediklerini yaparsa cinlerden kurtulabileceğini söyler. Emrah Salih’in dediklerini yapar ancak cinlerden kurtulamaz. Bakırcı Mehmet Efendiye tekrar gider ve Hoca cebindeki yüzüğün varlığını hissedip yüzüğü alır. Hoca Emrah’ın cinlerden kurtulabilmesi için üç gün yanında kalmasını ister. Hocanın evinde bulunan bir cin onu diğer cinlere karşı koruyacaktır. Hocanın evinde kaldığı üç gün boyunca kötü olaylar devam eder ve hocanın evindeki cin diğer cinler tarafından öldürülür. Salih akıl hastanesinden çıkıp Emrah’ın yanına gelir. Film bu noktada geri dönüşlerle Emrah’ın sevgilisi Nurcan ile başından geçen olayları anlatır. Nurcan Emrah’a hamile olduğunu söyler ama Emrah durumu kabul etmez ve Nurcan’dan ayrılır. Defalarca kapısına gelen Nurcan’ı içeri almaz, telefonlarını açmaz ve en sonunda kıza bir miktar para vererek hayatından çıkartır. Salih ise bu duruma çok sinirlendiği için Emrah’a kin beslediğini ifade eder. İki arkadaş her şeyi çözmek için büyü kitabı ve tılsımlı yüzükle hocanın yanına gider. Hoca Salih’in şeytan ile anlaşma yaptığını söyler ve Emrah ile Salih’i bir büyü ayini ile şeytandan kurtarmaya çalışır. Ancak filmin sonunda hocanın aslında şeytanın kedisi olduğu ve iki genci yanına çekip doğru yoldan ayırarak Tanrı’ya kullarını yoldan çıkarabildiğini göstermeye çalıştığı anlaşır. Geri dönüşle Nurcan’ı

hamile bırakanın da Emrah'ın kılığına giren şeytan olduğu gösterilir. Filmin sonunda Salih ölürken Emrah besmele çekerek hayatta kalır.

3.3.5.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Filmin başlangıç jeneriğinde geçen “İblis Dedi ki: Senin izzetin adına andolsun, ben onların tümünü mutlaka kışkırtıp azdıracam (Kur'an – 1 Kerim, Sad: 82)” ayet alıntısı dikkate alındığında öyküsünün merkezine imtihan ve ceza olgusunu yerleştirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Tanrı'nın yarattığı kulları doğru yoldan çıkarmak için uğraşan şeytan Filmde Bakırcı Mehmet Efendi olarak karşımıza çıkar. İslamiyetteki kötülük anlayışı çerçevesinde şekillenen şeytan, imtihan ve ceza olgusunu öyküsünün merkezine yerleştirmeye çalışan filmin bu olguların içini nasıl doldurduğu son derece önemlidir.

Film Salih karakterinin büyü ile ilgilemesini kötülüklerin nedeni olarak sunmaktadır. Salih büyü ile ilgilendiği için ev arkadaşı olan Emrah da bu durumdan kötü etkilenir ve şeytan-cin Emrah'a musallat olur. Bu noktada eğer Salih şeytan-cin tarafından büyü olgusu aracılığı ile imtihana tabi tutuluyorsa Salih'in karakteri ile ilgili veriler çözümleme açısından önem arz etmektedir. Tezin I. Bölümde şeytanın sıfatları üzerinden yapılan değerlendirme aynı zamanda şeytanın insanı doğru yoldan çıkartmak için kullandığı yöntemler olarak değerlendirilebilir. Vesvese vermesi şeytanın insana tesiri konusundaki en önemli noktalardan biridir. Kur'an açısından vesvese; şeytanın insanın kalbinde bıraktığı kötü düşünceler, fısıldadığı olumsuz ve çirkin sözleri ifade etmektedir (Yazır, 1993:24). Şeytan'ın aldatıcı sıfatı²² ise Kur'an – da en çok kullanılan sıfat olmakla birlikte Adem ve Havva'yı aldatmasına işaret edilir. Bu nokta da insanın nefesine yapılan gönderme çok nettir. Şeytanın aldatması ile nefesine yenik düşen insan doğru yoldan ayrılmış olmaktadır. Şeytanın unutturan sıfatı²³ ile birlikte ele alınması ise kişiye Tanrı'yı unutturması ve dünyevi hayatı tek gerçeklik olarak

²² Kur'an– 1 Kerim, Enfal: 8/48

²³ Kur'an'da şeytanın unutturması Adem'in cennetten kovulma olayına farklı bir bakış açısı getirdiği için de önemlidir. Adem yasak elmayı yediğinde Tanrı'nın emrini unutmuş durumdaydı. Yasak olduğunu bile fiili gerçekleştirmemiştir. Şeytan, ona yasağı unutturarak, onu günaha sevk etmiş ve cennetten kovulmasını sağlamıştır (Karşlı, 1993: 85).

göstermesi olarak yorumlanmaktadır. Şeytan korkutan²⁴ sıfatı ile ele alındığında ise işaret edilen en önemli nokta kişiyi fakirlik ile korkutarak yine dünyevi hayatı tek gerçeklik olarak göstermesi olarak yorumlanmaktadır. İslamiyet'e göre insanları imtihan etmek için Tanrı'dan izin isteyen ve sınırlı bir gücü olan şeytanın insanı imtihanı açıkladığımız sıfatlar üzerinden mümkün olmaktadır. Bu noktada Bakırcı Mehmet Efendi'nin (Şeytan), Salih'i hangi açıdan imtihan ettiği belirsizdir. Üniversite öğrencisi olan ve merakından büyü ile ilgilenmeye başlayan Salih büyü aracılığı ile kimseye zarar vermez ve büyü ile ilgilenmesinin nedeni Bakırcı Mehmet Efendi'nin (Şeytan) söylemi olarak izleyiciye sunulur. Bakırcı Mehmet Efendi (Şeytan) Salih'in hırslı bir insan olduğunu ifade eder. Ancak Salih büyüü maddi bir çıkar için de kullanmaz. Filmde Salih'in hırslı bir insan olduğuna Şeytanın söylemi dışında gönderme de bulunan herhangi bir veri bulunmamaktadır. Semum (2008) filmindeki Banu'da olduğu gibi Salih'in büyü ile ilgilenmesi sadece sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Salih'in büyü ile ilgilenmesi bir sonuçtur, onu bu sonuca götüren ahlaki kötülükler ise nedeni oluşturabilir. İslamiyet büyüü kötülük ve dolayısı ile imtihan ve ceza olarak ifade edilmektedir. Burada karıştırılmaması gereken nokta ahlaki kötülüğün insanın özgür iradesi ile kötülüğü seçmesinden kaynaklanıyor olmasıdır. Aynı zamanda şeytanın tesirinin mümkün olması da kişinin özgür iradesi ile kötülüğü seçmesinden kaynaklanmaktadır.²⁵ Salih'in merak sonucu büyü ile ilgilenmesi onu ahlaki olarak kötü bir insan yapmamaktadır. Tam tersi Salih Nurcan'ın başına gelenlere çok üzülen ve bu yüzden Emrah'ı suçlayan ve mağdur bir kadının yanında duran bir karakter olarak resmedilmiştir. Nurcan'a karşı herhangi bir ilgisinin olduğuna da dikkat çekilmeyen Salih karakteri, sadece Nurcan'ın haline üzölmüş ve haksızlığa uğradığını düşünmüştür. Sonuç olarak Salih nedensiz bir şekilde kötü bir insan olarak sunulur. Tatmin edici bir nedene bağlanmadan kötü bir insan olarak ifade edilen Salih karakteri özelinde film kişiyi doğuştan kötü kabul eden asli günah anlayışına uygun görünmektedir. Emrah ve

²⁴ Kur'an- ı Kerim, Bakara: 2/268

²⁵ Kur'an'da kendi başına bir varlık olarak pek güçlü kabul edilmeyen şeytanın gücü, insanın iradesinin zayıflığından kaynak almaktadır. İrade zayıflığı doğrultusunda insanlar üzerinden seçim yapan şeytan, imanlı bir insanı kandıramayacağını baştan kabul eder. Kişinin inançlı olması ile şeytanın kişi karşısındaki gücü ters orantılı bir şekilde ifade edilmektedir. Kişi ne kadar inançlı ise Şeytan o kadar güçsüz duruma düşmekte ve kişiyi etkileyememektedir. Kur'an'da iman yolunda olan insana şeytanın tesir edemeyeceğine dair geçen ayetler çok nettir (Rahman, 1993: 257).

Nurcan karakterleri özelinde ise filmdeki asli günah anlayışına uygunluk daha net bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Salih'in ev arkadaşı olan Emrah karakterine şeytan-cinin musallat olma sebebi Salih'in büyü ile ilgilenmesi olarak verilmiştir. Başına gelen kötülükler karşısında hiçbir sorumluluğu olmayan Emrah yardım istemek için ailesinin yanına gider. Bu noktada film Emrah'ın imtihan sürecinin başladığına vurgu yapmaya çalışır. Başına genlerden dolayı Emrah'ın babası Emrah'ı hocaya götürmeyi teklif ettiğinde Emrah'ın dedesi bu duruma şiddetle karşı çıkar ve Tanrı'ya sığınmalarını, başka hiçbir şeyden medet ummamlarını öğütler. Ancak Emrah'ın babası bu öğüte aldırış etmez ve Emrah'ı hocaya (Bakırcı Mehmet Efendi- Şeytan) götürür. Tanrı inancını vurgulayan ve Tanrı'dan başka kimseden medet umulmaması gerektiğine yapılan vurgu aynı zamanda bir seçim aşamasına da dikkat çeker. Emrah'ın Tanrı'ya sığınmak yerine hocaya gitmesi bir seçim olarak sunulur. Bu noktada ise Emrah karakterinin hocaya gitmeyi seçmede ne kadar aktif ve belirleyici biri rol oynadığı önemlidir. Emrah'ın Bakırcı Mehmet Efendi'nin (Şeytan) yanına gittiğindeki hareketleri ona pek de inanmadığını gösterir niteliktedir. Örneğin Bakırcı Mehmet Efendi (Şeytan) yemesi için okunmuş ekmek ve tuz verdiğinde uzun bir süre tereddüt eder yemek istemez ve en son babasının baskısıyla ekmeği ve tuzu yer. Bakırcı Mehmet Efendi'nin (Şeytan) korunması için verdiği mührü inanmaz ve yanında taşımaz. Salih büyü yaparken içinden dua okumaktadır ki Salih bu duruma kızar ve okumamasını söyler. Korktuğunda ise hocanın verdiği mührü değil dualara sığınır. Örtük bir şekilde verilmiş de olsa Emrah'ın hocaya inanmayıp Tanrıya sığındığına dair veriler mevcuttur. Eğer Tanrıya sığınmak yerine hocaya başvurmak bir seçim ve imtihan konusu ise Emrah'ın bu imtihanda özgür iradesi ile hareket etmediği ve imtihanın asıl muhatabının Emrah'ın babası olduğu ifade edilebilir. Bir başka önemli nokta ise Emrah'a şeytan-cinin musallat olabilmesidir. Kötü ya da inançsız bir insan olduğuna dair herhangi bir bilgi verilmeyen Emrah karakteri tam tersine örtük bir şekilde de olsa inançlı bir insan olarak resmedilebilmiştir. Bu noktada şeytan – cinin Emrah'a musallat olabilmesi İslamiyetdeki kötülük anlayışı ve bu doğrultuda şeytan-cine bahşedilen güç ile çelişmektedir. Şeytan-cin hiçbir neden yokken dilediği insana musallat olabilmektedir ki bu durum kişiyi doğuştan kötü kabul eden asli günah

anlayışını bir kez daha gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda ise şeytan-cin Tanrı'nın karşısında bağımsız hareket eden bir varlık olarak ifade edilmekte ve düalist şeytan anlayışının izlerini taşımaktadır.

Emrah'ın kız arkadaşı olan Nurcan karakteri ve başına gelenler ise filmin İslamiyet kötülük anlayışı ile bir kez da çeliştiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Emrah'ın kılığına giren şeytan Nurcan ile zorla birlikte olur ve Nurcan hamile kalır. Emrah durumu öğrendiğinde ise Nurcan'a inanmaz çünkü Nurcan ile hiç cinsel ilişkiye girmemiştir. Sonuç olarak Emrah Nurcan'dan ayrılır. Şeytanın İslamiyet açısından Nurcan'a musallat olabilmesi için Nurcan'ın inançsız, ahlaki olarak kötülüğe meyletmiş bir insan olması gerekmektedir. Nurcan ile ilgili bu anlamada herhangi bir veri filmde sunulmamaktadır. Ayrıca Nurcan kendi isteğiyle evlilik dışı bir ilişkiye de girmemiştir. İslamiyet açısından nedensiz kötülük diye bir durum söz konusu değildir ve her şeyin bir nedeni vardır. Özellikle şeytan (kötülük) söz konusu olduğunda ise durum çok nettir. O sınırlı gücü olan ve dilediği gibi dilediğine zarar veremeyen, varlığının sebebi imtihan ve ceza olan bir varlıktır. Nurcan karakteri ve yaşadıkları değerlendirildiğinde şeytan gücü ve tesiri itibari ile Tanrı'nın karşısında bağımsız bir güç olarak sunulmaktadır. Çünkü iyiliğin de kötülüğün de yaratıcısı olan ve O dilemeden hiçbir şeyin olmayacağı İslamiyetteki Tanrı düşüncesi Nurcan'ın başına gelenleri açıklayamamaktadır. Bu bağlamda film şeytana atfedilen güç açısından Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına daha uygun bir görünüm sunarken, kişiyi doğuştan kötü kabul eden ve şeytanın etkisine açık hale getiren asli günah anlayışı ile de örtüşmektedir.

Filmdeki bir diğer karakter olan Bakırcı Mehmet Efendi (Şeytan) ile filmin aynı zamanda çatısı oluşturulmaya çalışılmıştır. İslamiyetteki şeytan anlayışına göre şeytan, Tanrı tarafından kendisine doğru yoldan sapmış insanları imtihan etmesi için süre verilen, isyankar ve kovulmuş bir varlıktır. Filmde şeytanın imtihan eden varlık olarak İslamiyetteki şeytan anlayışına uygun bir şekilde sunulmadığı ifade edilebilir. Şeytan'ın filmin sonunda söyledikleri ile filmde gerçekleşen olayların çelişmesi bu bağlamda son derece önemlidir.

Şeytan – “Ben sana onlardan daha hayırlıyım beni ateşten, onları balçıktan yarattın. Toprakten yarattığına secde etmem. Balçıksınız, topraksınız, acizsiniz, zayıfsınız, ateşten yaratılanın yanında bir hiçsiniz. Ey alemlerin Rabbi, Ey yüce yaradan, gör işte Adem’in neslini. İşte bana tercih ettiğin yeryüzünün halifesi” (Filmden Alıntı)

Filme söylem olarak şeytan, Tanrı’yı yaratıcısı olarak kabul etmekte ve bu açıdan Tanrı karşısında gücü sınırlı bir varlık olduğunu vurgulamaktadır. Ancak filmde gerçekleşen olaylar ile şeytanın söylemi örtüşmemektedir. Filmde insanların acizliği, zayıflığı ile ilgili karakterler üzerinden hiçbir gönderme yapılmamaktadır. Bu bağlamda Tanrı’nın izni dahilinde hak eden insanları (zaten kötülüğü seçmiş insanları) imtihan etmek gibi bir durum söz konusu değildir. Şeytan dilediği insanı ele geçirebilmiş ve dilediğini yapabilmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi ne Emrah’ın ne de Nurcan’ın başına gelenler Tanrı’nın dilemesi ile gerçekleşebilecek olaylar değildir. Emrah, Nurcan, hatta büyü ile ilgilenmesine rağmen - filmin sonunda şeytan tarafından öldürülen - Salih bile başına gelenleri hak etmemiştir. Bu noktada Tanrı’nın değil şeytanın dilemesi ve istemesi ile gerçekleşen olaylar şeytanın filmin sonundaki söylemi ile çelişmekte ve şeytan Tanrı’nın karşısında bağımsız bir güç olarak ifade edilmekte ve düalist şeytan anlayışı net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Filmin sonunda şeytana yukarıda alıntıladığımız sözleri söyleten yönetmenin filmdeki olayları ele alış biçimi, İslamiyetteki şeytan anlayışı ile düalist şeytan anlayışı arasında kaldığının bir göstergesi olarak okunabilir. Sonuç olarak filmde İslamiyetteki kötülük ve şeytan anlayışı söylem olmanın ötesine geçemez. İmtihan olgusunun işlenememesi ise kötülüğün pozitif yanına yapılabilecek göndermeleri en başından ortadan kaldırmaktadır.

3.3.6. Azem 2: Cin Garezi (2015)

3.3.6.1. Filmin Künyesi

Dijital, renkli, Retropro Yapım, 85 dk.

Tür: Korku

Yönetmen: Erdinç Kazımoğlu

Yapımcı: Özgür Akbaş, Volkan Akbaş

Senaryo: Özgür Akbaş, Volkan Akbaş

Görüntü Yönetmeni: Hürcan Emre Yılmaz

Müzik: Demir Baran Kutlu

Sanat Yönetmeni: Gökhan Ay

Oyuncular: Murat Bülent Atacan, Ceren Gündoğdu, İzzet Lüleci, Seracettin Gözükcük, Eda Göksun, Şefik Öncü Yılmaz

3.3.6.2. Filmin Konusu

Film ismi verilmeyen bir köyde geçmektedir. Geceleri sürekli annesinin mezarına giden genç bir kıza cin musallat olmuştur. Köylüler, kızın babası Adem ile birlikte kızı bir tabutun içine hapsedip köydeki hoca'nın evine götürürler. Köydeki hoca kızın içindeki şeytan- cini çıkartmak için hem Kur'an hem de büyüden yararlanarak bir takım ritüeller yapar. Hoca'nın yardımcısı olan ve kendisi de hoca olan Affar ve kızın babası Adem hocaya yardım ederler.

Hoca bir takım büyülerin yardımıyla cini bir parça aynanın içine hapseder. Ancak cin çıkarma işlemi sırasında Hoca ve Adem hayatlarını kaybeder, Affar ve kız kurtulur. Kız kendine geldiğinde evden kaçar ve ormanın içinden yola vardığında genç bir çift ile karşılaşır. Sevgili olan Bahadır ve Melek, genç kıza yardım etmek ister.

Babasının öldüğünü bilmeyen ve olayla ilgili hiçbir şey hatırlamayan genç kız kendine yardım eden Melek ve Bahadır ile eve geri döner. Eve geri döndüklerinde Affar durumu açıklamaya çalışır. Ancak Bahadır Affar'a inanmaz ve bir süre sonra gaipten sesler duymaya başlar. “Kanınla beni azat et” diyen ses ile Bahadır kontrolünü kaybetmeye ve hocanın cini hapsedtiği aynanın içinde olduğu kutuyu açmaya, Affar ise büyü objeleriyle Melek ve genç kızın çemberi içine alarak korumaya çalışır. Ancak Bahadır cinin vesveselerine yenik düşerek cinin içine hapsedildiği aynayı kırar ve cini serbest bırakır. Genç kız ise tekrar cinin kontrolüne girer ve Melek'i etkisi altına alarak tılsımlı çemberi bozmasını sağlar ve çemberin içinden çıkarak Affar'a saldırır. Filmin sonunda hoca ve Affar'ın sadece tek bir cini hapsedebildiği ancak kıza birden fazla cin musallat olduğu anlaşılır. Hapsedilemeyen cin ise inancı olmayan Bahadır ve Melek'i, kız vasıtasıyla eve getirmiş ve aynanın içindeki cini kurtarmıştır. Filmin sonunda cinler serbest kalıp emeline ulaşırken Bahadır ölür ve cin, Melek'i de etkisi altına alarak genç kızın bedeninde evden ayrılır. Filmin sonunda Affar cinlerden kurtulan tek kişi olur.

3.3.6.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Film cinlere kötü varlıklar yani şeytanın hizmetkârı olarak yaklaşır. Daha önce incelemesini yaptığımız Semum (2008) ve Şeytan-i Racim (2013) filmlerinde kötülük olarak ele alınmaya çalışılan büyü olgusu bu filmde mahiyeti açısından belirsiz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyü bu sefer şeytan-cinlere karşı kullanılan bir araç durumdadır. Filmin açılış sahnesinde hoca, şeytan-cinleri aynanın içine hapsedmek için yapılan bir büyüyü tarif etmektedir. Kızın içinden şeytan-cini çıkartmak için evin duvarlarına çeşitli simgeler çizerek, çeşitli dualar yazan hoca aynı zamanda da dua okumaktadır. Ayna, kanlı muska, çuvaldız iğneler, su, yakılan ve üzerinde dua yazan kağıtlar ile gerçekleştirdiği büyü sonucu şeytan-cini aynanın içine hapsedmeyi başaran hoca, bu uygulamadan sonra hayatını kaybeder. Bu bağlamda hocanın yaptığı büyüün onu ölüme götüren bir uygulama olduğu sonucuna varılabilir. Ancak filmde büyü kötü bir şeye neden olmaz tam tersine büyü ile şeytan-cin aynaya hapsedilir. Bu yüzden hocanın ölümünün bir ceza mı, yoksa kendini feda etmesi sonucu mu gerçekleştiği

konusunda kararsız kalınmaktadır. Filmin büyü olgusuna İslamiyetteki ceza²⁶ odaklı kötülük anlayışı perspektifinden yaklaşıp yaklaşmadığı belirsizdir.

Filmde kötülüğün imtihan ve ceza boyutunun Affar karakteri hariç, karakterler üzerinden yanlış ve yetersiz bir şekilde sunulduğu söylenilebilir. Kızın babası olan Adem karakteri şeytan-cin çıkarma uygulamasından sonra şeytan-cin tarafından öldürülür. Karakteri ile ilgili yeteri kadar bilgi verilmeyen Adem'in inançsız bir adam olduğu izlenimine de varılamamaktadır. Her şeyden önce Adem kızını kurtarması için hocaya getirmiştir ve bu bir nebze bile olsa inanç sahibi bir insan olduğunu gösterir. Adem'in film boyunca sergilediği hal ve hareketlerden inançsız bir insan olduğu değil şeytan-cinlerden korktuğu sonucuna varılabilir. Bu yüzden Affar, Adem'i sürekli uyarmakta ne görürse görsün korkmaması gerektiğini, Tanrıya sığınması gerektiğini söylemektedir. Sonuç olarak Adem'in ölümü, inancının imtihandan galip çıkamaması sonucu başına gelen bir ceza olarak değerlendirilememektedir. Şeytan-cinlerden korkuyor olması ölmesi için yeterli olmuştur. Kaldı ki şeytan-cinlerin varlığına inanmanın ve onlardan korkmanın aynı zamanda bir inanç göstergesi olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde de Adem'in ölümünün dini açıdan herhangi

²⁶ İmtihanın bir sonucu olan ceza söz konusu olduğunda Kur'an'da kötülüğün bir başka olgu ile bütünleştiği görülmektedir. Kişi ve toplum olarak çekilen kötülükler (sel, savaş, salgın hastalık, kıtlık gibi) ya imtihanın bir unsuru ya da kötülüklerin cezalarıdır. Bu açıdan kötülük ceza olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an'da bu konuya açıklık getirecek ayetler bulunmaktadır. Örneğin; "Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O yine de çoğunu affeder" denilmektedir(Kur'an – 1 Kerim, Şura: 30). Kur'an'da inançsızlık ve itaatsizliklerinden dolayı cezalandırılan topluluklarla ilgili de pek çok örnek (Lut kavmi gibi) verilmiştir. Bu cezalandırmalar çoğu kez doğal afetler yoluyla gerçekleşmiştir. Bu bağlamda doğal afetlerin Tanrı'nın adaleti ile çeliştiği (toplulu cezalarda suçsuzların da zarar görmesi bağlamında) görüşü ortaya çıkabilir. Bu durumda ya bir nevi suça iştirakten ya da engel olunmamasından bahsedilir ve suçsuz gibi görünenin de suçlu olduğu vurgulanır ya da ahirette işleyecek olan ilahi adalet mekanizması ile açıklanır(Cebeci, 1985: 309).

bir neden sonuç ilişkisine oturmadığı düşünülebilir.²⁷ Bu doğrultu da şeytan - cine düalist²⁸ bir bakış açısıyla yaklaşıldığı ifade edilebilir.

Film Bahadır karakteri üzerinde de kötülüğün imtihan ve ceza boyutuna derinliği olmayan bir bakış açısı sergiler. Kur'an'da şeytanın kişiyi imtihan edebilmesi için kişinin özgür iradesi ile kötülüğü seçmiş ve inançsız bir insan olması gerektiğine yapılan vurgu çok nettir. "Rahman'ın zikrini kim umursamazsa, ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık o (şeytan), onun arkadaşı olur (Kur'an – 1 Kerim, Zuhuruf : 43/46)." "Size, şeytanların kime indiğini haber vereyim mi? Onlar çok günah işleyen yalancılara iner (Kur'an – 1 Kerim, Şuara: 26/221-222)." Genç bir erkek olan Bahadır ise yolda gördüğü ve kötü durumda olan bir kıza yardım etmek için harekete geçer. Ancak Bahadır eve gittiklerinde gördüğü manzara karşısında korkuya kapılır ve Affar'a inanmaz. Affar, Bahadır'ın inançsız olsa bile iyi bir insan olduğunu ifade eder. Bu noktada Bahadır'ın, Affar'a mı inanmadığı yoksa inançsız bir insan mı olduğu tartışmalı bir konudur. Çünkü filmde Bahadır'ın, Affar'a inanmamak dışında dinen inançsız bir insan olduğunu gösteren her hangi bir veri mevcut değildir. Ayrıca genç kıza yardım etme çabasından Bahadır'ın iyi niyetli bir insan olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Sadece Affar tarafından sözlü bir şekilde inançsız olarak addedilir. Şeytan – cin Bahadır'ın tatmin edici bulmadığımız inançsızlığından yararlanarak, Bahadır'a şeytan - cinin hapsedildiği

²⁷ inanç (Tanrı inancı) ve tevekkül (teslimiyet) bir nevi koruyucu görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla imtihan olgusuna yapılan vurguda netlik kazanmakta ve kişinin şeytanın amacı ve varlık sebebi olan imtihan olgusundan galip çıkabilmesinin yolu inanç olarak gösterilmektedir. İyilik ve kötülük unsurlarını içinde barındıracak şekilde yaratmış olan insanın iman yolunu (iyiliği) seçmemişse şeytanın kötülüklerinin farkına varması mümkün değildir. İnsandaki kötülük duygusunu kullanarak hareket eden şeytana karşı insanın galip gelebilmesi için tek yol özündeki iyilik duygusunu geliştirmesi ve iman etmesi olarak ifade edilir(Karslı, 1993: 94).

²⁸ Yeni Ahit'te bu dünyanın hakimi olan şeytanın konumu İsa'nın karşı ilkesi olmasıdır. İsa Mesih insanları kurtaracaktır ve insanları kurtaracağı güç şeytanın gücüdür. Bu açıdan bakıldığında şeytanın gücü yadsınacak olursa hem Hristiyanlığın merkezinde bulunan kurtuluş olgusu hem de İsa Mesih'in kurtarıcı misyonunun anlamını yitireceği ifade edilebilir. Bu bağlamda şeytanın Yeni Ahit'te hem İsa'nın karşı ilkesi hem de Tanrının baş düşmanı olarak büyük bir öneme ve güce sahip olduğu düşünülebilir (Russell, 1999: 272).

aynayı kırdırtırlar ve istekleri yerine gelen şeytan-cinler Bahadır'ı öldürür. Bahadır'ın inançsızlığı ile ilgili filmde yeteri kadar veri olmasa da film şeytan - cin gibi varlıkların (kötülüğün) inançsız insanlara ulaşabileceğini söylemeye çalışması bakımından İslami verilerle örtüşmektedir. Bahadır'ın şeytan - cinler tarafından imtihana çekilen inancının imtihanı geçemediği ve sonuç olarak ölüm ile cezalandırıldığı düşünülebilir. Ancak film Bahadır karakteri ile ilgili yeterli veri sunmadığından içerik açısından derinlikten oldukça uzaktır. Bahadırın inançsızlığı sadece Affar'ın söylemi olarak karşımıza çıkar.

Filmin diğer önemli karakterlerinden biri ise şeytan-cinlerin musallat olduğu genç kızdır. Genç kız filmde karakter olmaktan çok öykünün ilerlemesine olanak sunan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç kız özelinden İslamiyetteki kötülük anlayışı, ceza ve imtihan gibi konularla ilgili herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır. Filmde şeytan-cinlerin genç kıza musallat olmasının nedeni, genç kızın geceleri annesinin mezarına gidip orada uyuması olarak verilmiştir. Bu durum dini perspektiften çok halk kültürü ile ilgili bir durumdur. Geceleri mezarlık gibi yerlerde dolaşıldığında şeytan- cinlerin musallat olabileceği ile ilgili bir bilgi Kur'an'da değil genellikle halk hikayelerinde geçen bir rivayettir. Bu durumu kullanan film genç kızın ahlaki tutumu, dini inancı ile ilgili herhangi bir bilgi verme gereğini de ortadan kaldırmış olur. Genç kızın filmdeki durumu kötülük anlayışı bağlamında imtihan ve ceza odaklı incelemeye tabi tutulamamaktır ancak içerik anlamında filmdeki çelişkileri gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Bu noktada şöyle bir soru karşımız çıkmaktadır: şeytan-cinler bir kıızı sadece geceleri mezarlığa gittiği için etki altına alabiliyorsa, neden istediklerini yaptırmak için Bahadır gibi inanç yoksusunu insanlara ihtiyaçları vardır? Bu bağlamda film dini ve folklorik verileri birbirine karıştırarak ve ikisi adına da net bir bakış açısını sunamayarak içerik açısından çelişmektedir.

Filmde şeytan-cinin tesiri altına giren bir diğer karakter Melek'tir. Bahadır'ın kız arkadaşı olan Melek sırf genç kıza yardım etmek için hayatını tehlikeye atmıştır. Karakteri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmeyen Melek'i kontrolü altına alan şeytan-cin koruma büyüsünün çemberini Melek'e bozdurur ve çemberin içinden çıkar. Şeytan – cinin Melek'i etki altına alabilmesinin nedeni ile alakalı film herhangi bir ipucu bile

vermez. Filmde yaşayan, düşünen, fikirleri olan sosyal bir varlık olarak sunulmayan Melek, kötülük karşısında edilgen bir durumdadır.

Affar, filmde şeytan-cinin etkisi altına aldığı genç kız ve Melek dışında hayatta kalan tek karakterdir. Affar filmde sürekli Tanrıyı ve ona inanmayı hatırlatan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Daha önceki bölümlerde açıklamaya çalıştığımız gibi Kur'an'da şeytan - cinin insana karşı kullandığı en önemli eylemi kişiye unutturmasıdır. Bu unutturma Tanrıyı unutturma şeklinde yorumlanır. Bu bağlamda Affar dini bütün bir insan olarak sürekli şeytan-cinin etkisini azaltmaya çalışır. Affar'ın da kötülükler karşısında bir imtihana tutulduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Şeytan-cin her harekete geçtiğinde dua okuyan ve Tanrı'ya sığınan Affar'ın yine de şeytan-cini yok etmeye gücü yetmez. Ancak filmde bunun nedeni inançsız olan Bahadır'ın şeytan-cini serbest bırakması olarak verilmiştir. Bu bağlamda Affar imtihandan başarıyla çıkmış ve sonuç olarak hayatta kalabilmiştir. Filmin Affar karakteri üzerinden kötülük anlayışı bağlamındaki imtihan ve ceza olgusunu yüzeysel bir şekilde de olsa işlediği ifade edilebilir.

Filmin gerek karakterlerin derinlikten yoksun sunumu, gerekse büyü ve şeytan-cin odaklı kötülüğün çelişkili sunumu bağlamında içerik açısından yeteri kadar tatmin edici olmasa da en azından kötülüğün imtihan ve ceza boyutuna değindiği söylenilebilir. Ancak biçim ve içerik açısından tam bir uyumdan bahsetmek mümkün değildir. Hoca ve Adem karakterinin ölümü, genç kıza ve Melek'e şeytan-cinin musallat olması ise İslami açıdan ceza ve imtihan perspektifinden değerlendirebileceğimiz veriler sunmadığından Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına daha uygun bir görünüm sunmaktadır. Şeytan – cinin inançlı, inançsız dilediği insanı ele geçirebilmesi ise kişiyi doğuştan kötü ve günahkar kabul eden asli günah anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır.

3.3.7. Deccal (2015)

3.3.7.1. Filmin Künyesi

Dijital, Renkli, Minus Green, 94 dk

Yönetmen: Özgür Bakar

Yapımcı: Serhat Tümayhan

Senaryo: Özgür Bakar Alper Kıvılcım

Görüntü Yönetmeni: Uğur Kaplan

Müzik: Ekin Eti

Görsel Efekt: Digiflame

Plastik Makyaj: Nurhayat Özelçi

Sanat Yönetmeni: Turgay Kurşunoğlu

Oyuncular: Öznur Serçeler, Bulut Köpük, Aysan Sümercan, Duygu Paracıklıoğlu, Sait Genay, Aykut Engin

3.3.7.2. Filmin Konusu

Annesi ve babasını küçük yaşta kaybeden Duygu intihar girişiminden sonra Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) isimli bir kadınla tanışır ve kadın Duygu'ya yaşaması için çok güzel bir ev verir ve çalışması için iş imkanı sunar. Şeytanın oğlunu doğurmak için seçilen Duygu şeytan tarafından hamile bırakılır. Müslüman, Hristiyan ve Yahudi din adamlarının karşısında çaresiz kaldığı şeytan ve hizmetkarları Duygu'nun şeytanın oğlunu doğurmasını sağlar. Hadislerden ilham alan film şeytanın oğlunu “Deccal” olarak ifade eder.

3.3.7.3. İslamiyet Kötülük Anlayışı Bağlamında Çözümlemesi

Deccal filminin Tezimizin bağlamında ele alacağımız en önemli film olduğunu belirtebiliriz. İslamiyetteki kötülük ve bu doğrultuda şekillenen şeytan-cin anlayışını tamamen göz ardı eden filmin, Deccal'i Tezin I. Bölümünde ve "The Omen (2006)" filminin çözümlemesinde açıkladığımız Anthichrist (İsa'nın karşı ilkesi) anlayışı ile bir tutarak İslam dini perspektifinden değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu durum en başında filmi İslami bir bakış açısından uzaklaştırmakta ve düalist şeytan anlayışını İslamiyet perspektifinden sunmamaktadır.

İslamiyette Deccal, Kur'an'da değil hadislerde yer aldığı iddia edilen bir kavramdır.

“Allah insanı dünyaya imtihan için göndermiştir. Bu imtihanların en çetinleri arasında ahir zaman hadiseleri arasında önemli bir yer tutan deccal fitnesi yer almaktadır. Kur'an'da bu fitneden haber veren ayet olmamakla birlikte, hadislerde onun özellikleri net bir biçimde haber verilmiştir. Bu yüzden İslam dininde deccal inancı, itikadi (inanç) açıdan Kur'an'la değil hadislerle temellendirilmektedir. Öncelikle ifade etmek gerekirse Hz. Peygamber, deccal fitnesinden korunmak için ümmetine Kehf surelerini okumalarını tavsiye etmiş, bazı rivayetlerde Kehf suresinin ilk on ayetini, diğer bir rivayette ise son on ayetini ezberleyen kimsenin deccal fitnesinden emin olacağını haber vermiştir”.(Bodur, 2017:91)

Deccal'in kelime anlamı ele alındığında ise Deccal ifadesi ile Anthichrist'e değil şeytan-cine gönderme yapıldığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. “Deccal kelimesi, Arap dilinde bir şeyi örtmek, gizlemek, manalarına gelen ‘decl’ mastarından türetilmiş bir sıfattır. Kelime anlamı itibariyle ‘aldatmak, yalan söylemek’ manalarına gelmekte, ıstılah (ad) olarak ise ahir zamanda ortaya çıkacağı hadislerde haber verilen din karşıtı bir fitnenin genel ismi olmaktadır”. (Bodur, 2017:92). Tezin I. Bölümünde ele aldığımız şeytan-cin kavramı göz önünde bulundurulduğunda, Deccal'in şeytan-cinden farklı olmayan ve insanları aldatmaya çalışan bir varlığa işaret ettiği netlik kazanmaktadır. Deccal'i, Anthichrist olarak yorumlamak ve kabul etmek İslamiyet ve Kur'an ile bağdaşmayan bir yaklaşımdır. Film Deccal'e karşı geliştirdiği bakış açısını, cami ve hocalardan çok filmde dini bir tarikatı işaret ederek kabul ettirmeye çalışsa da İslamiyet ve İslamiyet'e ait imgeler filmde baskın bir konumdadır. Dini korku filmi olarak

değerlendirilen filmin bu bağlamda içerik açısından İslamiyetteki kötülük ve şeytan-cin anlayışı ile bağdaşmadığı ifade edilebilir.

Film 2015 yılında Kudüs'teki bir Hahamın çeşitli dini kaynaklardan yaptığı araştırma sonucunda 6.6.2016 tarihini not aldığını gösterir. İncil'in Vahiy bölümünde: “İşte bilgelik. Bırak anlayanlar canavarın sayısını hesaplasınlar: İnsan için sayısı; onun sayısı altıyüz, üç yirmi ve altıdır (Vahiy: 13:18)”. 06.06.2016 tarihi ile filmde Hristiyanlık inancına ait olan ve şeytanın sayısı olarak kabul edilen 666'ya gönderme yapılmaktadır. Kudüs'te genel çekim ile gösterilen Cami, Kilise ve Sinagog planlarıyla ise üç dinin de filme dahil edileceği izleyiciye alt metinde sunulmaktadır.

Yukarıda açıkladığımız başlangıç sahnesinden sonra film İstanbul'da öyküsüne devam eder. Yirmili yaşlarında genç ve güzel bir kadın olan Duygu yeni bir eve yerleşmektedir. Yardım eden arkadaşı Aslı ile aralarında geçen diyaloglar kötülük problemine işaret etmesi bakımından önemlidir.

Aslı – “Bak daha bir hafta önce intihar ettin, ölümlerden döndürdük seni. Şimdi iş buldun, o çöplükten kurtuldun şu evin güzelliğine bak. Demek ki iyice düşmeden yardım etmiyor yaradan”. (Filmden Alıntı)

Duygu - “Bunca zaman nereydi”? (Filmden Alıntı)

ASLI - "Nankörlük etme istersen". (Filmden Alıntı)

İki karakterin konuşmasından Duygu'nun başına gelen kötülükler yüzünden intihar ettiği ve bu yüzden Tanrı'nın varlığını sorguladığına işaret edilmektedir. Duygu küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş ve hiçbir akrabasına ulaşamamıştır. Bunun dışında Duygu'nun başına tam olarak ne geldiği ile ilgili bir bilgi verilmemesi yapılan sorgulamayı değerlendirme imkanı vermemektedir. Küçük yaşta kimsesiz kalmıştır ancak daha sonra ne gibi kötülükler yaşamıştır? Duygu'yu intihara sürükleyen nedenlerin ne olduğu ile ilgili başka bilgi verilmemesi hangi kötülükler karşısında Tanrı'nın varlığını sorguladığına dair soru işaretleri yaratmaktadır. Aslı'nın ise Duygu'ya söylediklerinden inançlı bir insan olduğu izlenimine varılabilmektedir.

Yaşlı bir kadın olan Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) karakterinin öyküye dahil olması ile Duygu'nun taşındığı yeni evin ve bulduğu işin gizemi çözülür. Duygu, Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) ile vapurda karşılaşmış ve Duygu'nun hikayesini dinleyen Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) bu hikayeden çok etkilenecek Duygu'ya yardım etmeye karar vermiştir. Duygu'nun hikayesinin ne olduğu anne ve babasının ölümü dışında izleyiciye anlatılmamaktadır. Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) maddi bir karşılık beklemeden Duygu'ya büyük ve güzel bir evde kalma şansı ve aynı zamanda iş imkanı sunmuştur. Filmin bu noktada Tezin I. Bölümünde ele aldığımız şeytanın insanı aldatma konusuna paralel bir tutum izlediği düşünülebilir. Şeytanın en önemli sıfatlarından biri olan "garur" sıfatı, Arapçada insanı aldatan her türlü madde ve hisse karşılık gelen bir ifadeyken, Kur'an'da bu sıfat dünya hayatı başta olmak üzere birçok şeyin kişiyi imandan uzaklaştırdığına vurgu yapmaktadır. Temelde ise şeytanı niteleyen bir sıfat olarak ele alınan "garur" sıfatı, şeytanın insana yalandan başka bir şey sunmadığına ve insanı aldattığına vurgu yapmaktadır (Yazar, 1993: 307). Bu doğrultuda Nurdan'ın (Şeytanın hizmetkarı) Duygu'yu ev, iş, para gibi dünyevi olgular ile aldattığı düşünülebilir. Bu durum Tezin I. bölümünde ele aldığımız şeytanın insana tesiri konusu ile de tutarlılık göstermektedir. İslamiyet'e göre şeytanın insana tesir edebilmesi için insanın kötü bir yola sapmış olması gerekmektedir (Karşlı, 1993: 97). Kötü yoldan kasıt Tanrı inancı eksikliği veya yokluğu olabileceği gibi ahlaki kötülük bağlamında başkalarına ya da kişinin bile isteye kendisine zarar vermesi de olabilir. Bu bağlamda Duygu'nun Tanrı'yı sorgulayan söyleminden ve intihar etmesinden yola çıkarak kötü bir yola girdiğini ve şeytanın aldatmasına uygun bir konumda olduğu ifade edebiliriz. Çözümlemenin ilerleyen bölümünde cevaplayacağımız asıl soru ise Duygu'nun bir imtihana tabi olup olmadığıdır?

Arkadaşı Aslı ile bir gece eğlenmek için dışarı çıkan Duygu eve genç bir adam ile dönerek ilişkiye girer. Bu olayın ardından garip gelişmeler yaşanmaya başlar. Aslı ile geçirdikleri gece üzerine konuşan Duygu aslında eve yalnız başına döndüğünü öğrenir. O gece ilişkiye girdi genç adam ile ilgili herhangi bir iz yoktur. Ancak bir süre sonra vajinal kanaması başlayan Duygu jinekoloğa gittiğinde hamile olduğunu öğrenir. Bu olaya paralel olarak filmin başında gördüğümüz Hahamı İstanbul'da Peder ve İslami

bir tarikatın başı olan Hoca ile birlikte görürüz. Haham “Rahme düştü” (Filmden Alıntı) der ve Peder ile Hoca dehşet dolu gözlerle ile Hahama bakar. Duygu'nun bebeğinin şeytanın oğlu olduğuna yapılan bu göndermeden sonra camide hocanın verdiği vaaz ile konuya açıklık getirilmeye çalışılır.

Hoca – “Efendimiz Hz Muhammed'in aktardığına göre: Deccal'in görünüşü tıpkı bizim gibidir. Deccal'de bizim gibi yer içer. Sağ gözü görmez, boyu kısa ve saçları da kıvrıkcık olacaktır. Dünya üzerinde giremeyeceği tek yer Mekke ve Medine'dir. Ey Ehli Sünnet cemaati; Efendimiz buyuruyor ki: Eğer sizlerden biri Deccal'e yetişirse gıdası tıpkı melekler gibi tespih olsun sık sık Allah'ı ansın. Bizlere düşen bu ahir zamanda Allah'a sığınmak şeytanın soyuna uymayıp ondan sakınmaktır”.(Filmden Alıntı)

Hadis yorumundan ibaret olan hocanın verdiği vaaz İslamiyette Deccal - Anthichrist inancının olduğuna yapılan bir gönderme olarak okunabilir. Haham, Peder ve Hocanın varlığı üç dinin de bu inancı içinde barındırdığının bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Haham, Peder ve Hoca yine hadislere gönderme yapacak şekilde Kabe'ye gitmeye karar verirler. Çünkü şeytanın oğlunun giremeyeceği tek yer Kabe'dir. Haham, Peder ve Hoca arabayı kullanan kişinin şeytan tarafından ele geçirilmesi sonucu yaptığı trafik kazasından dolayı ölür. Bu noktada şeytan üç büyük dine ve dolayısıyla Tanrı'ya karşı güçlü bir varlık olarak resmedilmektedir. Tezin I. Bölümünde ele alınan ve İslamiyetteki şeytanın inancı olan kimseye zarar veremeyeceği görüşü yerini, Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına bırakmış olur. Şeytan, Tanrı'nın karşısında bağımsız bir güç olarak ifade edilir. Camideki hocanın “Şeytanın soyu ifadesi” (Filmden Alıntı) ise şeytanı kötülüklerin yaratıcısı olarak konumlandığının bir göstergesi olarak okunabilir. Şeytanın bir soyu vardır. Dolayısıyla şeytan Tanrı'nın karşısında yaratıcı bir konumundadır.

Film üç dinin, din adamını filmin öyküsüne katmanın yanı sıra duruma bir de bilimsel bir yaklaşım getirmeye çalışır. İslam Felsefesi Profesörü olan Ali Bulut karakterinin sürekli deccal ile ilgili yaptığı yorumlar, Duygu'nun evindeki televizyon aracılığı ile izleyiciye sunulur.

Ali Bulut – “Biz verilerle çalışıyoruz. Bizim verilerimize göre aşağı yukarı bu zaman denk geliyor. ... Ama bilemediğimiz şu: Bir kere Deccal gökyüzünden aşağı zembille inmeyecek bir sürü rivayet var. İnternetin Deccal olduğu iddia edenler var. Paranın deccal olduğunu iddia edenler var. Bunlar tahmin. Ancak genel olarak insanların arasına karışabilecek bir formda dünyaya geleceği söyleniyor. ...Kötülük bir virüs gibi yavaş yavaş yayılacaktır. Şeytan insanoğlunun var olduğu ilk günden beri insanın düşmanıdır. Asuman şehri yeryüzünde neredeyse hiç yağış almayan bir bölge, Deccal dünyaya geldiğinde bunu hadislerde de görebilirsiniz, kurak bir bölgeyi su basacağından bahseder. Benim çalışmalarıma göre Asuman kentini sel basması en büyük işaretlerden biridir”. (Filmden Alıntı)

Hadislerden yola çıkarak Deccal'in varlığını kanıtlamaya çalışan Profesör Ali Bulut, The Omen (2016) filmindeki Rahibin İncil'den alıntılar yaparak Anthichrist'e yaptığı göndermeleri akla getirmektedir. Filmin belli yerlerinde gerek televizyon ekranındaki görüntüler, gerekse sahnenin üzerine düşen sesler ile sunulan veriler filmin kötülükler karşısındaki tutumunu gözler önüne sermesi bakımından önemlidir.

Haber Spikeri – “Los Angeles'da meydana gelen sel felaketi ile ilgili yapılan ilk tespitlere göre yaklaşık iki yüz otuz üç can kaybı yaşandığı söyleniyor. Bir diğer kötü haber ise Çin'den geldi. 7.6 şiddetinde sallanan ve merkezi Çin'in Buhan eyaleti olan depremin arama ve kurtarma çalışmaları hala devam ediyor”. (Filmden Alıntı)

Filmden yaptığımız alıntılardan yola çıkarak dünya üzerinde meydana gelen ve doğal kötülük olarak adlandırılabilir, sel, deprem gibi olayları Deccal'e bağlayan film kötülüklerin nedeni ve yaratıcısı olarak Deccal - şeytanın oğlunu işaret etmektedir. Tezin I. bölümünde ele aldığımız ve özellikle Kelamcılarının üzerinde durduğu bir konuya bu noktada tekrar değinmekte yarar vardır. Kelam açısından doğal kötülükler söz konusu olduğunda Tanrı tarafından yaratılan bu kötülüklerin özünde iyi olduklarına vurgu yapılmıştır. Örneğin yağmur sonucu sel basması, deprem gibi doğal afet olarak görülen olaylar sonucu meydana gelen kötülükleri (ölümleri) arizi (gelip geçici) kötülükler olarak değerlendiren Kelamcılar. Yağmur yağması özünde iyi sel basmasını arizi olgular olarak değerlendirirler. Deprem dünyanın oluşumuna katkıda bulunan

özünde iyi bir durum ikin, deprem sonucu insanların ölmesi bağlamındaki kötülük arızidir. Bu bağlamda doğal afet olarak tanımlanan doğal kötülüklerin de yaratıcısı Tanrı'dır ve meydana gelen arızı durumlar özde var olan iyiliği gölgeleyememektedir. Sonuç olarak doğal kötülükler de özünde pozitif olgulardır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde filmin doğal kötülüklerle karşı geliştirdiği tutum İslamiyet kötülük anlayışı ile uymadığı gibi, bu kötülükleri şeytanın işi olarak göstermesi, İslamiyetteki her şeyin tek bir yaratıcısı olduğunu savunan monist Tanrı düşüncesine de ters düşmektedir. Şeytan, şeytanın oğlu, Deccal ne şekilde isimlendirilirse isimlendirilsin Tanrı'nın karşısında bağımsız bir güç olan ve iki yaratıcının varlığını ifade eden düalist anlayış filmde net bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Gerek televizyon haberleri, gerekse Profesör ve Hocanın söyledikleri ile öyküsünü desteklemeye çalışan film Duygu'nun başına gelen olaylarla hem korku unsurunu arttırmaya hem de izleyiciyi filmin sonuna hazırlamaya çalışmaktadır. Hamile olduğunu öğrendikten sonra bebeğini aldırma isteyen Duygu'ya maddi ve manevi destek olan Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) Duygu'yu kararından vazgeçirir. Hamileliği ilerledikçe kabuslar görmeye başlayan ve korkusundan evde tek başına kalamayan Duygu'ya arkadaşı Aslı destek olmaktadır. Duygu'ya bebeği aldırması için yol gösteren jinekolog kadının öldürüldüğünü rüyasında gören Duygu kadının gerçekten öldüğünü (Nurdan- Şeytanın hizmetkarı tarafından öldürülür) öğrenince dehşete kapılır ve Aslı'nın da tavsiyesi ile bir hocaya danışmaya karar verir. Eve gelen hoca evin çeşitli yerlerinde üzerinde pentagram (beş köşeli yıldız-satanizmin simgesi) çizili olan bir takım taşlar bulur. Evi arındırmaya çalışan hoca gördüğü sanrılar ve kısa süreliğine de olsa şeytanın etkisi altına girmesi sonucu korkuya kapılır.

Hoca- “Burası temizlenmez, burayı boşaltın” (Filmden Alıntı) diyerek evden ayrılır ve şeytan tarafından öldürülür. Dini bütün bir adam olan hocanın şeytan karşısındaki korkusu, teslimiyeti ve şeytan tarafından öldürülmesinin İslamiyetteki kötülük anlayışı ile şekillenen şeytan olgusuna uygun olmadığı ifade edilebilir. Kur'an'da kendi başına bir varlık olarak pek güçlü kabul edilmeyen şeytanın gücü, insanın iradesinin zayıflığından kaynak almaktadır. İrade zayıflığı doğrultusunda insanlar üzerinden seçim yapan şeytan, imanlı bir insanı kandıramayacağını baştan

kabul eder. Kişinin inançlı olması ile şeytanın kişi karşısındaki gücü ters orantılı bir şekilde ifade edilmektedir. Kişi ne kadar inançlı ise Şeytan o kadar güçsüz duruma düşmekte ve kişiyi etkileyememektedir. Kur'an'da iman yolunda olan insana şeytanın tesir edemeyeceğine dair geçen ayetler çok nettir. (Rahman, 1993: 257). Filmin hoca imgesi ile İslamiyet'e ve dolayısı ile de Tanrı'ya işaret ettiği kabul edilirse, hocanın şeytan karşısında tutarsız bir davranış sergilediği ifade edilebilir. Buna karşın Tanrı – şeytan ya da iyilik – kötülük arasındaki çatışma Yeni Ahit Hristiyanlığının merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda da Tanrı, İyi Tanrı ve kötü şeytan olarak ikiye bölünmüştür. Bu açıdan değerlendirildiğinde film şeytanı gücü bakımından daha üstün bir konuma getirmekte ve düalist şeytan anlayışı filmde bir kez daha vurgulanmaktadır.

Hocadan da bir yardım alamayan Duygu'nun psikolojisi iyice bozulur. Aslı Duygu'yu yurt dışına çıkarmak için Nurdan'dan (şeytanın Hizmetkarı) yardım istediğinde, Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı), Aslı'yı öldürür. Aslı'nın ölümünü de rüyasında gören Duygu'nun durumu iyice kötüleşir. Doğumun yaklaşması ile birlikte şeytanın etkisi altına girmeye başlayan Duygu'ya kimse yardım edememektedir. Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı), Duygu'yu doğum için götürmeye geldiğinde aralarında geçen konuşma son derece önemlidir.

Duygu – “Neden ben? NedeN”? (Filmden Alıntı)

Nurdan (Şeytanın Hizmetkarı) – “Kendini bu kadar önemseme bir nedeni yok” (Filmden Alıntı)

Çözümlemenin başında sorduğumuz soru tam da bu noktada cevabını bulmaktadır. Duygu inançsızlığı, Tanrı'yı sorgulaması ve şeytanın oyunlarına uygun bir karakter olduğu için başına bunlar gelmemektedir. Herhangi bir imtihan ya da ceza söz konusu değildir. Bir nedeni yoktur. Bu durum her kadının başına gelebilir. Bu noktada film İslamiyet kötülük anlayışının temel iki dinamiği olan imtihan ve ceza perspektifinden değerlendirilememekte ve kötülükler herhangi bir pozitif durumuna hizmet etmemektedir. Ortada salt bir kötülük vardır ve sadece şeytan istemiş ve olmuştur. Tanrı'nın dilemesi olmadan hiçbir şeyin gerçekleşemeyeceği İslamiyetteki yaklaşım yerini gücü itibari ile yaratıcı bir konumda bulunan düalist şeytan anlayışına

bırakmıştır. Birgül Koçak, Türk sinemasında korku filmi yapmanın mümkün olup olmadığını sorguladığı çalışmasında konuya doğu ve batı kötülük anlayışlarının farklılığı üzerinden yaklaşmamış ve temelde Hristiyan kötülük anlayışının düalist yapısına dikkat çekmiştir.

“Korku sinemasında iyi-kötü mücadelesi işlenen temaların başında gelir. Bu bağlamda İslam inancına bakmaya devam edecek olursak, burada ‘kötü’nün algılanışı konusunda da farklılıklar görürüz. İslam Ansiklopedisindeki ‘Şeytan’ maddesine göre, ‘kötülüklerin kaynağı’ olarak gösterilen şeytan (cin ya da iblis), Kuran’da ‘azmış ve isyan ederek sapıklığa düşmüş cinlerden biri’ olarak tanımlanır ve öbür dünyaya aittir. İnsanın ruhunu zaptetmesi gibi bir durumda söz konusu olamaz. Oysa Hristiyan inancında şeytan ‘yeryüzünde’ dir. İslam inancında iyilik de kötülük de Allah’tan gelir. Dolayısıyla Batılı anlamıyla korku sinemasının temel konularından olan dinsel anlamda iyi-kötü (düalizm) savaşımı için İslam inancında uygun zemin yoktur”. (Koçak, 2006: 100)

Bu bağlamda Koçak’ın saptaması Deccal (2015) filmi için de geçerlidir. Korku unsuru düalist bir bakış açısıyla yakalamaya çalışan film, İslamiyet kötülük anlayışından uzaklaşmakta ve içerik olarak İslamiyet’i yansıtamamaktadır.

Sonuç olarak İslamiyet açısından aslı olmayan Anthichrist inancı filmin ana konusunu oluşturmaktadır. Film tüm kötülüklerin kaynağı ve yaratıcısı olarak şeytanı işaret etmektedir. İnanç sahibi insanların ölmesi insanı doğuştan kötü ve şeytanın krallığında, onun hedefi olarak yaşayan varlıklar olarak gören asli günah anlayışına uygun bir görünüm sunmaktadır. Duygu’nun başına gelenlerin ise hiçbir nedene bağlanmaması asli günaha yapılan diğer bir göndermedir. Film şeytana karşı geliştirdiği tutum açısından ise düalist şeytan anlayışı ile örtüşmektedir. Kötülüklerin imtihan ve ceza odaklı pozitif herhangi bir yanına vurgu yapılmayan film, İslamiyet’e ait imgeleri kullanmakla birlikte içerik açısından düalist şeytan ve asli günah anlayışına daha uygun bir izlenim sunmaktadır.

SONUÇ

Yaşamı ve var olan düzeni anlamlandırma çabasının ürünü olan dinler, gerek dini sistemleri gerekse olguları değerlendirmeleri açısından farklılıklar göstermişlerdir. Kötülüğün dünya üzerindeki varlığı ve Tanrı düşüncesi arasında kurulmaya çalışılan ilişki beraberinde kötülük problemini getirmiştir. Her şeyi ile iyi ve kudret sahibi bir Tanrı varsa kötülükler nereden geliyor? Tanrı Kötülüklerin olmasına neden izin veriyor? Tanrı'nın kötülükleri engellemeye gücü mü yetmiyor? Bu ve benzeri sorular kötülük probleminin farklı şekillerde ele alınmasına neden olmuştur. Bir yandan kötülüklerle rağmen Tanrı'nın varlığına gölge düşmemesi için Tanrıyı kötülükler karşısında savunma yaklaşımı benimsenirken, diğer yandan kötülükleri de Tanrı'nın yarattığı olgular olarak temellendirme yoluna gidilmiştir. Kötülük problemi doğrultusunda kötülüğe karşı geliştirilen yaklaşımda İslamiyet ve Hristiyanlık dinlerindeki farklılıklar bu duruma gösterilebilecek önemli örneklerden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu iki farklı yaklaşım İslamiyet ve Hristiyanlık dinlerindeki kötülük anlayışının temelde farklılık göstermesine neden olmuştur.

İslamiyet dininin kötülük problemini ele alışı kötülükleri Tanrı'nın yarattığı ve özünde pozitif olgular olarak temellendirme şeklinde olmuştur. İslam felsefesi, kelim ve Kur'an dikkate alındığında kötülüğün imtihan ve ceza kavramları çerçevesinde temellendirildiği görülmektedir. Tanrı'nın yarattığı olgular olarak ele alınan kötülük insanları imtihan ederek eğitilmeleri, iyi ve doğru olanı görünür kılmaları açısından değerlendirilmiş ve kötülüğün pozitif olgular olduğuna işaret edilmiştir. Ceza odaklı kötülüğün temellendirilmesi ise başka insanların ibret almasına imkan verdiği için pozitif bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Kötülüğe imtihan ve ceza odaklı pozitif yaklaşım Kur'an'da kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytan-cin ve kötülük olarak ifade edilen bir uygulama olan büyü için de geçerli olmuş ve ayetler üzerinden yapılan çözümlemelerde şeytan-cin, büyü olgularının imtihan ve ceza odaklı açıklandığı tespit edilmiştir. İslam dini ve kötülük dikkate alındığında kötülüğün amaçlılık ilkesi çerçevesinde pozitif olgular olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda monist bir Tanrı anlayışı benimseyen İslamiyette her şeyin yaratıcısı tek bir Tanrı olarak ifade edilmiştir. Bu

duruma doğru orantılı olarak cin-şeytan, Tanrı tarafından yaratılmış, varlığının sebebi imtihan olan, gücü sınırlı bir varlık olarak tanımlanmıştır.

Hristiyanlık dininin kötülüğe yaklaşımı ise Tanrı'yı kötülükler karşısında savunma odaklı bir çizgi benimsemiştir. Bu doğrultuda kötülüğün pozitif bir yanının olmaması ve Tanrı'nın sorumluluğu dışında gerçekleştiğinin vurgulanması Hristiyanlıktaki düalist yapı ve asli günah anlayışı ile bütünleşmiştir. Düalist yapı iyi Tanrı ve kötü şeytan düşüncesi şeytana atfedilen güce de yansımış ve şeytan kötülüklerin yaratıcısı, yeryüzünün hakimi olarak resmedilmiştir. İlk insan olan Adem'in işlediği günah asli günah anlayışı ile bütün insanlığa yüklenmiş ve neticesinde her insan doğuştan kötü ve günahkar olarak ifade edilmiştir. Kötülükler karşısında Tanrı'yı savunma girişimi Hristiyanlıkta salt kötülük anlayışını beraberinde getirmiş ve şeytanı yaratıcı (kötülüklerin yaratıcısı olması bağlamında) olarak konumlandırması Tanrı karşısında şeytana ciddi bir güç atfedildiğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Dinler gibi hayatı anlamlandırma çabası içinde olan sanat da içinden çıktığı toplumun zihniyetine göre şekillenmiş başka toplum ve zihniyetlere göre farklılıklar göstermiştir. Bir sanat dalı olan sinema içinde bu durum geçerli olmuştur. Konumuz gereği korku sineması bağlamında yapılan değerlendirmelerde Hristiyan kötülük anlayışının filmlere ne ölçüde yansıdığı örnek film çözümlemeleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Düalist şeytan ve asli günah anlayışı çerçevesinde şekillenen Hristiyanlık kötülük anlayışının çözümlenen örnek yabancı korku filmleri bağlamında tutarlı bir şekilde filmlere yansıdığı tespit edilmiş ve biçim – içerik uyumu gözlemlenmiştir. Neticede Sinema filmleriyle biçim ve içerik açısından yaratılmaya çalışılan anlamın da içinden çıktığı zihniyete paralellik göstermesi gerekmiştir. Aksi takdirde biçim ve içerik açısından uyumu gerektiren sinema filmlerinde anlam yaratılamamış ve filmler sadece biçimsel açıdan değerlendirilebilmişlerdir. Bu bağlamda 2000 sonrası Türk korku sinemasında kullanılan şeytan-cin imgesinin içerik açısından İslamiyetteki kötülük anlayışını mı Hristiyanlıktaki kötülük anlayışını mı yansıttığı çalışmamızın konusunu oluşturmuştur. Kullandığı dini imgelere göre seçilen filmlerin biçim açısından dini imgeleri kullanmakla birlikte içerik açısından bu imgelere

imtihan ve ceza perspektifinden mi yoksa asli günah ve düalist anlayış perspektifinden mi yaklaştığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kur'an cinleri yaratılmış ve sorumluluk sahibi varlıklar olarak ifade etmenin yanında isyan eden ve kötü yola sapmış cinleri şeytanın hizmetkarı olarak değerlendirmiş ve şeytanı da cin olarak tanımlamıştır. Çalışmada da cinler şeytanın kendisi ya da hizmetkarı olarak ele alınmış ve "Kur'an'da Şeytan Kavramı" başlığında konuya açıklık getirilmiştir.

Türk korku sinemasını şekillendirdiğini düşündüğümüz yönetmenlerin filmleri üzerinden İslamiyet kötülük anlayışı bağlamında yapılan çözümlemeler beraberinde pek çok soruyu getirmiştir. Çözümlenen Türk korku filmlerinin tamamının şeytan-cine atfettiği güç doğrultusunda İslamiyet kötülük anlayışından çok Hristiyanlık kötülük anlayışına yakın bir çizgide olduğu saptanmıştır. İslamiyetteki iyilik ve kötülük bağlamında her şeyin yaratıcısı olan ve dilemediği sürece hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceği monist Tanrı düşüncesi çözümlenen filmlerde kendine yer edinememiştir. Filmlerde kötülüğün yaratıcısı olarak sunulan şeytan-cin imgesinin içerik olarak İslamiyet kötülük anlayışına uygun bir şekilde işlenmediği sonucuna varılmıştır. Filmlerin şeytan-cin imgesine yaklaşımı Hristiyanlık kötülük anlayışında olduğu gibi düalist bir yaklaşım olarak gözlemlenmiş ve şeytan – cin kötülüklerin kaynağı, yaratıcısı olarak ele alınmış, Tanrı karşısında bağımsız bir güç olarak resmedilerek Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına uygun bir görünüm sunduğu gözlemlenmiştir.

Çözümlemesi yapılan Türk korku filmlerinin tamamında dikkati çeken bir diğer nokta ise şeytan-cinin inançlı inançsız dilediği insana zarar verebilmesi olmuştur. Filmlerin bu tutumu Tanrı'nın karşısında bağımsız bir gücü olan kötü Tanrı düşüncesini destekleyen Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışı dışında yine Hristiyanlıktaki asli günah anlayışına yapılan vurgu açısından dikkat çekicidir. İslamiyet kötülük anlayışı çerçevesinde şeytan-cin ve en geniş anlamıyla kötülüğün insana ulaşabilmesi insanın zaten kötülüğü seçmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum aynı zamanda şeytan-cinin sınırlı gücüne yapılan vurgu açısından önem arz etmektedir. İslamiyet kötülük

anlayışına göre Tanrı'nın izni olmadan ve zaten kötülüğü seçmiş olmayan bir insana şeytan-cin etki edememektedir. Bu bağlamda filmlerde şeytan-cinin inançlı – inançsız, iyi – kötü dilediği insanı ele geçirip zarar verebilmesi kişiyi doğuştan kötü kabul eden ve şeytanın krallığında (yeryüzünde) yaşamaya mahkum olmasına neden olan asli günah anlayışı ile paralellik göstermektedir.

İslamiyet kötülük anlayışında önemli olan noktalardan birisi de kötülüğün pozitif bir olgu olarak ele alınmasıdır. Tanrıyı kötülükler karşısında savunmak yerine, kötülükleri de Tanrı'nın yarattığı olgular olarak ele alan İslamiyet kötülük anlayışının bu yaklaşımı beraberinde kötülüklerin pozitif olgular olduğu görüşünü getirmiştir. Tanrı'nın yarattığı kötülükler, insanı imtihan ederek doğru yola ulaşmasını sağlamak ya da ceza bağlamında başka insanların ibret almasını sağlaması bakımından pozitif olgular olarak ele alınmıştır. Kötülüğün cisimleşmiş hali olan şeytan-cin anlayışını da etkileyen bu bakış açısı beraberinde şeytan-cinin varlık sebebinin imtihan olduğu görüşünü getirmiştir. Bu bağlamda da şeytan-cinin sınırlı gücüne bir kez daha vurgu yapılmış ve şeytan-cin Tanrı'nın izni dahilinde insanları imtihan eden varlık olarak ifade edilmiştir. Ancak incelemesini yaptığımız filmlerin tamamında şeytan-cinin sınırlı gücü göz ardı edildiği gibi kötülüklerin pozitif yanına da herhangi bir göndermede bulunulmamış ve İslamiyetteki kötülük anlayışındaki pozitif kötülük filmlerde kendine yer bulamamıştır. Aksine filmlerde imtihan ve ceza çerçevesinde bir nedene bağlanamayan kötülükler, Hristiyanlıktaki salt kötülük anlayışına daha uygun bir görünüm sunmuştur. Neticede Hristiyan kötülük anlayışında şeytana atfedilen ve hiçbir şekilde Tanrı'nın sorumlu tutulmadığı kötülükler, pozitif olgular olarak ele alınmamış ve salt kötülük olarak değerlendirilmiştir. İncelemesi yapılan yedi Türk korku filminde açıkladığımız kötülüğün ele alınış biçimi, kötülüğün pozitif yanına yapılabilecek vurguların önüne geçmiştir. Çalışmanın İkinci Bölümünde yabancı filmler üzerinden Hristiyan kötülük anlayışı bağlamında yapılan çözümlemeler konuya açıklık getirmesi ve çözümlenen Türk korku filmlerinin, Hristiyan kötülük anlayışına daha yakın bir çizgi izlediğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

İncelediğimiz filmlerde karşımıza çıkan kişiler bazındaki kötülüğün nedensizliği asli günah anlayışı ile açıklanabilmiştir. Daha önce de açıklandığı gibi bu

anlayışa göre insan doğuştan günahkar ve kötü kabul edilmiştir. Hristiyanlıktaki kurtuluş öğretisi bağlamında insan zaten yeryüzüne acı çekerek İsa'ya ulaşmak için gelmiştir. İnsanlar asli günah sonucu doğuştan kötü – günahkar ve şeytanın krallığında yaşayan varlıklardır.

Çözümlemesi yapılan filmlerin şeytan – cin imgesine atfedilen güç bakımından da İslamiyet ile örtüşmediği tespit edilmiştir. İslamiyet'e göre insanları sadece Tanrı'nın izni dahilinde imtihan edebilecek olan şeytan-cin filmlerde düalist bir bakış açısı ile ele alındığı saptanmıştır. Filmlerde şeytan-cin'in dilediği insanı özellikle de inanç sahibi insanları öldürebilmesi ve Tanrı'nın karşısında bağımsız bir güç olarak ifade edilmelerinin daha çok Hristiyanlıktaki düalist şeytan anlayışına uygun düştüğü gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, Türk Korku sinemasında incelemesini yaptığımız filmler üzerinden kötülüğün sunumunun İslamiyetten çok Hristiyanlık kötülük anlayışına uygun bir görünüm arz ettiği saptanmıştır. Ülkemizde yabancı korku filmleri taklitler olarak başlayan korku filmi serüveninin - incelenen filmler üzerinden - günümüzde de biçimsel açıdan İslam dinine ait imgeleri kullanmak ile birlikte taklit yaklaşımını içerik açısından devam ettirdiği ve özgün korku filmleri yaratılamadığı sonucuna varılmıştır. İslamiyette düalist bir yapının olmamasının iyi – kötü çatışmasının oluşabileceği zeminin önüne geçtiği ifade edilebilir. Bu noktada asıl sorulması gereken soru ise; her şeyi yaratan tek Tanrı düşüncesi doğrultusunda kötülüklerin bile özünde pozitif olgular olarak ele alındığı ve şeytan-cinin gücü - tesirinin bu denli zayıf olduğu İslamiyet dininin korku sineması için uygun zemin oluşturup oluşturmadığı olabilir.

KAYNAKÇA

Başvuru Kaynakları

Kuran'ı Kerim (2013). Ankara: Diyanet İşleri Yayınları

Kitab-ı Mukaddes (2016). Adana: Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yayınları

Kitaplar

ABİSEL, Nilgün (1995). Popüler Sinema ve Türler, İstanbul: Alan Yayınları

ADANIR, Oğuz (2003). Sinemada Anlam ve anlatım, İstanbul: Alfa Yayınları

AKBULUT, Durmuş (2012). Sinemanın İlkleri Korku Sineması, İstanbul: Etik Yayınları

AYDIN, S. Mehmet (2001). Din Felsefesi, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları

ATEŞ, Ali Osman (1995). Kuran ve Hadislere Göre Şeytan, İstanbul: Beyan Yayınları

BARDAKOĞLU, Ali (2005). “II. Uluslar Arası Dinî Yayınlar Kongresi 05-07 Kasım 2004; II. Uluslar Arası Dini Yayınlar Kongresi,” Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

BATUK, Cengiz (2006). Mitoloji Ve Tarihsellik, İstanbul: İz Yayınları

CEBECİ, Lütfullah (1985). Kuranda Şer Problemi, Ankara: Akçağ Yayınları

DANACI, Fatih (2011). Korkunun Canavarları, İstanbul: Kalkedon Yayınları

DEMİRCİ, Tan Tolga (2006). Korku Sinemasının Psikanalizi, İstanbul: Es Yayınları

DORSAY, Atilla (1997). 100 Yılın Yüz Yönetmeni, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları

DORSAY, Atilla (1985). Türk ve Dünya Sinema Ansiklopedisi, İstanbul: Gösteri Yayınları

ERKUŞ, Adnan (1994). Psikoloji Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Doruk Yayınları

GÖKBERK, Macit (1980). Felsefe Tarihi, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları

GÜÇ, Ahmet (2003). Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, İstanbul: Düşünce Yayınları

GÜNDÜZ, Şinasi (2001). Hristiyanlığın Mimarı Paulus, Ankara: Ankara Okulu Yayınları

HAMILTON, Janet – HAMILTON, Bernard (2011). Hristiyan Düalist Heretikler, (çev: Leyla Kuzucular), İstanbul: Yurt Kitap Yayınları

HUME, David (1995). Din Üstüne, (çev: Mete Tunçay), Ankara: İmge Yayınları

KABADAYI, Lale (2013). Film Eleştirisi, İstanbul: Ayrıntı Yay.

KAYA, Gizem Şimşek (2018). Türk Korku Sineması Kronolojisi II, İstanbul: Pales Yayınları

KÖKNEL, Özcan (2004). Korkular, Takıntılar, Saplantılar, İstanbul: Akdeniz Yayınları

MANAFOV, Rafiz (2006). John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise, İstanbul: İz Yayınları

MANNONI, Pierre (1990). KORKU, (çev: Işın Gürbüz), İstanbul: İletişim Yayınları

MESSADİE, Gerald (1998). Şeytanın Genel Tarihi, (çev: Işık Ergüden), İstanbul: Kabalcı Yayınları,

MUTLU, Erol (1991). Televizyonu Anlamak, Ankara: Gündoğan Yayınları

NEİMAN, Susan (2006). Modern Düşüncede Kötülük: Alternatif Bir Felsefe Tarihi, (çev: Ayhan Sargüney) İstanbul: Ayrıntı Yayınları

ODELL, Colin – BLANC, Michelle (2011). Korku Sineması, (çev: Ali Toprak), İstanbul: Kalkedon Yayınları

ORMSBY, ERic Lee (2001) İslam Düşüncesinde İlahi Adalet Sorunu, (çev:Metin Özdemir) Ankara: Kitabiyat Yayınları

OSKAY, Ünsal(2014). Çağdaş Fantazya, İstanbul: İnkılap Yayınları

ÖZDEMİR, Metin (2011). İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi, İstanbul: Kaknüs Yayınları

ÖZDEN, Zafer (2004). Film Eleştirisi, Ankara: İmge Yayınları

ÖZKARACALAR, Kaya (2007). Geceyarısı Filmleri, İstanbul: Artı 1Kitap Yayınları

PALMER, Bryan D. , (2011). Karanlığın Kültürleri, (çev: Şebnem Kaptan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

RAHMAN, Fazlur , (1993) Ana Konuları İle Kru'an (çev: Alpaslan Açıkgenç), Ankara: Fecr Yayınları

RYAN, Michael - KELLNER, Douglas (2016). Politik Kamera, (çev: Elif Özsayar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

RUSSELL, Jeffrey Burton (1999). Kötülüğün Tarihi 1: Şeytan, (çev: Nuri Pümer), İstanbul: Kabalcı Yayınları

SCOGNAMİLLO, Giovanni (1995). Dehşetin Kapıları, İstanbul: Kamer Yayınları

SCOGNAMİLLO, Giovanni (1996). Korkunun Sanatları, İstanbul: İnkılap Yayınları

SCOGNAMİLLO, Giovanni (1998). Türk Sinema Tarihi, İstanbul: Kabalcı Yayınları

SCOGNAMİLLO, Giovanni (2006). Canavarlar, Yaratıklar, Manyaklar, İstanbul: Artı 1 Kitap Yayınları

ŞİMŞEK, Gizem (2016). Sinemada Korku ve Din, İstanbul: Pales Yayınları

ŞİMŞEK, Gizem (2017). Türk Korku Sineması Kronolojisi I, İstanbul: Pales Yayınları,

TAYLAN, Necip (2000). Ana Hatlarıyla İslam Felsefesi, Kaynakları, Temsilcileri, Tesirleri, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları

TEKSOY, Rekin (2014). Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi, İstanbul: Oğlak Yayınları

TUNCER, Mustafa (2015). Kur'an'da Cin Ve Şeytan, İstanbul: Rağbet Yayınları

TÜMER, Günay – KÜÇÜK, Abdurrahman (1997) Dinler Tarihi, Ankara: Ocak Yayınları

YARAN, Cafer Sadık (1997). Kötülük ve Theodise, Ankara: Vadi Yayınları

YASA, Metin (2014). Tanrı ve Kötülük, Ankara: Elis Yayınları

YAZIR, Elmalılı Hamdi (1993). Hak Dini Kuran Dili Cilt 4, İstanbul: Çelik Yayınları

Kitap İçi Bölümler

AKBULUT, Hasan (2010). “Tür Eleştirisi: Film Çalışmalarında Türe Yeni Bir Bakış: Çoğul Okuma Alanı Olarak Türü Yeniden Düşünmek”, Ed: Seçil Bükcr, Y. Gürhan Topçu, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları

ALBAYRAK, Kadir, (2005). İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hristiyan Akımları, Uluslararası İznik Sempozyumu Kitabı (ss. 103 – 117) Düzenleyen Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İznik 5 – 7 Eylül 2005

ASLAN, İbrahim (2012). Kadı Abdulcebbar’ın İyilik - Kötülük Düalitesine Yönelttiği Eleştiriler, Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu Kitabı (ss. 287– 313) Düzenleyen İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Malatya 25 – 27 Mayıs 2012

GÜNDÜZ, Şahin (2012). Erken Dönem Hristiyan Gnostizmi, Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu Kitabı (ss. 61 – 75) Düzenleyen İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Malatya 25 – 27 Mayıs 2012

İŞİK, Harun (2012). Gnostisizmin Genel Teolojik Arka Planı ve Tarihsel Gelişimi, Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu Kitabı (ss. 29 – 45) Düzenleyen İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Malatya 25 – 27 Mayıs 2012

Dergiler ve Makaleler

AKDAĞ, Özcan (2015). “Kötülük Sorunu ve Todise” Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2015, Sayı 38, ss. 473 – 480

ARMAĞAN, Mustafa (1996). “İslam ve Batı Kültüründe Şeytanın Farklı Konumları I” Köprü Dergisi, Yıl 1996, Sayı 55

ARMAĞAN, Mustafa (1996). “İslam ve Batı Kültüründe Şeytanın Farklı Konumları I” Köprü Dergisi, Yıl 1996, Sayı 56

ARSLAN, Savaş (1999). “Yeşilçam’ın Şeytan’ı Hollywood’un The Exorcist’ini Döver”, Geceyarısı Sinema Dergisi, Yıl 1999, Sayı 5, ss. 51-59

AYDIN, Fuat (2003). “Sır Dinlerde Kurtuluş”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2003, Sayı 8, ss. 189 – 198

BODUR, Osman (20017). “Hadislere Göre Deccalin Özellikleri”, Akademik Bakış Dergisi, Yıl 2017, Sayı 59, ss. 90-102

ÇELİK, Hüseyin (2013). “Kuranda Dabbetü’l Arz”, G.O.P Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2013, Sayı 1, ss. 41 – 57

ÇELİK, Kevser (2014). “Kötülüğün Felsefesi: Felsefî Tecrübede Kötülük Sorunu ve Kötülüğü Haklılaştırma Olarak Teodise”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 2014, Sayı 6, ss. 155 – 182

ÇINAR, Aliye (2005). “Leibniz’de Kötülük Problemi ve Teodise” Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2005, Sayı, ss. 161 -177

DOĞAN, Halil İbrahim (2006). “Mantık Et-Tayr’ yerine ‘Dorian Gray’ın Portresi’ ve ‘D@bbe” Hayalperdesi Dergisi, Yıl 2006, sayı 8, ss. 56

ERDEM, Mustafa (1993). “Hristiyanlıkta Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 1993, Sayı 34, ss. 133 – 154

ERTAN, Engin (2001). “Alt Türleriyle Korkunun Tarihi”, Sinema - Popüler Sinema Dergisi, Yıl 2001, Sayı 79, ss. 92 - 102,

IŞIK, Halim (2017). “Hristiyan Düalist - Gnostik Bir Tarikat Olarak Bogomilizm ve Avrupa Heretik Topluluklarına Etkiler” Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Yıl 2017 Sayı 1, ss. 109 – 187

IŞIK, Harun (2018). “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an’a Göre Şeytan” Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2018, Sayı 13, ss. 36 - 74

KAZANÇ, Fethi Kerim (2008). “Tanrı ve Kötülük: Kelami Düşünce Geleneğinde Kötülük Problemi Üzerine Bazı Değerlendirmeler” EKEV Akademi Dergisi, Yıl 2008, Sayı 35, ss. 11 -32

KİRİŞ, Nurten (2008). “ Tarihsel Olarak Kötülük Problemi ve Çözüm Yolu Olarak Teodise”, Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, Yıl 2008, Sayı 5, ss. 81- 99

KOÇAK, Birgül (2006). “Doğu-Batı Arasında Türk Sineması: Korku Filmleri Üzerine Bir Değerlendirme”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Yıl 2006, Sayı 26, ss. 93 – 104

KONURALP, Sadi (2002). “Korku Sinemasında Film Müziği 50’li Yıllar”, Geceyarısı Sinema Dergisi, Sayı 13, ss. 21 – 22

KUTLU, Kutlukhan (2005). “20 Maddede Korku”, Sinema (Popüler Sinema Dergisi), Sayı 9, Yıl 2005

ÖĞÜK, Emine (2015). “ İslam Düşüncesinde Şer Kötülük Probleminin İzahına Katkı Sağlayan Etkili Öğreti Hikmet”, Gazi Osman Paşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2015, Sayı 3, s. 11-38

ÖNAL, Mehmet (2007). “ İslam Düşüncesinde Hikmet Kavramı”, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2007, Sayı 4, ss.113 – 122

ÖZDEN, Ömer (1997). “İbn-i Sina ve Leibniz’de Kötülük Problemi” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 1997, Sayı 13, ss. 269 – 286

ÖZEL, Cemal (2017). “Ne Benimsin Ne Kara Toprağın: Türk Ulusal Kimliği İçerisinde Dinin Konumunun Makro Dönüşümler Ekseninde Bir Analizi” Uluslararası Sosyal araştırmalar Dergisi, Yıl 2017, Sayı 53, ss. 875 - 890

ÖZGÜÇ, Agah (1992), "Türk Sinemasında Caniler Var mı?", Antrakt (Aylık Sinema Dergisi), Yıl 1992, Sayı 9, ss. 55 – 61

PARLAK, Ali (2014). “Esbab-ı Nuzul Bağlamında Harut ve Marut Kıssasının Mahiyet Analizi” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2014, Sayı 55, ss. 1- 15

PARMAN, Talat (2004). “Fobi, Korku, Kaygı, Tekinsiz ve Ergenlik,” Psikanaliz Yazıları, ,Yıl 2004, Sayı 8, ss. 69 – 73

SARAÇOĞLU, Cenk (2011). “İslami Muhafazakar Milliyetçiliğin Millet Tasarımı: AKP Döneminde Kürt Politikası” Praksis Dergisi, Yıl 2011, Sayı 26, s. 31-54

SÜT, Abdülnasır (2016). “Kadı Abdülcabbar ve Alvin Plantinga’nın Kötülük Yaklaşımlarına Dair Bazı Mülahazalar”, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 2016, Sayı 25, ss. 45 - 78

ŞAHİN, Eyüp (2008). “Farabi’nin Dualizmi” Felsefe Dünyası Dergisi, Yıl 2008, Sayı 47, ss. 185 – 197

ŞAHİN, Naim (2004). “Hegel Felsefesinde Kötülük Problemi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2004, Sayı 1, ss. 71 – 83

TAY, Hekim (2017). “ Kuranda Tagut Kavramı”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2017, Sayı 2, ss. 215-228

TAYLAN, Necip (1994). “Din Felsefesinde Kötülük Problemi” Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 1994, Sayı 11 – 12, ss. 47 – 70

TİMUÇİN, Afşar (2003). “Korkunun Felsefesi”, Felsefe Logos Dergisi, Yıl 2003, Sayı 20, ss.33 -38

ÜNAL, Necdet (2010). “Kurani Kerime Göre Dabbe”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, Sayı 31, ss. 157 – 190

WOOD, Robin (1989). “Amerikan Korku Filmine Devrimsel Açıdan Bir Bakış”, çev: Nihal Yeğınobalı, Argos Yeryüzü Kültür Dergisi, Yıl 1989, Sayı 13, ss. 148 - 154

YUSUFOĞLU, Onur (2004). “Korku Sinemasına Dönemsel Bir Bakış”, Boğaziçi Üniversitesi Sinema Dergisi, Yıl 2004, Sayı 2, ss. 22

Basılmamış Kaynaklar, Tezler

ALGÜL, Fatih (2013). İbn Rüşd’de Kötülük Problemi ve Teodise, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Dr. M. Kazım Arıcan, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Sivas.

AMİRİ, Farahnaz (2012). Korku Sinemasında Doğa Korkusu ve İdeolojik Temelleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, dan. Doç. Dr. Battal Odabaş, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, İstanbul

DOĞAN, Bilal (2008). Hristiyanlıkta Asli Günah Doktrini: Pavlus ve Pelegius Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, dan. Prof. Dr. Ahmet Güç, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Bursa.

KARSLI, İbrahim Hilmi (1993). Kur’an’a Göre Şeytan ve İnsanla Olan İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Doç. Dr. Mevlüt Güngör, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

ŞEKER, Mehmet Yavuz (1998). İslam İnancında Şeytan Kavramı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Yrd. Doç. Dr. Hüdaverdi Adam, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya.

TOPÇU, Yusuf Gürhan (1999). Korku Sinemasında Kadın Cinselliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Prof. Dr. Kezban Güleriyüz, Gazi

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, Ankara

İnternet Kaynakları

<http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/DISK-AR-2019-Asgari-U%CC%88cret-Raporu-SON-1-Aralik-2018.pdf>

<https://www.aydinlik.com.tr/kisi-laik-olmaz-mi-ozgurluk-meydani-ekim-2017-2>

ÖZGEÇMİŞ

Ad,Soyad: Seher DUT

DoğumYeri ve Yılı: Sivas,1985

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitimi:

Lisans: 2009, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema-TV Bölümü

Lise: 2002, İstanbul Plevne Lisesi

İş Deneyimi:

01.2006-03.2006 (Staj) BİNBİR GECE DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: REJİ ASİSTANI

07.2008-06.2010

BEZ BEBEK DİZİ SETİ

Sektör : TV

Pozisyon :REJİ ASİSTANI

İş Tanımı :

-Dizi setinde genel koordinasyonu sağlamak

-Ekipler arası bilgi akışını düzenlemek ve kontrolünü sağlamak

-Sufle vermek ve diyalog takibi yaparak devamlılığı sağlamak

07.2010-08.2010

FANTA STAGE(POWER TURK)

Sektör : TV

Pozisyon :Yardımcı Yönetmenlik

İş Tanımı :

Stüdyo çekimlerinde genel organizasyon sorumluluğu, işin takibi

Konser ayağında kamera ve çekim takibi

Sanatçıların özel röportajları

Montaj aşaması

10.2010 – 12.2010

ATEŞE YÜRÜMEK DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon :REJİ ASİSTANI

İş Tanımı :

Dizi setinde genel koordinasyonu sağlamak

Ekipler arası bilgi akışını düzenlemek ve kontrolünü sağlamak

Sufle vermek ve diyalog takibi yaparak devamlılığı sağlamak

09.2014 – 07.2016

YEŞİL DENİZ DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: SANAT ASİSTANI

İş Tanımı:

-Aksesuar devamlılığı tutmak

-Sahnedeki mekanların düzenlenmesi

10.2016 – 12.2016

ALTINSOYLAR DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: Sanat Asistanı

İş Tanımı:

Mekan, aksesuar tasarım ve temin

-Aksesuar devamlılığı tutmak

-Sahnedeki mekanların düzenlenmesi

01.2017 – 03.2017

O HAYAT BENİM DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: Sanat Şef Asistanı

İş Tanımı:

Mekan, aksesuar tasarım ve temin

-Aksesuar devamlılığı tutmak

-Sahnedeki mekanların düzenlenmesi

04.2017 – 06.2017

LİSE DEVRİYESİ DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: Sanat Şef Asistanı

İş Tanımı:

Mekan, aksesuar tasarım ve temin

-Aksesuar devamlılığı tutmak

-Sahnedeki mekanların düzenlenmesi

09.2017 – 11.2018

AŞK VEMAVİ DİZİ SETİ

Sektör: TV

Pozisyon: Sanat Şef Asistanı

İş Tanımı:

Mekan, aksesuar tasarım ve temin

-Aksesuar devamlılığı tutmak

-Sahnedeki mekanların düzenlenmesi